

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 429
Παρασκευή
23 Φεβρουαρίου 1991
Δρχ. 200

Ελάτε να σας φωτογραφίσουμε
στις 8 Απριλίου

Η ΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ
ΤΑ ΜΙΡΑΖ ΔΕΝ ΠΕΤΟΥΝ
ΣΤΟ ΥΕΘΑ ΤΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑ ΣΚΑΝΔΑΛΑ
Ο ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΩΣ ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ
Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΝΟΠΙΗΣΗ
ΒΑΡΣΟΒΙΑ, ΝΑΤΟ ΤΟ ΙΔΙΟ ΣΥΝΔΙΚΑΤΟ
Η ΑΠΟΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΟΥ ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΩΦ
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ: ΕΡΕΥΝΑ

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΝΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΙ

Η ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΗ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΠΟΡΙΣ ΓΙΕΛΤΣΙΝ

Η ΑΛΛΗ ΑΠΟΨΗ - ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ

... Ο πρώην αρχηγός της κομματικής οργάνωσης της Μόσχας και ιδιόρρυθμος σοβιετικός πολιτικός Μπόρις Γιέλτσιν, εξομολογείται την πολιτική και προσωπική του σταδιοδρομία, μέσα και έξω από το κομμουνιστικό κόμμα...

ΓΕΝΕΘΛΙΟΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ γενέθλιο επέτειο εόρτασε ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου πριν δύο μέρες και μάλιστα με συγκέντρωση στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, εγκαινιάζοντας ταυτόχρονα την προεκλογική του εκστρατεία.

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ του ΣΥΝ χαιρετίστηκε σαν ένα σημαντικό βήμα για την Αριστερά στην Ελλάδα εν μέσω της ηθικής σήψης και των σκανδάλων της Πασοκικής διακυβέρνησης. Από τότε πολύ νερό κύλησε. Ο ΣΥΝ κατάφερε να κάνει σημαντικά βήματα προς τα εμπρός όσον αφορά τις προγραμματικές του θέσεις, επέτυχε ικανοποιητικό ποσοστό στις εκλογές του περασμένου Ιουνίου και προχώρησε σε τολμηρά και αναγκαία βήματα με το σχηματισμό της κυβέρνησης Τζαννετάκη.

ΑΠΟ ΤΗ γωνία στην οποία είχε τεθεί και από τον απομονωτισμό στον οποίο είχε περιπέσει, εν μέρει με δική της ευθύνη, η Αριστερά μπήκε ορμητικά στο προσκήνιο της πολιτικής ζωής, έπαιξε θετικό και πρωταγωνιστικό ρόλο, έδειξε πολιτική ωριμότητα και αρετές, διαπραγματευτική ικανότητα και τόλμη, συνέβαλε στο να εξαλειφθεί ένα νοσηρό κλίμα και να αρθούν τα πολιτικά αδιέξοδα. Εδιδάχθη από τη συμμετοχή της σε δυο διαδοχικές κυβερνήσεις και προώθησε θετικά νομοθετήματα.

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΜΕ να καταγράψουμε κι άλλα στο ενεργητικό του ΣΥΝ όπως έχουμε καταγράψει τις εγγενείς αδυναμίες του, τα πολιτικά του σφάλματα, τον οππορτουνισμό και τον τακτικισμό που διακρίνει

πολλές φορές την πολιτική του συμπεριφορά και δράση.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ δείγμα η υποστήριξη της υποψηφιότητας Σαρτζετάκη που δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στους κόλπους του και διαδικαστικά και επί της ουσίας, που έρχονται να προστεθούν στους κλυδωνισμούς που υφίσταται το ΚΚΕ ειδικά από τις συνταρακτικές εξελίξεις στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

ΤΟ ΘΕΜΑ Σαρτζετάκη δεν είναι απλό. Διότι η επιλογή επισφραγίζει τις αθλιότητες του Παπανδρέου του 1985 και το αίσχος των έγχρωμων ψηφοδελτίων. Δικαιώνει όλη την Πασοκική πολιτική. Και συνάμα, προλειαίνει το έδαφος για συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ, ερήμην όλων. Είναι η μόνη ερμηνεία που μπορεί να δοθεί για την επιλογή αυτή. Όλα τα άλλα είναι προφάσεις εκ του περισσού. Την επιλογή αυτή θα πληρώσει ακριβά ο ΣΥΝ.

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ πλησιάζουν. Δειλός, ανήμπορος, ασθμαίνοντας μπροστά στις εξελίξεις που τρέχουν, με εμφανείς τάσεις «γενναίου» απομονωτισμού αλλά ταυτόχρονα και πολιτικής ουράς του ΠΑΣΟΚ, για μια ακόμα φορά. Στοιχεία που δεν αποτελούν καλούς οιωνούς για την εκλογική του επίδοση. Ένα δυσμενές αποτέλεσμα υπό τις παρούσες συνθήκες θα πυροδοτήσει ισχυρές φυγόκεντρες τάσεις με πιθανή συνέπεια τη διάλυσή του.

ΤΟ ΠΑΣΟΚ δεν αποτελεί σωσίβιο για τα προβλήματα του ΣΥΝ. Όσοι το πιστεύουν πλανώνται πλάνην οικτράν. Ο δρόμος για τη συνεργασία είναι ακόμα μακρύς και εξαρτάται από πολλές προϋποθέσεις που η εκπλήρωσή τους δεν φαίνεται στον ορίζοντα.

ΘΑ ΗΤΑΝ κρίμα να αρχίσει η εκφώνηση των επικηδείων του ΣΥΝ πριν την ενηλικίωσή του.

αντι

Η Πολωνία επιστρέφει στην Ευρώπη	26
Α. ΣΑΧΑΡΩΦ	
Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ	28
ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ	
Η περεστρόικα αναποδογυρίζεται	30
Τ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ	
Το χρονικό μιας προσάρτησης	33
ΝΙΚΟΣ ΧΙΟΣ	
Η σεισμογενής Χερσόνησος του Αίμου...	36
ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ: Αυγή ελευθερίας στη Νότια Αφρική;	38
Σελίδες αφιερωμένες στο Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών	44

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
Παρά ταύτα— αναζητείται Πρόεδρος κοινής αποδοχής...	4
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ	6
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Δ. ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	9
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	10
ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ	40
ΒΙΒΛΙΟ	61
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	64

Λόγω πληθώρας ύλης η μόνιμη στήλη «Επισημαίνουμε» αναβάλλεται για το επόμενο τεύχος.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Δ. ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙ
ΕΧΟ
ΜΕΝΑ

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 17ος
• Τεύχος 429
Παρασκευή 23 Φεβρουαρίου 1990
δρχ. 200

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

Το Συμπόσιο για την Ανατολική Ευρώπη	13
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Προεδρικά χρώματος κόκκινου-πράσινου	14
Κ.Χ.Π.	
Και οι έσχατοι εκλέγονται πρώτοι	16
Μ. ΔΟΥΝΤΑΣ	
Αντίλογος για θέματα εξωτερικής πολιτικής	17
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Τα Μιράζ επιστρέφονται, ο Ανδρέας στριφογυρίζει	18
Η οικουμενική των 50 δισ.	20
Β. ΖΗΣΗΣ	
Οι Σύνδεσμοι του κ. Τόμπρα απειλούν	22
Β. ΖΗΣΗΣ	
Μόσχα και ΝΑΤΟ το ίδιο Συνδικάτο	24
ΜΠ. ΓΚΕΡΕΜΕΚ	

Παρά ταύτα — αναζητείται Πρόεδρος κοινής αποδοχής...

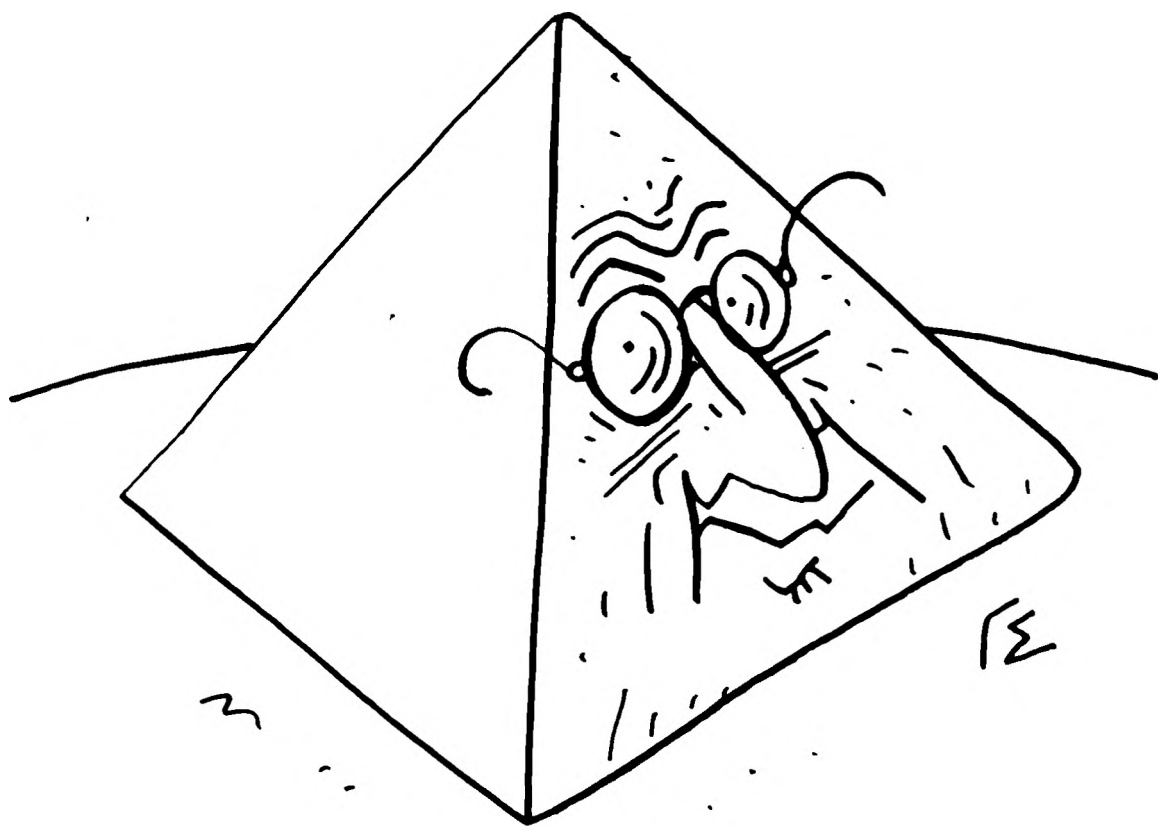
ΔΥΟ ΓΕΓΟΝΟΤΑ σημαδεύουν το δεκαπενθήμερο που επισκοπούμε: Η ανατροπή του χαρακτήρα της Οικουμενικής, ύστερα από πρωτοβουλία του αρχηγού της Νέας Δημοκρατίας, Κ. Μητσοτάκη, και η έναρξη των διαδικασιών για την εκλογή του νέου προέδρου της Δημοκρατίας.

ΚΑΙ ΩΣ προς το πρώτο, τα δεδομένα είναι πια πολύ γνωστά, ώστε να περιττεύει

πό το κόμμα»! (Ο αντίλογος, βέβαια υπάρχει: Η Οικουμενική ήταν μια μοναδική ευκαιρία για να περάσουν ορισμένα «αντιδημοφιλή» νομοσχέδια, χωρίς το «πολιτικό κόστος» να το επωμισθεί το άλφα ή βήτα κόμμα... Αλλά τη λογική αυτή φαίνεται να μην ενστερνίζονται οι ηγεσίες ορισμένων κομμάτων).

ΩΣ ΠΡΟΣ το δεύτερο, οι σχετικές διαδικασίες βρίσκονται εν εξελίξει, μια και η δεύτερη ψηφοφορία θα γίνει μεθαύριο Κυριακή και η τρίτη στις 3 Μαρτίου. Ποιος, όμως, ευτελίζει τις διαδικασίες, τις αξίες και τον θεμελιώδη θεσμό; Την απάντηση έδωσε, πρώτος, ο Ανδρέας Παπανδρέου: Αυτά τα τρία «παρών» που αποφάσισαν να εκφωνήσουν οι βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας —είπε— ισοδυναμούν με «απών», «απών», «απών»... Και όποιος λέει «απών» σε μια τέτοια κρίσιμη ψηφοφορία, αυτός «υποβιβάζει τη σημασία ενός πράγματι θεμελιώδους πολιτειακού θεσμού». Συνεπώς η απόφαση της Νέας Δημοκρατίας είναι ένα «μελανό σημείο στην ιστορία αυτής της διαδικασίας για την ανάδειξη προέδρου της Δημοκρατίας»...

ΘΥΜΑΣΘΕ, μήπως, τη διακήρυξη των «153» (διανοουμένων, καθηγητών πανεπιστημίου), τον Ιούνιο του 1989, που κατ'αγγελαν —μεταξύ πολλών άλλων— την «ιδιοποίηση της εξουσίας» και τη «διευθυνόμενη χρήση της ιστορίας» (διάβαζε τη διαστρέβλωση της ιστορίας) από μέρους της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ; Ε,

η λεπτομερής καταγραφή και η ανάλυσή τους: Κάποια στιγμή ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας κρίνει ότι «αυτή η ιστορία της Οικουμενικής πρέπει να πάρει άδοξο τέλος»... Και για να «αποδειχθεί» ότι οι κυβερνήσεις συνεργασίας «δεν αποδίδουν έργο» —και, συνεπώς, «μόνη λύση» είναι η ανάδειξη «μιας ισχυρής μονοκομματικής κυβέρνησης...»— και για να ξεπεραστούν «σκόπελοι» όπως ήταν το φορολογικό νομοσχέδιο, που αν και το είχε επεξεργασθεί υπουργός της Νέας Δημοκρατίας, «επέπρωτο να κόψει ψήφους α-

λοιπόν στην πρόταση (1980) για την ανάδειξη του Κ. Καραμανλή, στο ύπατο αξίωμα της πολιτείας, οι 93 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, με επικεφαλής τον Α. Παπανδρέου, είχαν εκφωνήσει στις ψηφοφορίες της 23, 29 Απριλίου και 5 Μαΐου 1980: «Δεν ψηφίζω»! Και το πρώτο ερώτημα είναι: Σε τι διαφέρει, άραγε, το «δεν ψηφίζω» - «δεν ψηφίζω» - «δεν ψηφίζω» του ΠΑΣΟΚ, από το «απών»-«απών»-«απών» της Νέας Δημοκρατίας; Αλλά υπάρχει και ένα δεύτερο ερώτημα: Ο άνθρωπος που τον Μάρτιο του 1985, ευτέλισε όσο

κανείς άλλος τον «θεμελιώδη θεσμό» —με την πολιτική της τρικλοποδιάς, με τα έγχρωμα ψηφοδέλτια, με τη «διαμερισματοποίηση» (αστυνόμευση) των ιδίων των βουλευτών του— ο άνθρωπος που έστειλε, λίγες ώρες προτού συνέλθει η ΚΕ του ΠΑΣΟΚ, τον αλήστου μνήμης Κουτσόγιωργα για να «διαβεβαιώσει» τον (πρόεδρο τότε) Καραμανλή ότι «όλα πάνε καλά» και η επανεκλογή του —παρά κάποιες μικρές αντιδράσεις...— «είναι δεδομένη», δικαιούται, σήμερα, να το παίζει «προστάτης» του θεσμού; Χάθηκε, πλέον, η ντροπή;

Η υποψηφιότητα Σαρτζετάκη

ΑΛΛΑ ΑΝ χάθηκε η ντροπή, περισσεύει —όπως φαίνεται— η έπαρση, ακριβέστερα το θράσος. Διαφορετικά, πώς να εξηγήσει κανείς ότι ο Α. Παπανδρέου εμφανίστηκε, από τη μια, επικριτής του Κ. Μητσοτάκη «για τον τρόπο που χειρίσθη το θέμα της υποψηφιότητας του κ. Καραμανλή» (αφήνοντας να νοηθεί ότι αν ο τρόπος αυτός ήταν διαφορετικός, τότε, ίσως, το ΠΑΣΟΚ να συναινέσει στην υποψηφιότητα Καραμανλή...) και από την άλλη, ως πλήρως «δικαιωμένος» για τις αθλιότητες που πλαισίωσαν τη διαδικασία της εκλογής Προέδρου, τον Μάρτιο του 1985: «Χαίρομαι —δήλωσε ο Α. Παπανδρέου, την Δευτέρα, στη Βουλή, μετά την πρώτη ψηφοφορία, όπου ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμός ψήφισαν «Σαρτζετάκη»— για την επιλογή του Συνασπισμού, που επιβεβαιώνει την επιλογή την οποία είχαμε κάνει το 1985»... (Η δήλωση αυτή του Α. Παπανδρέου χαρακτηρίστηκε, από στελέχη της Αριστεράς που αντιτίθενται στην επανεκλογή του σημερινού προέδρου της Δημοκρατίας, ως η «μεγαλύτερη τιμωρία» του Συνασπισμού, εφόσον —κατά τον Α. Παπανδρέου— εμφανίζεται ο Συνασπισμός να ευλογεί τον αιφνιδιασμό του Μαρτίου '85, όπου η εκλογή του αρχηγού του κράτους —πέρα από τις γνωστές αθλιότητες— θεωρείται νεφέλωμα που βγαίνει, ξαφνικά, από το κεφάλι του Δία, χωρίς κανένα προόδεασμό του λαού, χωρίς καμιά ζύμωση...).

ΩΣΤΟΣΟ, το ότι η υποψηφιότητα του σημερινού προέδρου της Δημοκρατίας συγκέντρωσε 151 ψήφους, καθόλου δεν σημαίνει ότι ο κ. Χρ. Σαρτζετάκης έχει κάποιες πιθανότητες επανεκλογής του. Για την «Αυριανή», βέβαια, οι 151 ψήφοι που πήρε ο κ. Σαρτζετάκης επιβεβαιώνουν ότι «μπορούσε να είχαμε δημοκρατική κυβέρνηση» (υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου, φυσικά!), αλλά, την ίδια στιγμή, δημοσιεύει την επιστολή κάποιου... αρχιμανδρίτη, που αποφαινεται ότι ο νέος πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν πρέπει να είναι «υπερόπτης», αλλά «απλός και λαϊκός άνθρωπος». Και ο νοών, νοείτω! Από την πλευρά της η «Επικαιρότητα» δημοσιεύει σκίτσο του σημερινού προέδρου της Δημοκρατίας, όπου στο μέτωπό του αναγράφεται: «Κατανάλωση μέχρι 9.4.90», κάτω από έναν θηριώδη τίτλο: «ΜΑΕΣΤΡΟΣ Ο ΑΝΔΡΕΑΣ» και με υπερτιτλους: «Σαρτζετάκης τέλος - Καραμανλής στο προσκήνιο - Μητσοτάκης σε αδιέξοδο»... Όσο για την «Εξόρμηση», αρκέστηκε να δημοσιεύσει τις γνώμες 12 βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, όπου όλοι σεμνύ-

νονται για το γεγονός ότι «δικαιώθηκε ο Ανδρέας» για την επιλογή του Μαρτίου 1985...

ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΝ ΠΑΣΟΚ, μέχρι το βράδυ της Τρίτης, άφηνε να νοηθεί ότι η επιλογή Σαρτζετάκη είναι «μιας χρήσεως» (για την ψηφοφορία της 19ης Μαρτίου) και ότι, στη δεύτερη ψηφοφορία, μπορεί να υποδείξει Αλευρά ή οποιονδήποτε άλλο. Ο ίδιος, άλλωστε, ο Α. Παπανδρέου δήλωσε ότι «οι τρεις ψηφοφορίες είναι ανεξάρτητες ή μια από την άλλη»... Όσο για τον Συνασπισμό, δεν έλειψαν —κυρίως στους κόλπους της ΕΑΡ— οι αντιδράσεις για την επιλογή Σαρτζετάκη. (Η «Αυγή» δημοσίευσε σχετικά επιστολές στελεχών της ΕΑΡ που διαφορίζονται από την συγκεκριμένη επιλογή της ηγεσίας τους: Ο κ. Σαρτζετάκης —γράφουν— μπορεί να άσκησε άψογα το συνταγματικό ρόλο του, στις πρόσφατες κυβερνητικές μεταβολές. Αλλά, από την άλλη, λειτούργησε σαν «ιδεολογικός εκφραστής σωβινιστικών τάσεων, θρησκοληψίας, λογιολατρισμού, κοινωνικού συντηρητισμού και πουριτανισμού, οπισθοδρομικών αντιλήψεων»... Άλλα στελέχη πάλι επικρίνουν την ηγεσία τους γιατί «τα περισσότερα μέλη της ΚΕ της ΕΑΡ δεν βρέθηκαν σε διαφορετική ουσιαστικά θέση από εκείνη στην οποία βρέθηκαν και τα μέλη της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ», με την έννοια ότι οι πρώτοι άκουσαν το όνομα του υποψηφίου της πρώτης ψηφοφο-

ρίας την Παρασκευή το βράδυ από την τηλεόραση, ενώ οι δεύτεροι το πρωί της Δευτέρας, από την αρχηγό τους).

ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ αυτές, αλλά και η διαπίστωση ότι με την υποψηφιότητα Σαρτζετάκη δεν θα μπορούσε να συμφωνήσει, τελικά, ούτε η ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας, αλλά ούτε και η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ —στον βαθμό που δεν έχασε τα ανακλαστικά της— ώθησαν τον πρόεδρο του Συνασπισμού, Χαρίλαο Φλωράκη, να προτείνει συνάντηση των τριών αρχηγών, με αντικείμενο τόσο την αναζήτηση κοινού υποψηφίου για το προεδρικό αξίωμα, όσο και την προώθηση των εκκρεμών νομοσχεδίων, με ειδική έμφαση στο Φορολογικό. Και η μεν Νέα Δημοκρατία αποδέχθηκε την πρόταση Φλωράκη χωρίς όρους, σε αντίθεση με το ΠΑΣΟΚ που έθεσε, ως προϋπόθεση, τη συμμετοχή, στη συνάντηση αυτή, και του πρωθυπουργού κ. Ζολώτα. Κατά μια εκδοχή, η παρουσία του κ. Ζολώτα αποκλείει την αναζήτηση κοινού υποψηφίου προέδρου, εφόσον ο κ. Ζολώτας φέρει την ιδιότητα του πρωθυπουργού και η κυβέρνηση δεν έχει λόγο —δεν πρέπει να έχει λόγο— στο θέμα αυτό. (Εκτός αν η πρόταση αφορά τον ίδιο τον κ. Ζολώτα). Κατά μια άλλη εκδοχή ωστόσο, η παρουσία του κ. Ζολώτα μπορεί να έχει απλώς «κυρωτικό χαρακτήρα», στην περίπτωση που υπάρξει σύμπτωση απόψεων. Σχετικά, ο Λ. Κύρκος, σε συνέντευξή του σε τοπικό ραδιοσταθμό, πρότεινε να

δοθούν εγγυήσεις στη Νέα Δημοκρατία ότι η ανάδειξη προέδρου κοινής αποδοχής δε θα αναστείλει την πορεία προς τις εκλογές, όπως έχουν ήδη καθορισθεί, για τις 8 Απριλίου.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΆΛΛΑ, μέσα στο δεκαπενθήμερο που επισκοπούμε, πραγματοποιήθηκε η προφυλάκιση του Ν. Αθανασόπουλου, πρώην υπουργού του ΠΑΣΟΚ, για το γνωστό σκάνδαλο του γιουγκοσλαβικού καλαμποκιού —προφυλάκιση που εξόργισε έντονα το ΠΑΣΟΚ που άρχισε να μιλάει πάλι για «σκευωρία και πολιτικό διωγμό» εις βάρος επιφανούς στελέχους του! Ο συνήγορος του Αθανασόπουλου, κ. Στ. Αλεξανδρής (πρώην υπουργός του ΠΑΣΟΚ επίσης) απέδωσε την προφυλάκιση του πελάτη του στην ύπαρξη «δικαστικής χούντας», ενώ ο ίδιος ο Ν. Αθανασόπουλος καταφέρθηκε συλλήβδην κατά του Τύπου: «Σεις προετοιμάσατε το έδαφος για την προφυλάκισή μου» —δήλωσε απευθυνόμενος προς τους δημοσιογράφους... Η προφυλάκιση, πάντως, του Ν. Αθανασόπουλου ήλθε να υπομνήσει ότι η «κάθαρση δεν πέθανε» και ότι εκείνη η «συγκυβέρνηση Τζαννετάκη», στην οποία ο Α. Παπανδρέου επιχειρεί σήμερα να φορτώσει την ...καταβαράθρωση της ελληνικής οικονομίας και όλα τα δικά του ανομήματα, προσέφερε μια πολύ συγκεκριμένη υπηρεσία: Απέτρεψε την παραγραφή.

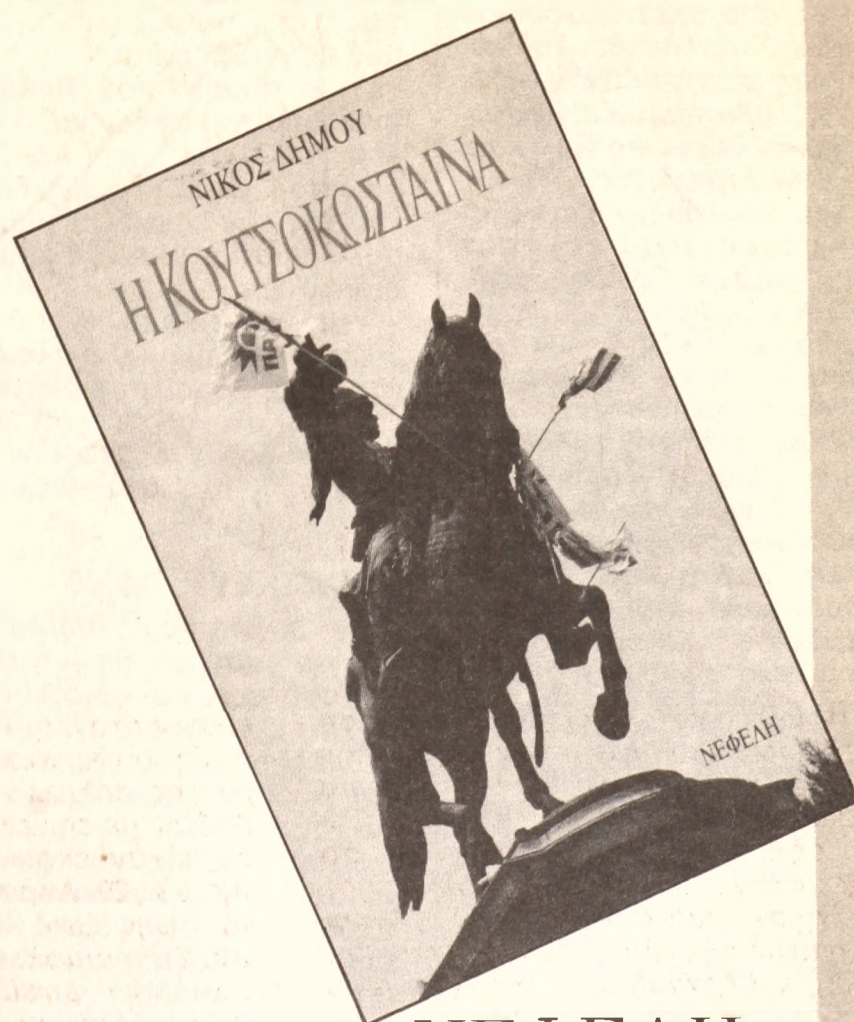
ΑΝΤΗΝΩΡ

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Η ΚΟΥΤΣΟΚΩΣΤΑΙΝΑ

«...Οί Έλληνες εγκατέλειψαν τήν Ἑλλάδα. Τό καράβι φάντασμα παραδέρνει άκυβέρνητο. Ὁ καθένας τώρα γιά τήν πάρτη του. Δημόσιος βίος δέν ὑπάρχει. Ἐνδιαφέρον γιά τά "κοινά" κανένα — μόνον γιά τά ἐσά καί τά ἐμά. Οὐδείς άσκει ἑξουσία, ἔστω καί κακή. Κάτι μεταβατικές, βραχύβιες κυβερνήσεις — ὅ,τι ἄρπάξουμε κι ὅ,τι προλάβουμε...»

Ἐνα βιβλίο πού περιγράφει μέ τόν πιό άδρό τρόπο τή σημερινή θλιβερή πραγματικότητα.

ΝΕΦΕΛΗ

ημερο δηκτής

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 7.2.90 · ΤΡΙΤΗ 20.2.90

ΤΕΤΑΡΤΗ, 7.2.90

Πάλι εδώ. Κι ας είμαστε ευχαριστημένοι —σκεφθείτε ότι μπορεί να ζούσατε στη Ρουμανία, να διαβάζατε «Αυριανή», και να συγκυβερνούσαν ΠΑΣΟΚ - Συνασπισμός.

Επιπλέον, το γεγονός ότι βρέχει στα πεδινά και χιονίζει στα ορεινά δημιουργεί την ελπίδα ότι ίσως δεν πεθάνουμε από δίψα το καλοκαίρι.

Οι απεργίες «δημιουργούν κινδύνους για τους δημοκρατικούς θεσμούς» δήλωσε εξ Αν. Βερολίνου ο πρώην πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου. Ευτυχώς που δεν τον άκουσαν οι ντόπιοι.

Η ΚΕ του ΚΚΣΕ αποφάσισε εντέλει ν' αποδεχθεί την κατάργηση της ηγεμονίας της επί της σοβιετικής κοινωνίας. Δύσκολοι καιροί για τους κομμουνιστές ηγεμόνες.

Στου Βάλτου τα χωριά οι καπνοπαραγωγοί έκλεισαν τους δρόμους. Στο Ξηρόμερο διαδηλώνουν κατά του εργοστασίου καύσης τοξικών αποβλήτων. Από τα Άγραφα δεν έχουμε ειδήσεις.

Να μείνουν στη φυλακή οι Μουσουλμάνοι Σαδίκ-Σερίφ που τολμούν να δηλώνουν «Τούρκοι», αποφάσισε το Εφετείο Κομοτηνής. Και το νοήμον κοινό ενθουσιασμένο υπερδευτήκε και τραγούδησε τον Εθνικό Ύμνο αντί για «τα Χριστιανόπουλα θα πάνε με χαρά».

Τον εγκέφαλο του μακαρίτη Ζαχάρωφ μελετά το Ινστιτούτο Εγκεφάλου, της Σοβιετικής Ακαδημίας Επιστημών. Έτσι και καταφέρουν ν' ανακαλύψουν τι τον έκανε να είναι αντιφρονών, χαθήκαμε.

ΠΕΜΠΤΗ, 8.2.90

Μεγάλο δακτύλιο για τα γιωταχί, μικρό για τα ταξί, απο-

φάσισε το Υπουργικό Συμβούλιο. Να δείτε που κάποιος ξένος ή ντόπιος δάκτυλος θα τα ματαιώσει όλα αυτά τελικά. Και θα συνεχίσουμε να έχουμε το ρεκόρ στην Ευρώπη με 45 παραβάσεις των κοινωτικών κανόνων για την προστασία του περιβάλλοντος.

Οι ταξιτζήδες ήδη απεργούν διαμαρτυρόμενοι. Επαναφέρω την παλιά μου πρόταση: να αγοράσουν από το κράτος και να πεταχτούν στα σκουπίδια τα μισά ταξί της Αθήνας, να ησυχάσουμε.

Ν' ανοίξει ο τραπεζικός λογαριασμός Κουτσόγιωργα αποφάσισε οριστικά δικαστήριο της Λωζάνης. Πιάστε από τώρα τη μύτη σας —η μπόχα δεν θα υποφέρεται.

Η κατάληψη του Πολυτεχνείου συνεχίζεται και πολλές συζητήσεις περί ασύλου γίνονται. Ουδείς όμως διευκρινίζει εάν πρόκειται για άσυλο ανιάτων, φρενοβλαβών, ή άλλο τι.

Υπέρ του ΒΑΝ οι ξένοι ειδικοί που στάθηκαν στο πλευρό του κ. Βαρώτσου σε ειδικό συνέδριο. Κατά, οι στέγες που εξακολουθούν να πέφτουν απροειδοποίητα στα κεφάλια των ντόπιων.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 9.2.90

Στον άλλοτε πανίσχυρο κυρ-Μέντιο απαγορεύθηκε η έξοδος από τη χώρα —διότι θα ήτο κρίμα να μας στείλουν οι Ελβετοί τα του λογαριασμού του κι αυτός να αναχωρήσει για την Ελβετία.

Ο ομοιοπαθής του καλαμποκάς Ν. Αθανασόπουλος επιδίδεται σε δικονομικό κλεφτοπόλεμο και πετυχαίνει συνεχώς ν' αναβάλει την απολογία και ενδεχόμενη προφυλάκιση του.

Έχασε η Βενετιά βελόνι: ο κ. Παναγιώλης ανακοίνωσε ό-

τι, «χωρίς να θέλει να προδικάσει τίποτα», η ΚΕ επιτροπή της ΕΣΠΕ θ' αποφασίσει να αποχωρήσει το κόμμα από τον Συνασπισμό.

Χωρίς να κερδίσει όμως άλλο: διότι οι «ανέντακτοι» που θα ιδρύσουν «Κίνηση» στο πλαίσιο του, ανήκουν ήδη στο Συνασπισμό.

Ο κ. Μητσotάκης αναχωρεί για τη Σόφια —ο κίνδυνος, μόλις τον γνωρίσουν, να επιλέξουν ξανά οι Βούλγαροι τον κομμουνισμό, δεν είναι αμελητέος.

Διαδήλωση κατά της κατάληψης του Πολυτεχνείου οργανώσε η ΓΣΕΕ —είδαν κάγκελα απ' έξω και νόμισαν πως είναι εργοστάσιο.

Πανσέληνος με έκλειψη σήμερα. Μολοντούτο, σεληνιασθείτε. Κάνει καλό.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 10.2.90

Δεν θέλει να γίνει Πρόεδρος, δήλωσε ο κ. Καραμανλής —εκφράζοντας έτσι και τις απόψεις των κ. Μητσotάκη, Παπανδρέου, Φλωράκη. Τέτοια ομοφωνία στην πολιτική ηγεσία της χώρας δεν έχει ματαιωθεί.

Είπε κι άλλα βαρύγδουπα ο «χωρικός από το Κιούπκιοϊ», όπως τον αποκαλούσε η «Εστία» πριν γίνει Παριζιάνος. Το γεγονός όμως ότι, κατά κανόνα, Σάββατο τον πιάνει η αγωνία για το Έθνος, μας οδηγεί στη σκέψη ότι μάλλον χάριν των κυριακάτικων εφημερίδων γίνονται όλα.

Ξεκίνησα όπως πάντα για τη λαϊκή αγορά της Καλλιδρομίου νωρίς νωρίς. Δεν άντεξα να φθάσω: ένας τεράστιος σωρός

μπάζα και σκουπίδια έφραζε την οδό Ζωσιμαδών. Δίπλα, αμέριμνοι οι μανάβηδες παζάρευαν τηνπραμάτιά τους με τους πελάτες. Σε τι πόλη ζούμε, θεέ μου;

ΚΥΡΙΑΚΗ, 11.2.90

Βγαίνει ο Ν. Μαντέλα από τη φυλακή, όπου οι ρατσιστές τον είχαν δέσμο 27 χρόνια. Εγώ στη θέση του θα είχα αλλάξει όχι μόνο απόψεις αλλά και χρώμα.

Βγαίνει και η ΕΣΠΕ από τον Συνασπισμό, παρόλο που ο κ. Παναγιώλης δεν το είχε προδικάσει. Κι εγώ στη θέση του, αν δεν με είχαν βγάλει οι κομμουνιστές βουλευτή, το ίδιο θα έκανα.

Τι χαρά, Τι χαρά! Πάλι βρέχει και χιονίζει στα βουνά.

Τι χαρά, τι χαρά, το γιορτάζουν κωμοπόλεις, πολιτείες και χωριά.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 12.2.90

Και ξαφνικά, στα καλά καθούμενα, μας τέλειωσε η Οικουμενική και μας έμεινε μόνο ο κ. Ζολώτας. Θα πάρει, λέει, για υπουργούς, αυτούς που είχε ο υπηρεσιακός κ. Γρίβας. Λογικό, διότι αν καθιερώσουμε το θεσμό των υπουργών μιας χρήσεως, σε λίγο δεν θα μπορούμε να βρούμε υπουργούς.

Εκτός από τον κ. Ζολώτα, έμεινε και η κ. Παπαρήγα, γραμματέας Αθηνών του ΚΚΕ —αυτή που δεν έχει αποφασίσει ακόμη αν η εισβολή στην Πράγα το 1968 ήταν σωστή ή λάθος. Για να επιβιώσεις σήμερα πρέπει να έχεις ή γέρικο σώμα ή γέρικο μυαλό.

Η κοινοβουλευτική ομάδα του Ημεροδέκτη, ως κοινής αποδοχής Πρόεδρο της Δημοκρατίας, προτείνει:

Μαζευτήκαν να λυβουν μετρα κατα του νεφους και αντ' αυτου γελουν βλακωδως.

Μετά απ' αυτές τις εξελίξεις οι καταληψίες εγκατέλειψαν το **Πολυτεχνείο** δηλώνοντας ότι ο αγώνας τους δικαιώθηκε.

Πότε θα γίνουμε **Ευρώπη** επιτέλους; Ενώ εμείς εδώ μετράμε τις σταγόνες, στη Γαλλία οι δρόμοι των πόλεων έγιναν ποτάμια από τις βροχές.

Από την επόμενη **Δευτέρα 19 Φεβρουαρίου** αρχίζουν τα πενήνθερα για την ανεύρεση **Προέδρου Δημοκρατίας**, κατά το πρότυπο των τριημέρων διευρευνητικών. Για τα εννιάημερα του μακαρίτη που άλλος μπαίνει μες' στο σπίτι, αλλά και για άλλα γνωστότερα εννιάημερα, δεν καθορίστηκαν εισέτι προθεσμίες.

ΤΡΙΤΗ, 13.2.90

Τρίτη και δεκατρείς, το ξέρετε βέβαια. Οι άλλοι, εκείνοι του **Γρίβα**, που πήγαν σήμερα και ώμοσαν πίστη στον **Ζολώτα** δεν το ήξεραν; Ή ήταν παγίδα του κ. **Μητσοτάκη** το «τάμιν» ώστε να είναι σίγουρος πως, σαν γρουσουζίκη, η κυβέρνηση οπωσδήποτε θα πέσει;

Το χειρότερο είναι πως **κα- νείς δεν ντράπηκε**, να πει (έτσι, για τα μάτια του κόσμου) «**αυτό είναι ξεφτίλα, εγώ δεν ξαναορκίζομαι**». Πήγαν όλοι τρέχοντας —ακόμη και ο κ. **Μυλωνάς** του **Συνασπισμού** που παρά λίγο να μείνει από **εγκεφαλικό** στην πρώτη θητεία του. Τι γλύκα τα **υπουργεία** κρύβουν ατελείωτη...

Αυτοί, σίγουρα είναι **τρε- λοί**, τους έχει έρθει ο **ουρα- νός σφοντύλι: χαρίζουν** στο κράτος το «**επίδομα στολής**» που τους έχει εγκριθεί, οι **κλητήρες** του ΥπΔικ! **Γρήγο- ρα** να τους μαζέψουμε, πριν χαλάσουν την **πιάτσα**.

Όπως σκοτώνουν τα άλο- γα όταν γεράσουν, έτσι σφά-

ζουν τους **Αρμένιους** όπου προλάβουν, απανταχού της **Σοβιετίας**. Σήμερα στο **Τατζι- κιστάν**.

Τρίτη και Δεκατρείς βρήκε και ο κ. **Σαμαράς** να στείλει **ε- πιστολή σ' όλον τον κόσμο** περί **Σαδίκ-Σερίφ** εκθέτοντας τα **δίκια** μας, τον **πολιτισμό** μας, —τουτέστιν εκθέτοντας **ανεπανόρθωτα** όλους μας.

ΤΕΤΑΡΤΗ, 14.2.90

Του **Αη-Βαλεντίνου** σήμερα κι όλοι οι **ξενέρωτοι** γιορτά- ζουν τους υποτιθέμενους **έ- ρωτές** τους.

Τρέξετε ν' αγοράσετε «**Πε- ριέ**» γιατί η εταιρεία τ' αποσύ- ρει —καλύτερα **καρκίνος** από το **βενζόλιο** παρά **θάνατος** από **δίψα**.

Παραδέχθη σήμεραν το **Υ- πεθαμ** ότι, όπως πρώτος ο **Η- μεροδότης** είχε υπαινιχθεί και εν συνεχεία το **Αντί** αντέ- γραψε, τα **Μιράζ** είναι καλά μόνο για ν' αποδίδουν **μίζες**.

Κατά του **Πρύτανη** κ. **Νου- τσόπουλου** άσκησε **δίωξη** ο **εισαγγελέας** —διότι **ανέχθη- κε** **κατάληψη** του **Πολυτε- χνείου**. Κάτι τέτοια έκανε και ο **καλαμποκάς** κ. **Αθανασό- πουλος** όταν, πριν γίνει υ- πουργός, ήταν **εισαγγελέας** και εντέλει τον **κλαίνε** και οι **κότες**. Παρόλα αυτά ο **πρώην** **εισαγγελεύς** δεν χάνει το **δι- κονομικό** του **κουράγιο**: πήρε **νέα** **αναβολή** για την **απολο- γία** του.

Άνοιξε η **εθνική οδός Αθη- νών - Λαμίας** που την είχαν **κλείσει** οι **καπνοπαραγωγοί**. Δεν σας ενημέρωσα **εγκαιρώς** για το **κλείσιμο** διότι **εγώ** τα **ξιδεύω** μόνο προς **Πάτρα**.

Εισαγωγές - εξαγωγές κα- λαμποκιού έκανε η κ. **Αθана- σοπούλου**, αποκαλύπτει η «**Ε- λευθεροτυπία**». Αν ο **κατηγο- ρούμενος** **υπουργός** είχε **χω-**

ρίσει **εγκαιρώς**, όπως **έπραξε** ο **αρχηγός** του, **μπορεί** να μην είχε την **ίδια μοίρα** με τον **Μ. Κουτσόγιωργα**, που κι αυτός **δεν** **χώρισε** **εγκαιρώς**. **Συμπέ- ρασμα**: **χωρίστε** όσο είναι **και- ρός**.

ΠΕΜΠΤΗ, 15.2.90

Θυμάστε που σας **έλεγα** για τον **δάκτυλο** κατά του **δακτυ- λίου**; Τα **κατάφερε**, κι όλα τα **μέτρα** γενικώς **παραπέμπον- ται** στις **καλένδες**.

Κι έτσι **μπορεί** ήσυχη ν' **α- ναπνέει** το **νέφος** της και η **Θεσσαλονίκη**: **σκεφτείτε** την **αδικία** να το έχει μόνο αυτή;

Τροπολογία για την **κατάρ- γηση** του **συνένα** **κατέθεσε** η κ. **Δίζη**, **ελπίζοντας** ότι το **μέ- τρο** θα **φέρει** και **ένα**, και **δύο** και **τρεις** **οικολόγους** **βουλευ- τές**.

Συναινετικό **Πρόεδρο** **θέλει** ο κ. **Παπανδρέου**. **Εγώ** **θυσιάζομαι** για το **κοινό** **καλό** και **α- ποδέχομαι**.

Αν **δεν** **προλάβετε** ν' **αποθηκεύσετε** «**Περιέ**», **θυμηθείτε** ότι **πωλώ** **εκλεκτό** **κρασί** **παραγωγής** μου μόνο **προς** **1.000** **δρχ.** τη **φιάλη**.

Άμα το **καλοσκεφτείς**, η **Πέμπτη** είναι **σπουδαία** **μέρα**. Κι όταν είναι **Ταικνοπέμπτη** όπως σήμερα, τόσο το **καλύτερο**.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 16.2.90

Μετά **5** **έτη** το **ΚΚΕ** **επανέρ- χεται** στον **τόπο** του **εγκλήμα- τος** **αποφασίζοντας** να **υπο- στηρίξει** για **Πρόεδρο** **ξανά** τον κ. **Σαρτζετάκη**. Τούτη τη **φορά** έχει ως **συνένοχο** την **ΕΑΡ** και **διάφορους** **πασοκογε- νείς** **Συνασπιστές**.

Περί του 1992 **συζητούν** στη **Βουλή** οι **τρεις** **παπούδες** και ο **προπάπους**. **Αναρωτήθηκαν** αν θα **προκάνουν**;

Διαμαρτύρεται η **Νομαρ- χιακή Επιτροπή** **Α'** **Αθήνας** του **ΠΑΣΟΚ** διότι **καθυστερεί**

το **Συνέδριο** του **Κινήματος**. **Επωφελούνται** **προφανώς** **α- πό** το **γεγονός** ότι **δεν** **μπορεί** να **συνέλθει** το **Πειθαρχικό** —διότι θα **πρέπει** να **ασχολη- θεί** και με τον **κυρ-Μέντιο**.

Συμφώνησαν στην **Οττάβα** τα **35** **κράτη** του **ΝΑΤΟ** και της **Βαρσοβίας** για τους **Ανοι- χτούς Ουρανούς**. Στην **Αθή- να**, **35** **υπουργοί** **αδυνατούν** να **συμφωνήσουν** για τους **κα- θαρούς ουρανούς**.

Κλείνει τα **Σαββατοκύρια- κα** ο **Σταθμός Α' Βοηθειών** του **Ασκληπιείου Βούλας** και στο **εξής** θα **δέχεται** **μόνο** με **ραντεβού** που θα **κλείνονται** **τουλάχιστον** **μία** **εβδομάδα** **νωρίτερα**.

«**Μόνο**» **200** **εκατ.** **κόστισε** σε **καταστροφές** η **κατάληψη** του **Πολυτεχνείου** κατά τις **ε- κτιμήσεις** της **Πρυτανείας**. **Δηλαδή** **περίπου** **ένα** **εκατομ- μύριο** **κατά** **κεφαλή** **καταλη- ψία**.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 17.2.90

Είδα την **αφίσα** και **συγχίστηκα**: «**Ο Συνασπισμός στο Κέντρο των πολιτικών εξελίξεων**». Κι **εγώ** τους **είχα** **ψηφίσει** **νομιζοντας** πως ήταν **αριστερά**. Άσε που το **σύνθημα** **θυμίζει** **κάτι** **πρωτοσέλιδα** της «**Αυριανής**» και της «**Νίκης**» του τύπου «**Ο Ανδρέας κυρίαρχος του παιχνιδιού**», «**ο Ανδρέας ρυθμιστής των εξελίξεων**». **Αγώνια** **μεγάλη** στη **λαϊκή** της **Καλλιδρομίου**: **ποιον** θα **υποδείξει** το **ΠΑΣΟΚ** για **Πρόεδρο**; **Πρόχειρο** **γκάλο**ι **αναδεικνύει** **επικρατέστερη** την κ. **Δήμητρα Λιάνη** **Π.** με **75%**.

ΚΥΡΙΑΚΗ, 18.2.90

Το **ζήτημα** είναι ότι αν **είχατε** **παιξει** **εσείς** στο **ΠΡΟ-ΠΟ** 211 12X 12X 121 X θα **είχατε** **κερδίσει** 322.904.150 **δρχ.** και θα **μπορούσατε** να **αφήσετε** τη **δεύτερη** **δουλειά** και να **πιάσετε** **δεύτερη** **γκόμενα**. Όλα τα **άλλα** είναι **χωρίς** **σημασία**.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 19.2.90

Ο κ. Παπανδρέου αποκάλυψε το μυστικό του. Το ΠΑΣΟΚ ψηφίζει Σαρτζετάκη. Ο Συνασπισμός μπορεί να υπερηφανεύεται ότι εκπληρώνει τις επιθυμίες του Μεγάλου πριν ακόμη τις εκφράσει.

Η αρχή έγινε. Ο Ν. Αθανασόπουλος στις 6.05 το απόγευμα διέβη την πύλη του Κορυδαλλού, ομοφωνία ανακριτού και εισαγγελέως.

Και εις άλλους με υγεία.

Η κ. Δίζη ψήφισε λευκό. Γιατί όχι πράσινο;

Δολοφονήθηκε στο Κολωνάκι ο Μ. Μαράτος ψυχίατρος στις φυλακές Κορυδαλλού. Αν έμενε στον Κορυδαλλό και ήταν ψυχίατρος στο Κολωνάκι, θα τον σκότωναν άραγε;

ΤΡΙΤΗ, 20.2.90

Η Οργάνωση «Επαναστατική Αλληλεγγύη» με προκήρυξη της ανακοινώνει ότι δολοφόνησε τον ψυχίατρο Μ. Μαράτο διότι δεν κατάφερε να τους θεραπεύσει.

Δεν θα δεχθεί ούτε την κατάργηση του συνέννα, ούτε τη μονιμοποίηση των εκτάκτων, ο Υπ Εσωτ κ. Κατριβάνος. Τι τον νοιάζει αυτόν; Τους έκτακτους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης τους διόρισε, υποψήφιος βουλευτής δεν θα είναι.

Παραιτήθηκε ο Τούρκος Υπ Εξ κ. Γιλμάζ. Κρίμα, τον είχαμε συνηθίσει.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αναγνώστην από Θεσσαλονίκη: Η εξαιρετος επιστολή σου περί δεκαετιών και επταετιών έφθασε στα χέρια μας αλλά εν συνεχεία δυστυχώς απωλέσθη. Ελπίζω, ως σώφρων άνθρωπος, να κράτησες αντίγραφο για να την ξαναστείλεις.

Πρώην Κουκουέ, ενταύθα: Κι εγώ το πρόσεξα ότι η «Πρώτη» προέβλεπε εκλογή του κ. Σταθάκη αντί της κ. Παπαρήγα. Φαίνεται όμως ότι την τελευταία λέξη είχε ο «ΡΙζοσπάστης».

Ελ. Ώρ., Πάτρα: Το θέμα στο οποίο αναφέρεσθε είναι εξαιρετικά σοβαρό και απαιτεί προσεκτικούς χειρισμούς. τηλεφωνείτε μου να συνηνοθούμε.

Ευφρ. Σαρτζ., ενταύθα: Είναι που δεν σας φαίνεται ότι κλείσατε τα 40. Γι' αυτό ο Συνασπισμός προτίμησε τον Σύζυγό σας αντί για σας —και όχι επειδή είναι φαλλοκράτης.

Ο ΕΠΙΟΥΣΙΟΣ
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ

ΛΟΓΟΥ ΧΑΡΙΝ

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΧΩΡΙΣ ΚΑΝΟΝΕΣ

Ίσως να είμαστε και τυχεροί που, ενώ όλη η Ευρώπη αγωνιά και βράζει, εμείς έχουμε την πολυτέλεια να απεραντολούμε επιχειρώντας να προβλέψουμε τον προσεχή ελιγμό του κ. Α. Παπανδρέου. Θα προτείνει για Πρόεδρο Δημοκρατίας Αλευρά; Καραμανλή; Βαφειάδη; Ράλλη; Μερκούρη; τον κ. Μητσοτάκη για να γίνει ο ίδιος πρωθυπουργός ή τον εαυτόν του για να γίνει ο Εφιάλτης πρωθυπουργός; Μήπως εμμένει στον κ. Σαρτζετάκη ή θα μας εκπλήξει προτείνοντας Χ. Φλωράκη; Όλα είναι πιθανά, όλα παίζονται, κανείς δεν ξέρει πού θα καθήσει η μπίλια. Βάλτε όσο γυρίζει.

Ο Συνασπισμός φαίνεται έτοιμος να δεχθεί σχεδόν όλες τις παραπάνω λύσεις, η ΝΔ φαίνεται προσηλωμένη στη γραμμή του απόντος παρόντος. Μόνο φαίνονται όμως, διότι ουδείς θα πάρει την ευθύνη να διαβεβαιώσει ότι, πράγματι, «αυτό αποκλείεται και δεν πρόκειται να γίνει». Ουσιαστικά, όλοι θεωρούνται ικανοί για όλα —για την ακρίβεια για τα ίδια. Σαν μια σκακιέρα με μαύρα μόνο τετράγωνα και μαύρα μόνο πόνια που διαφοροποιούνται μεταξύ τους μόνο επειδή τα ίδια δηλώνουν διαφορετικά. Κάθε κίνηση και χτύπημα είναι επιτρεπτά, δεν υπάρχουν εχθροί και φίλοι, καθένας παίζει εναντίον όλων συμμαχώντας αναλόγως των περιστάσεων. Δεν υπάρχουν κανόνες, δεν υπάρχει σκοπός.

Ποιος θα φανταζόταν πως, η ιστορική πράγματι συγκυβέρνηση ΝΔ-Συνασπισμού θα οδηγούσε εν τέλει σε αυτήν την ισοπέδωση των πάντων; Εκείνη η καλοκαιρινή συνύπαρξη Δεξιάς-Αριστεράς γκρέμισε ντόπια τείχη ανάλογα με αυτά του Βερολίνου. Ανόρθωσε βέβαια άλλα —που χώρισαν το ΠΑΣΟΚ από τους υπόλοιπους. Και ήρθε ο υπέργνηρος κ. Ζολώτας να τα κατακρημνίσει κι αυτά. Κάποιοι πίστεψαν πως επιτέλους, θα μπορούμε τώρα να διαφωνούμε ξέροντας ποιος είναι ο αντίπαλος: θα μπορούμε να τσακωνόμαστε με πραγματικά όντα, όχι με τις σκιές που έκρυβαν τα τείχη. Θα ανταγωνίζονται οι ιδέες και όχι οι ιδεοληψίες μας.

Και τότε ξαφνικά διαπιστώσαμε πως είχαν στερέψει οι ιδέες, κι είδαμε με τρόμο οι ανταγωνισμοί να γίνονται για τις θέσεις του κρατικού μηχανισμού —και όχι για τις θέσεις των προγραμμάτων. Πως ο αγώνας γινόταν για την εξουσία καθ' εαυτήν και όχι γιατί ήταν μέσο για κάποιους στόχους. Πανευτυχής οι υπουργοί ορκίζονται, παύονται, επανέρχονται γνωρίζοντας πως δεν χρειάζεται να κάνουν τίποτα —αρκεί να προσποιούνται ότι κάνουν.

Οι συμμαχίες αναποδογυρίζονται με καταπληκτική ευχέρεια —οι συμβαλλόμενοι δεν μπαίνουν καν στον κόπο να εξηγήσουν τις

μεταστροφές τους. Πέντε χρόνια μετά την «ιστορική τομή» του Μαρτίου 1985, το ΠΑΣΟΚ ξαναανακαλύπτει την κρυφή γοητεία του Κ. Καραμανλή. Η ΝΔ συγκυβέρνησε με τον Συνασπισμό συνεργασία όμως του τελευταίου με το ΠΑΣΟΚ θα σημαίνει για τη Ρηγίλης συγκρότηση αντεθνικού λαϊκού μετώπου. Όσοι πρωτοστάτησαν μέσα στο Συνασπισμό για να παραπεμφθεί σε δίκη ο Α. Παπανδρέου, μάχονται τώρα με απελπισία για να συγκυβερνήσουν με το ΠΑΣΟΚ.

Οι λέξεις χάνουν τη σημασία τους: ο κ. Σαρτζετάκης προτείνεται, λέει, για Πρόεδρος από τον Συνασπισμό ως δυνατότητα λύσης κοινής αποδοχής, όταν είναι γνωστό ότι η ΝΔ δεν τον θέλει. Οι αυταρχικές πρακτικές ξεπερνούν κι αυτές τον Α. Παπανδρέου: οι βουλευτές, τα μέλη της Κ.Ε. και του Ε.Γ. της ΕΑΡ πληροφορούνται από την τηλεόραση και το κόμμα τους ότι είναι υπέρ του κ. Σαρτζετάκη —ο Α. Παπανδρέου είχε τουλάχιστον την ευγένεια να ανακοινώσει ο ίδιος προσωπικά στους βουλευτές και τους κεντροεπιτρόπους του την απόφασή του. Η συμπεριφορά, η αλαζονεία, οι απαρχαιωμένες ιδέες του Κ. Προέδρου ξεχάστηκαν και καλείται να ασκήσει εκ νέου επισήμως τον βυζαντινισμό του. Εντελώς τυχαία βέβαια, ο Α. Παπανδρέου, διαπιστώνει πως υπάρχει κοινοβουλευτική πλειοψηφία 151 βουλευτών, μετά την ψηφοφορία που οι βουλευτές ΠΑΣΟΚ - Συνασπισμού ψηφίζουν από κοινού τον κ. Σαρτζετάκη. Ο Κ. Μητσοτάκης καρατομεί από την πλευρά του Καραμανλή, Σουφλιά —και κυρίως τη δυνατότητα να συνεχίσει η οικουμενική να κυβερνά— απλώς και μόνο γιατί είναι η τελευταία του ευκαιρία να πρωθυπουργεύσει.

Τακτικισμός, καιροσκοπισμός, ανθρωποθυσίες, πηγαινέλα πολιτικό χωρίς νόημα. Θεατές, παρακολουθούμε τις λυσσώδεις προσωπικές μάχες για την εξουσία. Αναρωτιόμαστε μήπως εν τέλει δεν έπρεπε να καταρρεύσει η Αν. Ευρώπη —μέσα στη γενική ισοπέδωση των πάντων ίσως η προσήλωση στους βαρβάρους του σταλινισμού να αποτελούσε μια λύση.

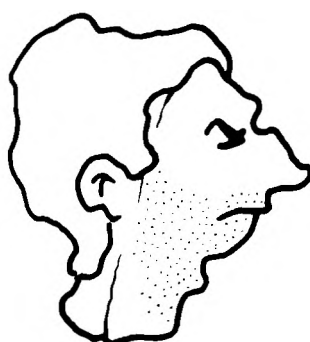
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Ιδού ο Πρόεδρος

του Δημήτρη Χαντζόπουλου

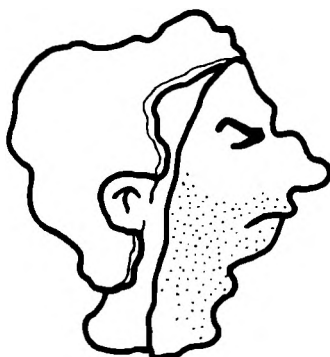
ΕΝΑΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΓΙΑ ΝΑ ΕΚΦΡΑΖΕΙ ΚΑΙ
ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ...

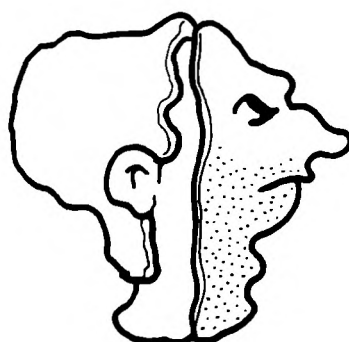
...ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟΣ, ΔΟΛΙΟΣ,
ΔΙΠΡΟΣΩΠΟΣ, ΛΑΟΠΛΑΝΟΣ,...

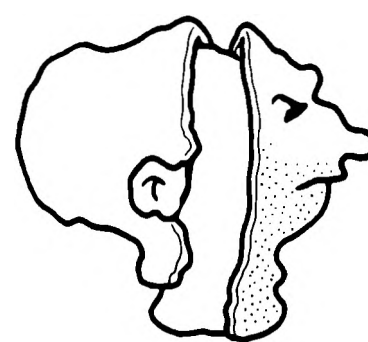
...ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΟΣ, ΔΟΚΗΣΙΣΟΦΟΣ,
ΑΡΘΗΡΙΟΣΚΛΗΡΩΤΙΚΟΣ, ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ...

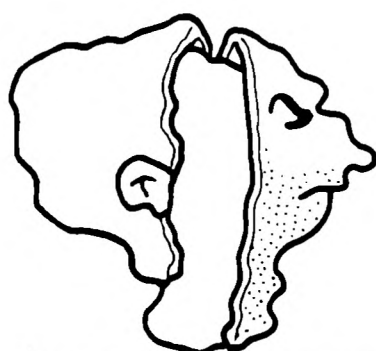
...ΑΠΛΗΣΤΟΣ, ΦΙΛΟΠΡΩΤΟΣ, ΨΕΥΤΗΣ
ΥΠΕΡΗΛΙΚΑΣ ΚΑΙ ΠΑΛΙΜΠΑΙΣ.

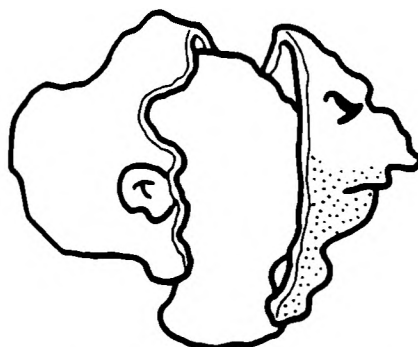
ΓΙΑ ΝΑ ΕΚΦΡΑΖΕΙ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΔΟΥΛΟΠΡΕΠΗΣ,...

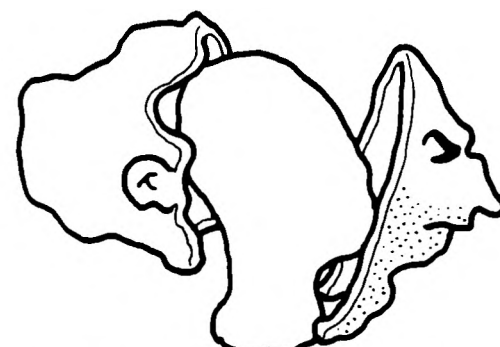
...ΥΠΟΚΡΙΤΗΣ, ΚΟΛΑΚΑΣ, ΑΓΝΩΜΟΣ
ΠΑΡΕΚΒΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΦΙΑΛΟΣ.

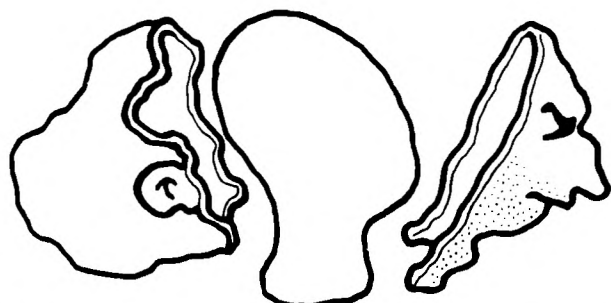
ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΓΙΑ ΝΑ ΕΚΦΡΑΖΕΙ
ΤΟ ΛΑΟ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ...

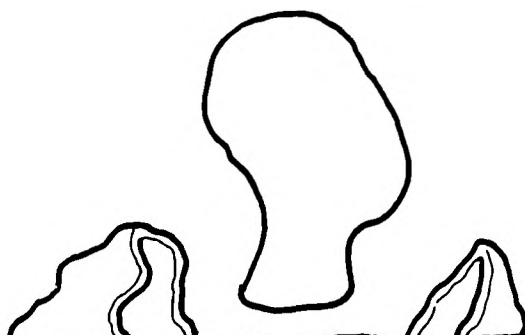
...ΤΕΜΠΕΛΗΣ, ΑΔΙΑΦΟΡΟΣ,
ΓΚΡΙΝΙΑΡΗΣ, ΠΕΡΙΑΥΤΟΛΟΓΟΣ,...

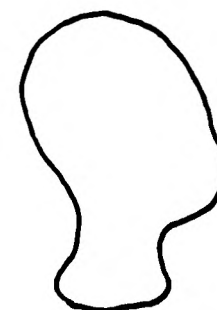
ΘΡΑΣΥΣ, ΚΟΥΤΟΠΟΝΗΡΟΣ,
ΠΛΕΟΝΕΧΤΗΣ ΚΑΙ ΦΩΝΑΣΚΟΣ*.

Η ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΦΑΝΗΣ ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ...

...ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ.
ΠΑΡΟΛΑ ΑΥΤΑ, ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΠΟΥ...

...ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΙ ΩΣ ΥΠΟΨΗΦΙΑ
ΔΕΙΧΝΟΥΝ ΟΤΙ ΠΑΜΕ ΚΑΛΑ.

ΑΠΕ

*ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ ΠΑΡΑΛΗΨΕΙΣ ΔΕΝ ΕΓΙΝΑΝ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ

ΑΝΤΙ
ΔΕΣΕΙΣ

Κυβέρνηση Απατεώνων

Την Παρασκευή 9 Φεβρουαρίου συζητήθηκε στον Άρειο Πάγο η αναίρεση του εκδότη του «ΑΝΤΙ» Χρήστου Παπουτσάκη κατά της απόφασης του Εφετείου Αθηνών, με την οποία είχε κηρυχθεί ένοχος περιύβρισης Αρχής για τον τίτλο «Κυβέρνηση απατεώνων» στο εξώφυλλο του ειδικού τεύχους του «ΑΝΤΙ» της 18.11.1988.

Υπενθυμίζεται ότι το τεύχος εκείνο περιείχε καταγγελίες για τη συμμετοχή κυβερνητικών στελεχών στο σκάνδαλο Κοσκωτά και ότι ο τίτλος απηχούσε όχι μόνο τη γενικευμένη κυβερνητική ευθύνη, αλλά και το καθεστώς απόκρυψης και υποκρισίας που κυριαρχούσε τότε, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε στην απολογία του στο Εφετείο Αθηνών ο εκδότης του «ΑΝΤΙ». Τα δημοσιεύματα εκείνου του τεύχους προκάλεσαν όχι μόνο την αυτεπάγγελτη δίωξη του περιοδικού για περιύβριση Αρχής, αλλά και μηνύσεις (Κουτσόγιωργα - Γ. Παπανδρέου) που παραμένουν ανυποστήρικτες, αφού οι μηνυτές αποφεύγουν συστηματικά την εκδίκασή τους και το συνακόλουθο δημόσιο έλεγχο. Σημειώνεται ακόμα η άτυπη κατάσχεση του τεύχους εκείνου του «ΑΝΤΙ», που είχε προκαλέσει την ερώτηση του Γ. Α. Μαγκάκη και είχε ξεσηκώσει γενική αντίδραση.

Όσο για την περιύβριση Αρχής ο εκδότης του «ΑΝΤΙ» είχε αθωωθεί πρωτόδικα, αλλά η άσκηση εφέσεως από τον Εισαγγελέα τον οδήγησε στο Εφετείο Αθηνών, που ύστερα από συνοπτική διαδικασία, ενδεικτική της έλλειψης κάθε πιθανότητας καταδίκης και με απαλλακτική εισαγγελική πρόταση, καταδίκασε κατά πλειοψηφία τον Χρήστο Παπουτσάκη σε τριμηνή φυλάκιση, που εξαγοράστηκε και επέβαλε στο «ΑΝΤΙ» δεκαπενθήμερη άρση της ατέλειας του δημοσιογραφικού χαρτιού. Ο σχολιασμός εκείνης της απόφασης έχει προκαλέσει, όπως είναι γνωστό, και νέα δίωξη του «ΑΝΤΙ» για περιύβριση της δικαστικής Αρχής. Στη δίκη εκείνη έκανε και την τελευταία δημόσια εμφάνισή του ως μάρτυρας υπεράσπισης του ΑΝΤΙ ο αλησμόνητος Παύλος Ζάννας, που μαζί με τον καθηγητή Νίκο Αλιβιζάτο υποστήριξαν πειστικά ότι ο τίτλος του ΑΝΤΙ —το οποίο είχε συμβάλει καθοριστικά στην αποκάλυψη του σκανδάλου Κοσκωτά και στη συμμετοχή σ' αυτό κυβερ-

νητικών στελεχών— εξέφρασε το βαθύ και υπεύθυνο προβληματισμό του Τύπου και την καθολική οργή για το πολυσήμαντο αυτό φαινόμενο που κυριάρχησε στη δημόσια ζωή του τόπου.

Κατά την εκδίκαση της αναίρεσης ο συνήγορος του «ΑΝΤΙ» Χριστόφορος Αργυρόπουλος ανέπτυξε τους λόγους για τους οποίους η απόφαση του Εφετείου Αθηνών πρέπει να ανααιρεθεί, ώστε να ξαναγίνει η δίκη, επισημαίνοντας ότι οι επιπτώσεις του σκανδάλου Κοσκωτά στο δημόσιο βίο επέβαλαν ασφαλώς στον Τύπο το καθήκον της ενημέρωσης και του ελέγχου με οξύτητα ανάλυσης προς την απαξία των πράξεων και τη σοβαρότητα του θέματος. Πρέπει να κατανοηθεί ότι ο ρόλος του Τύπου στη λειτουργία της δημοκρατίας είναι αναντικατάστατος. Και ότι η κριτική και η επίκριση πράξεων δημοσίων οργάνων αποτελεί ουσιώδες τμήμα αυτού του ρόλου.

Περιύβριση μπορεί να υπάρξει μόνο σε περίπτωση προσβολής της αρχής καθ' εαυτήν και ανεξαρτήτως προσώπων ή προσβολής των φορέων της χωρίς κριτικό περιεχόμενο. Σε κάθε άλλη περίπτωση η ελευθερία έκφρασης δεν υπόκειται σε ποινικό έλεγχο.

Ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου κ. Παπαδέλης ζήτησε την απόρριψη της αναίρεσης με κύριο επιχείρημα, ότι προηγούμενη απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου έχει κρίνει ότι η έκφραση «Σπείρα απατεώνων» αποτελεί περιύβριση Αρχής. Στο υπόμνημα που υπέβαλε η υπεράσπιση του «ΑΝΤΙ» παρατηρείται ότι η προηγούμενη αυτή απόφαση δεν αφορά ούτε την ίδια φράση, ούτε έχει σχέση με τα συγκεκριμένα περιστατικά αποκάλυψης σκανδάλων με την έκταση και τη σημασία της υπόθεσης Κοσκωτά και συνεπώς δεν μπορεί να επηρεάσει την αξιολόγηση του τίτλου του «ΑΝΤΙ» από τον Άρειο Πάγο.

Η απόφαση αναμένεται να εκδοθεί σε ένα περίπου μήνα.

● Στο μεταξύ, την προσεχή Τρίτη 27 Φεβρουαρίου νέα δίκη αναμένει το «ΑΝΤΙ» ενώπιον του Α' Τριμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Κατηγοροι ο Μένιος Κουτσόγιωργας και ο Γεώργιος Παπανδρέου που εμήνυσαν το περιοδικό για περιεχόμενο δημοσιεύματος που τους αφορούσε στο ίδιο τεύχος της «Κυβέρνησης Απατεώνων». Η δίκη πάει από αναβολή σε αναβολή διότι δεν προσέρχεται ο Μένιος και οι μάρτυρές του. Για να δούμε αυτή τη φορά.

Ο πρώτος τ. υπουργός στον Κορυδαλλό

Η προφυλάκιση του τέως αναπληρωτή υπουργού Οικονομικών και βασικού κατηγορούμενου στο σκάνδαλο καλαμποκιού Νίκου Αθανασόπουλου ήταν αναμενόμενη. Η αντίδραση όμως τόσο του ίδιου όσο και της υπεράσπισης που συνεχίζοντας την τακτική που ακολούθησαν πριν την απολογία του τ. υπουργού μίλησαν για «δικαστική χούντα» και «πολιτική απόφαση υπό μανδύα δικαστικό, ποινικό» δείχνει την αντίληψη που έχει ένας πρώην λειτουργός της Δικαιοσύνης και καταγγελλείς και για σειρά άλλων υποθέσεων (π.χ. υπόθεση Γιαταγάνα —«νονός»— η σχέση της γυναίκας του με το γιουγκοσλάβικο καλαμπόκι που αποκάλυψε η «Ελευθεροτυπία» κλπ.) για ένα σκάνδαλο που σύμφωνα με την απολογία του ίδιου ήταν κυβερνητική επιλογή του ΠΑΣΟΚ.

Φυσικά κανείς δεν γνωρίζει την κατάληξη που θα έχει η κάθαρση, όμως υπάρχουν όργανα, θεσμοί και λειτουργίες στους οποίους υποτάσσονται όλοι οι πολίτες από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο και δεν μπορεί να εξαιρεθεί κανένας «όσο ψηλά και αν βρίσκεται» όπως άλλωστε ελέγγο πριν λίγους μήνες.

Ο κ. Αθανασόπουλος λοιπόν όφειλε όπως πράττει άλλωστε και ο τελευταίος κατηγορούμενος πολίτης να κάνει χρήση του συνόλου των ενδίκων μέσων που δικαιούται, αλλά όφειλε ταυτόχρονα να έχει την αντίστοιχη συμπεριφορά και όχι την «ειδική» λόγω της θέσης που κατείχε στην κρατική ιεραρχία.

Εκτός από αυτό όμως υπάρχει και ένα πολιτικό θέμα. Το ΠΑΣΟΚ έσπευσε να χαρακτηρίσει «νομικά παρά φύσιν και πολιτικά προκλητική» την απόφαση προφυλάκισης του τ. υπουργού και ακόμα στελέχους του. Μέχρι τώρα, όπως και στην περίπτωση του Μένιου, δεν έχει κινηθεί καμιά διαδικασία διαγραφής του. Εξακολουθεί να είναι μέλος του Κινήματος, αλλά και στελέχη του ΠΑΣΟΚ τον υπερασπίστηκαν στη διάρκεια της ανάκρισης, όταν άλλα μέλη και στελέχη του ΠΑΣΟΚ στο παρελθόν είχαν διαγραφεί με συνοπτικές διαδικασίες για καθαρά πολιτικούς λόγους.

Άραγε για τον Αθανασόπουλο και τον Κουτσόγιωργα δεν συντρέχει ουδείς πολιτικός λόγος αν όχι διαγραφής τουλάχιστον αναστολής της ιδιότητας του μέλους του Κινήματος μέχρι να αποφανθεί οριστικά η δικαιοσύνη;

Κατάληψη ασύλων

Τις ημέρες που «ο ανθός της ελληνικής κοινωνίας» είχε κηρύξει το Πολυτεχνείο σε κατάσταση κατοχής και αποκλειστικής νομής, όποιος έβλεπε τα πρωτοσέλιδα εφημερίδων όπως η «Καθημερινή» και ο «Ελεύθερος Τύπος» θα νόμιζε ότι η χώρα βρίσκεται στα πρόθυρα μιας Οκτωβριανής Επανάστασης, ή ότι η Αθήνα —αυτό γράφτηκε, μάλιστα— έχει γί-

νει πλέον πρωτεύουσα του Λιβάνου. Κι όταν ο υπουργός Δημ. Τάξης δηλώνει απερίφραστα ότι οι «αρμόδιες υπηρεσίες» του έχουν φακελώσει όλους όσους βρίσκονται στο Πολυτεχνείο, ελάχιστοι είναι αυτοί που διαμαρτύρονται για τον επίσημο αυτό χαφιεδισμό. Στη συνέχεια ο κ. Κοντογιαννόπουλος θα θέσει τη Σύγκλητο «ενώπιον των ευθυνών της», καλώντας την ουσιαστικά να δώσει την άδεια για την καταστολή και την καταπάτηση του ασύλου. Και ο κ. Παπανδρέου μαζί με τον κ. Μητσοτάκη να μιλάνε για ανυπαρξία κράτους, για επικίνδυνες μειοψηφίες, και άλλα τέτοια. Ο καθένας τους συντελούσε ουσιαστικά στη χειραγώγηση της δυσारेστημένης «κοινής γνώμης» προς την κατεύθυνση της υποβάθμισης, ακόμα και εξαφάνισης, στη συνείδησή της κάθε έννοιας και πρακτικής περί δικαιώματος.

Από την άλλη πλευρά του «χαρακώματος» οι καταληψίες, τα «παιδιά» με τις μολότωφ, τα ρόπαλα και τα μαντήλια στο πρόσωπο, συνέχιζαν ανέξοδα την εκμετάλλευση της, κατά τα άλλα λειωμένης από τους ίδιους, «Οικουμενικής κυβέρνησης», δηλαδή συνέχιζαν ανέξοδα ένα σχετικό «χαβαλέ» κατάληψης και καταστροφής. Τα παιδιά έχουν πρότυπα τον Μπακούριν μαζί με τον Κοεμτζή, τον Σαλονικιό μαζί με τον Τσουτσουβή, τον Τεμπερεκίδη μαζί με τον Καλτεζά και, όπως λένε, ο Μελίστας δεν είναι «μπάτσος-γουρούνι-δολοφόνος», αλλά είναι «βλάκας άβουλος»...

Και όταν τα παιδιά βγήκαν από το άσυλο ευαίσθητος Εισαγγελεός άσκησε δίωξη για «υπόθαλψη εγκληματία» στη Σύγκλητο του Πολυτεχνείου. Διότι «υπάρχει

Κράτος, κύριοι», κράτος που ούτε καν για τους τύπους δεν ασκεί δίωξη κατ' αγνώστων για φθορά ξένης περιουσίας και είναι τόση η ευαισθησία των δικαστικών λειτουργών, φυλάσσουν τόσο καλά το νόμο και τα δικαιώματα ώστε ούτε μια διαμαρτυρία δεν αρθρώνουν για το χαφιεδισμό του υπουργού Δημόσιας Τάξης...

Λοιπόν, το δίλημμα δεν είναι «καταληψίες ή Κράτος» γιατί πρόκειται για δυο «τρόπους» —όπως οι ίδιοι οι πρώτοι δηλώνουν— το δίλημμα είναι με την πολιτική και την κοινωνία και υπέρ βωμών και εστιών (:δικαίωμα, απλούστατα), ή όχι;

Δεν περιμένουμε καμιά απάντηση από το εκφυλισμένο «φοιτητικό κίνημα», το μόνο υπεύθυνο για τον ευτελισμό κάθε κοινωνικής και πολιτικής δράσης στους άλλοτε χώρους του...

Κράξι-μο

Ο Ιταλός «σοσιαλιστής» κ. Κράξι, σε συνομιλία που είχε με δημοσιογράφους στο Βερολίνο στο πλαίσιο του Συνεδρίου των σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, στο οποίο συμμετείχε και ο ημέτερος «σοσιαλιστής» κ. Παπανδρέου, είπε ότι «κακώς δεν συνεργάστηκε η Ελληνική Αριστερά με το ΠΑΣΟΚ μετά τις εκλογές».

Τώρα, τι να πεις του κυρίου αυτού που συμμετέχει συνεχώς σε κυβερνήσεις της Δεξιάς στη χώρα του, αρνούμενος τη συμμαχία με το ΚΚ.

Δεν θέλει κράξιμο;

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΤΟ «ΑΝΤΙ» ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ...

Η Βουλή ψηφίζει για ανάδειξη νέου προέδρου της Δημοκρατίας και εμείς ετοιμαζόμαστε για τις κάλπες της 8ης Απριλίου. Ήδη ο πρώτος γύρος στη Βουλή ήταν άκαρπος και όπως έχουν τα πράγματα το ίδιο άκαρποι αναμένεται να είναι και οι δυο άλλοι γύροι για την εκλογή προέδρου.

Κάλπες λοιπόν μετά Βαΐων για νέα Βουλή και φυσικά κυβέρνηση στις εκλογές της 8ης Απριλίου. Μια ακόμη προεκλογική περίοδος και το ΑΝΤΙ όπως πάντα μετατρέπεται σε εβδομαδιαίο μέχρι και την Παρασκευή 6 Απριλίου. Στόχος να καλύψει στο μέτρο των δυνατοτήτων του με άρθρα, ρεπορτάζ, συνεντεύξεις, σχόλια και αναλύσεις τις θέσεις των κομμάτων και την προεκλογική συγκυρία.

Δεν υπάρχουν όμως μόνο οι εκλογές. Το ΑΝΤΙ προγραμματίσει και ειδική έκδοση για το Συμπόσιο που θα γίνει στην Πάντειο στις 8,9,10 και 11 Μαρτίου για τις Ανατολικές Χώρες. Μην ξεχνάτε λοιπόν ότι το ΑΝΤΙ από αυτό το τεύχος θα βρίσκεται στα περίπτερα κάθε Παρασκευή και μέχρι τις εκλογές. Ζητείστε το και αν δεν το βρίσκετε ενημερώστε μας στα τηλέφωνα 7232713 και 7232819.

...ΚΑΙ ΑΚΡΙΒΟΤΕΡΟ

Από τις 6 Μαρτίου 1988 μέχρι και τώρα, σχεδόν δυο χρόνια, αντέξαμε στις 150 δρχ. Σε αυτό το διάστημα έγιναν πολλά και φυσικά το κόστος όλων των συντελεστών έκδοσης του περιοδικού ανέβηκε. Αναγκαζόμαστε έτσι όπως είχαμε αναγγείλει από το τεύχος 426 να αναπροσαρμόσουμε την τιμή του περιοδικού. Το ΑΝΤΙ από αυτό το τεύχος πωλείται αντί του αντιτίμου των 200 δραχμών.

Μαζί αναπροσαρμόζονται και οι τιμές των συνδρομητών, ενώ για όσους συνδρομητές ανανέωσαν σύμφωνα με την προσφορά του ΑΝΤΙ έγκαιρα τις συνδρομές τους οι τιμές παρέμειναν οι παλιές.

Περί Βαλκανίων

Οι εικοσιτετράωρες επισκέψεις του Κ. Μητσοτάκη στη Σόφια και το Βελιγράδι αποτελούν, αναμφισβήτητα, μια πρωτοβουλία προς θετική κατεύθυνση για τη διαμόρφωση ενιαίας εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας στον ευαίσθητο χώρο της Βαλκανικής. Έχει, επίσης, ιδιαίτερη σημασία το γεγονός ότι ο πρόεδρος της ΝΔ επέλεξε αυτή τη χρονική περίοδο όπου συντελούνται καταλυτικές αλλαγές στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής, για να γνωρισθεί («εν συντομία», βεβαίως) με τις πολιτικές ηγεσίες και τις νέες πολιτικές δυνάμεις στις δύο χώρες. Άλλωστε και ο ίδιος δήλωσε ότι «οι εξελίξεις αυτές διευκολύνουν τις μεταξύ μας σχέσεις σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο».

Η κατάρρευση του διπολισμού στις διεθνείς σχέσεις, απελευθερώνει, ωστό-

σο, προβλήματα και δυνάμεις, τα οποία, η πολιτική των «προσωπικών δεσμών» μεταξύ των παλαιών ηγετών των Βαλκανικών χωρών, είτε περιόριζε είτε χρησιμοποιούσε για την άσκηση πιέσεων. Οι διαδηλώσεις των χιλιάδων Σκοπιανών για την «καταπίεση των ομοεθνών τους στην Βουλγαρία, την Ελλάδα και την Αλβανία» σηματοδοτούν αυτό ακριβώς. Και εδώ γεννάται το ερώτημα εάν η πίεση προς το Βελιγράδι και μόνον να «μην ενισχύει κίνηση για τη δημιουργία ανύπαρκτου θέματος» με την πρόσθετη αιχμή ότι «αυτό θα βλάψει τις ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις» είναι αρκετά για την ελληνική πολιτική απέναντι στη συνταρασόμενη Γιουγκοσλαβία.

Στη Σόφια ο κ. Μητσοτάκης επαναβεβαίωσε τις ειδικές σχέσεις ανάμεσα στις δυο χώρες τονίζοντας ότι η «φιλία με τη Βουλγαρία αποτελεί τη σπονδυλική στήλη της Βαλκανικής πολιτικής». Η γενίκευση αυτή, που είναι ιδιόζουσας σημασίας, συνοδεύτηκε από την επισήμανση ότι «οι δυο χώρες αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα με την Τουρκία».

Παράλληλα, ο πρόεδρος της ΝΔ παίζοντας το «χαρτί» της ΕΟΚ έτεινε χείρα βοήθειας στη Σόφια (την οποία επανειλημμένα έχει ζητήσει από τις ελληνικές κυβερνήσεις) και «εκβίασε» διακριτικά το Βελιγράδι ότι η Ελλάδα θα πάψει να προσφέρει την αρωγή της.

Όσοι το παρελθόν διεθνές πλαίσιο είναι αλήθεια ότι προσφερόταν για την άσκηση εξωτερικής πολιτικής με αποκλειστικό σκοπό την εσωτερική κατανάλωση. Όμως οι αλλαγές που σημειώνονται στις γειτονικές χώρες επαναπροσδιορίζουν «υπαρκτά» ή «ανύπαρκτα» προβλήματα του παρελθόντος και αναδιατάσσουν ή σταθεροποιούν «ιδιότυπους άξονες». Όλα αυτά υποδηλώνουν έντονα την αδήριτη ανάγκη για τη χάραξη σαφούς και ενιαίας εξωτερικής πολιτικής στην πολύπαθη περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Ποιες διαδικασίες;

Οι κοινοβουλευτικές αλλά και κομματικές διαδικασίες για την εκλογή προέδρου της Δημοκρατίας δεν υπολείπονται σχεδόν σε τίποτα από τα ομοιόμορφα ψηφοδέλτια του Μαρτίου του 1985.

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 5 του Κανονισμού της Βουλής, «η Βουλή ψηφίζει (για την εκλογή προέδρου) ύστερα από προτάσεις που μπορούν να γίνουν μόνο από τις Κοινοβουλευτικές ομάδες». Ας δούμε ποιες και πότε συνεδρίασαν.

Η Κ.Ο. της ΝΔ ποτέ. Απλώς ο κ. Μητσοτάκης εδήλωσε ότι θα ψηφίσει τρεις το κόμμα του «παρών» μετά τη γνωστή δήλωση του Κ. Καραμανλή.

Η Κ.Ο. του ΠΑΣΟΚ συνεδρίασε 20 λεπτά πριν την ψηφοφορία για να ανακοινωθεί η απόφαση Παπανδρέου. Άραγε προς τι η ταλαιπωρία;

Η Κ.Ο. του Συνασπισμού έμαθε από ραδιοφώνου και τηλεοράσεως την πρόταση για υποψηφιότητα του νυν προέδρου της Δημοκρατίας Χρ. Σαρτζετάκη.

Στον πρώτο γύρο η ψηφοφορία έγινε κανονικά και ουδείς αναρωτήθηκε αν αυτή η διαδικασία προστατεύει θεσμούς,

ΤΕΛΕΙΩΝΕ ΑΝΤΙΡΕΑ:
ΟΛΟΙ ΞΕΡΟΥΝ ΟΤΙ ΔΕΝ
ΕΧΕΙΣ ΦΙΛΜ ΜΕΣΑ!

διαδικασίες και το κύρος του Κοινοβουλίου. Απλώς συναίνεσαν όλοι στο πόκερ...

Ο κ. Μητσοτάκης δηλώνει ότι θα ψηφίσει το κόμμα του «παρών» γιατί θέλει «εδώ και τώρα» εκλογές, αλλά όταν επισημαίνεται ότι αυτή η πρόταση υπονομεύει το θεσμό του προέδρου και ότι το πρώτο κόμμα με αυτή τη θέση εμφανίζεται χωρίς πολιτική πρόταση επικαλείται τον κανονισμό της Βουλής που ορίζει ότι «Βουλευτές που δεν επιθυμούν να εκφράσουν την προτίμησή τους υπέρ ορισμένου προσώπου δηλώνουν "παρών"» για να καλύψει πολιτικά τη θέση του.

Ο κ. Γεννηματάς και άλλα στελέχη του ΠΑΣΟΚ δηλώνουν ότι ο Α. Παπανδρέου δεν είναι «πολιτικός για παρελάσεις» και γι' αυτό δεν πάει για πρόεδρος αφού είναι της «μάχιμης πολιτικής» λες και όσοι προτείνονται για πρόεδροι είναι β' ή γ' διαλογής ευτελίζοντας θεσμούς και πρόσωπα και παράλληλα το ΠΑΣΟΚ κατηγορεί τον Μητσοτάκη ότι το «παρών» υπονομεύει το θεσμό.

Υποκρισία, τραγέλαφος, πολιτικό πόκερ, υψηλή πολιτική ή τα παιδιά παίζει; Τα ίδια ερωτήματα ισχύουν και για τις κομματικές διαδικασίες. Πότε και με ποιες διαδικασίες η ΝΔ αποφάσισε το «παρών»; Πότε και με ποιες διαδικασίες το ΠΑΣΟΚ κατέληξε στην πρόταση Σαρτζετάκη; Πότε και με ποιες διαδικασίες ΚΚΕ, ΕΑΡ και Συνασπισμός αποφάσισαν ότι η επιλογή Σαρτζετάκη είναι «κίνηση προοπτικής»;

Άραγε μέσα από τι μορφής διαδικασίες ακούστηκαν 148 «παρών» στη Βουλή και 151 «Σαρτζετάκης» την περασμένη Δευτέρα;

Δεν κατανοούν κόμματα, αρχηγοί, επιτελεία, στελέχη και βουλευτές ότι τέτοιας μορφής διαδικασίες δεν αποτελούν «μεγάλες» πολιτικές κινήσεις αλλά αντίθετα μικροπολιτική και κακόγουστο πόκερ, που όμως θα καταλήξει σε θέατρο χωρίς θεατές όπως εύστοχα επισημάνθηκε από τους γελοιογράφους μας;

Τελικά μήπως είναι πιο σοβαρή η πρόταση για την αρκούδα της Πίνδου;

Νέα τείχη

Το λιγότερο ατυχής θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η απόφαση του υπουργείου Δικαιοσύνης να ανανεώσει μόνο για έξι μήνες το πρόγραμμα αυτοβοήθειας των κρατούμενων τοξικομανών στις φυλακές Κορυδαλλού. Η απόφαση αυτή που ανάγκασε το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ) να διακόψει τα προγράμματα βοήθειας ουσιαστικά υπονομεύει μια χρήσιμη και αποδοτική προσπάθεια ενώ επαναφέρει το γνωστό κύκλο της πορείας φυλακή - κοινωνία, κοινωνία - φυλακή.

Διακόπτει πρώτα απ' όλα ένα πρόγραμμα που δεν χωρά μέσα σε συγκεκριμένα χρονικά περιθώρια, αφού ο αγώνας για την αποτοξίνωση απαιτεί συνεχή προσπάθεια. Δημιουργεί μια αρνητική κατάσταση για το σύνολο των κρατούμενων αφού αντιμετωπίζονται ως έγκλημαστοι ανίκανοι και όχι ως άνθρωποι που έχουν δικαίωμα στη ζωή.

Σημειώνουν χαρακτηριστικά οι ομάδες αυτοβοήθειας του ψυχιατρείου κρατούμενων Κορυδαλλού σε επιστολή τους προς τον υπουργό Δικαιοσύνης.

«Πώς μπορείτε κύριε υπουργέ να κάνετε εξαγγελίες για το πρόβλημα των ναρκωτικών που μαστίζει τη χώρα μας και για τις δήμενες ενέργειές σας για την ίδρυση προγραμμάτων αποθεραπείας των τοξικομανών, όταν στερείτε σε μας το δικαίωμα συμμετοχής στο πρόγραμμα της «Ιθάκης». Είμαστε χρόνια τοξικομανείς. Έχουμε δοκιμάσει όλα τα υπάρχοντα προγράμματα αποθεραπείας που οι εκάστοτε κυβερνήσεις υποστηρίζουν και το αποτέλεσμα μας είναι ξεκάθαρο: Αποτυχία. Με τις διάφορες φαρμακευτικές ουσίες, τους εγκλεισμούς στα ψυχιατρεία και φυλακές δεν καταφέραμε τίποτα άλλο παρά τη διαιώνιση του προβλήματός μας...».

Βέβαια, το Υπουργείο προβάλλει την προοπτική ότι εξετάζει την ίδρυση ειδικού σωφρονιστικού καταστήματος για τοξικομανείς κρατούμενους με τη συνδρομή ειδικού προγράμματος του υπουργείου Υγείας και ισχυρίζεται ότι περιβάλλει με εμπιστοσύνη τα προγράμματα του ΚΕΘΕΑ.

Όμως τώρα ανατρέπεται μια προσπάθεια που άρχισε, αμφισβητείται το ΚΕΘΕΑ καθώς και η αντίληψη που στηρίζει τα προγράμματά του. Αυτό όμως που προκαλεί αναπάντητα ερωτηματικά είναι οι σκοπιμότητες που υποκρύπτονται πίσω από την απόφαση, σκοπιμότητες που συνδυάζονται και δικαιολογημένα με ένα πλέγμα συμφερόντων που παγιδεύει τους τοξικομανείς στο δρόμο της αυτοκαταστροφής ανάμεσα σε φύλακες και ψυχιατρεία.

Στις μέχρι τώρα διαμαρτυρίες των ομάδων αυτοβοήθειας του ΚΕΘΕΑ το Υπουργείο κωφεύει και η σχετική απόφαση για τα προγράμματα δεν ανακαλείται. Τους μόνους που δεν βοηθά αυτή η στάση είναι οι τοξικομανείς. Άραγε ποιους υπηρετεί και γιατί υψώνει νέα τείχη ανάμεσα στα κελιά των τοξικομανών και στη ζωή;

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Ο Σάκης Καράγιωργας μιλά στο «Συμπόσιο για τις Λαϊκές Δημοκρατίες» που οργάνωσε το ΑΝΤΙ πριν δέκα χρόνια, το Νοέμβριο του 1980.

Η ταυτότητα του Συμποσίου για την Α. Ευρώπη, που διοργανώνεται από το περιοδικό «ΑΝΤΙ» και το Πάντειο Πανεπιστήμιο, του οποίου οι εργασίες αρχίζουν στην Πάντειο σε λιγότερες από τρεις εβδομάδες, αρχίζει πλέον να διαγράφεται με σαφήνεια. Ήδη μας έχουν αποσταλεί, είτε ολόκληρα τα κείμενα των εισηγήσεων είτε εκτενείς περιλήψεις τους από διανοούμενους ή πολιτικά πρόσωπα χωρών της Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. Προς το παρόν, το κεντρικό σημείο των προβληματισμών εντοπίζεται στη λεγόμενη διαδικασία μετάβασης από το ολοκληρωτικό στο πολυκομματικό (ή δημοκρατικό) πολιτικό σύστημα. Δεύτερο σημείο προβληματικής των εισηγήσεων είναι η διεθνής συγκυρία και οι ανακατατάξεις στην Ευρώπη μετά την πολιτική μεταρρύθμιση στις χώρες του μέχρι τώρα «υπαρκτού σοσιαλισμού».

Από το Βελιγράδι, η Βέσνα Πέσιτς καθηγήτρια Κοινωνιολογίας και από τους ηγέτες της «Ένωσης για τη Γιουγκοσλαβική Δημοκρατική Πρωτοβουλία» (οργάνωση που συγκεντρώνει περί τους 1000 διανοούμενους από το χώρο των κοινωνικών και πολιτικών Επιστημών) θα μιλήσει για *Τα κυριότερα προβλήματα από τη μετάβαση στον πλουραλισμό στη Γιουγκοσλαβία*. Στην εισήγησή της κεντρική υπόθεση είναι η κοινή τάση όλων των ανατολικών χωρών να πορευθούν προς την εγκαθίδρυση ενός κοινοβουλευτικού συστήματος και μιας οικονομίας της αγοράς δυτικού τύπου· η Πέσιτς θα εστιάσει την προβληματική της σε δύο μείζονα θέματα που συζητούνται σήμερα στους κύκλους πολιτικών ηγετών και στρατευμένων διανοούμενων στη Γιουγκοσλαβία: πρώτον, τη συσχέτιση πολιτικών, ιδεολογικών και εθνικών συγκρούσεων στη χώρα αυτή· και δεύτερον, τον ιδεολογικό χαρακτήρα και την κοινωνιολογική φυσιογνωμία των δυνάμεων εκείνων που συμβάλλουν σήμερα στην ε-

πεξεργασία ενός θεσμικού πλαισίου καθοριστικού για την πλουραλιστική κοινωνία αλλά και, κυρίως για την επιβίωση της ίδιας της Γιουγκοσλαβίας ως ομοσπονδιακού —ενιαίου— κράτους.

Από τη Βουλγαρία ο Κρέστιο Πετκώφ, διευθυντής του Ινστιτούτου Κοινωνιολογίας της Σόφιας και επικεφαλής των ανεξάρτητων βουλγαρικών συνδικάτων, πραγματεύεται τη σχέση των νέων εναλλακτικών κινημάτων —και κυρίως του εργατικού— που αναπτύσσονται μετά το Νοέμβριο στη Βουλγαρία με τη διαδικασία μετάβασης «από την ολοκληρωτική στη δημοκρατική κοινωνία». Ο Πετκώφ θα αναλύσει ειδικότερα την τακτική και στρατηγική των οργανώσεων εκείνων που μέχρι πρόσφατα ήσαν ενσωματωμένες στην πολιτική του μονοκομματικού και προσωποπαγούς νεοσταλινικού συστήματος και πρόσφατα μετασχηματίζονται εκ των έδων σε ανεξάρτητους θεσμούς εκπροσώπησης οικονομικών και συγχρόνως πολιτικών συμφερόντων και αιτημάτων.

Από την Βουδαπέστη ο Αγκ Ατιλά, πρόεδρος του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών στο πανεπιστήμιο της ουγγρικής πρωτεύουσας θα αναφερθεί στην *εμπειρία της Ουγγαρίας από τη δημοκρατική μετάβαση στο πολυκομματικό σύστημα*. Ο Ούγγρος εισηγητής θα τοποθετήσει τη διαδικασία μετάβασης σε ένα συγκριτικό πλαίσιο, εξετάζοντας ανάλογες εμπειρίες σε χώρες της Α. Αμερικής, της Ν. Ευρώπης και της Κ. Ευρώπης. Θα εξειδικεύσει περισσότερο τη συγκριτική του οπτική αναλύοντας τις πρόσφατες σχετικές εξελίξεις στον κεντροευρωπαϊκό χώρο και τέλος θα αναφερθεί στις ιδιαιτερότητες των οικονομικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων και στο ρόλο που διαδραμάτισε σε αυτές η μετεξέλιξη του κυβερνώντος κόμματος στην Ουγγαρία· ειδική αναφορά θα επιχειρηθεί στη σχέση κόμματος και κοινοβουλευτικού συστή-

ματος όπως αυτή λειτουργεί στην προοπτική των βουλευτικών εκλογών του Μαρτίου.

Από το Παρίσι ο Ούγγρος καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στην Ανωτάτη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών Πιέρ Κέντε θα αναλύσει τους κοινωνικούς, οικονομικούς πολιτικούς και ιδεολογικούς όρους που μπορούν να ερμηνεύσουν την αποτυχία μιας εκ των έδων μεταρρύθμισης του «κομμουνιστικού μοντέλου».

Ο Τσέχος Κάρελ Λάνσκι, αντιπρόεδρος της φιλοντομπτσεκικής Ένωσης Δημοκρατικού Σοσιαλισμού ΟΒΡΟΔΑ θα αναφερθεί στις πολιτικές εξελίξεις της Τσεχοσλοβακίας από τις 17 Νοεμβρίου έως σήμερα, αναλύοντας κατά κύριο λόγο τις πολιτικές δυνάμεις που συγκροτούν σήμερα το νέο πολιτικό άξονα της χώρας· ειδική μνεία θα γίνει στη λειτουργία και φυσιογνωμία του Συντονιστικού Κέντρου, την CIVIC FORUM, που είναι και η βασικότερη πολιτική δύναμη στην Τσεχοσλοβακία.

Από την Τσεχοσλοβακία επίσης ο οικονομολόγος Αλεξάντερ Ορτ, σε κοινή εισήγηση με τον υπουργό Εξωτερικών επί Ντούμπτσεκ Γίρι Χάγιεκ, θα αναφερθεί στη νέα ισορροπία που δημιουργείται στον ευρωπαϊκό χώρο μετά τις εξελίξεις στην Α. Ευρώπη και την πρόσφατη σύνοδο της Οττάβα. Ο τώως πρέσβης της Τσεχοσλοβακίας στην Αθήνα διπλωμάτης Μίλαν Βάτσεκ, θα αναφερθεί στον εκλογικό νόμο, του προ-εκλογικό αγώνα και τους κύριους στόχους που θέτουν οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας του εν όψει των προσεχών εκλογών του Ιουνίου.

Ο εκδότης του βρετανικού περιοδικού *New Left Review* Ρόμπιν Μπλάκμπουρν θα θέσει το ζήτημα των σχέσεων της ευρωπαϊκής Αριστεράς με τα νέα κινήματα και τις νέες πολιτικές δυνάμεις των χωρών της Α. Ευρώπης, προτείνοντας μια ριζικά νέα στρατηγική των ευρωπαίων αριστερών, κεντρικός στόχος της οποίας θα πρέπει να είναι η συμβολή στην ενσωμάτωση των ανατολικών χωρών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και παράλληλα η προώθηση διαδικασιών εκδημοκρατισμού της τελευταίας.

Στο προσεχές τεύχος, το οποίο θα κυκλοφορήσει έκτακτα την επόμενη Παρασκευή στις 2 Μαρτίου, θα υπήρξαν και νέα στοιχεία από άλλες εισηγήσεις, τα οποία και θα ολοκληρώνουν τους βασικούς άξονες των ημερίδων του Συμποσίου.

Πολλοί φίλοι έχουν στείλει γράμματα και ζητούν προσκλήσεις για την παρακολούθηση των εργασιών του Συμποσίου. Σε λίγες μέρες θα πάρουν τις προσκλήσεις τους, ταχυδρομικά ή από τα γραφεία του περιοδικού.

ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΟΣ ΚΟΙ

«Πάλι «πρωτοτύπησε» ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου, πάλι βρέθηκε στο «επίκεντρο της πολιτικής ζωής», πάλι έδειξε «υπεύθυνη στάση απέναντι στο λαό και στο έθνος»: πρότεινε τον κ. Σαρτζετάκη ως Πρόεδρο της Δημοκρατίας για δεύτερη πενταετία!

Επίσημα, η επιλογή Σαρτζετάκη αιτιολογήθηκε με αναφορές στη σωστή πολιτειακή λειτουργία του σημερινού προέδρου σε κρίσιμες στιγμές της πρόσφατης πολιτικής ζωής της χώρας. Υπογραμμίζεται επίσης η εμμονή του Συνασπισμού στη συναινετική ανάδειξη Προέδρου Δημοκρατίας, καθώς και η ανάγκη να μην αποτελέσει το πρόσωπο του υποψηφίου Προέδρου αντικείμενο κομματικής εκμετάλλευσης στην προεκλογική περίοδο, μια πρακτική που θα απέβαινε αρνητική για τον ύπατο πολιτειακό θεσμό.

Είναι γεγονός ότι ο νυν Πρόεδρος επέδειξε τον τελευταίο ενάμιση χρόνο, και ιδιαίτερα μετά τις 4 Ιανουαρίου 1989, συμπεριφορά και ύφος απόλυτα εναρμονι-

σμένα με τις επιταγές του θεσμικού του ρόλου και εκ διαμέτρου αντίθετα με τα όσα αρνητικά έπραττε μέχρι τότε. Όμως, η επίκληση αυτής της ορθής πολιτειακής συμπεριφοράς του κ. Σαρτζετάκη ως του βασικότερου παράγοντα διαμόρφωσης της επιλογής του Συνασπισμού, κάθε άλλο παρά τη νομιμοποιεί πολιτικά και ιδεολογικά: από πότε ο έστω και τυπικά ρυθμιστής των ισορροπιών μιας συνταγμένης πολιτείας μπορεί να κρίνεται «ορθός» για «κάποιο» χρονικό διάστημα, ωσάν η πενταετία να επιδέχεται τέτοιες περιέργειες... περιοδολογήσεις, να μην υπόκειται, δηλαδή, στην αδήριτη λογική και δεοντολογία του ενιαίου και ατέραιου πολιτικού χρόνου της.

Αλλά και αν δεχτεί κανείς αυτή τη λογική του «ορθού Σαρτζετάκη (...), ιδιαίτερα τον τελευταίο χρόνο», πώς είναι δυνατόν ο Συνασπισμός να μη δέχεται να τολμήσει μια άλλη πρόταση, με αποδέκτες πρόσωπα εγνωσμένου ήθους, αποδεδειγμένης ακεραιότητας, ελεγμένης ευθυκρισίας και... αδιαμφισβήτητης... εχεφροσύνης; Και τέτοια, βεβαίως, δεν λείπουν από τον ευρύτερο «χώρο» της Αριστεράς και, μάλιστα, συγκεντρώνουν πολύ περισσότερες προϋποθέσεις οικουμενικής επένδυσης, ακριβώς διότι είτε δεν έχουν εμπλακεί ευθέως στον κομματικό ανταγωνισμό είτε, αντίθετα, η άμεση εμπλοκή τους έχει γίνει με όρους

που συνάδουν προς τη θεσμική λογική της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Μια τέτοια επιλογή θα έδινε, εξάλλου, τη δυνατότητα στο Συνασπισμό να αξιώσει για τον εαυτόν του και την πρωτοτυπία και τον κεντρικό πολιτικό του ρόλο και τη δημοκρατική διαφάνεια και το σεβασμό στους θεσμούς.

Διότι δεν είναι ασφαλώς πρωτότυπη η πρόταση υποψηφιότητας του κ. Σαρτζετάκη —αντίθετα δείχνει, από άποψη πολιτικής αισθητικής, προσκόλληση σε αξίες και πρότυπα πεπερασμένων ιστορικών εποχών· ούτε μπορείς να διεκδικείς, με αυτή την πρόταση, κάποιο κεντρικό ρόλο στην πολιτική διαδικασία, αφού το προτεινόμενο πρόσωπο επί σειρά ετών αποτέλεσε το σύμβολο της ηγεμονίας του ΠΑΣΟΚ στο στρατόπεδο των αενάως αναδυόμενων «δημοκρατικών δυνάμεων» και δικαίως ο Α. Παπανδρέου «χάρηκε» για την επιλογή αυτή του Συνασπισμού, αφού του έδινε τη δυνατότητα να την οικειοποιηθεί ως αναδρομική δικαίωση της προ πενταετίας επιλογής του και της «ρήξης»...

Δεν πιστώνεται επίσης στο λογαριασμό του Συνασπισμού κάποια δημοκρατική διαφάνεια όταν η πρόταση Σαρτζετάκη δεν συνοδεύεται από κάποιο σκεπτικό όπου η Αριστερά θα προχωρούσε σε κριτική και αυτοκριτική για τη σύμπραξη της με το ΠΑΣΟΚ στις διαδικασίες της 9ης Μαρτίου 1985, ιδιαίτερα μετά την ήκιστα θεσμική και δημοκρατική πολιτεία του Κυρίου Σαρτζετάκη. Και από αυτή την άποψη, ο Συνασπισμός δεν μπορεί να διεκδικήσει ούτε τη συμβολή του στη λειτουργία των τυπικών και κυρίως άτυπων «θεσμών» της πολιτικής ζωής, αφού όλοι διαθέτουν επαρκή μνήμη ώστε να μη λησμονούν: τα έγχρωμα ψηφοδέλτια και τη μπακλαβαδοποίηση της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ στη διαδικασία εκλογής του νυν Προέδρου, την «περίπτωση Παπακαρυά», την «υπόθεση Ρούσου», την περιπέτεια με το «Ίδρυμα Σάκη Καραγιώργα», τα σταυροκούδουνα του Αγίου Όρους, τη δίωξη Λαζόπουλου το καλοκαίρι του '87 για μια επιθεώρηση που ήταν «υβριστική» για τον Κύριο Πρόεδρο, το αλήστου μνήμης ύφος των ανακοινώσεων της Προεδρίας, τα ελληνοχριστιανικά κηρύγματα του νυν Προέδρου που συνέβαλαν τα μέγιστα κυρίως στην... ισορροπία των διεθνών μας σχέσεων, κάτι πειρατικά αυτοκίνητα που σπάγανε τις μπάρες στα αεροδρόμια φορτωμένα κούτες και κιβώτια με γνωστούς τούς παραλήπτες. Και πολλά άλλα, ευθέως δηλωτικά των διαταραχών που επέφεραν στους θεσμούς κάποιες «ιδιότυπες» στιγμές του κυρίου Σαρτζετάκη· πολλά άλλα ευθέως αναιρετικά των επίσημων νεότερων προθέσεων και επαγγελιών της Αριστεράς.

Δεν πείθει η πρόταση του Συνασπισμού ότι η υποψηφιότητα Σαρτζετάκη έχει πιθανότητες να συναντήσει τη συναίνεση όλου του πολιτικού φάσματος, έτσι ώστε οι βουλευτικές εκλογές να μην έ-

ΚΙΝΟΥ - ΠΡΑΣΙΝΟΥ

του Ρεπόρτερ

χουν αυτό το «πολιτειακό αγκάθι». Δεν πείθει, δηλαδή, η διαβεβαίωση των αριστερών ότι με την πρότασή τους για τον νυν Κύριο Πρόεδρο ο θεσμός αίρεται υπεράνω κομματικών αντιθέσεων και ανταγωνισμών: ο κ. Μητσοτάκης μπορεί μεν να είναι εν γένει θετικός ή ουδέτερος απέναντι στον κ. Σαρτζετάκη, όμως είναι πασιδηλό ότι η σχετική παλαιότερη δήλωσή του έγινε για λόγους κομματικής σκοπιμότητας, «ριχνόταν» στο τραπέζι με βάση τη διαπραγματευτική λογική του «στριμώγματος» του ΠΑΣΟΚ, και δεν οδηγούσε επ' ουδενί λόγω στην υπερψήφιση του κ. Σαρτζετάκη από τη ΝΔ.

Δεν πείθει ο Συνασπισμός, ότι η τακτική του διαφέρει από τα δύο άλλα κόμματα στο ζήτημα της προεδρικής εκλογής: εξίσου με τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, η Αριστερά εμπλέκει την εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας στον πολιτικό ανταγωνισμό και τα διακυβεύματά του ενόψει των βουλευτικών εκλογών: η μόνη ουσιαστική ερμηνεία του διαβήματος του Συνασπισμού είναι αυτή που προκύπτει από μια φράση του στελέχους του ΚΚΕ κ. Λαφαζάνη σε συνέντευξή του, όπου μεταξύ άλλων ρητορικών αναλύσεων είπε, «ας πει δημόσια ο κ. Παπανδρέου γιατί δεν δέχεται την υποψηφιότητα Σαρτζετάκη».

Αυτό απλούστατα σημαίνει ότι ο Συνασπισμός διέπεται τουλάχιστον από μια τακτικιστική λογική, στην οποία όμως τα εύσημα τα έχει προ πολλών ετών ο κ. Παπανδρέου: ο τελευταίος δεν έχει κανένα λόγο να νιώσει «στριμωγμένος», όπως θα επεδίωκε η Αριστερά προτείνοντας τον «Πρόεδρο της Αλλαγής» για δεύτερη πενταετία. Και, βεβαίως, η λογική του εκβιασμού ή του αιφνιδιασμού δεν σου εξασφαλίζει αυτομάτως κάποιο κεντρικό πολιτικό ρόλο, ιδιαίτερα όταν δεν έχεις εξασφαλίσει πρωτότυπες πολιτικές επιλογές και αυτονομία στο πολιτικό παιχνίδι.

Αυτονομία και πρωτοτυπία, μακροπρόθεσμης μάλιστα στόχευσης, είχε εμφανίσει η Αριστερά κυρίως το καλοκαίρι, προετοιμάζοντας τον εαυτόν του λίγους μήνες πριν για ένα σχετικό ρήγμα με το παρελθόν της και διατηρώντας μέχρι το Νοέμβριο μίαν ευέλικτη και μάλλον επιθετική διαπραγματευτική πολιτική που μπορούσε να της εξασφαλίσει τη λειτουργία της ως ξεχωριστού τρίτου πόλου. Μετά το Νοέμβριο εμφανίσε μια κάθε άλλο παρά τεχνική-οργανωτική κάμψη στην πολιτική της δράση, κάμψη εύκολα αναγνώσιμη στο «σύνδρομο 41%» του ΠΑΣΟΚ.

Και, πρόσφατα, δεν είναι λίγοι στις τάξεις του ανώτατου στελεχικού δυναμικού του Συνασπισμού που ομιλούν απερίφραστα για σύγκλιση με το ΠΑΣΟΚ. Από αυτή την άποψη, η επιλογή Σαρτζετάκη δεν μπορεί να ερμηνευθεί ούτε καν με βάση την ούτως ή άλλως ατελέσφορη τακτικιστική λογική του «στριμώγματος» του ΠΑΣΟΚ: αντίθετα, είναι μια επιλογή που, έστω και συμβολικά (λες και είναι λί-

γο αυτό...), αφήνει να αναρριπήσουν οι παλιές καλές μνήμες των «δημοκρατικών-προοδευτικών δυνάμεων» (μαζί και συντηρητικών-εκσυγχρονιστικών κατά Α. Παπανδρέου και Λ. Κύρκο, ο οποίος μεταφέρει ατόφια στο Συνασπισμό τα σχέδια περί «Δημοκρατικής Συμπράταξης» του Προέδρου του ΠΑΣΟΚ).

Το ότι η επιλογή Σαρτζετάκη αποτελεί χειρονομία που, αντίθετα από όσα διαβεβαιώθηκαν επίσημα από τον Συνασπισμό, εγγράφεται άμεσα στην κομματική λογική και τον ήδη δρομολογημένο εκλογικό ανταγωνισμό, καθώς και το ότι αυτή η χειρονομία συνδέεται άμεσα με τη λογική της σύγκλισης των «δημοκρατικών-προοδευτικών δυνάμεων» σε κυβερνητικό σχήμα, είναι δυο θεμελιακά στοιχεία για τη γενικότερη πολιτική ηγετικών κύκλων της Αριστεράς. Αυτό φάνηκε για πρώτη φορά τόσο διαυγέστατα στο άρθρο του Αρ. Μανωλάκου (ανώτατου στελέχους της ΕΑΡ και του Συνασπισμού) στην «Ελευθεροτυπία» της προηγούμενης Κυριακής: ο αρθρογράφος χαιρετίζει σαν «ήρεμη κίνηση» την επιλογή Σαρτζετάκη και την εγγράφει στο δίλημμα που ο ίδιος θέτει, απηχώντας σαφώς και συναφείς απόψεις όχι μόνο άλλων στελεχών της ΕΑΡ και του Συνασπισμού, αλλά και του ΠΑΣΟΚ: «συντηρητική αναδίπλωση» ή «προοδευτική, δημοκρατική και εκσυγχρονιστική κατεύθυνση στη ζωή της χώρας» εγγυημένη από τη συνεργασία ΠΑΣΟΚ-Συνασπισμού, μια μετεκλογική συνεργασία «επιθυμητή» για την Αριστερά, πάντα κατά τον κ. Μανωλάκο, όπως φαίνεται από την επιλογή Σαρτζετάκη.

Σε ποιο πολιτικό πλαίσιο, όμως, σε ποιους συσχετισμούς και σε ποια φάση της πολιτικής συγκυρίας εγγράφεται, αυτή η «ήρεμη κίνηση» του Συνασπισμού, που δεν είναι άλλο παρά μια μείζων χειρονομία γεφύρωσης του χάσματος, που τον χώριζε τους τελευταίους δώδεκα περίπου μήνες από το «Κίνημα» του κ. Παπανδρέου; κύριο στοιχείο της συγκυρίας τον τελευταίο μήνα είναι η επανάκτηση από τον Α. Παπανδρέου της κεντρικότητάς του στο πολιτικό πεδίο την οποία είχε απωλέσει μετά τον Αύγουστο του 1988: ο κ. Μητσοτάκης αποχωρεί από την οικουμενική διότι τελούσε πάντα υπό την πίεση της σχιζοειδούς επιλογής του, να συνεργάζεται με τον «κλέφτη Παπανδρέου» και να μην μπορεί να χαράξει την ίδια κερδοφόρα και ηθικιστική πολιτική επίθεσης στο ΠΑΣΟΚ που είχε υιοθετήσει τις δυο άλλες προεκλογικές περιόδους: παράλληλα, τμήματα της κοινής γνώμης που αποτελούν την «κρίσιμη μάζα» ενός εκλογικού αποτελέσματος και το Νοέμβριο είχαν εξασφαλίσει το 46,3% στη ΝΔ, βλέπουν τώρα τον αρχηγό της να λειτουργεί σαν πρωτομάστορας μιας «πολιτικής» συντεχνίας, υποχωρώντας στις πιέσεις που άσκησαν για το πάγωμα του νομοσχεδίου Σουφλιά οι μικρομεσαίοι αεριτζήδες της παράταξής του: φαίνεται πως ο αρχηγός της ΝΔ όχι μόνο επιλέγει την «κρίσιμη μάζα» των μικροα-

πατεώνων αυτή την αντίστοιχη του εκλογικού σώματος, αλλά και συμπεριφέρεται σαφέστατα με τη συρρικνωτική για τα σχέδιά του λογική της επιταγής: «να συντηρήσουμε τις δυνάμεις της παράταξής μας».

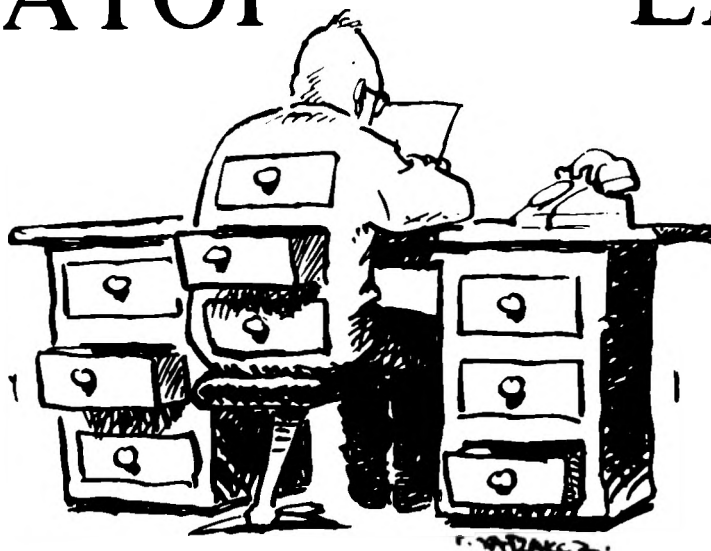
Το πεδίο είναι ελεύθερο για τον κ. Παπανδρέου να κατηγορήσει τον Κ. Μητσοτάκη για ανικανότητα διεκπεραίωσης της παραμικρότερης εκσυγχρονιστικής πολιτικής και να «στριμώξει» την ΝΔ πιέζοντας για την ψήφιση του φορολογικού. Ή δια τακτική επιλέγει ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ για το μικροκομματικό και στενά προσωπικό τρόπο με τον οποίο ο αρχηγός της ΝΔ χειρίστηκε την υποψηφιότητα Καραμανλή. Παράλληλα, σημαντική μερίδα του Τύπου της ΝΔ χαράζει μια πολιτική απέναντι στον Κ. Μητσοτάκη και τη ΝΔ κάθε άλλο παρά ωφέλιμη για την παράταξη, λίγες βδομάδες πριν τις εκλογές. Αν σε αυτό προστεθεί και το ενδεχόμενο καθόδου της ΔΗΑΝΑ στις εκλογές, τότε πράγματι μπορούμε να καταλάβουμε γιατί ο κ. Μητσοτάκης εναποθέτει τις ελπίδες του για αυτοδυναμία στην πτώση του... Συνασπισμού!!.

Σε δεινή θέση όμως βρίσκεται και ο Συνασπισμός, μην μπορώντας να ξεπεράσει τον καταστικό εκπορευόμενο δυϊσμό του ανάμεσα στην αντιπολιτευτική και τη συμπολιτευτική του λειτουργία, ένα δυϊσμό που εκφράστηκε αρκετές φορές στην τρικομματική του κ. Ζολώτα, και που αποτυπώθηκε σε δυο «γκάφρες» του κ. Φλωράκη: στο «τώρα λύθηκαν τα χέρια μας» και στη συγκατάνευσή του στην επίσπευση των διαδικασιών για την προεδρική εκλογή. Τώρα, πλέον, τα πυρά του Συνασπισμού κατευθύνονται σχεδόν αποκλειστικά στη «δεξιά» και τον κ. Μητσοτάκη ενώ για τον κ. Παπανδρέου υπάρχει εφεκτική στάση, αφού ο κ. Φλωράκης, π.χ., έρχεται να επικουρήσει τον Πρόεδρο του «Κινήματος» αποστέλλοντας και αυτός επιστολή στον κ. Αγαπητό, μετά από αυτήν του κ. Παπανδρέου, σχετική με το φορολογικό νομοσχέδιο. Ένας ακολουθητισμός και μια τακτικιστική λογική δεν αποτελούν ασφαλώς για το Συνασπισμό τον καλύτερο τρόπο για να αντιμετωπισθεί η παγκοίνως ομολογούμενη πτωτική τάση της πολιτικής επιρροής του.

Αυτά τα δεδομένα της πολιτικής συγκυρίας δεν μπορεί να μην τα είχε συνεκτιμήσει η ηγεσία του Συνασπισμού, όταν προχωρούσε στην ετεροπροσδιοριζόμενη επιλογή της για την ανανέωση της θητείας του σημερινού Προέδρου της Δημοκρατίας: μια επιλογή, επαναλαμβάνουμε, που δεν πείθει ότι έγινε για την απεμπλοκή της προεδρίας από τα εκλογικά διακυβεύματα και τον ανταγωνισμό, αλλά, αντίθετα, εγγράφεται στη λογική αυτή, είναι άμεσα συναρτημένη με τα «ατού» που επιδίδει να έχει ο Συνασπισμός στην προεκλογική του εκστρατεία, και με το βλήμα στραμμένο στο εκλογικό αποτέλεσμα: εδώ θα πληρωθεί και το τίμημα...

ΚΑΙ ΟΙ ΕΣΧΑΤΟΙ

ΕΚΛΕΓΟΝΤΑΙ ΠΡΩΤΟΙ

Μαύρες σκέψεις γέννησαν στο χώρο που σχηματικά αποκαλούμε ανανεωτικό του ΚΚΕ, τα αποτελέσματα των συνδιασκέψεων του στην Αθήνα και τον Πειραιά. Η επανεκλογή της **Αλέκας Παπαρρήγα** στην πρώτη και του **Σπύρου Χαλβατζή** στη δεύτερη, εκτιμήθηκαν —και όχι αβάσιμα— ως ένα πρόκριμα για το επικείμενο, δέκατο τρίτο, συνέδριο. Πρόκριμα, τουλάχιστον, για τον τρόπο που σκέφτεται να το χρησιμοποιήσει η συντηρητική πτέρυγα του κόμματος.

Τα δύο στελέχη, αν και ανήκουν στην ενδιάμεση ηλικιακή γενιά του ΚΚΕ, θεωρούνται ότι εκπροσωπούν με τη μεγαλύτερη καθαρότητα την «παλιά σκέψη» στο χώρο των ιδεών, όσο και της πολιτικής και κομματικής πρακτικής. Και ως τέτοια επικρίθηκαν δριμύτατα, από τις ίδιες τις οργανώσεις τους, στη μακρά πορεία προς τις συνδιασκέψεις. Δεδομένου του μεγέθους των οργανώσεων αυτών —η Κομματική Οργάνωση Αθήνας αποτελεί πρακτικά «το μισό ΚΚΕ»—, αλλά και του ρόλου που διαδραματίζουν στην αναπαραγωγή του μηχανισμού, η επανεκλογή των γραμματέων τους κάθε άλλο παρά στερείται σημασίας.

Η ιστορία γράφεται με τρόπους περιέργους. Και συχνά με χιούμορ, κάποτε και «μαύρο». Στην περίπτωση μας, υπάρχει μια μικρή λεπτομέρεια που τα λέει όλα: *Στις εκλογές για την ανάδειξη της νέας επιτροπής πόλης Αθήνας, η κυρία Παπαρρήγα, ασθμαίνουσα, κατέλαβε την 44η θέση επί συνόλου 45 εκλεγέντων!* Είναι «απίστευτο και όμως αληθινό»: Η εκλογή της απειλήθηκε, ακόμη και σε ένα σώμα ουσιαστικά ελεγχόμενο, με ογκώδη την πλειοψηφία των μελών και στελεχών που γενικά συμερίζονται τις απόψεις της... Παρά ταύτα, στην πρώτη συνεδρίαση της νέας επιτροπής πόλης, επροτάθη —και εξελέγη— γραμματέας της οργάνωσης. (Και ο κύριος Χαλβατζής λέγεται ότι δεν ευτύχησε στην κάλπη, χωρίς αυτό να εμποδίσει και τη δική του επανεκλογή...).

Είναι πολλαπλά σημαντικό το γεγονός πως ούτε εκείνη τη στιγμή —μεταξύ του τέλους της συνδιάσκεψης και της πρώτης συνεδρίασης της επιτροπής πόλης—, δεν αναζητήθηκε μια άλλη λύση για την ηγεσία της μεγαλύτερης οργάνωσης του ΚΚΕ. Η έλλειψη βεβαίως ευαισθησίας απέναντι στην εκφρασμένη άποψη του κομματικού σώματος, εκπλήσσει μόνον εκείνους που δεν γνωρίζουν πρόσωπα και πράγματα. Το ενδιαφέρον, από πολιτική άποψη, εντοπίζεται αλλού: Στην επιλογή της κατ' ευθείαν αντιπαράθεσης και πόλωσης, που κατεγράφη στην επανεκλογή της κυρίας Παπαρρήγα.

Με εκφρασμένες τις διαφορετικές α-

πόψεις μέσα στην οργάνωση, με έντονο το αίτημα της αλλαγής τουλάχιστον στο επίπεδο της ηγεσίας, με αντιπαραθετικό το κλίμα σε όλη τη διάρκεια των εργασιών της συνδιάσκεψης, αυτό το «γάντζωμα» στις καρέκλες της εξουσίας γίνεται προοπτικά απειλητικό για την ίδια τη συνοχή του ΚΚΕ. Τι θα συμβεί, άραγε, αν παρόμοιες σκέψεις πρυτανεύσουν και στο επικείμενο συνέδριο; Αν το «σύνδρομο Τσαουσέσκου» εκδηλωθεί μέχρι τέλους;

Οι ίδιες επιλογές καταγράφονται και στη σύνθεση των νέων οργάνων της ΚΟΑ: Η πλειοψηφία στο «γραφείο» είναι συντριπτική κατά των ανανεωτικών ιδεών, ο **Γιώργος Γκότζος** (που η παρέμβασή του στο δημόσιο διάλογο του «Ριζοσπάστη» συζητήθηκε πολύ) παρέμεινε εκτός της νέας επιτροπής, ο **Γιώργος Βασαρδάνης** (νυν νομάρχης Καρδίτσας) εξελέγη μόλις αναπληρωματικό μέλος και ούτω καθεξής. Η εκπροσώπηση της —καταγεγραμμένης— άλλης άποψης, αποσοβήθηκε μέσω των μηχανισμών ελέγχου της συνδιάσκεψης. Και αυτό, δεν συνιστά μόνο παράγοντα απογοήτευσης και αποστράτευσης για όσους είχαν ελπίσει ότι, όντως, «οι κομμουνιστές της Αθήνας τολμούν», όπως τους ήθελε το κεντρικό σύνθημα της συνδιάσκεψης. Αποτελεί και στοιχείο που πολώνει επικίνδυνα την εσωκομματική κατάσταση.

Αντίθετα με την ΚΟΑ —«το κάστρο», όπως αρέσκεται να την ονομάζει ο Γρηγόρης Φαράκος—, οι ανανεωτικοί θεωρούν επιτυχημένη την εμφάνισή τους στον Πειραιά, παρά την επανεκλογή τελικά, του κυρίου Χαλβατζή. Ευρεία πλειοψηφία στη συνδιάσκεψη —70 προς 30, υποστηρίζουν ορισμένοι— και μια «νίκη στα σημεία»: Ο **Στρατής Τσαμπής**, παλιό μέλος του Πολιτικού Γραφείου, δεν εξελέγη στο «γραφείο» της οργάνωσης, παρ' όλες τις παρεμβάσεις υπέρ της εκλογής του, από μέλη του Πολιτικού Γραφείου.

Παραμένει ασαφές το πώς ακριβώς το Πολιτικό Γραφείο κατέληξε στην απόφαση να προτείνει και πάλι τα δύο μέλη του —τακτικό η κυρία Παπαρρήγα, αναπληρωματικό ο κύριος Χαλβατζής— ως γραμματείς των δύο οργανώσεων. Η τελική απόφαση φαίνεται ότι ελήφθη την τελευταία στιγμή, βοηθούσης και της τακτικής των λεγόμενων «ανανεωτικών» της ηγεσίας, που ο ορίζοντάς τους δεν υ-

περβαίνει ακόμη το παιχνίδι των εσωτερικών ισορροπιών. Και η απόφαση για την επανεκλογή της κυρίας Παπαρρήγα, συμπάρευσε και τον κύριο Χαλβατζή, η απομάκρυνση του οποίου εθεωρείτο γενικά ευκολότερη και περισσότερο πιθανή. Ασαφές παραμένει επίσης, το αν όντως αναζητήθηκε κάποια εναλλακτική λύση, έστω και «του μηχανισμού». Λέγεται, για παράδειγμα, ότι η διαρροή της πληροφορίας ότι ο **Λάκης Σταθάκης**, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και του γραφείου της Οργάνωσης Αθήνας, θα εκπροσωπούσε μια τέτοια λύση, έγινε από την ίδια την «ομάδα Παπαρρήγα», για να προσδώσει πανηγυρικό χαρακτήρα στην εκ των προτέρων γνωστή επανεκλογή της.

Ανεξαρτήτως του αν αυτό αληθεύει ή όχι, η πραγματικότητα παραμένει ίδια και μάλλον απογοητευτική για το μέλλον της ανανέωσης στο ΚΚΕ. Η απόφαση για τα δύο στελέχη φαίνεται ότι καθορίστηκε από ένα και μόνο παράγοντα: Όχι τόσο από την απροθυμία των συντηρητικών να προσφέρουν σε όσους τους αμφισβητούν μια πρώτη νίκη, όσο από τον υπολογισμό τους να προσφέρουν τις όποιες υποχωρήσεις τους «πακέτο», στο επόμενο συνέδριο. Όστε τελικά, αυτές, να είναι και λιγότερες, και λιγότερο ουσιαστικές (αν συνυπολογισθεί και η ήδη αποφασισμένη απομάκρυνση από το Πολιτικό Γραφείο, των ηλικιωμένων **Νίκου Καλούδη**, **Κώστα Τσολάκη** και **Λούλας Λογαρά**).

Η απουσία του προσώπου εκείνου που δια του λόγου και του ήθους του, θα μπορούσε να εκπροσωπήσει το αίτημα της ανανέωσης στο συνέδριο, αποδεικνύεται καταλυτική. Ο χώρος της κριτικής είναι μεν ευρύτατος, παραμένει όμως ρευστός, ασυντόνιστος και χωρίς σαφή εναλλακτική πρόταση για το μέλλον του ΚΚΕ και της Αριστεράς. Εκδηλώνεται περισσότερο ως οξεία και οργισμένη αντίθεση που συχνά συμπαρασύρει, μαζί με τους συντηρητικούς, και τα ανανεωτικά στοιχεία. (Κατά τις εκλογές για την ανάδειξη των κατώτερων «οργάνων», αναφέρονται πλείστες όσες περιπτώσεις όπου η γενική κατακραυγή κατά της ηγεσίας, οδήγησε στη μη επανεκλογή στελεχών με σαφώς διαφορετικές απόψεις και πρακτική).

Η απουσία μιας ορατής εναλλακτικής λύσης, που θα «οργάνωνε» την κριτική σε «θέση» —και αυτό θα μπορούσε να το πράξει με μόνη την παρουσία της και όχι με έναν πόλεμο μηχανισμών—, αναδεικνύεται σε μείζον πρόβλημα για το ΚΚΕ, που περνά σήμερα την κρίσιμότερη, ίσως, στιγμή της πολυετούς ιστορίας του.

Κ. Χ. Π.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

Για θέματα εξωτερικής πολιτικής

● Από τον πρόεδρο κ. Μιχάλη Δούντα πήραμε το κείμενο που ακολουθεί και σχολιάζει το άρθρο «Εθνικιστικές εξάρσεις και συναινετικοί συμβιβασμοί» του τχ. 428.

Αναφέρομαι στο άρθρο «Εθνικιστικές Εξάρσεις και Συναινετικοί Συμβιβασμοί», που δημοσιεύεται στο τεύχος του «ΑΝΤΙ» 428/9.2.90. Το προκάλεσε ο θόρυβος που επηκολούθησε την δημοσιοποίηση της γνωστής επιστολής Σαμαρά προς Γιλμάζ, του αρχικού σχεδίου και του αποσταλλέντος τελικά κειμένου. Και τα δυο, ως γνωστό, δημοσιεύθηκαν στον αθηναϊκό Τύπο, χωρίς να διαψευσθούν.

Επειδή στο εν λόγω άρθρο γίνεται ονομαστική μνεία απόψεών μου και επειδή, λόγω των πολλών σημείων που θίγει, δημιουργείται ίσως κάποια εντύπωση σύγχυσης, θα αποπειραθώ διευκρίνιση:

Οι επισημάνσεις του αρθρογράφου είναι σε γενικές γραμμές οι εξής:

● Ο κ. Σαμαράς θέλησε να εφαρμόσει «σύγχρονη», «δυναμική», «καθ' όλα εθνικιστική» εξωτερική πολιτική. «Άλλωστε», προστίθεται, «ο νεαρός υπουργός είναι δισέγγονος της Πηνελόπης Δέλτα» και «νοσταλγός των χαμένων πατρίδων».

● Τα στοιχεία της επιστολής Σαμαρά, που προκάλεσαν τη διαφωνία του πολιτικού κόσμου, ήσαν η πρόταση για από κοινού με την Τουρκία πρόσκληση αποστολής διερευνητικής επιτροπής του ΟΗΕ προς μελέτη της εφαρμογής των, ως προς τις μειονότητες, διατάξεων της συνθήκης της Λωζάνης από την Ελλάδα και την Τουρκία.

● Επίσης οι πολιτικοί αρχηγοί, πάντοτε κατά τον αρθρογράφο, διαφώνησαν για την πρόταση του κ. Σαμαρά λήψης μέτρων κατά του γενικού προξενείου της Τουρκίας στην Κομοτηνή.

● Κύκλοι του υπουργείου Εξωτερικών πιστεύουν ότι χάθηκε μια ευκαιρία, με την απόρριψη της εισήγησης Σαμαρά για πρόσκληση της διερευνητικής Επιτροπής, διότι η Τουρκία δε θα δεχόταν και έτσι θα εξετίθετο.

Αυτά περίπου είναι τα σημεία που προβάλλει ο αρθρογράφος. Ας ξεκαθαρίσουμε όμως τα πράγματα, τουλάχιστον καθ' ό μέτρον εγώ αναμίχθηκα στην αντιδικία.

Ουδέποτε αμφισβήτησα τις αποδιδόμενες από τον αρθρογράφο στον κ. Σαμαρά αρετές φρονήματος, καθώς και την αγνότητα των προθέσεών του. Και ουδμία δυσκολία έχω να δεχθώ ότι και ζωηρότητα εθνικών αισθημάτων διαθέτει και δυναμισμό και ανανεωτική διάθεση. Και είμαι έτοιμος να τα δεχθώ όλα αυτά χωρίς καν να υπάρχει ανάγκη επίκλησης επιφοίτησης στον κ. Σαμαρά του ρωμαλέου εθνικού φρονήματος της Πηνελόπης

Δέλτα.

Κριτική άσκησα κατά της επιστολής Σαμαρά κυρίως λόγω της πρότασης πρόσκλησης από κοινού με την Τουρκία της διερευνητικής επιτροπής του ΟΗΕ. Και είναι κακή η υπεράσπιση να επικαλείται κανείς προθέσεις και αρετή για να δικαιολογήσει μια πολιτική αδεξιότητα.

Ως προς την ανάκληση του προξένου την επιδοκίμασα και μάλιστα υπερθεμάτισα.

Ας εξετάσουμε όμως λεπτομερέστερα την πρόταση για τη διερευνητική επιτροπή. Κατά τη γνώμη μου πάσχει ως προς τα εξής:

Τα κράτη αποφεύγουν, κατά κανόνα, να προσκαλούν «μάρτυρες» των εσωτερικών τους πραγμάτων. Είναι και αναξιοπρεπές και, κυρίως, επικίνδυνο για πλείστους λόγους. Ένας από αυτούς είναι ότι δημιουργείται προηγούμενο που θα μπορούσαν να επικαλεσθούν, ενδεχομένως, χώρες που τυχόν κακοπίστως θα υποστήριζαν ότι στην Ελλάδα διαβιούν και άλλες μειονότητες εκτός της Μουσουλμανικής, των οποίων δήθεν παραβιάζονται τα δικαιώματα. Το προηγούμενο αυτό θα παρέμενε ως ζημία, έστω και αν αρνιόταν η Τουρκία να συγκατατεθεί στην πρόσκληση της επιτροπής οπότε θα εξετίθετο όπως φέρονται να υποστηρίζουν κύκλοι του υπουργείου Εξωτερικών. Και είναι, εξάλλου, αμφισβητήσιμος ο βαθμός στον οποίον θα εξετίθετο η Τουρκία, διότι θα μπορούσε να επικαλεσθεί λόγους εθνικής αξιοπρεπείας για τυχόν άρνησή της.

Υπάρχει όμως και μια άλλη πτυχή. Δεν μπορούμε να αποκλείσουμε εντελώς ότι η Τουρκία θα δεχόταν την πρόταση. Και τότε θα συνέβαιναν τα εξής:

Η Επιτροπή του ΟΗΕ θα επήγαινε στην Κωνσταντινούπολη, θα συναντούσε αντιπροσωπείες των, επί αιώνες περιφοβών, ολίγων ομογενών, οι οποίοι ουδέν θα τολμούσαν να καταγγείλουν σε βάρος του τουρκικού κράτους. Αντιθέτως μάλιστα επαίνους θα διατύπωναν. Και θα επισκεπτόταν η επιτροπή και το Πατριαρχείο, του οποίου, για τους γνωστούς λόγους, ανάλογος θα ήταν η αντίδραση. Και μετά θα ερευνούσε η Επιτροπή την ιστορία της εξανεισθησίας, πάλαι ποτέ ακμάζουσα αριθμητικώς ομογένειας. Και ουδέν θα ήταν ορατό. Θα άκουγε απλώς «ιστορικές» αφηγήσεις των ιδικών μας εκπροσώπων και εκείνων της Τουρκίας. Και θα τις λησμονούσε. Εκείνο που θα συγκρατούσε είναι η σημερινή πραγματικότητα.

Και εν συνεχεία θα ήρχετο η Επιτροπή στην Θράκη. Και θα την υποδέχοντο στο αεροδρόμιο χιλιάδες «Τούρκων, οργισμένων» με κατάλληλη υποκίνηση του πανίσχυρου τουρκικού προξενείου. Και θα διεκτραγωδούσαν τα «δεινά» που «υφίσταται» η μειονότητα από την «βάνανυση» ελληνική διοίκηση. Και εν συνεχεία θα περιόδευαν τα χωριά όπου θα τους υ-

πεδέχοντο με θρηνωδίες.

Μετά από όλο αυτό το θέατρο, ποια θα ήταν τα συμπεράσματα της Επιτροπής και μάλιστα Επιτροπής του ΟΗΕ που αντανακλά κατά κανόνα πολιτικές ισορροπίες...;

Αλλά η επιστολή Σαμαρά, και στο αρχικό της σχέδιο και εις το τελικό κείμενο, είχε και άλλες αδυναμίες, ύφους και δομής επιχειρηματολογίας. Θα περιοριστώ να μνημονεύσω μια μόνο παράλειψη. Αποφεύγεται οποιαδήποτε αναφορά στην από πολλών ετών συστηματικά προκλητική δραστηριότητα του τουρκικού προξενείου στην Κομοτηνή και των ποικίλων Τούρκων πρακτόρων εις βάρος του ελληνικού κράτους. Είναι παγίως υποκινητές του τουρκικού εθνικισμού και διεκπεραιωτές των μακρόπνοων επεκτατικών επιδιώξεων της Τουρκίας. Είναι κοινό μυστικό ότι το προξενείο λειτουργεί περίπου ως Νομάρχης της Άγκυρας μεταξύ των Μουσουλμάνων της Θράκης χωρίς το ελληνικό κράτος να αντιδρά με την αποφασιστικότητα που επιβάλλει η πρόκληση. Γιατί παραλήφθηκε από τις δυο επιστολές η αναφορά στη δράση του προξενείου; Και το ερώτημα γίνεται καίριο αν λάβουμε υπόψη ότι κάποτε θα προκύψει ίσως αδήρητη ανάγκη προστασίας των εθνικών μας συμφερόντων που θα μας επιβάλλει να κλείσουμε το προξενείο της Κομοτηνής.

Ως συμπέρασμα της επιστολής μου αυτής αρμόζει ίσως η άποψη ότι δυναμική, ευφάνταστη, αξιοπρεπής και αποτελεσματική πολιτική κατά της Τουρκίας είναι αναπόφευκτη επιλογή για την Ελλάδα. Είναι ο μόνος τρόπος για να ανακόψουμε τις τουρκικές βλέψεις. Την πολιτική όμως αυτή πρέπει να τη συλλάβουμε και να την εφαρμόσουμε με σοβαρότητα και μακρόπνοο σχεδιασμό και κυρίως να τη στηρίξουμε στην ισχύ. Όπως και άλλοτε έχω αναφέρει, αναντικατάστατο έρεισμα για την προστασία των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων είναι η ανάπτυξη αξιόπιστου στρατιωτικού σχεδιασμού αποτρεπτικού σε συνδυασμό με την πολιτική ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που θα επιτρέψει κάποτε το ανατολικό σύνορο της Κοινότητας να συμπίπτει με το ανατολικό σύνορο της Ελλάδος. Χωρίς αυτές τις προϋποθέσεις δυναμικές εξάρσεις κινδυνεύουν να παρερμηνευθούν ως περιστασιακοί, συχνά προεκλογικοί «παληκαρισμοί». Και ένα σοβαρό κράτος αποφεύγει τους θεατρικούς νουμέους.

Η υπόθεση γενικότερα των τουρκικών επιδιώξεων στη Θράκη είναι κρίσιμης εθνικής σημασίας. Για πολλά χρόνια την αντιμετωπίσαμε με επιπολαιότητα και αδράνεια. Επιτέλους, πρέπει να αρχίσει ένας μακρόπνοος προγραμματισμός για να μην έχουμε και εκεί κάποτε μια νέα κυπριακή περιπέτεια.

Φιλικότατα

Μιχάλης Δούντας

ΤΑ ΜΙΡΑΖ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑΙ, Ο ΑΝ

Τα «Μιράζ 2000» είναι άχρηστα, ή σχεδόν άχρηστα, για το σκοπό που αγοράστηκαν. Συνεχίζοντας το ρεπορτάζ του προηγούμενου τεύχους, το ANTI αποκαλύπτει σήμερα ότι, εκτός των άλλων, τα αεροσκάφη που ο Ανδρέας Παπανδρέου ανάγκασε την Αεροπορία να αγοράσει: Πρώτον, δεν μπορούν να εντοπίσουν και άρα να καταρρίψουν εχθρικούς στόχους. Δεύτερον: παρουσιάζουν επικίνδυνες ταλαντώσεις στα πτερύγιά τους κατά τη διάρκεια ελιγμών αναχαιτίσεως. Τρίτον: παρουσιάζουν προβλήματα και στα φρένα.

Σημειώνεται ότι τα μειονεκτήματα αυτά των Μιράζ ήταν γνωστά στη διεθνή αγορά γι' αυτό και δεν τα αγόραζαν χώρες όπως η Ελβετία και η Ιορδανία, παρ' όλο που η «Ντασσώ» τους τα είχε προσφέρει σε τιμές πολύ πιο «συμφέρουσες» από αυτές που τα αγόρασε η Ελλάδα. Αποκαλύπτεται έτσι η ουσία του σκανδάλου της «αγοράς του αιώνα»: Για να πουλήσει τα προϊόντα της και να διασωθεί από τη χρεωκοπία, η «Ντασσώ» έκανε κάθε δυνατή «διευκόλυνση» στον Ανδρέα Παπανδρέου. Το αποτέλεσμα είναι η Ελλάδα να πληρώνει αυτή τη στιγμή δισεκατομμύρια για μίζες και αεροσκάφη που οι πιλότοι αρνούνται να «πετάξουν».

Και αν αυτό δεν είναι «εθνική προδοσία», τότε τι είναι;

Με καθυστέρηση μιας ολόκληρης εβδομάδας, στις 15.2.90 (τόσος χρόνος χρειάζεται προφανώς για να «μαγειρευθεί» η κατάλληλη απάντηση) το υπουργείο Εθνικής Άμυνας αναγκάστηκε να επιβεβαιώσει την πληροφορία που δημοσιεύτηκε το ANTI στις 9.2. και έδωσε στη δημοσιότητα την εξής ανακοίνωση:

«Το υπουργείο Εθνικής Άμυνας, ύστερα από δημοσίευμα στο περιοδικό ANTI σχετικά με τα α/φ M 2000 ανακοινώνει ότι έχουν παραληφθεί μέχρι σήμερα 28 αεροσκάφη και βρίσκεται σε εξέλιξη προσπάθεια μεταξύ ΓΕΑ και κατασκευαστριών εταιρειών για την επίλυση των προβλημάτων που παρουσιάστηκαν».

Ομολογούμε ότι εμείς δεν θα μπορούσαμε να βρούμε πιο «κομψή» έκφραση για να υποβαθμίσουμε τα «προβλήματα» των αεροσκάφων και να συγκαλύψουμε την αλήθεια.

Στην πραγματικότητα, τα «προβλήματα» που επιχειρεί να μας πείσει το υπουργείο ότι παρουσιάζουν τα «Μιράζ» είναι τόσο σοβαρά, ώστε οι πιλότοι μας αρνούνται να τα «πετάξουν».

Συγκεκριμένα, οι δικές μας πληροφορίες αναφέρουν ότι:

- Τα πτερύγια των «Μιράζ» παρουσιάζουν επικίνδυνες ταλαντώσεις κατά τη διάρκεια «πτήσεων G», όταν δηλαδή επιχειρούν δύσκολους ελιγμούς αναχαιτίσεως και στα πτερύγιά τους ασκούνται μεγάλα φορτία.

- Τα φρένα τους είναι ατελή.

- Το πολυδιαφημισμένο ραντάρ της «Τόμσον» δεν μπορεί να εντοπίσει τους στόχους, με αποτέλεσμα οι πιλότοι «να μην μπορούν να αντιληφθούν από που έρχονται τα εχθρικά αεροσκάφη».

Το τελευταίο ελάττωμα αφορά το Fire Control System (Σύστημα Ελέγχου Πυρός) και κάνει τους πιλότους να αισθάνονται ότι «οδηγούν ένα αυτοκίνητο που δεν έχει δεξιό και αριστερό παράθυρο». Πετάνε, δηλαδή στα «τυφλά».

Οι υπόλοιπες «λεπτομέρειες» δεν έχουν και τόσο σημασία και μόνο τη γενικότερη δυσφορία θα επαυξήσουν. Αλλά, επειδή όπως διαπιστώσαμε σε ορισμένα δημοσιεύματα η ηγεσία της αεροπορίας «χρεώνει» στον εαυτό της την αμφιλεγόμενη επιτυχία του εντοπισμού των προβλημάτων, επισημαίνουμε ότι οι πιλότοι ήταν αυτοί που ανάγκασαν το ΓΕΑ να αντιμετωπίσει το θέμα, όταν αρνήθηκαν να «πετάνε» με τα «Μιράζ».

«Δεν έχει νόημα να επιχειρούμε αναχαιτίσεις, εφόσον δεν μπορούμε να εντοπίσουμε από που έρχονται τα εχθρικά αεροσκάφη», ήταν το μήνυμα που έστειλαν οι πολεμικές μοίρες στο ΓΕΑ.

Η ανακοίνωση του υπουργείου υποστηρίζει επίσης ότι «βρίσκεται σε εξέλιξη προσπάθεια μεταξύ ΓΕΑ και κατασκευαστριών εταιρειών για την επίλυση

ΡΕΑΣ ΣΤΡΙΦΟΓΥΡΙΖΕΙ

του Ρεπόρτερ

των προβλημάτων που παρουσιάστηκαν».

Και αυτή η «αλήθεια» είναι «μισή». Στην πραγματικότητα τα μόνα προβλήματα που ενδεχομένως μπορούν να «διορθωθούν» είναι αυτά των ταλαντώσεων και των φρένων.

Αντίθετα είναι απολύτως βέβαιο πλέον ότι οι Γάλλοι δεν μπορούν να «λύσουν» τα προβλήματα του ραντάρ και του συστήματος ελέγχου πυρός. Για τον απλούστατο λόγο ότι τα προβλήματα αυτά δεν οφείλονται σε βλάβες, ή σε κατασκευαστικές ατέλειες, αλλά στο γεγονός ότι τα ηλεκτρονικά των «Μιράζ» δεν ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές για τις οποίες αγοράστηκαν. Δηλαδή οι Γάλλοι «δεν έχουν άλλο καλύτερο ραντάρ να μας δώσουν».

Αλλά να δεν κάνουμε λάθος, η σύμβαση αγοράς υποχρεώνει την «Ντασσώ» να επανορθώσει, αν παραδώσει ακατάλληλο ή υποβαθμισμένο υλικό, όπως τα ραντάρ. Και η λέξη «επανορθωση» σημαίνει είτε «επιστροφή του ακατάλληλου υλικού», εκ των πραγμάτων αδύνατη, είτε «επιστροφή χρημάτων».

Μήπως λοιπόν είναι ώρα να ζητήσουμε πίσω τις «μίζες» που κατέβαλαν οι Γάλλοι στους γνωστούς και μη εξαιρετέους κυρίους για να αγοράσουν τα ακατάλληλα για τις ανάγκες μας αεροσκάφη;

Μένει να απαντηθεί ένα ακόμα σοβαρό ερώτημα, ηθικής και πολιτικής φύσης. Γιατί τόσο η ΝΔ, όσο και ο Συνασπισμός δεν πληροφόρησαν εγκαίρως την κοινή γνώμη για τα προβλήματα των Μιράζ, αλλά αντίθετα προτίμησαν να συγκαλύ-

ψουν το νέο σκάνδαλο;

Όλες οι πληροφορίες που έχουν δει το φως της δημοσιότητας μέχρι σήμερα (βλ. κυρίως τα δημοσιεύματα του «Ελεύθερου Τύπου» της 10.2. και της «Καθημερινής» της 15.2.) οδηγούν στο συμπέρασμα ότι και ο κ. Μητοστάκης και ο κ. Φλωράκης γνώριζαν την εμπλοκή με τα «Μιράζ» από τον περασμένο Νοέμβριο.

● Άλλωστε ο πρώην υπουργός Άμυνας κ. Τζαννής Τζανετάκης δήλωσε στο ΑΝΤΙ ότι ο ίδιος έδωσε εντολή να σταματήσει η παραλαβή των υπολοίπων «Μιράζ» τον περασμένο Δεκέμβριο.

Δηλαδή η ΝΔ και ο Συνασπισμός δεν αποκάλυψαν την αλήθεια και προτίμησαν όπως μαθαίνουμε να συστήσουν «μυστικές διαπραγματεύσεις με τους Γάλλους», εν ονόματι των «εθνικών συμφερόντων».

Το μόνο που επέτυχαν ήταν να καλύψουν τον Ανδρέα Παπανδρέου σε μια κρίσιμη στιγμή και να επικρίνονται σήμερα ότι «συγκάλυψαν το σκάνδαλο».

Στα παρασκήνια βέβαια ακούγονται κάποια επιχειρήματα του τύπου «δεν μπορούσαμε να κάνουμε διαφορετικά, επειδή αν γινόταν γνωστή η εμπλοκή με τα Μιράζ, η γαλλική πολεμική βιομηχανία θα υφίστατο σοβαρό πλήγμα και το Παρίσι μας απειλούσε με τα δάνεια της ΕΟΚ».

Η κάθαρση όμως εκδικείται. Έτσι τα «Μιράζ» αποδείχθηκαν ακατάλληλα και η ΝΔ με το Συνασπισμό εκτέθηκαν ανεπανόρθωτα. Αν η ευθύνη της διαχείρισης βαρύνει το ΠΑΣΟΚ, η ευθύνη για τη συγκαλύψη βαρύνει ΝΔ και Συνασπισμό.

Στο προηγούμενο τεύχος γράφαμε ότι τα «Μιράζ 2000» δεν μπορούν να ανταποκριθούν με επιτυχία σε αποστολές βομβαρδισμού, επειδή το ραντάρ τους είναι αναποτελεσματικό στις «χαμηλές πτήσεις».

Η επιβεβαίωση της πληροφορίας αυτής δεν ήρθε φυσικά από την Αθήνα, αλλά από το Παρίσι, παρ' όλο που η αποκάλυψη της αποτελεί πλήγμα για τη γαλλική πολεμική βιομηχανία.

Στις 21.2. το «Κανάρ Ανσενέ» δημοσίευσε την εξής πληροφορία, επιβεβαιώνοντας το ΑΝΤΙ:

«Οι σχέσεις μεταξύ της γαλλικής Πολεμικής Αεροπορίας και της Ντασσώ είναι τεταμένες και οι στρατιωτικοί μας υποπτεύονται τον πλέον πιστό προμηθευτή τους. Αφορμή γι' αυτό είναι οι επιδόσεις των Μιράζ 2000, οι οποίες δεν είναι εκείνες που υποσχόταν η κατασκευάστρια εταιρεία. Τα αεροσκάφη αυτά παρουσιάζουν μειονεκτήματα, τα οποία δεν διευκολύνουν την αποστολή για την οποία κατασκευάζονται...»

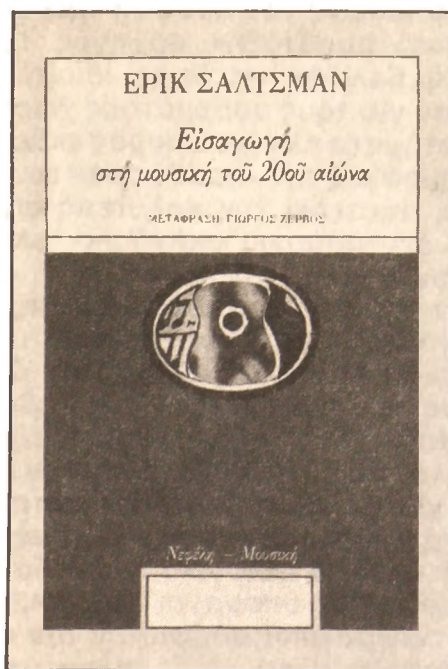
Σήμερα, καταλήγει το «Κανάρ Ανσενέ», η γαλλική Πολεμική Αεροπορία αρνείται να πληρώσει τις βελτιώσεις που πρέπει να γίνουν στα «Μιράζ», για να... «ηρεμήσουν» στις χαμηλές πτήσεις.

Η δική μας όμως Πολεμική Αεροπορία, αυτή γνωρίζει ασφαλώς καλύτερα, υποβαθμίζει το πρόβλημα και ο Έλληνας φορολογούμενος συνεχίζει να πληρώνει δισεκατομμύρια για ακατάλληλα αεροσκάφη.

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΕΡΙΚ ΣΑΛΤΣΜΑΝ

Είσαγωγή στή μουσική του 20ού αιώνα

Τό βιβλίο αυτό είναι κάτι περισσότερο από μία «Είσαγωγή» στην μουσική του 20ού αιώνα. Αναλύονται έκτενως οι σχέσεις που συνδέουν τον 19ο και τον 20ο αιώνα, όπως επίσης τα κύρια ρεύματα του 20ού αιώνα: έθνικά στυλ, άτονικότης, νεο-κλασικισμός, νεοτονικότης, δωδεκάφθογγο, σειραϊσμός, ηλεκτρονική μουσική, έννοιακή τέχνη, πολύ-τεχνα, μουσικό θέατρο...! ||

Ένα βιβλίο χρήσιμο για κάθε φίλο της μουσικής.

ΝΕΦΕΛΗ

ΕΡΙΚ ΣΑΛΤΣΜΑΝ

Είσαγωγή
στή μουσική
του 20ού αιώνα

ΝΕΦΕΛΗ

Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΤΩΝ 50 ΔΙΣ.

Ποιος είπε ότι η «οικουμενική» κυβέρνηση δεν παρήγαγε έργο; Σ' εκείνους που την επικρίνουν για αδράνεια, η κυβέρνηση Ζολώτα μπορεί υπερήφανα να αντιπαρατάξει εκτός από την κυκλοφοριακή συμφόρηση της Αθήνας και τα 50 δις που θα αποφέρουν στην INTRAKOM και την ΖΗΜΕΝΣ, την ΡΑΚΑΛ και την ΑΤΛΑΣ-ΚΡΟΥΠ οι συμβάσεις που υπέγραψαν για υλικό του ΟΤΕ οι δυο πρώτες και για προμήθειες των Ενόπλων Δυνάμεων οι δυο άλλες.

Δεν έχει καμία απολύτως σημασία το γεγονός ότι ένας υπουργός, ο επί των Μεταφορών και Επικοινωνιών κ. **Κεφαλογιάννης**, απείλησε να παραιτηθεί όταν ο ΟΤΕ κατακύρωσε την προμήθεια των τηλεφωνικών κέντρων στην INTRAKOM του κ. **Κόκκαλη** και την ΖΗΜΕΝΣ. Όπως είχε διαπιστωθεί, η «έκπτωση» των 5 δις. που έκαναν οι δυο εταιρείες στον ΟΤΕ για να πάρουν την προμήθεια δεν ήταν έκπτωση, αλλά... αφαίρεση υλικού και συγκεκριμένα των «κοντρώλ».

Άλλωστε, εν μέσω της προεδρολογίας κανείς δεν θα ασχοληθεί με το γεγονός ότι ο κ. **Κάρολος Παπούλιας** υπέγραψε ως αναπληρωτής υπουργός Άμυνας, αρμόδιος για τις προμήθειες, δυο συμβάσεις ύψους 15 δις., χωρίς να ενημερώσει προηγουμένως τον προϊστάμενό του κ. **Τζαννετάκη**, παρ' όλο που σχετικό πρωθυπουργικό διάταγμα ορίζει ότι ο κ. Παπούλιας δεν εδικαιούτο να υπογράψει χωρίς εξουσιοδότηση προμήθειες «άνω των 150 εκ. δραχμών».

Έχει άραγε καμία σημασία να προσθέσουμε ότι εκτός από το ύψος των συμβά-

σεων, ο κ. Παπούλιας είναι έκνομος και ως προς την ημερομηνία υπογραφής;

Η «οικουμενική» παραιτήθηκε τη Δευτέρα 12.2., αλλά ο διευθυντής του γραφείου «αντισταθμιστικών οφελών» και «άνθρωπος» ως λέγεται του ΠΑΣΟΚ σμήναρχος κ. **Κάντας** ανακοίνωσε στους ενδιαφερόμενους ότι οι συμβάσεις τους υπεγράφησαν την επομένη. Τρίτη και 13, το μεσημέρι.

Όλα αυτά δεν έχουν πλέον καμιά σημασία, εφόσον στο τέλος όλοι ομολόγησαν ότι η κατάργηση των διαχωριστικών γραμμών είναι όραμα ανέφικτο και ως εκ τούτου οι «τίμιοι» θα συνεχίσουν να είναι τίμιοι και οι «απατεώνες» θα είναι πάντα απατεώνες;

Εμείς πάντως αναφερόμαστε στις ήδη καταγγελλθείσες από την «Απογευματινή της Κυριακής» σκανδαλώδεις συμβάσεις για την προμήθεια ασυρμάτων χειρός και συστημάτων ελέγχου πυρός αρμάτων.

Η πρώτη προμήθεια κατακυρώθηκε από τον κ. Παπούλια στην ΡΑΚΑΛ παρ' όλο που η υπογραφή της συμβάσεως καθυστερούσε από το 1988 και η ίδια η σύμβαση είχε γίνει αντικείμενο αρκετών επερωτήσεων στη Βουλή του κ. Αλευρά!

Η ενέργεια αυτή του κ. Παπούλια σχολιάσθηκε δυσμενώς, αλλά είναι υποβολιμαίοι οι υπαινιγμοί που διατύπωσαν κάποιοι ανταγωνιστές της ενδιαφερόμενης εταιρείας ΡΑΚΑΛ, ότι δηλαδή η υπογραφή της συμβάσεως δεν καθυστερούσε επειδή το ύψος των αντισταθμιστικών οφελών εθεωρείτο ανεπαρκές, αλλά επειδή το ύψος άλλων «αντισταθμισμάτων», γνωστότερον ως «μίζες», εκρίνετο ως α-

νεπαρκέστατο.

Σε ό,τι αφορά την άλλη σύμβαση που υπέγραψε εσπευσμένως ο κ. Παπούλιας, εκείνη για τα συστήματα πυρός των αρμάτων, διαπιστώσαμε όμως ότι η εταιρεία ΚΑΕ στην οποία κατακυρώθηκε η σύμβαση ήταν όντως μειοδότη. «Πού βρίσκεται λοιπόν το σκάνδαλο;» αναρωτηθήκαμε δικαίως.

Την απάντηση μας την έδωσε ο ίδιος ο κ. Παπούλιας, την περασμένη Κυριακή το βράδυ, όταν με μια οργιλή σε ύψος δήλωση του κατακεραύνωσε «τους γνωστούς κύκλους που εξυπηρετώντας πολιτικά και εμπορικά συμφέροντα συντηρούν τη σκανδαλολογία και δηλητηριάζουν τη δημόσια ζωή».

Ερευνώντας τη δημόσια καταγγελία του πρώην αναπληρωτή υπουργού διαπιστώσαμε ότι μάλλον υπονοεί τους γνωστούς μας από την προηγούμενη οκταετία κ. **Τσάτσο** και **Λιακουνάκο**. Όπως μας πληροφορούν, οι εν λόγω κύριοι συνασπίστηκαν για να αντιμετωπίσουν την μειοδότη ΚΑΕ, αλλά η τελευταία διέθετε ως φαίνεται ισχυρότερο «δόντι». Διότι αποτελεί γεγονός πρωτοφανές στα χρονικά του ελληνικού υπουργείου Άμυνας προμήθεια τόσων δισεκατομμυρίων να πηγαίνει στον ...μειοδότη!

Το γεγονός ότι ο κ. Τσάτσος είναι το πραγματικό «αφεντικό» του κ. **Γιώργου Λούβαρη** και ο κ. **Λιακουνάκος** υπήρξε προστάτης γνωστών συντρόφων του κ. Παπούλια όπως ο κ. **Θ. Καλούδης** και ο ξεχασμένος σήμερα στον Κορυδαλλό κ. **Γ. Μαντζουράνης** σημαίνει ασφαλώς πολλά για τον πρώην υπουργό Εξωτερικών.

Δεν διαπιστώσαμε πάντως αν, όπως λένε οι «κακές γλώσσες», από τις συμβάσεις αυτές δεν εισπράχθηκαν «μίζες προσώπων», αλλά μόνο «μίζες κομμάτων».

Το γεγονός άλλωστε ότι ο γνωστός για τις συμπάθειες του προς τη «μεγάλη δημοκρατική παράταξη» αρχηγός ΓΕΣ στρατηγός **Βελίδης** επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους ασυρμάτους χειρός και τα συστήματα ελέγχου πυρός εκθειάζοντας δημοσίως την «προσφορά» του κ. Παπούλια, αποτελεί την καλύτερη απόδειξη ότι δεν υπάρχει σκάνδαλο, αλλά μόνο συκοφάντες...

Υστερα από όλα αυτά αδυνατούμε να βαθμολογήσουμε την αξιοπιστία των πληροφοριών οι οποίες αναφέρουν ότι: «οι κρίσεις που προκάλεσαν την κυβερνητική κρίση ήταν το μέσο που επέλεξαν οι αντίπαλοι του κ. Παπανδρέου στην κυβέρνηση για να γλυτώσουν τον εμπαιγμό που θα επέσυραν σε βάρος τους όταν, καλή ώρα, το εκλογικό σώμα θα ανακάλυπτε ότι οι υπουργοί του ΠΑΣΟΚ και όσοι αξιωματικοί απόφυγαν την καθαρή (δηλαδή όλοι) επιδόθηκαν μετά μανίας στην ολοκλήρωση των τελευταίων σκανδάλων».

ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑΣ

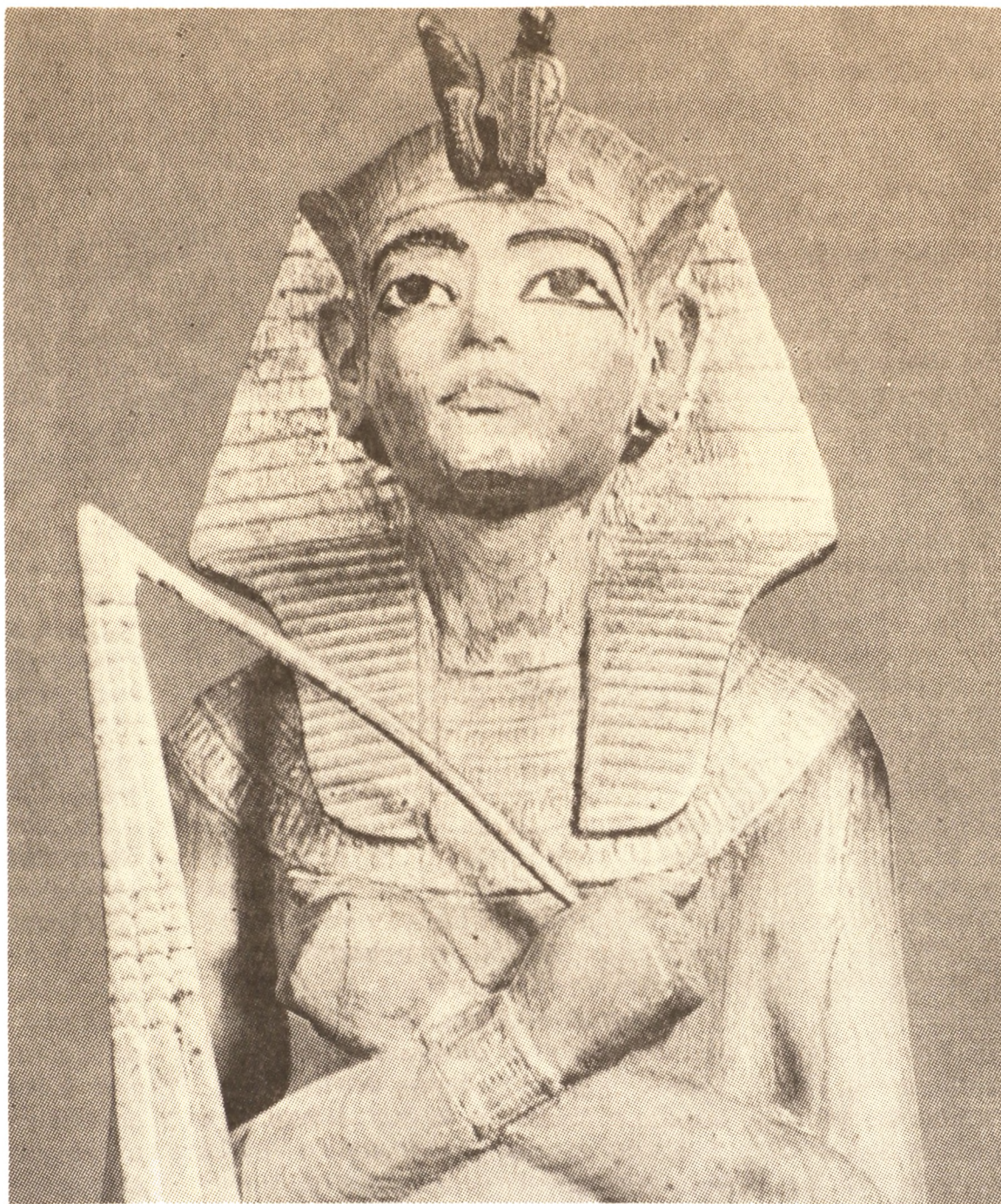
Ε. ΣΑΜΙΟΥ

- Επεξεργασία κειμένου
- DeskTop Publishing (Σελιδοποίηση)
- Προγράμματα Οπτικής Αναγνώρισης Χαρακτήρων (O.C.R.) για κατάργηση της πληκτρολόγησης
- Εκτύπωση σε Φωτοσύνθεση
- Εκτύπωση σε Laser
- Scanners (για μίξη εικόνων στο κείμενο)
- Γλωσσική Επιμέλεια
- Στοιχειοθεσία ακόμα και των πιο εξειδικευμένων Μαθηματικών κειμένων
- Στοιχειοθεσία σε όλες τις Δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες
- Μεγάλη ποικιλία γραμματοσειρών
- Ταχύτατη παράδοση
- Εκτύπωση σε films

Είμαστε οι πρώτοι που εφαρμόσαμε την ηλεκτρονική στοιχειοθεσία στην Ελλάδα. γι' αυτό είμαστε και οι πιο ειδικοί.

Θεμιστοκλέους 23-25, 106 77 Αθήνα, 2ος όρ., Τηλ. 3609449, 3640745

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΓΚΩΤΙΕ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΜΙΑΣ

«... ποιος δε θυμάται το συμπόσιο του Φαραώ και το χορό των σκλάβων, και τη θριαμβευτική επάνοδο του στρατού, στην ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΜΙΑΣ; Η φαντασία του αναγνώστη νιώθει πως μεταφέρεται στο πραγματικό· ανασαίνει το πραγματικό· μεθάει με μια δεύτερη πραγματικότητα, δημιουργημένη από τη μαγεία της Μούσας».

(Γράμμα του Μπωντλαίρ στον Γκωτιέ)

Διάθεση:

1. ΠΑΤΑΡΙ, Χ. Τρικούπη 31, τηλ. 3602542.
2. ΠΡΟΟΔΟΣ, Μεσολογγίου 5, τηλ. 3621001.
3. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ - ΚΑΝΑΚΗΣ. Ζ. Πηγής 2, τηλ. 3623113.
4. ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ, Σόλωνος 81, Τηλ. 3607876.

Θεσσαλονίκη:

5. Α. ΠΟΥΛΟΥΚΤΣΗ & ΣΙΑ, Λασσάνη 9, τηλ. 285857.

Εκδόσεις ΚΑΛΕΝΤΗΣ Μαυρομιχάλη 5 (Α' όροφος) - Τηλ. 3623553 - 106 79 ΑΘΗΝΑ

ΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ ΤΟΥ κ. ΤΟΜΠΡΑ ΑΠΕΙΛΟΥΝ

του Βασίλη Ζήση

Η πρόσφατη κρίση για τις «κρίσεις» είναι μόνο η κορυφή του παγόβουνου. Κάτω από την επιφάνεια, οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν διχασθεί και παραδοθεί στον απόλυτο έλεγχο ομάδων και «κλαδικών». Πρωταγωνιστές μεταξύ των άλλων και ο κ. Θεοφάνης Τόμπρας, ο οποίος ίδρυσε, με άλλους συντρόφους του από τον ΑΣΠΙΔΑ, «Σύνδεσμο Δημοκρατικών Αξιωματικών» για την «προστασία της Αλλαγής»!

Αλλά οι ομάδες στη στρατιωτική γλώσσα λέγονται και «χούντες». Κανονικά αυτές οι παρέες είναι για το «χρονοντούλαπο της ιστορίας» ως μουσειακά εκθέματα. Ή περίπου έτσι. Γιατί ακριβώς ένας απ' αυτούς ο ταξίαρχος ε.α. Νικόλαος Παπασημακόπουλος, στενός φίλος του κ. Τόμπρα ήταν και μέχρι πρότινος υπεύθυνος ασφαλείας του Πολεμικού Μουσείου.

Ο Τύπος έχει ασχοληθεί επανειλημμένα με την απαράδεκτη και επικίνδυνη κατάσταση που επικρατεί στις Ένοπλες Δυνάμεις. Το ΑΝΤΙ, ήδη από το τχ. 397, της 10.3.89 έχει επισημάνει τους κινδύνους που δημιουργούν για τη δημοκρατική ομαλότητα η έντονη κομματικοποίηση που επικρατεί στο στράτευμα, οι «ομαδοποιήσεις αξιωματικών» και η ασύστολη πολιτικολογία. Μια κατάσταση που αν δεν αντιμετωπιστεί σωστά θα οδηγήσει το στράτευμα —και τη χώρα— στο διχασμό.

Η πρόσφατη κυβερνητική κρίση με αφορμή τις ετήσιες «κρίσεις» των αξιωματικών αποδεικνύει του λόγου το αληθές. Ο κ. Μητσοτάκης θέλησε να επισπεύσει τις κρίσεις για το λόγο ότι δεν ελέγχει το στράτευμα. Ο κ. Παπανδρέου αρνήθηκε για το λόγο ότι στις θέσεις κλειδιά βρίσκονται αξιωματικοί που ελέγχονται από το κόμμα του.

Ο ανταγωνισμός όμως των δύο κομμάτων για την επικράτηση στο στράτευμα δημιουργεί και άλλες, πολύ πιο επικίνδυνες καταστάσεις. Παράδειγμα οι πληροφορίες, που συνδέουν εξτρεμιστικά φαινόμενα, όπως οι κλοπές όπλων και η βομβιστική ενέργεια της Μυτιλήνης με θύμα και θύτη τον Μιχάλη Παυλή, με ορισμένους «αυριανιστές» αξιωματικούς της Πολεμικής Αεροπορίας, οι οποίοι όχι μόνο υπήρξαν πρωτεργάτες της «Αλλαγής» στο στράτευμα, αλλά και βασικοί συνεργάτες του Ανδρέα Παπανδρέου.

Πόση δόση αλήθειας υπάρχει στις πληροφορίες αυτές; Είναι ένα ερώτημα που σήμερα —σε μια εποχή δηλαδή έντονης κοινωνικής και πολιτικής αναταραχής— αποκτά καίρια σημασία.

Στο τεύχος αυτό δημοσιεύουμε μια από τις πληροφορίες που βρίσκονται στη διάθεση του περιοδικού και καθιστά επιτακτική ανάγκη για κοινοβουλευτικό έλεγχο όσων συμβαίνουν στις Ένοπλες Δυνάμεις.

Στις 29 Απριλίου 1989 η «Αυριανή» δη-

μοσίευσε την εξής πληροφορία:

«Συστήθηκε σωματείο με την επωνυμία Πανελλήνιος Σύνδεσμος Απόστρατων Δημοκρατικών Αξιωματικών, με έδρα την Αθήνα και στις 20.4.89 υποβλήθηκε αίτηση στο πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών για την αναγνώρισή του. Η προσωρινή διοικούσα επιτροπή του Συνδέσμου αποτελείται από τους: Γ. Κουμανάκο, αντιστράτηγο ε.α., Θ. Κεπενό, ταξίαρχο ε.α., Γ. Γερακίτη, αντιστράτηγο ε.α., Δ. Παπαγιαννόπουλο, υποστράτηγο ε.α., Γ. Κωστόπουλο, αντιστράτηγο ε.α.

Όπως μας δήλωσε ο κ. Θ. Κεπενός, μέλος της διοικούσας επιτροπής, το πολιτικό στίγμα του συνδέσμου τοποθετείται στο δημοκρατικό προοδευτικό χώρο, με κύριο κορμό το ΠΑΣΟΚ. Μέχρι αναγνώρισης του συνδέσμου από το Πρωτοδικείο, τα μέλη του θα δραστηριοποιηθούν σε επιτροπή στήριξης της Αλλαγής για τις επικείμενες εκλογές του Ιούνη».

Δεν γνωρίζουμε αν οι νόμοι και το Σύνταγμα επιτρέπουν σε απόστρατους αξιωματικούς να προχωρούν στην ίδρυση παρόμοιων αποκάλυπτα κομματικοποιημένων σωματείων.

Είναι όμως προφανές ότι το δημοσίευμα της «Αυριανής», που είδε το φως σε μια κρίσιμη πολιτική περίοδο, αποτέλεσε ένα είδος προσκλητηρίου για τη συσπείρωση των απόστρατων αξιωματικών της «Αλλαγής» και την ενθάρρυνση των εν ενεργεία συναδέλφων τους οι οποίοι αισθάνονταν ότι τους απειλούσε η δεξιά λαίλαπα.

Αλλά, ποιος άλλος από την αποσταθεροποίηση του στρατεύματος μπορεί να είναι ο στόχος ενός παρόμοιου σωματείου;

Η εντύπωση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι στην ίδρυση του συνδέσμου πρωτοστάτησαν ο γνωστός κ. Θεοφάνης Τόμπρας και άλλοι αξιωματικοί που πρωταγωνίστησαν στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Όπως οι υποστράτηγοι ε.α. Μ. Τσιγκας, Δ. Κούτσικας, Α. Βλάχος, Α. Κλεφτοδήμος,

Α. Κεπενός, Ν. Παπασημακόπουλος και Δ. Κουρής.

Για ευνόητους λόγους δεν κατορθώσαμε μέχρι σήμερα να εντοπίσουμε τις πραγματικές διαστάσεις των δραστηριοτήτων του Συνδέσμου που ίδρυσε ο κ. Τόμπρας για να υπερασπιστεί τον εαυτό του και τους άλλους σκανδαλοποιούς της «Αλλαγής».

Τη δημοσιογραφική μας περιέργεια κίνησαν όμως δυο πληροφορίες οι οποίες, εφόσον επιβεβαιωθούν, θα φωτίσουν πολλά και καλά κρυμμένα «μυστικά».

Πρώτον. Σύμφωνα με πληροφορίες οι οποίες δεν έχουν ακόμα επιβεβαιωθεί πλήρως, ο «Σύνδεσμος Δημοκρατικών Αξιωματικών» αποτελεί βασικό τμήμα μιας ευρύτερης οργάνωσης, σημεία κλειδιά της οποίας είναι «σύνδεσμοι» με τις Ένοπλες Δυνάμεις, ο ΟΤΕ, το αεροδρόμιο Ελληνικού και άλλες υπηρεσίες.

Δεύτερον. Ο ταξίαρχος ε.α. Νικόλαος Παπασημακόπουλος, ιδρυτικό μέλος του Συνδέσμου, σύμφωνα με ντοκουμέντα που έχουμε στη διάθεσή μας ήταν μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1989 υπεύθυνος Ασφαλείας στο Πολεμικό Μουσείο.

Βέβαια η επίθεση της 17N στο Πολεμικό Μουσείο έγινε ένα μήνα αργότερα, στις 3 Φεβρουαρίου, όταν ο κ. Παπασημακόπουλος είχε αποχωρήσει από τη θέση του υπεύθυνου Ασφαλείας. Δεν θα διερωτώμεθα λοιπόν για το ρόλο του, αν οι δράστες της επίθεσης δεν είχαν κινηθεί με μεγάλη άνεση, γνωρίζοντας όλα τα κατατόπια και τις θέσεις των φρουρών και αν στις 16 Φεβρουαρίου η «Καθημερινή» δεν δημοσίευε την παρακάτω πληροφορία:

«Είναι συγκλονιστικό, εξωφρενικό, απίστευτο και όμως αληθινό! Στο Πολεμικό Μουσείο, από όπου κάποια “ευγενικά παιδιά” κλέψανε δύο μπαζούκας, υπάρχει κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης... Το κύκλωμα όμως, μπορεί να υπάρχει, αλλά δεν έχει στηθεί! Έτσι για μια ακόμα φορά δώσαμε την ευκαιρία στα “ευγενικά παιδιά” να πάρουν δυο μπαζούκας ωσάν να επρόκειτο για τσιχλες από το περίπτερο».

Τρίτον. Η προσεκτική ανάγνωση του καταστατικού του «Συνδέσμου», αποκάλυπτει μία νοοτροπία κλειστής πολιτικής ομάδας με χρήση συμβόλων εθνοκαπηλικών που θυμίζουν άλλες εποχές και άλλες καταστάσεις.

Τα ερωτήματα που δημιουργούνται από τις πληροφορίες που δημοσιεύουμε σήμερα είναι εύλογα! Η απάντησή τους είναι όμως αρμοδιότητα άλλων. □

ΣΕΙΡΑ ΕΞΕΝΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Μάργκαρετ Άτγουντ,
Η ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΠΟΡΦΥΡΗΣ ΔΟΥΛΗΣ
"Η φρίκη ενός κόσμου πού
θά μπορούσε νά είναι καί
δικός μας. Τό βιβλίο πού
κατέταξε τήν Μάργκαρετ
Άτγουντ στους μεγάλους
σύγχρονους πεζογράφους.

Τέοντορ Φοντάνε,
ΕΦΗ ΜΠΙΡΙΣΤ
"Από μία βιβλιοθήκη μέ
μυθιστορήματα διαλεγμένα
μέ τά αυστηρότερα κριτήρια,
δέν θά έπιτρεπόταν νά λείπει
ή ΕΦΗ ΜΠΙΡΙΣΤ".
Τόμας Μάν, 1919

Ετοιμάζονται:

Τόμας Μπέρνχαρντ,
Ο ΑΝΙΨΙΟΣ
ΤΟΥ ΒΙΤΚΕΝΣΤΑΙΝ
"Ένα μυθιστόρημα πού μιλάει
μέ καινούργιο τρόπο γιά
πράγματα παλιά καί γνωστά.
Από τόν Αυστριακό Τόμας
Μπέρνχαρντ, πού σημαδεύει
μέ τό έργο του τό τέλος του
αιώνα μας.

- ΤΖΩΝ ΦΩΟΥΛΣ
"Η έξορία του συγγραφέα, εισαγ. έπιμ. μτφ.
Φαίδων Ταμβακάκης • Τ.Ε. ΛΩΡΕΝΣ
"Επτά στόλοι τής σοφίας, μτφ. Εδαγγελία Κιζήλου
• ΑΛΕΞΑΝΤΡΟ ΜΑΝΤΣΟΝΙ ΟΙ μελλοντομφοι,
μτφ. Δ. Άργυρίου • ΓΚΡΑΧΑΜ ΣΟΥΤΟΤ Φτερωτό
μπαλάκι, μτφ. Έρρίκος Μπελιές • ΚΛΩΝΤ ΣΙΜΟΝ
Ξενοδοχείο πολυτελείας, μτφ. Τάνια Βελλιανίτη
• ΜΑΓΔΑ ΖΑΜΠΟ Τό ελαφάκι, μτφ. Καίτη Άντωνιάδου
• ΡΟΜΠΕΡ ΝΤΕΣΝΟΣ Ποιήματα, μτφ. Γαλάτεια Σαράντη
μτφ. Σπύρος Μειμάρης
• ΝΤΟΝ ΝΤΕΛΙΛΟ Λευκός θόρυβος, μτφ. Πέτρος
Άμπατζόγλου, Καίτη Παπανικολάου

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ
"ΕΣΤΙΑΣ"

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΣΟΛΩΝΟΣ 60 - 106 72 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 361.5077 - 363.7324

GRAPHIC ARTS 8855510

ΜΟΣΧΑ ΚΑΙ ΝΑΤΟ ΤΟΙ

Οττάβα. Κυριακή, 11 Φεβρουαρίου 1990, στις 9 το βράδυ, στην αίθουσα τελετών του καναδικού κοινοβουλίου. Οι υπουργοί Εξωτερικών του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου Βαρσοβίας παρακάθονται στο επίσημο δείπνο που τους προσφέρει ο κ. **Τζόε Κλαρκ** οικοδεσπότης, υπουργός Εξωτερικών του Καναδά.

Επίσημως οι 23 υπουργοί έχουν συγκεντρωθεί στην Οττάβα για τη διάσκεψη «Ανοικτοί Ουρανοί», για να διαπραγματευθούν δηλαδή μια σύμβαση η οποία θα επιτρέπει στον ένα στρατιωτικό συνασπισμό να πραγματοποιεί αναγνωριστικές πτήσεις επάνω από τις βάσεις του άλλου.

«Ανεπισημως» όλοι γνωρίζουν ότι οι «Ανοικτοί Ουρανοί» είναι μόνο το πρόσημα, για κάτι άλλο, πολύ πιο σημαντικό από μια σύμβαση που σε λίγους μήνες θα έχει ξεπεραστεί και αυτή από τα γεγονότα. Ρίχνουν έτσι «κλεφτές ματιές» στα τραπέζια που κάθονται οι κ. **Μπαϊνκερ** και **Σεβερντνάντζε** μήπως και αντιληφθούν «τι συμβαίνει».

Ξαφνικά, ο κ. Κλαρκ, που κάθεται ανάμεσα στους υπουργούς Εξωτερικών της Δυτικής και Ανατολικής Γερμανίας κ. **Γκένσερ** και **Φίσερ** σηκώνεται από το τραπέζι και δηλώνει, δήθεν αγανακτισμένος: «Έχω την αίσθηση ότι κάθομαι μεταξύ των δυο Γερμανιών».

Παλαιός και έμπειρος διπλωμάτης, ο **Χανς Ντήτριχ Γκένσερ** δεν χάνει την ευκαιρία και —προετοιμάζοντας προφανώς το έδαφος για όσα θα ακολουθήσουν— δηλώνει, δυνατά κι αυτός, για να τον ακούσουν όλοι: «Μου φαίνεται ότι είναι η τελευταία σας ευκαιρία»!

Η απάντηση στον Γκένσερ ήρθε από την άλλη μεριά του «σιδηρού παραπετάσματος»: «Το 'πιασα! Το 'πιασα, τι εννοείται» είπε χαμογελαστός ο Σοβιετικός υπουργός Εξωτερικών, **Έντβαρ Σεβερντνάντζε**.

Έτσι, μεταξύ σοβαρού και αστείου, μεταξύ «τύρου και αχλαδιού» όπως λένε, προετοιμάστηκε το έδαφος για τα δραματικά γεγονότα που θα ζούσαμε τις επόμενες δυο ημέρες. Οι αποφάσεις ήταν ήδη «ειλημμένες» και οι υπουργοί Εξωτερικών των δυο συνασπισμών είχαν συγκεντρωθεί στην Οττάβα απλώς για να εγκρίνουν όσα οι «μεγάλοι» είχαν ήδη αποφασίσει από τη Μάλτα και εντεύθεν.

Ο κ. Γκένσερ αυτοεπιβεβαιώθηκε 48 ώρες αργότερα. Την Τρίτη το βράδυ, οι υπουργοί Εξωτερικών του ΝΑΤΟ που είχαν συγκεντρωθεί για να συζητήσουν το σχέδιο τελικού ανακοινωθέντος της διάσκεψης ενημερώνοντο, για μια ακόμα φο-

ρά έκπληκτοι, ότι λίγη ώρα πιο πριν οι υπουργοί Εξωτερικών των τεσσάρων πρώην «Δυνάμεων Κατοχής» της ηττημένης ναζιστικής Γερμανίας και των σημερινών δυο Γερμανιών, είχαν συγκεντρωθεί και είχαν αποφασίσει τη διαδικασία και το χρονοδιάγραμμα που θα ακολουθούσαν για να ενώσουν τις δυο Γερμανίες και να αλλάξουν τον παγκόσμιο χάρτη.

«Λάβαμε επίσης μέριμνα για την ασφάλειά σας», είπε στους «ομολόγους» του ο κ. Μπαϊνκερ και η έκτακτη σύνοδος κορυφής των προαναφερθέντων «έξι» που θα συγκληθεί μετά τις εκλογές στην Ανατολική Γερμανία (18 Μαρτίου) θα ασχοληθεί και «με τις εξωτερικές επιπτώσεις της ενοποίησης».

Με άλλα λόγια μέσα σε λίγες ώρες το ΝΑΤΟ και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας είχαν καταργηθεί και οι τέσσερις «Μεγάλες Δυνάμεις» αναλάμβαναν την υποχρέωση, για να καθησυχάσουν τους συμμάχους τους, να ρυθμίσουν το θέμα των συνόρων της νέας Γερμανίας με τα γειτονικά κράτη, αλλά και της απειλής που αντιπροσωπεύει για τα τελευταία, η ίδρυση του «Τέταρτου Ράιχ». Κανείς βέβαια δεν το αποκαλεί ακόμα έτσι, αλλά ποιος αμφιβάλλει πλέον ότι αυτή είναι «η δύναμη των πραγμάτων»;

Πρώτος αντέδρασε ο Ιταλός υπουργός Εξωτερικών, ο «εκκεντρικός» **Τζιάννι ντε Μικέλις**, ο οποίος φώναξε έξαλλος

προς τη μεριά του κ. Γκένσερ: «Δεν είναι δυνατόν να αποφασίζετε χωρίς εμάς για την ασφάλειά μας»!

Τότε, ο κ. Γκένσερ απάντησε με μια φράση που κατά τη γνώμη μας συμβολίζει τη «νέα τάξη πραγμάτων» και θα περάσει κι αυτή στην ιστορία: *You are not part of the game* (ελληνιστί: «δεν παίζετε κύριε στο παιχνίδι αυτό»)!

Ποιος θα διαφωνήσει ότι η απάντηση του κ. Γκένσερ ήταν αντάξια του επί των Εξωτερικών υπουργού της νέας «μεγάλης Γερμανίας»; Όπως μας έλεγε Έλληνας διπλωμάτης «αν ο κ. Γκένσερ ομιλεί έτσι τώρα που είναι ακόμα «διπλός», φανταστείτε πως θα ομιλεί όταν θα καταστεί «ενιαίος»». Φυσικά, ο Γκένσερ προαλείφεται για τη θέση του υπουργού Εξωτερικών του «Τέταρτου Ράιχ».

Την άλλη μέρα, 14 Φεβρουαρίου, ο κόσμος όλος ενημερωνόταν τη γέννηση της νέας Γερμανίας σε μια «ξερή» ειδηση που μετέδωσαν τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία: «Παρά την έκφραση κάποιων επιφυλάξεων, οι 16 χώρες - μέλη του ΝΑΤΟ και οι επτά του Συμφώνου της Βαρσοβίας αποδέχθηκαν την αναγκαιότητα σύγκλησης μιας έκτακτης συνόδου κορυφής, η οποία θα ασχοληθεί με την ενοποίηση των δυο Γερμανιών. Στη σύνοδο θα πάρουν μέρος οι τέσσερις πρώην «Δυνάμεις Κατοχής» μαζί με τη Δυτική και την Ανατολική Γερμανία».

● Αποπληροφόρηση πρώτη: Η φράση «οι χώρες του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου Βαρσοβίας αποδέχθηκαν...» δεν είναι σωστή. Στην πραγματικότητα οι σύμμαχοι της ΕΣΣΔ και των ΗΠΑ αναγκάστηκαν να αποδεχθούν την απόφαση που είχαν πάρει λίγες ώρες πιο πριν «εν κρυπτώ» οι υπουργοί Εξωτερικών των «έξι». Το ΝΑΤΟ και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας έχουν πλέον παραμεριστεί στη γωνία της ιστορίας και οι αποφάσεις λαμβάνονται μόνο από τους «μεγάλους», που σήμερα είναι «τέσσερις» και μέχρι το τέλος του χρόνου θα είναι «πέντε».

● Αποπληροφόρηση δεύτερη: Οι επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν δεν ήταν «κάποιες επιφυλάξεις», όπως μετέδιδαν τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία, αλλά σοβαρότατες και εντονότατες αντι-

ΙΟ ΣΥΝΔΙΚΑΤΟ

του Βασίλη Ζήση

δράσεις, «οι οποίες απειλούν την ευρωπαϊκή συνοχή», όπως μας είπε χαρακτηριστικά Έλληνας διπλωμάτης.

Ο «καυγάς» μεταξύ των κ. Γκένσερ και ντε Μικελίς είναι μόνο ένα πρώτο δείγμα των εθνικών διενέξεων που θα ξεσπάσουν με αφορμή την ενοποίηση της Γερμανίας. Μια προοπτική που καθίσταται ακόμα πιο δυσμενής αν αναλογιστούμε ότι τα σύνορα της Ευρώπης και ιδίως στα Βαλκάνια είναι εν πολλοίς τεχνητά και αποτέλεσμα συμφωνιών.

Ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ εγκατέλειψε προφανώς την «στρατιωτική λογική» των προκατόχων του. Και αντί να απειλεί τη συνοχή του ΝΑΤΟ, με πυραύλους, την απειλεί με πολύ πιο αποτελεσματικά μέσα, όπως είναι ο εθνικισμός και το κέρδος.

Σήμερα ο Γκορμπατσώφ προσφέρει στη Βόννη το όραμα της ενιαίας Γερμανίας και στην «Κρουπ» και την «Φολκσβάγκεν» τις αστείρευτες πλουτοπαραγωγικές πηγές της Σιβηρίας. Ο νέος κύκλος ανταγωνισμών θα προκληθεί ακριβώς από αυτό το τελευταίο. Ποιος θα εκμεταλλευθεί πρώτος τις νέες αγορές που δημιουργεί η πτώση του «σιδηρού παραπετάσματος»; Οι Γερμανοί μπορούν να βρεθούν σε πλεονεκτική θέση, αρκεί να εγγυηθούν ότι δεν θα είναι πλέον ο πιο πιστός σύμμαχος των ΗΠΑ στην Ευρώπη.

Πίσω από όλα αυτά μπορεί κανείς να ανακαλύψει κάποια ίχνη των δρόμων που ακολουθεί η ιστορία. Ως γνωστόν το «Τρίτο Ράιχ» είχε υπογράψει σύμφωνο μη επίθεσης με τη Ρωσία του Στάλιν (σύμφωνο Μολότωφ - Ριμπεντρόπ) πριν επιτεθεί στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Σήμερα βέβαια δεν γίνεται λόγος περί πολέμου. Αλλά είναι επίσης γεγονός ότι οι Αμερικανοί για την ώρα προτιμούν να «τα μαζεύουν» γρήγορα-γρήγορα από την Ευρώπη, όπως δείχνει η ξαφνική συμφωνία τους με τους Σοβιετικούς για τη μείωση των συμβατικών δυνάμεων στην Ευρώπη. Μια συμφωνία η οποία ανακοινώθηκε ταυτόχρονα με την απόφαση των «έξι» για το μέλλον της Γερμανίας και είναι προφανώς το αντάλλαγμα άλλων συμφωνιών για το νέο μοίρασμα του κόσμου που άρχισε στη Μάλτα.

Τα γεγονότα αυτά οδηγούν αναγκαστικά στην ανατροπή των ισορροπιών στη Γηραιά Ήπειρο, εφόσον είναι πλέον γεγονός και «το ΝΑΤΟ των δυο ταχύτων», ενώ κορυφαίοι διπλωμάτες μιλούν ήδη για «ψυχικό διχασμό της Ατλαντικής Συμμαχίας».

Στις «μικρές ταχύτητες» παίζουν χώρες όπως η Ιταλία, η Ολλανδία και το

Λουξεμβούργο, οι οποίες πρώτες εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους με την ενοποίηση. Στις μεγάλες η Γερμανία, η Γαλλία και η Βρετανία.

Βέβαια, η Γαλλία είναι ο παραδοσιακός αντίπαλος της Γερμανίας και παράλληλα με τη συμμετοχή της στο «κλαμπ των μεγάλων» φιλοδοξεί να ηγηθεί στο υπό διαμόρφωση «μέτωπο των μικρών». Στην Οττάβα για παράδειγμα ο κ. Ντυμά κατέβαλε φιλότιμες προσπάθειες υπέρ των συμφερόντων των «μικρών» επιβάλλοντας τη συμμετοχή των «αδέσμευτων και ουδέτερων χωρών» Αυστρία, Ελβετία, Γιουγκοσλαβία, Σουηδία και Κύπρος). Με την ενέργεια αυτή το Παρίσι θέλησε να υψώσει το ανάστημά του στους «μεγάλους», διαμηνύοντας τους ταυτόχρονα ότι «δεν μπορούν να αποφασίζουν για όλα οι δυο, θα παίξουμε κι εμείς».

Η συναίνεση επιτεύχθηκε για την ώρα στη συμφωνία για τη σύγκλιση μιας «ενδιάμεσης» Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ) δυο χρόνια πριν τη λήξη του χρονοδιαγράμματος που αποφασίσθηκε στο Ελσίνκι. Μέχρι τότε θα έχει συγκληθεί η σύνοδος κορυφής των «έξι» για το μέλλον της Γερμανίας και θα έχουν καταλήξει οι διαπραγματεύσεις της Βιέννης για τη μείωση των συμβατικών δυνάμεων, όπως απαιτούν οι Αμερικανοί και συμφωνούν οι Σοβιετικοί.

Κύριο θέμα της «ατζέντας» του «νέου Ελσίνκι» θα είναι φυσικά η επικύρωση της επανένωσης της Γερμανίας και του νέου «στάτους κβο» στην Ευρώπη.

Ήδη η κυβέρνηση της Πολωνίας έχει ζητήσει «εγγυήσεις» ότι θα διατηρηθούν και στο μέλλον τα σημερινά της σύνορα με τη Γερμανία. Το 1945, η Πολωνία προσάρτησε τις γερμανόφωνες περιοχές της Σιλεσίας και της Πολωνίας, πράγμα που ποτέ δεν αποδέχθηκε μέχρι σήμερα η Βόννη.

Άλλο σημείο έντονης τριβής είναι η ουδετερότητα της νέας Γερμανίας. Τόσο η Πολωνία, όσο και άλλα κράτη του Συμφώνου Βαρσοβίας, φοβούνται ότι η ένωση των δυο Γερμανιών θα αναβιώσει και την παραδοσιακή επιθετικότητα της «Αρείας φυλής» και για να καθησυχάσουν εαυτούς ζητούν η νέα Γερμανία να ανήκει στο... ΝΑΤΟ.

Αν και ακούγεται ως παράδοξο, χώρες του Συμφώνου να ζητούν την ενίσχυση του ΝΑΤΟ, ο λόγος είναι απλός: Αν η μεγάλη Γερμανία θα ανήκει στο ΝΑΤΟ, τότε «θα ελέγχεται». Ενώ αν είναι «ουδέτερη» θα είναι και ανεξάρτητη και ως γνωστόν «φύλαγε τα ρούχα σου για να έχεις τα

μισά».

Έτσι που πάμε στο τέλος θα ταχθούμε υπέρ της διατήρησης των στρατιωτικών συνασπισμών. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι στις αρχές της δεκαετίας του '50 η Σοβιετική Ένωση είχε ζητήσει να γίνει μέλος του ...ΝΑΤΟ επειδή η ιδρυτική διακήρυξη της Ατλαντικής Συμμαχίας ανέφερε ότι επρόκειτο μόνο για έναν «αμυντικό συνασπισμό». Προτείνουμε και ένα νέο σύνθημα: «Μόσχα και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδίκάτο». Άλλωστε η Σοβιετική Ένωση, έχει ήδη δηλώσει ότι «η ουδετερότητα της νέας Γερμανίας δεν είναι ...ρεαλιστική».

Για να «σοβαρευούμε», τουλάχιστον εμείς, αφού οι «μεγάλοι» έχουν αφοσιωθεί στα παιχνίδια «επιστημονικής φαντασίας», είναι γεγονός ότι τα σοβαρότερα ερωτηματικά δεν προκύπτουν από την επανένωση των δυο Γερμανιών «αυτή καθ' αυτή», αλλά από τη στάση του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ και τους σκοπούς που επιδιώκει.

Ένα υποθετικό, για την ώρα, αλλά καθ' όλα «ρεαλιστικό» σενάριο είναι και το εξής: Μέχρι την άνοδο του Μιχαήλ Σεργκιέγιεβιτς στην εξουσία, ο πρωταρχικός στόχος της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής ήταν η διάσπαση της συνοχής του ΝΑΤΟ και τόσο ο Στάλιν, όσο και ο Μπρέζνιεφ προσπάθησαν να επιτύχουν το στόχο αυτό με στρατιωτικά κυρίως μέσα.

Παράδειγμα η εγκατάσταση στην Ευρώπη των τακτικών πυρηνικών πυραύλων τύπου SS-20, οι οποίοι απειλούσαν να μεταφέρουν έναν πυρηνικό πόλεμο στο «θέατρο» Ευρώπη. Μέχρι τότε οι Ευρωπαίοι αισθάνονταν ασφαλείς εφόσον ο περιορισμός του πυρηνικού οπλοστασίου των υπερδυνάμεων στα «στρατηγικά» όπλα, στους διηπειρωτικούς δηλαδή πυραύλους, καθιστούσε βέβαιο ότι ένας πυρηνικός πόλεμος θα διεξάγονταν «επάνω από την Ευρώπη», με μοναδικά θύματα τους δυο «μεγάλους».

Με την εγκατάσταση όμως των SS-20 η Μόσχα θέλησε να εκβιάσει τους Ευρωπαίους συμμάχους των ΗΠΑ με το επιχείρημα ότι «τώρα ο πυρηνικός πόλεμος θα καταστρέψει κι εσάς». Οι Αμερικανοί απάντησαν με την εγκατάσταση των «Πέρσινγκ» και «Κρουζ» και ακολούθησε η γνωστή διαμάχη, που αναστάτωσε την Ευρώπη στα μέσα αυτής της δεκαετίας, με πρωταγωνιστές μεταξύ των άλλων και τους «Πράσινους» και το ειρηνιστικό κίνημα.

Η διαμάχη έληξε με νίκη των ΗΠΑ. Οι «Πέρσινγκ» και «Κρουζ» εγκαταστάθηκαν στις βάσεις τους.

Συνέντευξη στην Τέτα Παπαδοπούλου

Ιστορικός διεθνούς κύρους, ειδικευμένος στον ευρωπαϊκό Μεσαίωνα, ο Μπρόνισλαβ Γκέρεμεκ είναι μια από τις κορυφαίες φυσιογνωμίες της Αλληλεγγύης. Μαζί με τον πρωθυπουργό Ταντέους Μαζοβιέτσκι, τον υπουργό Εργασίας Γιάτσεκ Κουρόν και τον Άνταμ Μίχνικ, διευθυντή της εφημερίδας «Γκαζέτα Βιμπόρτσα», αποτελούν την ομάδα των διανοουμένων — στενών συνεργατών του Λεχ Βαλέσα. Στάθηκαν στο πλευρό του, όλοι, από την πρώτη στιγμή. Τους συνδέουν κοινοί αγώνες και βαθύτατοι δεσμοί φιλίας που σπάνια απαντώνται στο σύγχρονο πολιτικό κόσμο. Ο καθηγητής Γκέρεμεκ έτσι τον αποκαλούν όλοι, δηλώνει με έμφαση ότι «η Αλληλεγγύη ήταν και παραμένει για μένα όχι μόνον πολιτική αλλά, ιδίως, ηθική, επιλογή».

Επικεφαλής της κοινοβουλευτικής ομάδας της Αλληλεγγύης, ο Μπρόνισλαβ Γκέρεμεκ, συντονίζει το έργο των συναδέλφων του στα δυο νομοθετικά σώματα, τη Γερουσία και τη Βουλή (Δίαϊτα). Δουλεύει ακατάπαυστα. Από το πρωί έως αργά το βράδυ βρίσκεται είτε στο γραφείο του στη Βουλή είτε στην αίθουσα των συνεδριάσεων. Και όταν απουσιάζει, μία ή δύο ημέρες, τότε σημαίνει ότι εκπροσωπεί τη νέα Πολωνία σε κάποιο συνέδριο, στο εξωτερικό, στη Βιέννη, στη Ρώμη, τη Βουδαπέστη...

14 Αυγούστου 1980. Πρώτη ημέρα της απεργίας 17.000 εργατών στο Γκντανσκ. Τα ναυπηγεία «Λένιν» νεκρώνονται. Δημιουργείται η Αλληλεγγύη. Ψυχή του συνδικάτου, ένας ηλεκτρολόγος, που τρία χρόνια αργότερα θα τιμηθεί με το Νόμπελ Ειρήνης. Ο Μπρόνισλαβ Γκέρεμεκ και ο

«Η ΠΟΛΩΝΙΑ

Ταντέους Μαζοβιέτσκι πηγαίνουν αμέσως στο Γκντανσκ και δίνουν στον Λεχ Βαλέσα ένα κείμενο συμπαράστασης προς τους απεργούς το οποίο υπογράφουν εξήντα τέσσερις Πολωνοί διανοούμενοι. Από την ημέρα εκείνη και έως σήμερα οι δρόμοι τους δεν θα χωρίσουν ούτε μία στιγμή.

Ο καθηγητής Γκέρεμεκ, το ξέρουν όλοι στην Πολωνία, είναι ένας άνθρωπος πολύ ήπιος και ιδιαίτερα ικανός να χειρισθεί υποθέσεις που απαιτούν λεπτούς χειρισμούς. Ταυτοχρόνως όμως παραμένει πιστός στις απόψεις του και είναι ανυποχώρητος σε θέματα αρχών. Επιπλέον δεν ξεχνά ό,τι πρέπει να μην ξεχασθεί. Τούτο είχαμε την ευκαιρία να το διαπιστώσουμε ευθύς μόλις μας δέχθηκε στο γραφείο του στη Βουλή.

ΜΠΡΟΝΙΣΛΑΒ ΓΚΕΡΕΜΕΚ: «Επιθυμούμε πολύ, να αναπτύξουμε τις σχέσεις μας με την Ελλάδα. Εννοώ σχέσεις ουσιαστικές. Δυστυχώς υπάρχει η θλιβερή ανάμνηση από την επίσκεψη στη Βαρσοβία, το 1984, του τότε πρωθυπουργού κ. Παπανδρέου. Είναι λυπηρό το γεγονός ότι απέφυγε να κάνει οποιαδήποτε επαφή με την Αλληλεγγύη. Η επίσκεψή του συνέπεσε χρονικά σε μια στιγμή ιδιαίτερα δραματική για εμάς (σ.σ. η Ασφάλεια είχε απαγάγει τον ιερέα Γιέρζυ Ποπιελούτσκο, μαχητικό μέλος της Αλληλεγγύης, το πτώμα του οποίου βρέθηκε λίγες μέρες αργότερα στις όχθες του Βιστούλα φρικτά παραμορφωμένο από τα βασανιστήρια).

ΕΡ.: Σε ποιο σημείο εντοπίζετε το ενδιαφέρον σας για την Ελλάδα;

ΑΠ.: Πάνω απ' όλα μας ενδιαφέρει η πορεία της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Αντιλαμβάνεσθε πόσο είμαστε ευαίσθητοι στο θέμα αυτό. Ελπίζουμε επίσης ότι η Ελλάδα θα συμβάλει, όσο μπορεί, στην προσπάθεια να δοθεί ευρωπαϊκή λύση στο πρόβλημα της Πολωνίας και εν γένει των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.

ΕΡ.: Μα η Ελλάδα είναι μια μικρή χώρα. Κατά πόσον μπορεί να βοηθήσει;

ΑΠ.: Στην πορεία για την ένωση της Ευρώπης δεν υπάρχουν μικρές και μεγάλες χώρες. Επιπλέον πιστεύω ότι σε αυτή την υπόθεση θα παίξουν τεράστιο ρόλο οι σχέσεις ανάμεσα στον ευρωπαϊκό

ΠΙΣΤΡΕΦΕΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ»

Βορρά και τον ευρωπαϊκό Νότο. Η Πολωνία λόγω της γεωγραφικής της θέσης επιδιώκει σχέσεις με το Βορρά, με τις σκανδιναβικές χώρες. Όμως η αλήθεια είναι πως είμαστε πολύ βαθιά συνδεδεμένοι ιδίως με την Τσεχοσλοβακία και την Ουγγαρία. Ο πρόεδρος Βάτσλαβ Χάβελ πιστεύει ότι η Τσεχοσλοβακία μπορεί να αποτελέσει γέφυρα του Βορρά με το Νότο σε πολλούς τομείς.

ΕΡ.: Γέφυρα πολιτιστική επίσης;

ΑΠ.: Οπωσδήποτε. Οι προοπτικές είναι πολύ ενδιαφέρουσες.

ΕΡ.: Συμπληρώθηκαν έξι μήνες από το σχηματισμό της κυβέρνησης Μαζοβιέτσκι.

Στην κορυφή της εξουσίας έγιναν εκρηκτικές αλλαγές. Τι άλλαξε όμως στην τοπική εξουσία, στην περιφέρεια;

ΑΠ.: Ο καλύτερος τρόπος ασφαλώς θα ήταν εάν αρχίζαμε από «κάτω», από τη μεταρρύθμιση στην τοπική αυτοδιοίκηση. Έτσι, εξάλλου, θεωρούσαμε ότι θα εξουδετερώναμε το σύστημα της νομενκλατούρας. Όμως τα πράγματα δεν έρχονται πάντα όπως τα επιθυμούμε. Η αποσύνθεση του κομμουνιστικού καθεστώτος ήταν τέτοια ώστε χρειάστηκε πρώτα να σχηματίσουμε κυβέρνηση. Ωστόσο τον Ιούνιο θα διεξαχθούν σε εθνική κλίμακα δημοτικές εκλογές. Από το αποτέλεσμα τους θα κριθούν πολλά. Θα κριθεί η πορεία και ο ρυθμός του εκδημοκρατισμού της χώρας, γιατί πρέπει να ξέρετε ότι η περιφερειακή εξουσία στην Πολωνία έχει ευρύτατες αρμοδιότητες.

ΕΡ.: Η κυβέρνηση Μαζοβιέτσκι καλείται να αντιμετωπίσει τη μεγαλύτερη κρίση που έχει ποτέ γνωρίσει η Πολωνία. Ανησυχείτε, αν και κατά πόσον θα το κατορθώσει;

ΑΠ.: Ακούστε, εμείς μόνον προβλήματα καλούμεθα να αντιμετωπίσουμε. Η πρόκληση όμως είναι τεράστια. Και επιτέλους επί χρόνια επεξεργαζόμασταν ένα πρόγραμμα, μόνο που δεν μπορούσαμε να φαντασθούμε ότι θα το εφαρμόζαμε τόσο γρήγορα. Σας επαναλαμβάνω, η πρόκληση είναι τεράστια: Η Πολωνία εγκαταλείπει το κομμουνιστικό σύστημα, γίνεται χώρα δημοκρατική, επιστρέφει στην Ευρώπη.

ΕΡ.: Πώς διαμορφώνονται οι σχέσεις εντός της Αλληλεγγύης; Υπάρχει αφ' ενός το ισχυρότατο συνδικάτο, αφ' ετέρου η ισχυρότατη κοινοβουλευτική ομάδα. (Επιτροπή Πολιτών της Αλληλεγγύης).

ΑΠ.: Η αλήθεια είναι ότι αμέσως μετά τον εκλογικό θρίαμβο της Αλληλεγγύης υπήρξε κάποια σύγχυση. Ήταν επόμενο. Ο Λεχ Βαλέσα στο όνομα του συνδικάτου έκλεισε την πολιτική συμφωνία που οδήγησε στο σχηματισμό της παρούσας κυβέρνησης. Εκείνη τη στιγμή το συνδικάτο είχε ρόλο κόμματος, πράγμα εντε-

λώς αντίθετο με τις αρχές του. Ευτυχώς, γρήγορα, ξαναβρήκε την αυτονομία του. Ο Λεχ Βαλέσα, βεβαίως, έχει δυο ιδιότητες: την πολιτική και την συνδικαλιστική.

Η «Επιτροπή Πολιτών της Αλληλεγγύης», το σχήμα με το οποίο συμμετείχαμε στις εκλογές, δεν είναι κόμμα αλλά ευρύ πολιτικό κίνημα. Δε νομίζω, εξάλλου, ότι θα μετεξελιχθεί σε κόμμα.

ΕΡ.: Για ποιο λόγο;

ΑΠ.: Διότι υπάρχουν σημαντικές ιδεολογικές και πολιτικές διαφορές. Η συνοχή της «Επιτροπής Πολιτών της Αλληλεγγύης»

«Επιθυμούμε πολύ, να αναπτύξουμε τις σχέσεις μας με την Ελλάδα. Εννοώ σχέσεις ουσιαστικές. Δυστυχώς υπάρχει η θλιβερή ανάμνηση από την επίσκεψη στη Βαρσοβία, το 1984, του τότε πρωθυπουργού κ. Παπανδρέου. Είναι λυπηρό το γεγονός ότι απέφυγε να κάνει οποιαδήποτε επαφή με την Αλληλεγγύη.

γύης» έγκειται σε γενικότερες αξίες όπως π.χ. η ελευθερία, η ανεξαρτησία, η κοινωνική δικαιοσύνη.

ΕΡ.: Πώς αντιμετωπίζετε την αναμενόμενη πλέον επανένωση των δυο Γερμανιών;

ΑΠ.: Συζητήσαμε πολύ αυτό το πρόβλημα με τον πρόεδρο της Τσεχοσλοβακίας Βάτσλαβ Χάβελ, όταν προ ημερών επισκέφθηκε την Πολωνία. Οι απόψεις μας συμπίπτουν απολύτως. Πιστεύουμε, δηλαδή ότι ο γερμανικός λαός ασφαλώς δικαιούται να επανενωθεί. Δεδομένων όμως όλων των ιστορικών εμπειριών της Ευρώπης κατά τον 20ο αιώνα πρέπει να μας απασχολήσει το θέμα της ασφάλειάς της καθώς και της ασφάλειας των χωρών που έχουν κοινά σύνορα με τη Γερμανία. Γι' αυτό πρέπει να δοθεί λύση ευρωπαϊκή, ώστε η επανένωση της Γερμανίας να μην δημιουργήσει προβλήματα στις άλλες χώρες.

ΕΡ.: Είστε ιστορικός. Έχετε όμως, πλέον, αρκετό χρόνο, για να ασχοληθείτε με την... ιστορία;

ΑΠ.: Αλλοίμονο (χαμογελά) έχω εμπλακεί τόσο πολύ στην πολιτική, στη «ζωντανή ιστορία» και δεν έχω περιθώρια να ασχοληθώ με την ιστορική έρευνα. Όμως σε κάθε πολιτικό υπάρχει, ή πρέπει να υπάρχει, η διάσταση του ιστορικού.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΕΝΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ

Ο Μπρόνισλαβ Γκέρεμεκ σπουδάζει στο Πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας το 1950-55. Είναι τότε ένας νεαρός μαρξιστής που τον ενδιαφέρει, ιδίως, η κοινωνική ιστορία του 20ού αιώνα. Όμως αντιλαμβάνεται, ευθύς εξ αρχής, ότι στο πανεπιστήμιο, ο 20ός αιώνας αποτελεί το κατ' εξοχήν πεδίο προπαγάνδας του κόμματος. Για να διατηρήσει λοιπόν όσο μπορεί την ανεξαρτησία της σκέψης του αλλάζει... ιστορική εποχή. Στρέφεται στο Μεσαίωνα για τον οποίο το κόμμα δεν «πολυενδιαφέρεται».

Το 1956 πηγαίνει στο Παρίσι. Μένει εκεί έξι μήνες. Παρακολουθεί τις παραδόσεις του μεγάλου ιστορικού Φερνάν Μπροντέλ. «Τα μαθήματα αυτά», λέει ο Μπρόνισλαβ Γκέρεμεκ «αποτελούν ίσως το ισχυρότερο διανοητικό ερέθισμα της ζωής μου».

Επιστρέφοντας στην Βαρσοβία ετοιμάζει τη διατριβή του με θέμα «Οι φτωχοί στη Γαλλία στα τέλη του Μεσαίωνα». Από εδώ και πέρα όλο και περισσότερο μεγαλώνει το ενδιαφέρον του για την ιστορική διερεύνηση του κόσμου των περιθωριακών και αιρετικών, ενώ όλο και περισσότερο μειώνονται οι μαρξιστικές του βεβαιότητες.

Ο Μπρόνισλαβ Γκέρεμεκ καμιά στιγμή δεν γοητεύεται από τις διευκολύνσεις και τα προνόμια που έχουν οι καθεστωτικοί ή φιλοκαθεστωτικοί διανοούμενοι. Και το κομμουνιστικό κόμμα γνωρίζει πολύ καλά ότι σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να υπολογίσει σε εκείνον. Όμως η ανοικτή σύγκρουση θα αρχίσει το 1980 με την Αλληλεγγύη. Απολύεται από την Ακαδημία Επιστημών. Δεν μπορεί να βρει δουλειά, πουθενά, ούτε καν ως καθηγητής Ιστορίας στη μέση εκπαίδευση. Κανένα λύκειο, φυσικά, δεν δέχεται αυτόν «τον επικίνδυνο». Τα βιβλία του εξαφανίζονται από τα βιβλιοπωλεία, κυκλοφορούν όμως στο εξωτερικό (Γαλλία, Ιταλία). Με διαταγή του εισαγγελέως απαγορεύεται να «απομακρυνθεί από τα όρια της πρωτεύουσας», προφανώς για να μην μπορεί να πηγαίνει στο Γκντανσκ και να συναντά τον Λεχ Βαλέσα.

Τον Φεβρουάριο του 1989 αρχίζουν οι περίφημες συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης, ανάμεσα στην Αλληλεγγύη και το Κομμουνιστικό Κόμμα που θα οδηγήσουν στη ριζική πολιτική αλλαγή της Πολωνίας. Η συμβολή του Μπρόνισλαβ Γκέρεμεκ στις διαπραγματεύσεις είναι αποφασιστική.

ΟΛΗ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΣΤΑ ΣΟΒΙΕΤ

Στην κηδεία του Αντρέι Ντμίτριεβιτς Σάχαροφ αρκετά συντηρητικά στελέχη του ΚΚΣΕ έχυναν κροκοδείλια δάκρυα γύρω από το φέρετρό του. Λίγους όμως μήνες πριν, τα ίδια άτομα δεν επέτρεψαν στον Σάχαροφ, εκλεγμένο βουλευτή των Σοβιέτ, να μιλήσει στο Α' Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων που έγινε τον Ιούνιο του 1989, καταφεύγοντας σε διάφορες διαδικαστικές προφάσεις. Ολόκληρο το κείμενο εκείνης της ομιλίας του Σάχαροφ προσφέρει για πρώτη φορά σε αποκλειστικότητα στους Έλληνες αναγνώστες το ΑΝΤΙ. Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο τεύχος 9 του σοβιετικού περιοδικού «MONITOR» που είναι όργανο της αντικυβερνητικής οργάνωσης «SVOBODNAIA MIGRATSIA».

Τα θέματα που θίγει ο Σάχαροφ, δε θα μπορούσαν να είναι πιο επίκαιρα, τη στιγμή που μαίνεται η σύγκρουση με τους συντηρητικούς του ΚΚΣΕ για τον εκδημοκρατισμό του κράτους και την ομαλή πορεία προς τον πολυκομματισμό. Στην πρόσφατη κρίσιμη ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΣΕ αρκετές από τις προτάσεις του Σάχαροφ δρομολογήθηκαν ήδη προς θετική κατεύθυνση, κυρίως ο χωρισμός κρατικής και κομματικής εξουσίας.

**МОНИТОР
№ 9**

В НОМЕРЕ:

- РЕЧЬ САХАРОВА И ГАЛАНА, НЕ ПРОЗВУЧАВШИЕ НА СЪЕЗДЕ НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ
- НОРМЕ ПРОЦЕДУРЫ ДЛЯ ПЕРЕЕЗДА В ССН НА ПОСТОЯННОЕ МЕСТО ЖИТЕЛЬСТВА
- АЛТЕРНАТИВНЫЙ ЗАКОНОПРОЕКТ О ВВЕЗДЕ ИЗ СОВЕТСКОГО СОЮЗА
- КЛЕВМО КАРАТЕЛЬНОЙ ПСИХИАТРИИ
- АРГУМЕНТЫ МОТИВОВ, НЕ ОΥΡΑΖΕΝНЬЕ В КОММУНИСТИЧЕСКОМ ПРОВОД.

Αγαπητοί λαϊκοί αντιπρόσωποι, θα πρέπει να σας εξηγήσω γιατί ψήφισα κατά του τελικού ντοκουμέντου του Συνεδρίου. Σε αυτό το ντοκουμέντο υπάρχουν πολλές σωστές θέσεις και νέες προοδευτικές ιδέες. Αλλά θεωρώ ότι το Συνέδριο δεν έδωσε απάντηση στο πολιτικό ζήτημα - κλειδί που εμπεριέχεται στη φράση: «Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ». Κι ακόμα το Συνέδριο αρνήθηκε να συζητήσει το «Διάταγμα για την Εξουσία».

Μέχρι την ημέρα που αυτό το πολιτικό πρόβλημα θα μένει άλυτο, πρακτικά είναι αδύνατη η επίλυση του συνόλου των οικονομικών, κοινωνικών, εθνικών και οικολογικών προβλημάτων.

Το Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων της ΕΣΣΔ εξέλεξε Πρόεδρο του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, στην πρώτη κιόλας μέρα των εργασιών του, χωρίς πλατιά πολιτική συζήτηση της υποψηφιότητάς του και χωρίς να υπάρχει ούτε και συμβολικά μια εναλλακτική λύση. Κατ' αυτόν τον τρόπο το Συνέδριο διέπραξε κατά τη γνώμη μου σοβαρό πολιτικό σφάλμα, μειώνοντας σε σημαντικό βαθμό την ικανότητά του να επιδράσει στην διαμόρφωση της πολιτικής της χώρας, προσφέροντας συγχρόνως κακές υπηρεσίες και στον εκλεγέντα πρόεδρο.

Σύμφωνα με το σημερινό Σύνταγμα, ο πρόεδρος του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ κατέχει την απόλυτη εξουσία και πρακτικά κανείς δεν μπορεί να την περιορίσει. Η συγκέντρωση τόσων εξουσιών στα χέ-

ρια ενός ανθρώπου είναι πράγμα πολύ επικίνδυνο, ακόμα κι αν αυτός ο άνθρωπος είναι ο εμπνευστής της περεστρόικα. Αν σε αυτή τη θέση εκλεγεί κάποιος με τελειώς διαφορετικές απόψεις για το μέλλον της χώρας τότε τι γίνεται;

Το χτίσιμο του σπιτιού μας άρχισε από την οροφή και φυσικά αυτός δεν είναι ο καλύτερος τρόπος. Το ίδιο συνέβη και στην εκλογή του Ανωτάτου Σοβιέτ. Η πλειοψηφία των αντιπροσωπειών ψήφισε συγκεκριμένους υποψήφιους οι περισσότεροι από τους οποίους δεν είναι έτοιμοι για μια τέτοια δουλειά. Τα μέλη του Ανωτάτου Σοβιέτ θα πρέπει να εγκαταλείψουν τον προηγούμενο τρόπο δουλειάς.

Στη χώρα μας σε συνθήκες διαβλεπόμενης οικονομικής καταστροφής και τραγικής όξυνσης των διεθνικών σχέσεων προκύπτουν ισχυρές και επικίνδυνες διεργασίες αποτέλεσμα των οποίων είναι η γενική κρίση εμπιστοσύνης του λαού στην καθοδήγηση της χώρας. Αν συνεχίσουμε στους ίδιους ρυθμούς υποσχόμενοι την καλύτερευση της ζωής στο μακρινό μέλλον τότε η αυξανόμενη ένταση και δυσάρεσκη μπορεί να προκαλέσει τραγικά αποτελέσματα.

Σύντροφοι αντιπρόσωποι. Σε σας —άμεσα τώρα— πέφτει η τεράστια ιστορική ευθύνη να βγάλετε τη χώρα από την κρίση. Είναι απαραίτητες πολιτικές αποφάσεις για το δυνάμωμα της εξουσίας όλων των οργάνων των Σοβιέτ. Αν το Συ-

νέδριο των Λαϊκών Αντιπροσωπειών της ΕΣΣΔ δεν μπορέσει να πάρει την εξουσία στα χέρια του τότε δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ούτε τα Σοβιέτ των Δημοκρατιών, των περιοχών των πόλεων και των χωριών θα μπορέσουν να πετύχουν κάτι καλό. Αλλά χωρίς ισχυρά Σοβιέτ στην περιφέρεια είναι αδύνατη η εφαρμογή μιας σωστής αγροτικής πολιτικής. Χωρίς ισχυρό Συνέδριο και δυνατά ανεξάρτητα Σοβιέτ είναι αδύνατο να αποφύγουμε τις διαταγές των κρατικών γραφειοκρατών.

Το Συνέδριο καλείται να υπερασπίσει τις δημοκρατικές αρχές της λαϊκής εξουσίας επιβεβαιώνοντας την εμπιστοσύνη του στην περεστρόικα και την αρμονική ανάπτυξη της χώρας.

Για μια ακόμα φορά απευθύνομαι στο Συνέδριο προτείνοντας το παρακάτω «Διάταγμα για την εξουσία»:

ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Το Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων εδραιώνοντας την Λαϊκή Εξουσία δηλώνει:

1. Καταργείται το άρθρο 6 του Συντάγματος της ΕΣΣΔ. (σ.τ.μ.: Το άρθρο αυτό αφορά τον καθοδηγητικό ρόλο του ΚΚΣΕ στη Σοβιετική Κοινωνία).

2. Η ψήφιση νόμων είναι αποκλειστικό δικαίωμα του Συνεδρίου των Λαϊκών Αντιπροσώπων. Στις δημοκρατίες οι νόμοι αυτοί αποκτούν νομική ισχύ μόνο αν επικυρωθούν από τα ανώτατα νομοθετικά όργανα των περιοχών αυτών.

3. Το Ανώτατο Σοβιέτ αποτελεί «εργαλείο δουλειάς» του Συνεδρίου.

4. Η δημιουργία Επιτροπών προπαρασκευής νόμων και ελέγχου της δραστηριότητας κρατικών οργανισμών — γίνεται με απόφαση του Συνεδρίου. Οι Επιτροπές υπάγονται και λογοδοτούν σ' αυτό.

5. Εκλογή και ανάκληση των παρακάτω προσώπων:

α) Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος του Ανωτάτου Σοβιέτ.

β) Πρωθυπουργός.

γ) Πρόεδρος και μέλη της Επιτροπής για την ορθή λειτουργία του Συντάγματος.

δ) Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

ε) Γενικός Εισαγγελέας.

στ) Πρόεδρος της Κεντρικής Τράπεζας.

ζ) Πρόεδρος της Κρατικής Επιτροπής Α-

σφάλειας (ΚΑ.ΓΚΕ.ΜΠΕ.).

η) Πρόεδρος της Κρατικής Επιτροπής Ραδιοτηλεόρασης.

θ) Ο διευθυντής της εφημερίδας «Ιζβέστια» εκλέγεται από το Συνέδριο.

Όλα τα παραπάνω πρόσωπα λογοδοτούν στο Συνέδριο και δεν είναι υποχρεωμένα να εφαρμόζουν τις αποφάσεις του ΚΚΣΕ.

Συνεχίζω. Δεν υπάρχει πλέον κίνδυνος πολεμικής επίθεσης ενάντια στην ΕΣΣΔ. Παρ' όλα αυτά, διατηρούμε τον μεγαλύτερο στρατό στον κόσμο, μάλιστα αριθμητικά μεγαλύτερο από αυτόν των ΗΠΑ και της Κίνας μαζί. Προτείνω να δημιουργήσουμε μια επιτροπή που θα εξετάσει τη δυνατότητα μείωσης της στρατιωτικής θητείας στο μισό: (σ.τ.μ.: τώρα είναι 2 χρόνια στο Πεζικό, 3 στο ναυτικό) με απώτερο σκοπό να φτιάξουμε επαγγελματικό στρατό.

Τα εθνικά προβλήματα: Ο σταλινισμός μας άφησε κληρονομιά στον τομέα των εθνικών σχέσεων με τέτοια δομή που φέρνει τη σφραγίδα της αυτοκρατορικής σκέψης «διαίρει και βασιλεύει». Θύματα αυτής της πολιτικής είναι όλοι οι μικροί λαοί και εθνότητες που στη διάρκεια αρκετών δεκαετιών γνώρισαν την εθνική καταπίεση. Τώρα τα προβλήματα τόσων χρόνων ήρθαν με δραματικό τρόπο στην επιφάνεια. Αλλά και οι μεγάλοι λαοί υπέφεραν από αυτή την πολιτική, ακόμα κι ο ρωσικός λαός, στους ώμους του οποίου εναποτέθηκε όλο το βάρος της εσωτερικής κι εξωτερικής πολιτικής της χώρας.

Στη σημερινή κρίσιμη κατάσταση χρειάζονται άμεσα μέτρα. Προτείνω να περάσουμε σε ένα ομοσπονδιακό (ορίζοντιο) σύστημα εθνικοσυνταγματικής διοίκησης. Η κάθε εθνότητα, ανεξάρτητα από έκταση και πληθυσμό, θα έχει ίσα πολιτικά και συνταγματικά δικαιώματα και θα λειτουργεί μέσα σε καθορισμένα σύνορα. (Στο μέλλον ίσως χρειαστεί και αλλαγή των σημερινών καθορισμένων συνόρων μεταξύ δημοκρατιών και αυτόνομων περιοχών).

Με το εθνικό πρόβλημα σχετίζεται κι αυτό της θρησκευτικής ελευθερίας. Δεν επιτρέπεται να υπάρχουν και τα παραμικρά εμπόδια για τους πιστούς. Για παράδειγμα, είναι απαράδεκτο το ότι μέχρι σήμερα δεν έχει αναγνωριστεί επίσημα η Ουκρανική Καθολική Εκκλησία.

Βασικό ρολο στον εκδημοκρατισμό της χώρας θα παίξει η ανεξαρτοποίηση όλων των κρατικών ιδρυμάτων και οργανισμών από το κόμμα. Είναι απαραίτητο να γίνουν πραγματικά δημοκρατικές εκλογές για την εκλογή όλων αυτών που εργάζονται στον κρατικό μηχανισμό.

Το Συνέδριο πρέπει κατά τη γνώμη μου να ψηφίσει απόφαση που να περιέχει τις αρχές ενός κράτους δικαίου. Αυτές είναι, μεταξύ άλλων, η ελευθερία του λόγου και της ενημέρωσης, η δυνατότητα σε όλους τους πολίτες να αμφισβητούν και δικαστικώς τις αποφάσεις ακόμα και των υψηλά ιστάμενων κομματικών και κρατικών οργάνων. Εκδημοκρατισμός της δικαστικής και ανακριτικής διαδικασίας. Σας καλώ να ξαναδούμε και να βελτιώσουμε προς το καλύτερο τους νόμους για τις συγκεντρώσεις και τις δηλώσεις και να ψηφίσουμε νόμο που να αποτρέπει την ανάμειξη των ειδικών δυνάμεων του υπουργείου Εσωτερικών στην πολιτική ζωή της χώρας.

Το Συνέδριο δεν μπορεί να λύσει άμεσα το επισιτιστικό πρόβλημα. Δεν μπορεί να λύσει αμέσως το εθνικό πρόβλημα. Δεν μπορεί να εξαφανίσει τα ελλείμματα. Δεν μπορεί να λύσει αμέσως όλα τα προβλήματα που αφορούν το περιβάλλον.

Το Συνέδριο, όμως, μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για τη λύση όλων αυτών των προβλημάτων κι είναι υποχρεωμένο να το κάνει. Όλη η χώρα περιμένει από μας να κάνουμε πράξη το σύνθημα: «Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ».

Σήμερα, η προσοχή όλου του κόσμου είναι στραμμένη στην Κίνα. Πρέπει να πάρουμε μια πολιτική και ηθική θέση που να ανταποκρίνεται στις αρχές του διεθνισμού και της δημοκρατίας. Όμως, η απόφαση που ψήφισε το Συνέδριο για τα γεγονότα της Κίνας είμαι μεσοβέζικη. Μια ομάδα βουλευτών υπογράψε κίολας έκκληση προς την κινέζικη κυβέρνηση για να σταματήσει η αιματοχυσία.

Σε αυτές τις συνθήκες η παραμονή σοβιετικού πρεσβευτή στο Πεκίνο μπορεί να θεωρηθεί σαν υποστήριξη της σοβιετικής κυβέρνησης και του σοβιετικού λαού στις άνομες πράξεις της κινεζικής ηγεσίας. Απαιτώ την ανάκληση του σοβιετικού πρεσβευτή από την Κίνα.

ΟΕΚΔΟΓΗ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

καρσολη & δημητρίου 12

152 32 χαλανδρι

τηλεφ. 68.13.222

ΚΩΝΣΤ. ΑΓΓ. ΒΛΑΧΟΣ

Η ΠΕΡΕΣΤΡΟΪΚΑ ΑΝΑΠ

Μετά τις ταραχές στο Αζερμπαϊτζάν και την τελευταία Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΣΕ, οι εξελίξεις στην ΕΣΣΔ έχουν μπει σε μία νέα περίοδο, ίσως στην πιο δραματική και αβέβαιη μετά την έναρξη της περεστρόικα. Τίποτα δεν είναι όπως προηγούμενως, όπως ήταν δύο μήνες πριν· σε αυτήν τη νέα πράξη που μόλις άρχισε, το σκηνικό έχει διαφοροποιηθεί αισθητά, οι ρόλοι των πρωταγωνιστών έχουν ανακατανεμηθεί. Ακόμη και ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, έχει χάσει την πρωτοβουλία των κινήσεων που είχε παλιότερα. Έτσι, η επιμονή μιας μερίδας του Τύπου που θέλει να τον παρουσιάζει νικητή των πρόσφατων γεγονότων, πρέπει να οφείλεται σε κεκτημένη ταχύτητα...

του Στέλιου Κούλογλου

ΕΙΝΑΙ λίγο πολύ γνωστές οι τελευταίες αποφάσεις της ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΣΕ αναθεώρηση του άρθρου 6 του Συντάγματος (που κατοχύρωνε τον καθοδηγητικό ρόλο του ΚΚ) και επομένως παραδοχή του πολυκομματισμού, ενίσχυση των εξουσιών του προέδρου της δημοκρατίας σε βάρος του κόμματος. Είναι ενδιαφέρον να θυμίσει κανείς ποιες ήταν οι θέσεις του ηγέτη του ΚΚΣΕ πάνω σε αυτά τα θέματα, λίγο καιρό πριν. Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου των Λαϊκών Αντιπροσώπων πέρσι το καλοκαίρι, μερικοί ριζοσπάστες βουλευτές είχαν προτείνει να αναβαθμιστεί ο ρόλος του προέδρου της δημοκρατίας. Το σκεπτικό αυτής της πρωτοβουλίας ήταν ότι ο Γκορμπατσώφ μπορούσε να καταλάβει τη θέση και επομένως να ανοίξει ο δρόμος για την εισαγωγή του πολυκομματισμού. Ο ίδιος ο Γκορμπατσώφ είχε απορρίψει την ιδέα, τασσόμενος υπέρ μιας «συλλογικής ηγεσίας» στο κράτος...

ΑΚΟΜΗ πιο κραυγαλέα είναι η περίπτωση του άρθρου 6. Μόλις στις αρχές του Δεκεμβρίου, σε μία άλλη συνεδρίαση της Λαϊκής Βουλής ήταν ξανά ο Γκορμπατσώφ που κατακεραύνωνε τον Αντρέι Ζαχάρωφ, επειδή είχε προτείνει την κατάρ-

γηση του άρθρου. Ήταν μάλιστα τόσο βίαιη η αντίδραση του γενικού γραμματέα, ώστε ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ο διάσημος φυσικός παρέμεινε πολύ στεναχωρημένος από τη μέρα αυτού του επεισοδίου μέχρι το θάνατό του, λίγες μέρες αργότερα...

Η απώλεια της πρωτοβουλίας των κινήσεων

Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ της περεστρόικα αναγκάζεται λοιπόν να αλλάξει θέσεις. Αυτή η αλλαγή, που ισοδυναμεί με προσωρινή —τουλάχιστον— απώλεια της πρωτοβουλίας, οφείλεται σε τρεις παράγοντες.

● Ο εξωτερικός, είναι οι εξελίξεις στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Οι σοβιετικοί πολίτες βλέπουν στις τηλεοράσεις τους ότι τα κράτη που ξεκίνησαν τη δική τους περεστρόικα πολύ αργότερα ή δεν πρόλαβαν να την ξεκινήσουν ποτέ, ξεπερνούν τους εφευρέτες σε πρωτοβουλίες. Στη Ρουμανία ξεσπάει μία πραγματική επανάσταση εναντίον του ΚΚ και της νομενκλατούρας. Στην παραδοσιακά ρωσόφιλη Βουλγαρία, που άνοιγε ομπρέλα όταν έβρεχε στη Μόσχα, το ΚΚ αναγκάζεται μέσα σε ένα μήνα να συνθηκολογήσει καταργώντας το αντίστοιχο άρθρο 6 και ξεκινώντας στρογγυλά τραπέζια με την αντιπολίτευση...

ΔΟ ΓΥΡΙΖΕΤΑΙ...

● Οι δύο εσωτερικοί παράγοντες έχουν ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα. Στα τέλη Δεκεμβρίου το ΚΚ της Λιθουανίας αποφασίζει να αποσχισθεί από το ΚΚΣΕ, ανοίγοντας το δρόμο για την απόσχιση ολόκληρης της δημοκρατίας: είναι το μοναδικό όπλο που του έχει απομείνει προκειμένου να μην χάσει την επαφή του με ένα εθνικιστικό κίνημα που κυριαρχεί σε όλες τις πλευρές της λιθουανικής ζωής. Στα μέσα Ιανουαρίου, ξεκινάνε τα γεγονότα στο Μπακού, οι συγκρούσεις μεταξύ των Αζέρων και των Αρμενίων και ο Κόκκινος Στρατός αναγκάζεται να επέλθει.

ΑΠΟ ΤΑ ΔΥΟ αυτά αναπάντεχα γεγονότα, ο Γκορμπατσώφ εξάγει με τη σειρά του δυο αντίστοιχα συμπεράσματα. Πρώτον ότι είναι αδύνατον πλέον να συγκρατήσει μέσα στο πλαίσιο της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, τις δημοκρατίες που έχουν φυγόκεντρες τάσεις, και οι οποίες δεν είναι και λίγες: *Λιθουανία, Εσθονία, Λετονία, Μολδαβία και Γεωργία, Αϊζερμπαϊτζάν και Τατζικιστάν* λίγο αργότερα, για να μην προσθέσει κανείς και όλες τις άλλες δημοκρατίες με μουσουλμανικό πληθυσμό. Συμπέρασμα: για να παραμένουν και οι δεκαπέντε δημοκρατίες, ή οι περισσότερες απ' αυτές χρειάζεται ολόκληρο το παιχνίδι να τεθεί σε άλλους όρους.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ διαπίστωση είναι το ίδιο ανησυχητική: το ΚΚ που μέχρι τότε αποτελεί τη σπονδυλική στήλη της αυτοκρατορίας, έχει αρχίσει να σκύβει κάτω από το βάρος των εξελίξεων. Μέχρι το τέλος του 1989, ο γ.γ έχει ανάγκη το κόμμα, γιατί είναι η μόνη οργανωμένη δύναμη στην κοινωνία και ο μόνος συνομιλητής με τον οποίο μπορεί να διαπραγματευθεί την κρίση στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, επί παραδείγματι.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ αποδεικνύουν πανηγυρικά ότι κάτι τέτοιο έχει πάψει να ισχύει. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στη Λιθουανία, ο γ.γ. παρατηρεί ότι αντί να μιλάει στους άλλοτε υπάκουους συντρόφους του, μιλάει σε κουφούς. Αναγκάζεται έτσι να απευθυνθεί στις ομιλίες του στο Βίλνους στους εξωκομματικούς, να «διαπραγματευθεί» κατευθείαν μαζί τους. Στην Αρμενία και το Αϊζερμπαϊτζάν, το κόμμα ουσιαστικά δεν υφίσταται. Η πλειοψηφία του έχει ενταχθεί στα αντίστοιχα εθνικά μέτωπα συμμαχώντας με τους εθνικιστές. Πολύ περισσότερο: ήταν κάτω από την ανοχή των κομματικών αρχηγών, που οι δυο πλευρές εξοπλιζόνταν κλέβοντας από τις αποθήκες του Κόκκινου Στρατού τα περισσότερα όπλα απ' όσα θα χρησιμοποιηθούν λίγο μετά στην αιματηρή σύγκρουση. Ήταν —όπως άφησε να εννοηθεί ο σοβιετικός Τύπος— συνειδητή προβοκάτσια της κομματικής νομενκλατούρας για να «μπλοκάρει», δες ανατρέψαι, την περεστρόικα; Το βέβαιο είναι ότι, αρχές του 1990, το συγκεκριμένο κόμμα με το συγκεκριμένο ρόλο που είχε αναλάβει, έκανε περισσότερο κακό, παρά καλό...

Η αποδιάρθρωση του κόμματος — η κοινωνία των πολιτών

Η ΕΙΚΟΝΑ θα ήταν σχεδόν ειδυλλιακή, αν τα προβλήματα περιορίζονταν στις «θερμές» περιοχές. Το κόμμα όμως πρακτικά δεν υφίσταται στη Μολδαβία και τη Γεωργία, είναι τελείως αποδυναμωμένο στο Ουζμπεκιστάν (μετά το μεγάλο σκάνδαλο που οδήγησε σε βαριές καταδίκες της κομματικής ηγεσίας), ενώ στις αρχές της χρονιάς δέχονταν μία επίθεση σε όλα σχεδόν τα μέτωπα: σε μεγάλες περιοχές όπως το Βόλγκοκραντ, το Τσέρνικοφ και το Τιουμέν, παραιτούντο οι ηγέτες και όλα τα περιφερειακά καθοδηγητικά όργανα.

ΣΤΟ ΛΕΝΙΝΓΚΡΑΝΤ, η περιφερειακή επιτροπή διέγραφε στις αρχές Φεβρουαρίου το τέως μέλος του ΠΓ και γραμματέα της πόλης Γιούρι Σολοβιόφ, μέλος και σήμερα της ΚΕ του ΚΚΣΕ. Στις 11 του ίδιου μήνα, δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτές που μαζεύτηκαν στο Ουλιανόφσκ, τη γενέτειρα του Λένιν, ζητούσαν την παραίτηση ολόκληρης της τοπικής ηγεσίας. Στη Μόσχα, το Λένινγκραντ, το Βόλγκοκραντ και σε μερικές ακόμη πόλεις ε-πραγματοποιούνται διαδηλώσεις με το ίδιο αντικείμενο. Λίγο αργότερα, η εξέγερση στο Τατζικιστάν θα κοπάσει, μόνο όταν ανακοινώνεται η παραίτηση του γραμματέα της ΚΕ του ΚΚ της δημοκρατίας... Για την κατάσταση της Κομσομόλ, ας μην μιλήσουμε καλύτερα. Τα τελευταία 5 χρόνια, έχουν αποχωρήσει μόλις 10 εκατομμύρια μέλη και το ερώτημα είναι αν η οργάνωση της κομμουνιστικής νεολαίας πρέπει να διατηρηθεί: «to be or not to be», ήταν ο τίτλος του σχετικού σχολίου που μετέδιδε στις 14 Φεβρουαρίου το ίδιο το πρακτορείο Τας...

ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ για τη δυσaréσκεια τόσο της κομματικής βάσης, όσο και των εξωκομματικών είναι οι συνηθισμένες: ανικανότητα, γραφειοκρατία, διαφθορά. Το νέο στοιχείο, ένα στοιχείο που διαφοροποιεί τις εξελίξεις σε ολόκληρη την ΕΣΣΔ, είναι η εμφάνιση για πρώτη φορά στο προσκήνιο της *κοινωνίας των πολιτών*: σύμφωνα με το τελευταίο τεύχος των «Νέων της Μόσχας» (Κυριακή 18-2) περίπου 2 με 2,5 εκατομμύρια πολίτες είναι σήμερα οργανωμένοι σε μερικές χιλιάδες μικρότερα ή μεγαλύτερα Εθνικά ή Λαϊκά Μέτωπα, πολιτικά κλαμπ και οργανώσεις, ορισμένες από τις οποίες απειλούν και το ΚΚ. Από τη νεοσύστατη «Ένωση των Σοσιαλδημοκρατικών Οργανώσεων», δηλώθηκε στο «ΑΝΤΙ» ότι 10.000 περίπου μέλη τους είναι και μέλη του ΚΚ και παραμένουν εκεί περιμένοντας μήπως κάτι αλλάξει στο ερχόμενο συνέδριο. Η «Δημοκρατική Πλατφόρμα του ΚΚΣΕ», μια συσπείρωση που συγκεντρώνει τα πιο ριζοσπαστικά μέλη του κόμματος ακολουθεί την ίδια τακτική, και είναι όλες αυτές οι οργανώσεις που διοργάνωσαν στις 4 Φεβρουαρίου, στη Μόσχα, τη μεγαλύτερη διαδήλωση στη μετεπαναστατική ιστορία της ΕΣΣΔ. Όλες αυτές οι κινήσεις ε-

ΔΑΙΔΑΛΟΣ - Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΕΦΑΝ ΤΣΒΑΪΧ
ΜΑΓΓΕΛΑΝΟΣ

Μετάφραση
ΠΑΝΑΓΗ ΛΕΚΑΤΣΑ

Ο Στέφαν Τσβαΐχ έγραψε το έργο του *Μαγγελάνος, ο πρώτος θαλασσοπόρος του Ειρηνικού*, το 1936-1937, σε μιάν εποχή που ο χιτλερικός φασισμός απειλούσε ήδη την Ευρώπη. Η ζωή του πνεύματος, ή διάσωση των αξιών του δυτικού πολιτισμού, γινόταν τώρα ένα χρέος ολόένα πιο επιτακτικό για τους πνευματικούς ανθρώπους.

Μέσα στο πνεύμα αυτό διάλεξε ο Τσβαΐχ να αφηγηθεί, με τον τρόπο της μυθιστορηματικής βιογραφίας —στηριγμένης σε πλούσια ντοκουμέντα και ιστορικό υλικό— την ιστορία του Μαγγελάνου, του πρώτου θαλασσοπόρου που έκαμε τό γύρο του κόσμου διαπλέοντας τον Ειρηνικό Ωκεανό κι αποδεικνύοντας, έτσι, ότι η γη είναι σφαιρική, και συνάμα αυτού του «πιο ειρηνικού από τους εξερευνητές», ενός ανθρώπου μεγαλοφυούς και μοναχικού, ήρωικού και άκαταπόνητου κυνηγού μιās Ίδεας.

Ο Παναγής Λεκατσάς, που φιλοτέχνησε έμπνευσμένα τη μετάφραση του έργου αυτού στα ελληνικά, λίγο πριν ή γερμανική λογοκρισία ματαιώσει την έκδοσή της, μετέφερε στην ελληνική γλώσσα τό μήνυμα του Τσβαΐχ, μεταγγίζοντάς του τη δημιουργική εκείνη πνοή που έγγυάται τη ζωή του πνεύματος, κι όχι μόνο σε «καιρούς χαλεπούς». Η μετάφραση αυτή, ως τώρα ανέκδοτη, φωτίζει μιά νέα πλευρά του δημιουργικού μεταφραστικού έργου του Παναγής Λεκατσά.

ΑΡΣΑΚΗ 6, 105 64 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 3233271

ξασκούν μεγάλη επιρροή σε μία κομματική βάση που —όπως σε όλο τον κόσμο— βρίσκεται σε μια πρωτοφανή ιδεολογική σύγχυση...

Γκορμπατσώφ: Βλέποντας και κάνοντας...

Ο ΜΙΧΑΗΛ ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΩΦ φθάνει έτσι στην ολομέλεια της 5ης Φεβρουαρίου, αναγκασμένος να προχωρήσει στις αλλαγές που αρνείτο πεισματικά λίγο καιρό πριν. Από κει και μετά, ο ευφυής ηγέτης του Κρεμλίνου ακολουθεί την τακτική που έχει ακολουθήσει από τη στιγμή της ανάδειξής του στην ηγεσία του κόμματος. Καλύτερα, αυτή που τον έχει σταθεροποιήσει εκεί. Μια τακτική που θα μπορούσε να ονομαστεί «η κινητήρια δύναμη της αποτυχίας»: η χρεωκοπία του μπρεζνιεφικού σοσιαλισμού γίνεται περεστρόικα, η αποτυχία του κομμουνισμού απόδειξη της δύναμής του να ανανεώνεται, η ήττα στο Αφγανιστάν και η αναγκαστική αποχώρηση κριτήριο για τις πραγματικές προθέσεις της νέας σοβιετικής ηγεσίας απέναντι στη Δύση, η απώλεια της μάχης με τις ΗΠΑ στα διαστημικά όπλα αφοπλισμός, η πανωλεθρία των οικονομικών μεταρρυθμίσεων εφελτήριο για την επιτάχυνση ακριβώς των μεταρρυθμίσεων.

ΜΕ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ακριβώς τρόπο, η αποδιάρθρωση του κόμματος οδηγεί στον πολυκομματισμό και μαζί με την αδυναμία συγκράτησης των εθνικιστικών κινήματων σε προεδρικό σύστημα με ενισχυμένες εξουσίες του προέδρου, δηλαδή του ίδιου. Είναι γι' αυτόν το λόγο που οι αλλαγές αυτές δεν έχουν ακριβώς προσδιορισθεί: αντίθετα με ό,τι συνέβη στις άλλες χώρες το άρθρο 6 δεν καταργείται αλλά τροποποιείται χωρίς κανένας να γνωρίζει επακριβώς το περιεχόμενο της τροποποίησης. Ο πολυκομματισμός που «δεν είναι πανάκεια», σύμφωνα με τον Γκορμπατσώφ μισο-καθιερώνεται, αλλά μόνο για τα κόμματα που θα λειτουργούν στα πλαίσια του σοσιαλιστικού συντάγματος (του ισχύοντος; ενός διαφορετικού;).

ΤΟ ΙΔΙΟ περίπου συμβαίνει και με τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, όπου το πλέον κρίσιμο θέμα, η «ατομική ιδιοκτησία» ούτε θεσπίζεται, ούτε απολακτίζεται με βάση τις αποφάσεις της ολομέλειας και του Ανώτατου Σοβιέτ που θα αποφασίσει τελεσίδικα σήμερα Παρασκευή, την ώρα που θα έχει εκδοθεί το «ΑΝΤΙ». Η δεύτερη πτυχή της τακτικής του Γκορμπατσώφ είναι, όπως από την αρχή της περεστρόικα, η τακτική του βλέποντας και κάνοντας. Επιταχύνοντας την πραγματοποίηση του Συνεδρίου για τις αρχές του καλοκαιριού (κανονικά ήταν να συγκληθεί το 1991, και αργότερα είχε μετατεθεί για τον Οκτώβριο του '90) περιμένει να δει αν το κόμμα θα αντέξει, για να επιλέξει το είδος του πολυκομματισμού που θα προτείνει. Να δει τι μορφή θα πάρουν οι εθνικιστικές ταραχές για τη μορφή της νέας ομοσπονδίας που θα διαμορφωθεί.

ΘΕΛΕΙ να συνυπολογίσει τους δυο προηγούμενους παράγοντες μαζί, για να

αποφασίσει πότε και με ποιο τρόπο (άμεσες εκλογές ή εκλογή από το Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων όπως είναι το πιθανότερο) θα βαδίσει σε ένα είδος προεδρικής δημοκρατίας. Καταλαμβάνοντας, αν όλα πάνε κατ' ευχήν, τη θέση του προέδρου. Το γενικό συμπέρασμα είναι πάντως, ότι ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ δεν σχεδιάζει πλέον τις εξελίξεις: «απαντάει» κάθε τόσο, σε συνθήκες που διαμορφώνονται έξω από τη θέλησή του...

Ένα καζάνι που βράζει

ΜΗΠΩΣ, παρ' όλα αυτά, ο ηγέτης του ΚΚΣΕ, κατόρθωσε με τις τελευταίες «διορθωτικές» κινήσεις να ενισχύσει τις θέσεις του σε βάρος των αντιπάλων του ή να ξαναπάρει την πρωτοβουλία των κινήσεων;

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ απέχει τόσο από μια τέτοια εκτίμηση, όσο απέχουν τα δυτικά σύνορα της ΕΣΣΔ από τα ανατολικά. Οι δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας που κατοικούνται κυρίως από Μουσουλμάνους δεν απέχουν και πολύ από το να ακολουθήσουν το παράδειγμα του Τατζικιστάν. Στις εμπόλεμες δημοκρατίες, του Κόκκινου Στρατού βοηθώντας, μπορεί να μην γίνονται πλέον ένοπλες συγκρούσεις, αλλά η κατάσταση παραμένει εκρηκτική. Εκτός από τις ανυπολόγιστες υλικές ζημιές ή το μίσος του αίματος που χωρίζει πλέον τους Αρμένιους με τους Αζερμπαϊτζανούς και τους τελευταίους με τους Ρώσους, η μισή περίπου βιομηχανία του Αζερμπαϊτζάν εξακολουθεί να βρίσκεται εκτός λειτουργίας, λόγω της «λευκής» απεργίας των Αζέρων. Οι τελευταίοι εξακολουθούν να μπλοκάρουν τις μεταφορές τροφίμων και φαρμάκων στην Αρμενία και η μικρή δημοκρατία εφοδιάζεται πλέον με τα στοιχειωδώς αναγκαία από τη Γεωργία. Αν στην τελευταία ξεσπάσουν ταραχές, τότε η Αρμενία κινδυνεύει απλώς με λιμό...

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ από εμφύλιος, στο κόμμα προβλέπεται σεισμός. Οι υποψήφιοι του προβλέπεται να υποστούν μια μεγάλη ήττα στις εκλογές για τα τοπικά Κοινοβούλια (Σοβιέτ) των δημοκρατιών και τα σοβιέτ στις πόλεις και τις περιφέρειες που διεξάγονται αυτές τις ημέρες, με αποκορύφωμα τις εκλογές στη Ρωσία, στις 4 Μαρτίου, η αντιπολίτευση έχει ήδη ρίξει το σύνθημα της μετατροπής αυτής της εκλογικής αναμέτρησης «σε τέλος του ολοκληρωτισμού στην ΕΣΣΔ». Η απομάκρυνση των κομματικών αξιωματούχων από το κράτος, όχι μόνο θα επιταχύνει την αποδιάρθρωση του ΚΚΣΕ αλλά και θα διευρύνει το χάσμα μεταξύ των ρευμάτων που έχουν διαμορφωθεί στο εσωτερικό του.

ΣΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ που έδωσε την Κυριακή (18-2) στα «Νέα της Μόσχας», ο Γιούρι Προκόβιεφ, γραμματέας της Μόσχας και αναπληρωματικό μέλος του ΠΓ σημείωνε ότι «οι ειδικοί των κομματικών σχολίων έχουν προσδιορίσει οκτώ τάσεις μέσα στο ΚΚΣΕ. Μπορώ να σημειώσω μόνο τρεις: τη συντηρητική, την κεντρώα και την αριστερή - ριζοσπαστική». «Νομίζω ότι το ερχόμενο συνέδριο δεν θα τις ενώσει», προφήτεψε ο Προκόβιεφ.

«Θα διαμορφώσει την πολιτική πλατφόρμα. Ένα μέρος (του κόμματος) θα την δεχθεί στο σύνολό της, ένα άλλο απλώς θα συμφιλιωθεί μαζί της. Χωρίς αμφιβολία, ένα μέρος θα φύγει...». Όσο για την κατάσταση της οικονομίας, καλύτερα ας μην μιλήσει κανείς.

Με τα πόδια πάνω και το κεφάλι κάτω...

ΜΗΠΩΣ όμως ο ηγέτης του ΚΚΣΕ διέυρυνε τις συμμαχίες του; Στην τελευταία ολομέλεια, ο Γκορμπατσώφ έχασε συμμάχους και από τις δυο πλευρές. Οι ριζοσπάστες της αριστερής πτέρυγας δεν είναι ευχαριστημένοι επειδή οι μεταρρυθμίσεις δεν πήγαν όσο μακριά ήθελαν: η αρνητική ψήφος του Μπορίς Γιέλτσιν στην ψηφοφορία για την τελική απόφαση είναι χαρακτηριστική.

ΟΙ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟΙ από την πλευρά τους είναι δυσαρεστημένοι για την απάρνηση του καθοδηγητικού ρόλου του κόμματος. Οι ομιλίες ορισμένων από αυτούς κατά τη διάρκεια της ολομέλειας ήταν τόσο εναντίον της εισήγησης του Γκορμπατσώφ, ώστε απορεί κανείς γιατί υπερψήφισαν την εισήγηση. Ίσως να οφείλεται σε κεκτημένη συνήθεια ίσως όμως και στην πρόθεσή τους να μην έρθουν σε αντιπαράθεση με τον Γκορμπατσώφ σε θέματα που δεν συσπειρώνουν την κοινωνία, όπως η διατήρηση του καθοδηγητικού ρόλου του κόμματος. Είναι πολύ καλύτερο να περιμένει κανείς την χειροτέρευση της οικονομικής κατάστασης για να επιτεθεί.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ γι' αυτό τυχαίο ότι το «κέντρο» επετέθη εναντίον και των δυο πτερύγων, την εβδομάδα που πέρασε. Ανοίγοντας τις εργασίες του Ανωτάτου Σοβιέτ, ο Γκορμπατσώφ έκανε μια σκληρή επίθεση στη γραφειοκρατία και τον κομματικό μηχανισμό για την ανικανότητά του να προωθήσει τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Πέντε ημέρες αργότερα, το περασμένο Σάββατο η «Πράβδα» κατακεραύνωνε όλους αυτούς που «ενώ συμφωνούν με τους σκοπούς της περεστρόικα» ανοίγουν το δρόμο στον εξτρεμισμό διοργανώνοντας διαδηλώσεις: για μεθαύριο 25 Φεβρουαρίου, οι ριζοσπάστες έχουν καλέσει σε διαδηλώσεις σε όλες τις μεγάλες πόλεις της χώρας και οι περισσότεροι από αυτούς δεν κρύβουν πλέον τον απώτερο πολιτικό τους σκοπό: την έναρξη διαπραγματεύσεων μεταξύ του κόμματος και της αντιπολίτευσης, για το σχηματισμό μιας κυβέρνησης συνασπισμού, στο πρότυπο άλλων χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ αλλάζει, τόσο γρήγορα, ώστε είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς πότε το καπάκι που σκεπάζει το καζάνι θα μετακινηθεί από τη θέση του. Το βέβαιο είναι ότι σε αυτήν την πιο κρίσιμη φάση της «περεστρόικα», η κατάσταση έχει ανατραπεί. Παραφράζοντας τον Λένιν, η «περεστρόικα» ξεκίνησε «από τα πάνω», δηλαδή με το κεφάλι πάνω και τα πόδια κάτω: τώρα είναι τα πόδια που είναι επάνω, και το κεφάλι κάτω...

Μόσχα, Δευτέρα 19/2/90

Από τη διαδήλωση στο Βερολίνο στις 4/11/89.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΙΑΣ ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΗΣ

του Τάσου Αναστασίου

Το σύνθημα «Εμείς είμαστε ο λαός» άλλαξε μέσα σε δυο μήνες κατά μια λέξη: «Εμείς είμαστε έ ν α ς λαός». Οι Ανατολικογερμανοί ζητούν την ένωση με τους Δυτικογερμανούς συμπατριώτες τους, ανακαλύπτοντας με μεγάλη καθυστέρηση τη γοητεία του εθνικού κράτους, ενώ ο καγκελλάριος Κολ και η κυβέρνηση του επαναφέρουν μια λέξη που ήταν ξεχασμένη σχεδόν από το 1938: «'Ανσλους» (προσάρτηση). Όσοι επικαλούνται τον εκβιασμό που ασκεί ο μεγάλος «αδελφός» στην πτωχή και ατιμασμένη Πρωσσία εισπράττουν απαντήσεις σαν και εκείνη του καθηγητή Πέτερ Γκλोटζ: «Η Αυστρία θέλησε μετά το 1945 να είναι διαφορετική, η ΓΛΔ δεν το θέλει». Δηλαδή «Έθνος είναι ό,τι θέλει να είναι έθνος» (βλ. το άρθρο του Γκλोटζ «Γιατί είμαστε ένα έθνος» σε άλλες στήλες).

Κι όμως στα χέρια μου έχω ακόμα τις φωτογραφίες από τη μεγαλύτερη διαδήλωση που έγινε ποτέ στη χώρα, στις 4 Νοεμβρίου του περασμένου χρόνου στο Ανατολικό Βερολίνο με σύνθημα για έναν «σοσιαλισμό με ελευθερία και δημοκρατία». Από αυτήν πια δεν έχει απομείνει παρά μόνο η εξόρμηση του Σαββατοκύριακου στα σουπερ-μάρκετ του Δυτικού Βερολίνου, το μανιασμένο κυνήγι του δυτικογερμανικού μάρκου, τα τσαμπιά με τις μπανάνες που περνούν τα σύνορα προς την Ανατολή με μια κουβέντα οι περήφανοι επαρχιώτες μετατράπηκαν

μέσα σε τρεις μήνες από επαναστάτες σε ζητιάνους; Όχι ακριβώς...

Επανάσταση στη Γερμανία

● **12 Σεπτεμβρίου '89:** «Φυλλορροούμε μέσα σε μια διαλυτική παθητικότητα και μπορούμε ωστόσο να κάνουμε κάτι πιο σημαντικό για τη ζωή μας, για τη χώρα και την ανθρωπότητα... Καλούμε όλους τους πολίτες της ΓΛΔ που θέλουν να πάρουν μέρος στο μετασχηματισμό της κοινωνίας μας να γίνουν μέλη του «Νέου Φόρουμ». Ο καιρός είναι πια ώριμος...». Τα τρένα με τους φυγάδες από τη Βουδαπέστη περνούν καθημερινά μέσα από τις πόλεις της Πρωσίας, της Θουριγγίας, της Σαξωνίας. Το παλιό καθεστώς έχει γυρίσει την πλάτη του στην πραγματικότητα: «... δεν χύνουμε δάκρυα γι' αυτούς που φεύγουν» γράφει η κομματική εφημερίδα.

● **24 Σεπτεμβρίου '89:** Οι οργανώσεις της αντιπολίτευσης «Νέο Φόρουμ», «Δημοκρατία τώρα», «Δημοκρατική Αφύπνιση» και «Ενωμένη Αριστερά» συνεδριάζουν παράνομα στη Λειψία. Η κομματική εφημερίδα επαινεί τον πολιτικό πλουραλισμό στη χώρα: «... υπάρχουν συλλέκτες γραμματοσήμων, φίλοι των ζώων, φίλοι του βιβλίου και φίλοι των λουλουδιών ακόμα...». Την επόμενη μέρα η πρώτη διαδήλωση στην ιστορία της χώρας από το 1953. Για πρώτη φορά αυτοί που διαδηλώνουν για να εγκαταλείψουν τη χώρα είναι λιγότεροι από εκείνους που διαδηλώνουν για μεταρρυθμίσεις.

● **7 Οκτωβρίου '89:** Ο Χόνεκερ υποδέχεται τους επίσημους ξένους του για να γιορτάσουν μαζί τα 40 χρόνια της «Δημοκρατίας» του. «Η ζωή τιμωρεί όποιον φτάνει αργά» λέει ο Γκορμπατσώφ προς τους διαδηλωτές. (Σήμερα η ρήση αυτή έχει παραφραστεί από τους Ανατολικογερμανούς: «Η ζωή τιμωρεί όποιον φτάνει αργά στην Ομοσπονδιακή Γερμανία»). Εκατοντάδες συλλήψεις στο Βερολίνο. Βασανισμοί των διαδηλωτών παρουσία των εισαγγελέων, που, σήμερα, κατηγορούν τον Χόνεκερ επί εσχάτη προδοσία. Σε ένα μεγάλο γκαράζ της μυστικής αστυνομίας στο Ρούμελσμπουργκ, έξω από το Βερολίνο, μαθητές πετιούνται από τις σκάλες ή υφίστανται φάλαγγα. Στο κελί του ίδιου αυτού γκαράζ θα περάσει μετά από τρεις μήνες μια νύχτα κρατούμενος ο Έριχ Χόνεκερ. Ο μεταρρυθμιστής πρωθυπουργός Χανς Μόντρο, κομματικός γραμματέας στη Δρέσδη, αντιμετωπίζει πρόβλημα από τους εσωκομματικούς του αντιπάλους που δίνουν εντολή στη μυστική αστυνομία να κατευθύνει τα τρένα με τους Ανατολικογερμανούς φυγάδες που έρχονται από την Πράγα μέσα από το κέντρο της Δρέσδης προς τη Δυτική Γερμανία.

Ο Μόντρο αντιλαμβάνεται την πρόκληση και χτυπάει αμείλικτα τους διαδηλωτές που σπεύδουν στο σταθμό. Στρατός και αστυνομία κάνουν χρήση πυροβόλων όπλων. Στην πόλη με την πιο φιλελεύθερη ηγεσία του ολοκληρωτικού κράτους χύνεται το περισσότερο αίμα.

Την επόμενη μέρα ο Μόντρο μέσω ε-

νός στενού συνεργάτη του, του δημάρχου της πόλης, **Μπερκχόφερ** αρχίζει πρώτος από το κόμμα διάλογο με την αντιπολίτευση.

● **18 Οκτωβρίου '89:** Ο **Χόνεκερ** απαλλάσσεται των καθηκόντων του για «λόγους υγείας». Η μεσοβασίλειά του **Κρεντς** αρχίζει με ένα ψέμα.

● **4 Νοεμβρίου '89:** Μισό εκατομμύριο πολίτες διαδηλώνουν στο Ανατολικό Βερολίνο για έναν δημοκρατικό σοσιαλισμό. Στο χαιρετισμό του ο εκπρόσωπος των συγγραφέων **Κρίστοφ Χάιν** λέει: «Αγαπητοί συμπολίτες που αποκτήσατε θάρρος έχουμε πολλά να κάνουμε αλλά δεν έχουμε χρόνο». Θα είχε ενδιαφέρον να υπολογίσει κανείς πόσο χρόνο πριν, θα έπρεπε να έχουν αρχίσει οι μεταρρυθμίσεις για να σωθεί η δεύτερη κρατική υπόσταση της Γερμανίας αν βέβαια δεχθούμε ότι η ύπαρξή της έχει κάποιο νόημα.

● **9 Νοεμβρίου '89:** Το τείχος πέφτει με απόφαση της μεσοβασίλειας που θέλει απλώς να «σηκώσει το καπάκι της καταστροφής». Στόχος να σταματήσει η αιμορραγία προς τη Δύση και οι διαδηλώσεις. Με τα πρώτα βήματα στο Δυτικό Βερολίνο οι Ανατολικογερμανοί ανακαλύπτουν ότι έχασαν 40 χρόνια από τη ζωή τους. Ένας νέος φαύλος κύκλος αρχίζει προς την ένωση των δύο γερμανικών κρατών.

Ένας λαός

● **2-3 Δεκεμβρίου '89:** Καταρρέει η μεσοβασίλειά **Κρεντς** μετά τη χιονοστιβάδα

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΚΡΙΤΙΚΗ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Το τέλος της Αριστεράς...

Της Σύνταξης: Η αυτοκρατορία της συναινεσης και το τσίρκο της πολιτικής

Η. Ιωακείμογλου: Το τέλος της Αριστεράς και τα αντικαπιταλιστικά κινήματα

Σ. Μάξιμος: Η οικονομική επιστήμη και ο Ξ. Ζολώτας

Γ. Μηλιός: Η θεωρητική τομή στο έργο του Ν. Πουλαντζά

K. Busch: 1992 και γλαδικός μετασχηματισμός

Η. Ιωακείμογλου και Γ. Μηλιός: Οι εξωτερικές συναλλαγές της Ελλάδας (1960-1988)

Θ. Σταυρόπουλος: Η σοσιαλιστική πτέρυγα της Γαλλικής Επανάστασης

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 1990

30

των αποκαλύψεων για τα οικονομικά σκάνδαλα του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Καθηγητές, συγγραφείς και άλλοι αιρετικοί καλούνται στο τιμόνι του πλοίου που βουλιάζει.

● **8 Δεκεμβρίου:** Το κόμμα σε ένα έκτακτο ολονύκτιο συνέδριό του ζητά «συγνώμη από το λαό» για 40 χρόνια δικτατορίας. Είναι αργά.

● **19 Δεκεμβρίου '89:** Ο καγκελάριος **Κολ** στη Δρέσδη. Οι Σάξωνες τον τιμούν σαν αρχηγό του δικού τους κράτους. Υπόσχεται έκτακτη οικονομική βοήθεια «τα χρήματα της αλληλεγγύης» όπως τα λένε στη Γερμανία.

● **5 Ιανουαρίου 1990:** Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση αλλάζει γνώμη. Η κυβέρνηση Μόντρο δεν διαθέτει επαρκή «νομιμοποίηση» για να εισπράξει και να διαχειριστεί τα δισεκατομμύρια της βοήθειας από τη Βόννη. Ο κόσμος γυρίζει την πλάτη του στο κυβερνών κόμμα, απεργεί, διαδηλώνει, ζητά την απαγόρευση της δραστηριότητάς του και φεύγει, φεύγει κατά χιλιάδες προς το Ελντοράντο της Ευρώπης (3.000 την ημέρα).

● **29 Ιανουαρίου 1990:** Ο σοσιαλδημοκράτης υποψήφιος καγκελάριος **Λαφονταίν** σαρώνει στις εκλογές του κρατιδίου του Σαρλάντ κερδίζοντας το 54% των ψήφων. Για τον **Κολ** διαφαίνεται ο κίνδυνος να μην είναι ο πρώτος καγκελάριος της ενιαίας Γερμανίας αφού οι σοσιαλδημοκράτες καταφέρνουν και επισπεύδουν τις εκλογές στην Ανατολική Γερμανία για τις 18 Μαρτίου αντί της 6ης Μαΐου που είχαν αρχικά προγραμματίσει. Στην επίσπευση, που συνοδεύεται από ταυτόχρονη διεύρυνση της κυβέρνησης Μόντρο, συμφωνεί και το πάλαι ποτέ πανίσχυρο κόμμα που αποσυντίθεται. Ο δήμαρχος της Δρέσδης **Μπερκχόφερ** που αποχωρεί από το κόμμα προειδοποιεί: «Ο κόσμος φοβάται την παλινόρθωση του παλιού καθεστώτος πάνω από όλα».

● **10 Φεβρουαρίου '90:** **Γκορμπατσώφ:** «Κανείς δεν μπορεί να εμποδίσει τους Γερμανούς να ενωθούν αν το θέλουν οι ίδιοι». Ο **Κολ** του υπόσχεται 270 δισεκατομμύρια μάρκα σε τρόφιμα για τα καλά του λόγια.

● **13 Φεβρουαρίου 1990:** «Μπορεί ο σοσιαλισμός να απέτυχε αλλά το ενιαίο γερμανικό κράτος μπορεί να κερδίσει από τις αξίες που αναπτύχθηκαν στη ΓΛΔ» (**Χανς Μόντρο** στη Βόννη). Η κυβέρνηση **Κολ** δεν δίνει τα «χρήματα αλληλεγγύης» στους Ανατολικογερμανούς. Μετά τις εκλογές και εφόσον τελειώνουν με όλες τις μορφές διαχείρισης που έχουν σχέση με το σοσιαλισμό, θα τα πάρουν. Ο τρίτος δρόμος θα παραμείνει για μια ακόμα φορά προνομιακή αναζήτηση των διανοουμένων που ζουν, (που ζούσαν όπως ο **Μπρεχτ**) στο Ανατολικό Βερολίνο αλλά έχουν τα συγγραφικά τους δικαιώματα στη Φραγκφούρτη.

Ένας από αυτούς, ο **Χάινερ Μύλλερ** που δεν χρειάστηκε να απαγορευτεί το τελευταίο τετράμηνο από την «πρώτη γνήσια γερμανική επανάσταση» είχε ήδη καταλάβει από τις αρχές του Νοεμβρίου: «Στον πόλεμο του Βιετνάμ νίκησαν οι Αμερικανοί. Θα νικούσαν πολύ πιο γρήγορα αν δεν τον είχαν κάνει καθόλου...».

ΓΚΥΝΤΕΡ ΓΚΡΑΣ*:

Σύντομη ομιλία ενός απάτριδος συντρόφου

Δεν φοβάμαι απλώς ότι από την ένωση των δύο κρατών θα γεννηθεί μια απροβλεπτή Γερμανία, αλλά αρνούμαι το ενιαίο κράτος και θα νιώσω εξαιρετικά ανακουφισμένος εάν δεν γίνει πραγματικότητα, είτε εξαιτίας των Γερμανών, είτε με απαίτηση των γειτόνων.

Φυσικά και έχω την αίσθηση, ότι η θέση μου προκαλεί αυτή τη στιγμή αλυσιδωτές αντιδράσεις, ιδιαίτερα σε κύκλους όπως της «Φραγκφούρτερ Αλγκεμάινε»¹ που αρέσκεται στο να κινεί συνοπτικές διαδικασίες εναντίον εκείνων που ονομάζει αριστερούς διανοούμενους. Δεν αρκεί στους εκδότες της η χρεωκοπία του κομμουνισμού, μαζί του πρέπει να τελειώνει και ο δημοκρατικός σοσιαλισμός, ακόμα και το όραμα του **Ντούμπτσεκ** για έναν σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο. Αποτελούσε πάντα έναν κοινό τόπο των καπιταλιστών και των κομμουνιστών η προκαταβολική καταδίκη ενός τρίτου δρόμου.

Στα ψιλά γράμματα τέτοιων εφημερίδων θα διαβάσεις για την αυτοπεποίθηση που ανδρωνόταν επίπονα επί 40 χρόνια, παρά τη διαρκή καταπίεση και που τελικά εκδηλώθηκε επαναστατικά. Έτσι επιχειρείται να επικρατήσει η εντύπωση ότι στη Λειψία και τη Δρέσδη, το Ροστόκ, και το Ανατολικό Βερολίνο δεν νίκησε ο λαός της ΓΛΔ, αλλά επικράτησε ολοκληρωτικά ο καπιταλισμός. Και ιδού ήδη το πρώτο κέρδος: Μόλις χαλάρωσε τον κλοιό της η μια ιδεολογία ήρθε να οικοδομήσει το δικό της κλοιό η άλλη. Στην ανάγκη, να επιδεικνύονται και τα οικονομικά όργανα του βασανισμού: όποιος δεν καταλαβαίνει, δεν θα αμείβεται. Ούτε με μπανάνες.

Στο τέλος θα φτάσουμε τα 80 εκατομμύρια. Θα είμαστε και πάλι ενωμένοι, δυατοί και —όσο και αν προσπαθούμε να το πούμε χωρίς να μας ακούσουν— θορυβώδεις για να ακουγόμαστε. Τελικά —αφού η επάρκεια δεν επαρκεί ποτέ— θα καταφέρουμε με το δοκιμασμένο σκληρό μάρκο μας να υποτάξουμε οικονομικά ένα κομμάτι Σιλεσία και ένα κομμάτι Πομερανία και —σύμφωνα με όλα τα γερμανικά εικονογραφημένα βιβλία— να γίνουμε άξιοι φόβου και απομόνωσης.

Αυτή την πατρίδα την έχω ήδη από τώρα προδώσει. Η πατρίδα μου θα έπρεπε να έχει μεγαλύτερη ποικιλία, να είναι πιο πολύχρωμη, πιο προσιτή στους γείτονες, εξυπνότερη από τις ζημιές που έχει υποστεί και ευρωπαϊκά πιο ανεκτή.

Γιατί θα πρέπει η Γερμανική Συνομοσπονδία —που θα μπορούσε να είναι ανεκτή για τους γείτονές μας— να παρουσιάζεται τότε σαν ένα ομοσπονδιακό κράτος, τότε σαν μια μεγάλη Ομοσπον-

διακή Γερμανία; Δεν είναι η Γερμανική Συνομοσπονδία κάτι περισσότερο από αυτό που μπορούσαμε να ελπίζουμε; Μια πλήρης ενότητα, μια μεγαλύτερη έκταση της επικράτειάς μας, και μια μεγαλύτερη οικονομική συγκέντρωση είναι άραγε αυτό που ζητάμε; Δεν είναι, πάλι, πάρα πολύ;

... Η δική μου απάντηση στο γερμανικό πρόβλημα περιλαμβάνει 5 και όχι 10 σημεία²:

● Πρώτον μια γερμανική συνομοσπονδία ανατρέπει άρδην τις μεταπολεμικές σχέσεις των δύο Γερμανιών προς τον υπόλοιπο κόσμο, καταργεί ένα σύνορο δίχως νόημα και για την υπόλοιπη Ευρώπη, παίρνοντας ωστόσο υπόψη τις τις έγνοιες των γειτόνων της, διακηρύσσοντας την άρνηση της ένωσης με τη μορφή ενιαίου κράτους σε μια συντακτική συνέλευση.

● Δεύτερον: Μια συνομοσπονδία των δύο γερμανικών κρατών δεν προσπαθεί με τη βία να αναθεωρήσει τη μεταπολεμική ιστορία του ενός ή του άλλου κράτους, αλλά επιτρέπει κάτι νέο: μια αυτοτελή κοινότητα, ενώ παράλληλα είναι επαρκώς κυρίαρχη ώστε να εκπληρώνει τις συμμαχικές υποχρεώσεις της κάθε πλευράς.

● Τρίτον: Η συνομοσπονδία βρίσκεται πιο κοντά στην αντίληψη της ένωσης της Ευρώπης από όσο ένα ενιαίο κράτος με αυξημένο ειδικό βάρος, αφού η συνομοσπονδία της Ευρώπης στηρίζεται ακριβώς στην υπέρβαση της εθνικοκρατικής προέλευσης των μερών.

● Τέταρτον: Η συνομοσπονδία των δύο γερμανικών κρατών βρίσκεται στο δρόμο μιας νέας κατανόησης της ίδιας της Γερμανίας. Το πολιτισμικό Έθνος³ επωμίζεται κοινή ευθύνη έναντι της γερμανικής ιστορίας.

● Πέμπτον: Μια συνομοσπονδία των δύο γερμανικών κρατών, ενός έθνους, και ενός πολιτισμού θα έδινε ώθηση —σαν οντότητα που αμβλύνει τις αντιθέσεις— για την επίλυση παρόμοιων συγκρούσεων στην Κορέα, την Ιρλανδία, την Κύπρο και στη Μέση Ανατολή, παντού όπου η εθνικοκρατική πράξη έθεσε βίαια σύνορα ή θέλησε να τα διευρύνει. Και ορισμένες παρατηρήσεις: Η γερμανική ενότητα σε διαφορετικά μεγέθη διήρκεσε μόνο 75 χρόνια: Σαν Γερμανικό Ράιχ υπό την κυριαρχία της Πρωσίας, σαν Δημοκρατία της Βαϊμάρης, που από την αρχή απειλούνταν με διάλυση και τελικά, μέχρι την συνθηκολόγηση άνευ όρων, σαν Τρίτο Ράιχ...

* Ο Γκύντερ Γκρας, συγγραφέας και χαράκτης γεννήθηκε το 1927 στο Ντάντσιχ (Γκντάνσκ). Πολέμησε στον Β' παγκόσμιο πόλεμο, αιχμαλωτίστηκε από τους Αμερικάνους. Ζει από το 1960 στο Βερολίνο.

1. Φραγκφούρτερ Αλληγεμίνε: Η συντηρητική «Ακρόπολη» της Γερμανίας.

2. Πέντε σημεία: Το πρόγραμμα συνομοσπονδίας των δύο γερμανικών κρατών που είχε παρουσιάσει το Νοέμβριο του 1989 ο καγκελάριος Κολ περιελάμβανε 10 σημεία.

3. Πολιτισμικό έθνος: Έννοια του έθνους όπου η επικράτεια και τα άλλα κρατικά στοιχεία της εθνικής υπόστασης δεν παίζουν ρόλο. Κυριαρχεί σε αυτό τον ορισμό η γλώσσα, η θρησκεία, ο τρόπος ζωής κοντολογής τα στοιχεία κοινής κουλτούρας.

ΠΕΤΕΡ ΓΚΛΟΤΖ*

Ένα Έθνος, αλλά μην μας φάνε τα γερμανικά σκυλιά

Τι προσφέρουν τελικά οι πολεμικές αναμετρήσεις για τη γερμανική ενότητα; Ένας δυτικογερμανός καθηγητής της οικονομίας μίλησε πριν από λίγες μέρες με 60 διευθυντές μεγάλων μονάδων της ΓΛΔ: οι αισιόδοξοι ανάμεσά τους πίστευαν ότι τα εργοστάσιά τους θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ακόμα 10 εβδομάδες, οι απαισιόδοξοι όχι περισσότερο από 4. Το οικονομικό σύστημα εξαρτάται στην ΓΛΔ από το 5% του πληθυσμού: στο επιστημονικο-τεχνικό προσωπικό και τους ειδικευμένους εργάτες που —σε αντίθεση με άλλα στρώματα του πληθυσμού της ΓΛΔ— βρήκαν αμέσως δουλειά και κατοικία στην Ομοσπονδιακή Γερμανία.

Γιατί φιλονικούμε ακόμα; Πρέπει να κατηγορήσουμε την τυφλή σπουδή που δείχνουν οι ανατολικογερμανοί και οι δυτικογερμανοί, τη μοιρολατρική πίστη στην επιτάχυνση των διαδικασιών ενοποίησης που αντικαθρεφτίζεται στην ολοένα και συχνότερα εμφανιζόμενη φράση «Θα έρθει έτσι και αλλιώς»; Θα πρέπει να ανταλλάξουμε επιχειρήματα για τη διαδικασία της ένωσης: για τη νομισματική ένωση, για το καθεστώς των προσφύγων, για την ένταξη στους στρατιωτικούς συνασπισμούς και για τα σύνορα του 1937. Αλλά τι θα φέρει μια ιδεολογική συζήτηση; «Έθνος είναι ό,τι θέλει να είναι έθνος» έχει πει ο Αύγουστος Ρενάν. Η Αυστρία ήθελε να είναι μια, από το 1945 η ΓΛΔ φαίνεται να μην θέλει. Αυτό δεν ήταν δυνατόν να το γνωρίζουμε πάντα, τώρα μπορούμε να το ξέρουμε. Κι άλλες ερωτήσεις;...

...Δεν εκφράζει ούτε τη μισή αλήθεια η θέση ότι η εξέγερση στην ΓΛΔ το 1989 δεν ξεκίνησε «με πρωτοβουλία της ανατολικογερμανικής αντιπολίτευσης», αλλά χάρη στις μάζες των φυγάδων που αναζητούσαν τον καπιταλισμό και έδωσαν την ώθηση η οποία στη συνέχεια εκδηλώθηκε από τους εργάτες και τους υπαλλήλους στη Λειψία και το Ανατολικό Βερολίνο.

Πιστεύει κανείς ότι θα ήταν δυνατόν να ανατραπούν οι συνθήκες στην ΓΛΔ χωρίς τη διαρκή τολμηρή αντιπολίτευση των διανοούμενων, υπό τη σκέπη της προτεσταντικής εκκλησίας; Ο Στέφαν Χάιμ¹ τιμήθηκε επί χρόνια στη Δύση, ιδιαίτερα από τους συντηρητικούς, σαν επικριτής του ΕΣΚΓ. Τώρα που ο Χάιμ δεν υποστηρίζει την επανένωση ανακαλύπτουν ξαφνικά ότι ο άνθρωπος είναι ένας παλιός αριστερός λογοτέχνης, κάτι βέβαια που πάντα γνώριζε ο Χόνεκερ. Και μερικοί φτάνουν στο σημείο να του προσάπτουν ότι αγόραζε λευκό ξηρό κρασί από το Κα-Ντε-Βε². Δεν αρέσει ασφαλώς

στους συντηρητικούς, ότι στην ανοιχτή αντιπολίτευση κατά του «υπαρκτού σοσιαλισμού» πρωτοστατούσαν αριστεροί διανοούμενοι —από τον Ρόμπερτ Χάβμαν³, ως τον Βολφ Μπίρμαν, από την Μπάρμπελ Μπόλαυ⁴ και τον Ιμπραήμ Μπέμε⁵...

...Χρειάζεται λοιπόν να ζητωκραυγάζουμε τον ξαναγεννημένο εθνικισμό και να τον θρέψουμε με πρόσθετη τροφή; Όποιος αναλύει τις νομοτέλειες με τις οποίες κινείται το χρήμα, τα μέσα ενημέρωσης και η εξουσία σήμερα βλέπει ότι το εθνικό κράτος έγινε μια πολύ στενή σκηνή για οικονομικά, οικολογικά και διεθνοπολιτικά έργα. Το μέλλον μας δεν είναι το κράτος των απόλυτων εθνικών συνόρων, αλλά η έξυπνη διανομή της κρατικής κυριαρχίας. Η Γερμανία για παράδειγμα: η ακεραιότητα της νομισματικής μας πολιτικής θα εναποτεθεί στην Ευρώπη, η πολιτιστική πολιτική μας στα ομόσπονδα κράτη και την ευρωπαϊκή ειρήνη θα μπορέσουμε να την προστατεύσουμε μονάχα αν ένα μέρος της μελλοντικής Γερμανίας παραμείνει στη Δυτική συμμαχία και το άλλο αποστρατιωτικοποιηθεί και τεθεί υπό την αιγίδα των τεσσάρων δυνάμεων, που ονομάζουμε ακόμα «νικητρίες δυνάμεις του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου».

Αυτή η τάξη πραγμάτων θυμίζει πολύ περισσότερο το Jus Publicum Europaeum του Μεσαίωνα, παρά την πρωτόγονη ιδέα του εθνικού κράτους που θέλουν μερικοί να διασώσουν μεταφέροντάς την από τον 19ο στον 21ο αιώνα.

* Ο Πέτερ Γκλότζ καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου είναι στέλεχος και βουλευτής του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας.

1. Στέφαν Χάιμ: Αντικαθεστωτικός συγγραφέας στην ΓΛΔ, διαγράφηκε από τον επίσημο σύνδεσμο λογοτεχνών το 1979.

2. Κα-ντε-βε: Το μεγαλύτερο σούπερ-μάρκετ του Δυτικού Βερολίνου.

3. Ρόμπερτ Χάβμαν: Φυσικός, κομμουνιστής που ετέθη το 1968 σε κατ'οίκον κράτηση μετά τη δημόσια υποστήριξη που εξέφρασε για την «Ανοίξη της Πράγας».

4. Μπάρμπελ Μπόλαυ: Ζωγράφος. Ίδρυσε το «Νέο Φόρουμ».

5. Ιμπραήμ Μπέμε: Ιστορικός, συνιδρυτής του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος της Ανατολικής Γερμανίας. Πιθανός πρωθυπουργός μετά τις 18 Μαρτίου.

Η ΣΕΙΣΜΟΓΕΝΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Με αφορμή τους βουλγάρους - μουσουλμάνους

Η παραπομπή του Τοντόρ Ζίβκωφ με την κατηγορία ότι «δίχασε το βουλγαρικό λαό με την εγκληματική πολιτική που ακολούθησε απέναντι στη μουσουλμανική μειονότητα» είναι το επιμύθιον σε ένα δράμα που παίχθηκε στο γεωγραφικό χώρο της Βουλγαρίας.

Τα πρόσφατα γεγονότα στη Θράκη, η ιδεολογία του παντουρκισμού και οι ανυποχώρητες βλέψεις της Τουρκίας προς Ανατολάς και Δυσμάρ, το Κοσσυφοπέδιο, το υφέρπον «μακεδονικό», αλλά και οι ευθύνες των χωρών που «φιλοξενούν» μειονότητες είναι ένα άλλο, συνολικότερο και «ομογενές» δράμα σε εξέλιξη.

Έξω από το θέατρο —δηλαδή τη Βαλκανική— δυο φωτεινές επιγραφές αναβοσβήνουν διαδοχικά: «ΕΔΩ ΕΙΝΑΙ ΒΑΛΚΑΝΙΑ» - «ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΕΙΝΑΙ ΕΔΩ».

Κάθε τόσο περιοδεύοντες θίασοι —πότε αυθαίρετα, πότε με τρόπο— ανεβάζουν και τη δική τους εκδοχή. Ορισμένοι αρέσκονται να «παίζουν με τις μειονότητες», άλλοι πάλι να υποδύονται τις μειονότητες. Κάποιοι τρίτοι, κάτι άλλο... Οι γραμμές που ακολουθούν προσπαθούν να καταγράψουν ένα κακοπαιγμένο σενάριο.

«Είχε αρχίσει μια διαδικασία εθνοπολιτιστικής ολοκλήρωσης, μια επικοινωνία μεταξύ βουλγάρων και μουσουλμάνων με εκατέρωθεν σεβασμό των εθίμων και των συνηθειών στα μέρη που υπήρχε μεικτός πληθυσμός. Το Πάσχα οι χριστιανοί τους προσέφεραν κόκκινα αυγά, ενώ κατά τη διάρκεια του ραμαζανιού οι μωαμεθανοί καλούσαν αντίστοιχα τους χριστιανούς. Υπάρχουν χιλιάδες μεικτοί γάμοι. Ένα μεγάλο μέρος της τουρκόφωνης νεολαίας άρχισε δειλά-δειλά να μιλάει τη βουλγαρική γλώσσα, ενώ ταυτόχρονα χρησιμοποιούσε και την τουρκική» θα δηλώσει στο ΑΝΤΙ ο κοινωνιολόγος Κρέστιο Πετκώφ.

«Με την αλλαγή των ονομάτων —συνεχίζει ο Κρέστιο Πετκώφ— και άλλες ενέργειες, ο Τόντορ Ζίβκωφ εβίασε την ιστορία και δυναμίτησε το καλό κλίμα που υπήρχε. Κατ' αυτόν τον τρόπο ανακόπηκε η διαδικασία της φυσικής ενσωμάτωσης και της κοινής συμβίωσης, όπως αρμόζει σε ένα πολιτισμένο κράτος».

Από τη «χρυσή δεκαετία» στη χειραφέτηση

Είναι αλήθεια ότι όλη αυτή η εξέλιξη γύρω από τους «βουλγάρους μουσουλμάνους» βοήθησε σημαντικά στη «χειραφέτηση» της Βουλγαρίας από την Τουρκία. Διότι τόσο στην ΕΣΣΔ όσο και η Βουλγαρία διακατέχονταν πάντοτε από το πολιτικό σύμπλεγμα να διατηρούν με κάθε τρόπο και τίμημα «σχέσεις καλής γειτο-

νίας» με την Τουρκία. Γεγονός το οποίο η Τουρκία εκμεταλλευόταν με τον καλύτερο τρόπο για τα συμφέροντά της. Είναι επίσης αλήθεια ότι στο παρελθόν η Βουλγαρία αναγνώριζε πως στην επικράτειά της ζουν «βούλγαροι πολίτες τουρκικής καταγωγής».

Κατά τη διάρκεια της επίσημης επίσκεψης του Τοντόρ Ζίβκωφ στην Τουρκία, οι υπουργοί Εξωτερικών των δυο χωρών υπογράφουν στις 22 Μαρτίου 1968 Συμφωνία εθελοντικής μετοίκησης στην Τουρκία βουλγάρων πολιτών, τουρκικής καταγωγής των οποίων οι στενοί συγγενείς είχαν μετοικήσει στην Τουρκία έως το 1952. Η Συμφωνία που υπογράφηκε είναι δεκαετούς διάρκειας.

Και πράγματι η δεκαετία του '70 είναι η πλέον ανθηρά περίοδος στις σχέσεις των δυο χωρών. Το 1975 υπογράφεται η «Διακήρυξη αρχών για την καλή γειτονία και συνεργασία» (η αντίστοιχη ελληνοβουλγαρική υπογράφηκε το Σεπτέμβριο του 1986), πραγματοποιούνται 8 συναντήσεις ανωτάτου επιπέδου και οι εμπορικές ανταλλαγές από 10,1 εκατ. συναλλαγματικά λέβα, που είναι το 1970, ανέρχονται στα 114,6 το 1979.

Έτσι, λοιπόν, βρισκόμαστε στο κατώφλι της δεκαετίας του '80, ο Κενάν Εβρέν έχει έλθει στην εξουσία ύστερα από στρατιωτικό πραξικόπημα και ο βουλγαρικός Τύπος προτιμά να πληροφορεί τους αναγνώστες του για... τα πάρκα του Βουκουρεστίου ή στην καλύτερη περίπτωση για κάποια άλλα πραξικοπήματα σε χώρες της Αφρικής. Από τις 24 έως τις 27 Φεβρουαρίου 1982 ο στρατηγός Εβρέν επισκέπτεται τη Βουλγαρία. Στο κοινό ανακοινωθέν που εκδόθηκε διαβάζουμε: «οι δυο ηγέτες διαπίστωσαν ότι οι προηγούμενες συμφωνίες περί μαζικών μετοικήσεων ολοκληρώθηκαν και συμφώνησαν, στα πλαίσια της νομοθεσίας των χωρών τους, να εξετάσουν για ανθρωπιστικούς λόγους και να επιλύσουν με ευνοϊκό τρόπο επί μέρους αιτήσεις για τη συνένωση διαιρεμένων οικογενειών στη Βουλγαρία και την Τουρκία». Στην επομένη και τελευταίο συνάντησή τους (Ιούνιος 1983) —από ό,τι είναι μέχρι στιγμής γνωστό— παρόμοιο θέμα δεν τέθηκε.

Το καλοκαίρι του 1984 το καθεστώς Ζίβκωφ προχώρησε σε μια τεράστια εκστρατεία για την αλλαγή των τουρκικών ονομάτων της μουσουλμανικής μειονότητας με αντίστοιχα βουλγαρικά στοχεύοντας στη δημιουργία «ενιαίου βουλγαρικού έθνους». Τα γεγονότα που ακολούθησαν είναι λίγο-πολύ γνωστά: ακραία επιδείνωση των βουλγαρο-τουρκικών σχέσεων, μαζική φυγή της μειονότητας το καλοκαίρι του '89 προς την Τουρκία, επιστροφή αρκετών χιλιάδων στη Βουλγαρία και επαναπόδοση των ονομάτων

τους στα τέλη του προηγούμενου έτους.

Πολύ ενδιαφέρουσες είναι και οι δυο εξηγήσεις που δίνει ο Κρέστιο Πετκώφ για τα κίνητρα και τους λόγους που ώθησαν τον Ζίβκωφ να ακολουθήσει την πολιτική της βίαιης αφομοίωσης της μουσουλμανικής μειονότητας: «Ο άνθρωπος αυτός το τελευταίο διάστημα έπασχε από μεγαλομανία. Είναι πιθανόν το άμεσο περιβάλλον του να προσπαθούσε να του καλλιεργήσει την ιδέα ότι θα πρέπει να περάσει στην ιστορία ως ο «ενοποιητής», ως ο «πατέρας του ενιαίου βουλγαρικού έθνους», όπου θα υπάρχουν μόνον Βούλγαροι και μόνον βουλγαρικά ονόματα. Οι δικτάτορες για να περάσουν στην ιστορία ενεργούν κατ' αυτόν τον τρόπο. Η δεύτερη εξήγηση είναι και η κυνική εκδοχή των γεγονότων, αλλά στην ιστορία οι κυνικές εκδοχές είναι και οι πιο αληθινές. Πρόκειται για την κατάσταση της οικονομίας. Όταν έγινε σαφές ότι οδηγούμεθα σε μια βαθειά οικονομική κρίση και δεν υπάρχει διέξοδος στο πλαίσιο του παλιού συστήματος, έπρεπε να βρεθεί μια πρόφαση αιτιολόγηση αυτής της κατάστασης. Η αναχώρηση 300.000 περίπου ανθρώπων απογύμνωσε κυριολεκτικώς πολλά εργοστάσια και συνεταιρισμούς, ενώ παράλληλα δεν υπήρχε ποιος να τους αντικαταστήσει. Ο Τύπος τότε, όπως του υπογορεύθηκε, έγραψε ότι αυτοί που έφυγαν είναι και οι υπεύθυνοι για την άσχημη οικονομική κατάσταση της χώρας. Οι Βούλγαροι άρχισαν υποχρεωτικά να δουλεύουν σε δύο και τρεις δουλειές ταυτόχρονα. Αυτό εξηγεί εν μέρει και την οργισμένη αντίδραση στη νέα απόφαση».

Οι ανησυχίες των διαδηλωτών

Και ενώ οι διαδηλωτές επέστρεψαν στα σπίτια τους, δεν έχει αποσαφηνισθεί προς το παρόν γιατί αντέδρασαν και τι τους φοβίζει. Ο τουρκικός επεκτατισμός ή και μια αρκετή δόση ιδιοτέλειας;

«Η Βουλγαρία δεν θα γίνει Κύπρος» έγραφαν πολλά πλακάτ κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων. «Ποιοι είναι οι Τούρκοι το απέδειξαν στην Κύπρο» έλεγε ο νεαρός αστυφύλακας σε μια Βουλγάρη που φορούσε στο πέτο της το έμβλημα μιας από τις ομάδες της αντιπολίτευσης, ξεχνώντας ότι την ώρα εκείνη βρισκόταν σε διατεταγμένη υπηρεσία. «Ίσα δικαιώματα χωρίς προνόμια» φώναζαν οι ομιλητές στις ίδιες συγκεντρώσεις. Όταν ζητήσαμε διευκρινίσεις μας απαντήθηκε ότι ένας μουσουλμάνος για δεκαπέντε ημέρες εργασία σε οικοδομές έπαιρνε μισθό 30 ημερών. Επίσης τα παιδιά τους μπορούσαν να μπουν στο πανεπιστήμιο με μικρότερη βαθμολογία από τον Βούλγαρο υποψήφιο.

Υ ΑΙΜΟΥ...

του Νίκου Χίου

Ζητήσαμε από τον Πέτκο Σιμεόνωφ* να μας δώσει έναν χαρακτηρισμό για τους Βούλγαρους που συμμετείχαν στις διαδηλώσεις. «Ορισμένοι —μας απάντησε— αναμίχθηκαν άμεσα στην υλοποίηση της απόφασης. Άλλοι, πάλι, όταν έφυγαν οι μουσουλμάνοι το καλοκαίρι για την Τουρκία αγόρασαν τα σπίτια τους και όλη τους την περιουσία σε εξευτελιστικές τιμές και τώρα, αυτοί που γύρισαν τα ζητάνε πίσω. Στη συγκεκριμένη περίπτωση απειλούνται άμεσα τα συμφέροντά τους».

Πολλοί από αυτούς που είχαν έλθει στη Σόφια για να διαμαρτυρηθούν έλεγαν τις εξής φράσεις στα πηγαδάκια: «Ξέρετε τι μας έλεγαν οι Τούρκοι όταν έφευγαν; Φεύγουμε με αυτοκίνητα και θα επιστρέψουμε με τανκς». «Ξέρετε ότι πριν φύγουν κατέστρεψαν τεράστιες ποσότητες σε αλεύρι και λάδι, χύνοντάς τα στις πλατείες;».

Και πάλι ο λόγος στον Πέτκο Σιμεόνωφ αφού τον ρωτήσαμε ποια είναι σήμερα η κατάσταση στη μουσουλμανική μειονότητα την οποία το επίσημο κράτος αποκαλεί πλέον «τουρκόφωνο και μουσουλμανικό πληθυσμό»: «Αυτή τη στιγμή μπορούμε να την χωρίσουμε σε τρεις ομάδες. Στην πρώτη συγκαταλέγονται όσοι θέλουν να διατηρήσουν τα νέα τους ονόματα. Αυτοί οι άνθρωποι θα πρέπει να υποστηριχθούν από την κυβέρνηση. Η δεύτερη, είναι νομιμόφρονες προς τη Βουλγαρία, αλλά θέλουν να επανέλθουν στα παλιά τους ονόματα. Η τρίτη ομάδα περιλαμβάνει αυτούς που θέλουν να αλλάξουν τα ονόματά τους, αλλά είναι νομιμόφρονες προς την Τουρκία. Αυτοί οι άνθρωποι θα πρέπει να φύγουν από τη χώρα και να πάνε να ζήσουν εκεί που νομίζουν ότι είναι η πατρίδα τους. Δεν πρέπει να υπάρξει κανένας συμβιβασμός. Επίσης δεν πρέπει να επιτραπεί η λειτουργία πολιτικών κομμάτων και κινημάτων σε εθνική ή θρησκευτική βάση».

Υ.Γ. Τι πράγμα είναι τελικά οι μειονότητες στην παλαιά ποτέ (;) πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης; «Γέφυρες φιλίας», «δούρειοι ιππείς», «πέμπτη φάλαγγα» ή «πυροκροτικοί μηχανισμοί»;

Συναρτάται το «παιχνίδι» με τις μειονότητες ή το «πρόβλημα-μειονότητες» με την εδαφική ακεραιότητα των κρατών της Βαλκανικής; Και, επιπλέον, τα σύννομα στην Χερσόνησο του Αίμου είναι δεδομένα ή όχι; Τα ερωτήματα αυτά δεν αφορούν μελλοντολόγους ή οιωνοσκόπους.

* Ο Πέτκο Σιμεόνωφ είναι πρόεδρος της Λέσχης για τη Διαφάνεια και τη Δημοκρατία και σημαίνουν στέλεχος της Ένωσης των Δημοκρατικών Δυνάμεων.

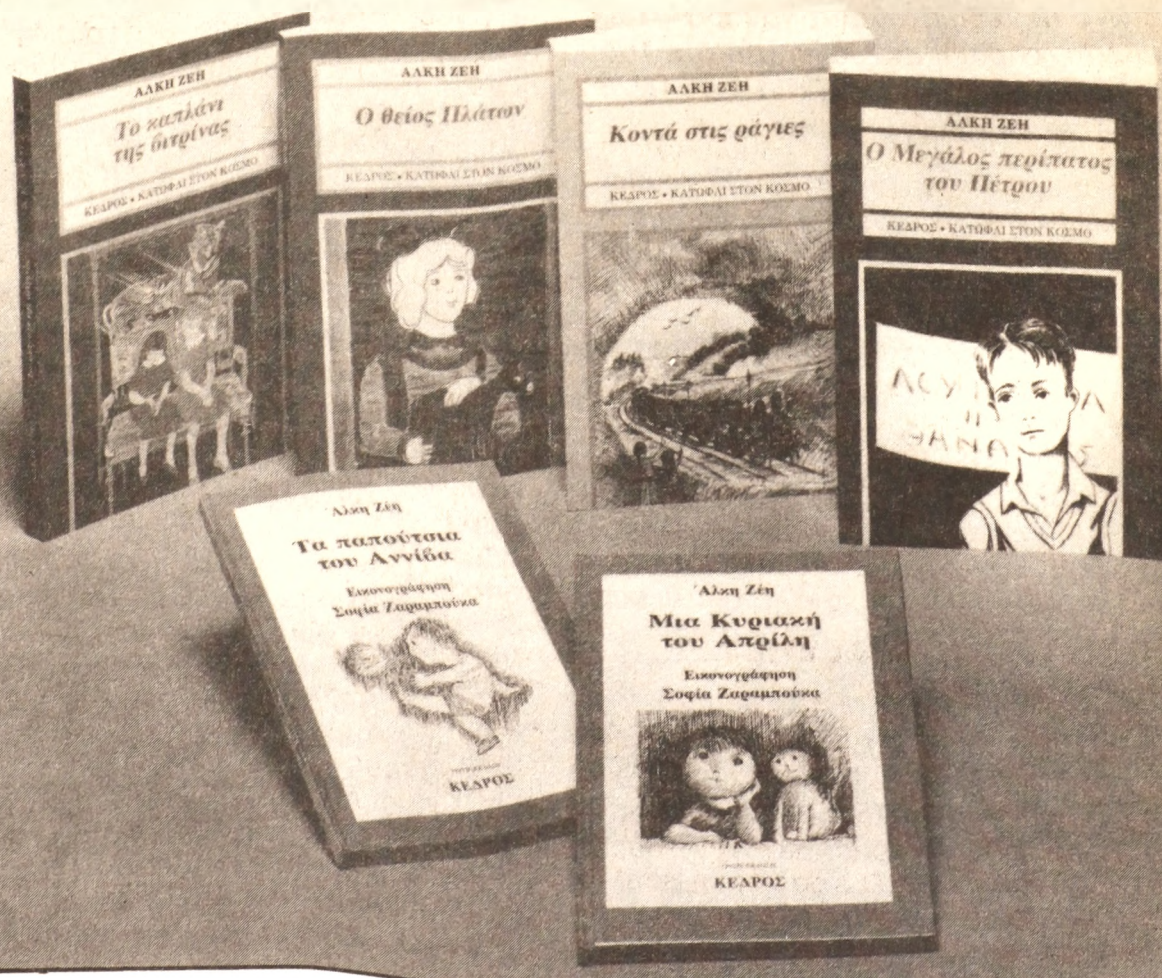
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γεναδίου 3 – τηλ. 36.02.007

ΑΛΚΗ ΖΕΗ

- Ο θείος Πλάτων
- Κοντά στις ράγιες
- Το καπλάνι της βιτρίνας
- Τα παπούτσια του Αννίβα
- Μια Κυριακή του Απρίλη
- Ο Μεγάλος περίπατος του Πέτρου

ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ

Αυγή ελευθερίας στη Νότια Αφρική;

«Πάλαιψα ενάντια στην κυριαρχία των λευκών και πάλαιψα ενάντια στην κυριαρχία των μαύρων. Σήκωσα το ιδανικό μιας δημοκρατικής και ελεύθερης κοινωνίας στην οποία όλα τα άτομα θα ζουν αρμονικά και με ίσες ευκαιρίες..., πρόκειται για ένα ιδανικό για το οποίο είμαι έτοιμος να πεθάνω».

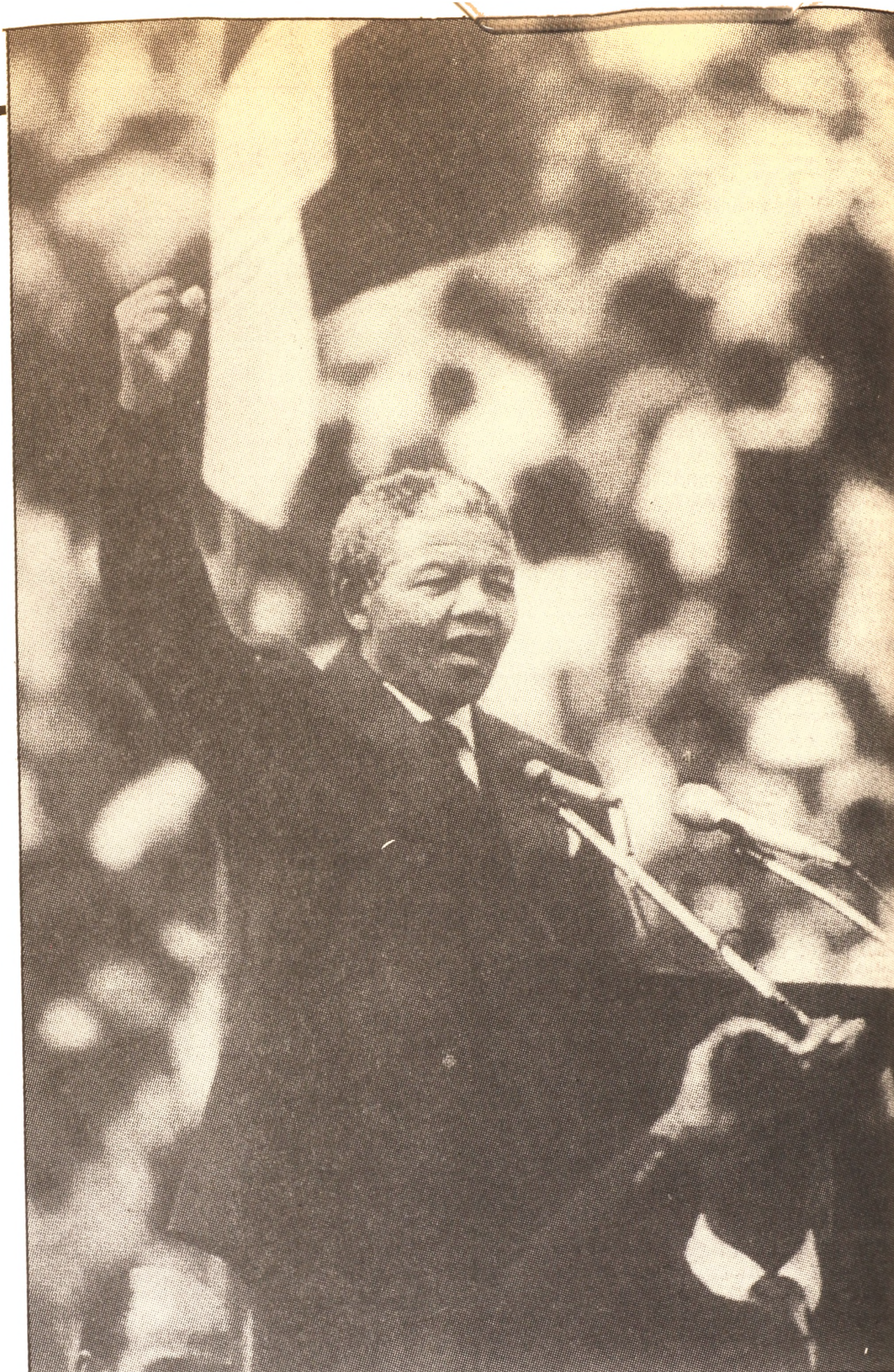
Νέλσον Μαντέλα

Ενώπιον του δικαστηρίου 12 Ιουνίου 1964

«Η προσφυγή μας στον ένοπλο αγώνα το 1960 ήταν μια καθαρά αμυντική πράξη απέναντι στη βία του apartheid. Δεν έχουμε άλλη επιλογή παρά να τον συνεχίσουμε».

Νέλσον Μαντέλα

Μιλώντας σε συγκέντρωση την ημέρα της απελευθέρωσής του (11-2-90)

Ο Νέλσον Μαντέλα μετά την απελευθέρωσή του στο Σοβέτο χαιρετώντας μεγάλη συγκέντρωση των οπαδών του Αφρικανικού Εθνικού Μετώπου, στην μεγαλύτερη πολιτική συγκέντρωση που γνώρισε ποτέ η Νότια Αφρική.

Η απελευθέρωση του **Νέλσον Μαντέλα** στις 11 Φεβρουαρίου από τις φυλακές Victor Verster κοντά στο Καίηπ Τάουν, χαιρετίστηκε από όλο τον κόσμο σαν ένα πρώτο, αλλά άκρως σημαντικό βήμα, προς την κατεύθυνση της ειρήνευσης της χώρας και της εξεύρεσης τρόπων για την κατάργηση του συστήματος των φυλετικών διακρίσεων και της δημιουργίας μια ελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας στην οποία το χρώμα του δέρματος δε θα παίζει κανένα ρόλο.

Η μεταχείριση που επεφύλαξαν στο θέμα τα διεθνή μέσα μαζικής ενημέρωσης πριν και μετά την απελευθέρωση του Μαντέλα, μολονότι κουραστική, ήταν σε

μεγάλο βαθμό δικαιολογημένη, γιατί έστρεψε για μια ακόμα φορά τα βλέμματα προς ένα αναχρονιστικό, βίαιο και μεσαιωνικό καθεστώς που η διατήρησή του αποτελεί πραγματικό όνειδος για όσους το υπερασπίζονται και το στηρίζουν στην εποχή μας.

Φυλακισμένος για 27 ολόκληρα χρόνια η μορφή του Μαντέλα πήρε ηρωικές και μυθικές διαστάσεις, έγινε σύμβολο. Καμιά φωτογραφία του δεν έχει δημοσιευθεί τα τελευταία 20 χρόνια, μολονότι ήταν ο πιο «διάσημος» πολιτικός κρατούμενος του κόσμου. Σήμερα 72 ετών πέρα από τα χαρίσματα που διατηρεί ως ηγέτης της μαύρης πλειοψηφίας είναι και ένας ώριμος πολιτικός, από τον οποίο ε-

ξαρτώνται πολλά όσον αφορά τη δικαίωση των αγώνων των μαύρων, τη μετάβαση σε ένα καθεστώς στο οποίο θα συνυπάρχουν λευκοί και μαύροι χωρίς διακρίσεις.

Ο κόσμος που συνάντησε ο Μαντέλα βγαίνοντας από τη φυλακή δεν είναι και πολύ διαφορετικός από αυτόν που άφησε πίσω του όταν φυλακίστηκε. Αν και από τότε έγιναν ορισμένα μικρά βήματα, τα θεμέλια του apartheid παραμένουν γερά στη θέση τους. Το 14% του πληθυσμού που είναι λευκοί κατέχουν το 87% της γης.

Πρόσφατη έρευνα έδειξε ότι πάνω από 6 εκ. μαύροι εργάτες γης ζουν στο όριο συντήρησης, σε συνθήκες εξαθλίω-

σης. Οι δαπάνες του κράτους για την παιδεία παρουσιάζουν μια αναλογία 7 προς 1 μεταξύ λευκών και μαύρων. Παραμένουν τα ξεχωριστά σχολεία. Πάνω από 1 εκατ. παιδιά μαύρων δεν πάνε καθόλου σχολείο. Για εκατομμύρια μαύρους η ζωή στις πόλεις είναι άθλια, οι συνθήκες διαβίωσης εξευτελιστικές για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η εγκληματικότητα τρομακτική ως διεξοδος.

Η «κατά κεφαλήν» δολοφονίες στη βιομηχανική καρδιά της Ν. Αφρικής, στο Witwaterstand, είναι τριπλάσια από αυτή της Νέας Υόρκης, του Σικάγου ή του Λος Άντζελες. Η παιδική θνησιμότητα είναι 130 σε κάθε χίλια άτομα για τους μαύρους και 12 για τους λευκούς.

Ο κατάλογος των φυλετικών διακρίσεων πάνω στο οποίο εδράζεται η κοινωνική και οικονομική εκμετάλλευση είναι μακρύς.

Η απελευθέρωση του Μαντέλα θα δώσει νέα ορμή στο κίνημα των μαύρων και το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο για να συνεχίσουν τον αγώνα, ένας αγώνας που χρειάζεται συνεχή αφοσίωση, αντοχή και αυτοθυσίες, για να επιτύχει τους στόχους του, πάνω απ' όλα τη συνταγματική κατοχύρωση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων για λευκούς και μαύρους και την οργάνωση μιας δημοκρατικής πολιτείας στη βάση ενός εκλογικού συστήματος όπου η ψήφος του ατόμου, λευκού ή μαύρου μετρά το ίδιο.

Ο δρόμος αυτός δεν είναι εύκολος. Πέρα από τους πανηγυρισμούς το έργο που αναμένει τον Μαντέλα είναι εξαιρετικά δύσκολο. Οι πενήντα νεκροί μέσα σε μια βδομάδα από την απελευθέρωσή του αποτελούν αιματηρή και αδιάψευστη μαρτυρία.

Στο επίπεδο της πολιτικής πραγματι-

κότητας πολλά θα εξαρτηθούν από τον Μαντέλα και από τον πρόεδρο της Ν. Αφρικής, πρόεδρο της λευκής μειοψηφίας το δικηγόρο Φρέντερικ ντε Κλερκ αξίωμα που ανέλαβε μόλις πέρσι. Θεωρούμενος σαν άκρως συντηρητικός, ο ντε Κλερκ ανέλαβε την πολιτική πρωτοβουλία, την απαγόρευση λειτουργίας του Κογκρέσου και απελευθέρωσε τον Μαντέλα, κατήργησε πολλούς περιορισμούς για τους μαύρους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επέτρεψε την επιστροφή των εξόριστων πολιτικών προσφύγων καλώντας ταυτόχρονα το Κογκρέσο σε διαπραγματεύσεις. Οι δυσκολίες του ντε Κλερκ —είναι προφανείς καθώς οι ακροδεξιοί λευκοί με επικεφαλής το ρατσιστικό Συντηρητικό Κόμμα του Koos van der Merwe που προσπαθούν με κάθε τρόπο να σταματήσουν οποιαδήποτε διαδικασία κατάργησης των φυλετικών διακρίσεων. Το στοίχημα του ντε Κλερκ δεν είναι βέβαιο ότι θα κερδηθεί. Ο δρόμος για την ειρηνική επίλυση του προβλήματος δεν έχει διασφαλισθεί. Η κίνηση για την απελευθέρωση του Μαντέλα ήταν βέβαια υπολογισμένη. Χρειάζεται από το στρατόπεδο της πλειοψηφίας των μαύρων ένας ηγέτης που να απολαμβάνει της εμπιστοσύνης των μαύρων, κι όχι μόνο του Κογκρέσου, ικανός να οδηγήσει το λαό του σε ειρηνικές επιδιώξεις. Γι' αυτό και η αντίδραση της κυβέρνησης του ντε Κλερκ στις προσεκτικά προετοιμασμένες ομιλίες του Μαντέλα στο Κάιηπ Τάουν και στο Σοβέτο, στις οποίες αναφέρθηκε στη συνέχιση του ένοπλου αγώνα, ήταν μετρημένη. Γιατί ο ντε Κλερκ υπολογίζει ότι στην Τράπεζα των διαπραγματεύσεων θα πρέπει να έχει έναν πραγματικό εκπρόσωπο της μαύρης πλειοψηφίας.

Ο ντε Κλερκ φυσικά γνωρίζει το ίδιο καλά όσο και ο Μαντέλα ότι ο «ένοπλος αγώνας» δεν είναι παρά ένα μέσο προπαγάνδας για το Κογκρέσο. Αυτός ήταν άλλωστε και ο αρχικός σκοπός εφόσον ο ένοπλος αγώνας ουδέποτε στράφηκε εναντίον προσώπων αλλά περιοριζόταν σε σαμποτάζ και επιθέσεις κατά άψυχων στόχων. Άλλωστε το τελευταίο εξάμηνο κι αυτές ακόμα οι επιθέσεις έχουν σταματήσει.

Πέρα από την αφοσίωση των μαύρων στο πρόσωπο του Μαντέλα ο ίδιος γνωρίζει ότι πρέπει να κινηθεί προσεκτικά, πρώτον για να κερδίσει την εμπιστοσύνη και την ιδιότητα του πανεθνικού ηγέτη των μαύρων και δεύτερον για να απομονώσει επιθέσεις από τα αριστερά που θα επιμένουν στη διεξαγωγή ενός βίαιου ένοπλου αγώνα ο οποίος στην παρούσα συγκυρία δεν φαίνεται ότι θα βοηθήσει παρά μόνο τα ακροδεξιά στοιχεία των λευκών και θα καταστρέψει τις ελπίδες για ένα ενιαίο κράτος της Νότιας Αφρικής, με αρμονική συμβίωση λευκών και μαύρων.

Η κυβέρνηση του ντε Κλερκ χρειάζεται να κινηθεί γρήγορα για να υπερκεράσει τις αντιδράσεις των λευκών και να κερδίσει το στοίχημα. Διότι το θέμα της άρσης των διεθνών οικονομικών κυρώσεων είναι δευτερεύον, και ας θορυβεί η κ. Θάτσερ. Η διεθνής κοινότητα δεν πρόκειται να άρει τις κυρώσεις αυτές με μόνο αντίτιμο την απελευθέρωση του Μαντέλα. Αντίθετα πρέπει να πιέσει ώστε να ανοίξει ο δρόμος των διαπραγματεύσεων για να τεθούν τα θεμέλια μιας νέας Νότιας Αφρικής. Να γιατί, ο ρόλος του Μαντέλα έχει πλέον καθοριστική σημασία για το μέλλον της χώρας αυτής. Πολύ λίγα περιθώρια χρόνου δεν υπάρχουν.

Μια ζωή αγώνες

18/7/1918: Γεννιέται στο Qunu. Ο πατέρας του είναι φύλαρχος.

1938: Φοιτά στο πανεπιστήμιο του Fort Hare. Αποβάλλεται δύο χρόνια αργότερα μετά από μεγάλη φοιτητική απεργία. Φεύγει για το Γιοχάνεσμπουργκ για να αποφύγει συμφωνημένο μεταξύ των γονέων γάμο.

1914: Τελειώνει τη νομική στο Πανεπιστήμιο του Witwatersrand με μαθήματα αλληλογραφίας.

1944: Μαζί με τον Όλιβερ Τάμπο και τον Βάλτερ Σιζούλου δημιουργούν την Ένωση Νεολαίας του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου.

1948: Γραμματέας της Νεολαίας. Το 1950 γίνεται πρόεδρος της οργάνωσης.

1952: Εργάζεται για να στρατολογήσει εθελοντές στην εκστρατεία για παράβαση των νόμων για τις φυλετικές διακρίσεις.

26/6/1952: Η εκστρατεία ανυπακοής. Μαζί με 51 άλλους, παραβιάζονται οι νόμοι για την απαγόρευση της κυκλοφορίας.

Δεκέμβριος 1952: Ανοίγει δικηγορικό γραφείο μαζί με τον Τάμπο. Συλλαμβάνεται και κατηγορείται μαζί με άλλους για παράβαση διατάξεων του Νόμου κατά του κομμουνισμού. Καταδικάζεται με αναστολή.

Σεπτέμβριος 1953: Αναγκάζεται να παραιτηθεί από το Κογκρέσο και να ασκεί μυστικά την ηγεσία λόγω των περιορισμών που του επεβλήθηκαν.

6/12/1956: Μαζί με άλλους 156 του απαγγέλλεται κατηγορία για εσχάτη προδοσία.

Ιούνιος 1958: Παντρεύεται την κοινωνική λειτουργό Winnie Madikizela χωρίζοντας την πρώτη του γυναίκα Έβελυν.

21/3/1960: Εξήντα εννέα μαύροι διαδηλωτές σκοτώνονται από την αστυνομία στο Sharpeville. Κηρύσσεται κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Το Κογκρέσο τίθεται εκτός νόμου.

29/3/1961: Μετά από δικές που κράτησαν 4½ χρόνια, ο Μαντέλα και οι

συγκατηγορούμενοί του αθώνονται. Για 17 μήνες ο Μαντέλα ζει σαν φυγάς και αναλαμβάνει αρχηγός της στρατιωτικής πτέρυγας του Κογκρέσου.

Μάιος 1961: Από την παρανομία προσπαθεί να οργανώσει παναφρικανική απεργία.

11/1/1962: Διαφεύγει από τη χώρα, εμφανίζεται σε Διάσκεψη στην Αιθιοπία, μεταβαίνει στην Αλγερία για εκπαίδευση στον ανταρτοπόλεμο και στο Λονδίνο για συνάντηση με αριστερούς πολιτικούς.

5/8/1962: Λίγες εβδομάδες μετά την επιστροφή του στη Νότια Αφρική συλλαμβάνεται.

Νοέμβριος 1962: Δικάζεται και καταδικάζεται σε 5 χρόνια φυλάκιση.

1964: Καταδικάζεται σε ισόβια δεσμά.

11/2/1990: Απελευθερώνεται από τις φυλακές Victor Verster κοντά στο Cape Town, όπου ήταν φυλακισμένος.

Το μαρτύριο του Σισύφου

Αφιερωμένο εξαιρετικό στην επέτειο της ΕΠΟΝ

23 του Φλεβάρη σήμερα, 47 χρόνια ολοκληρωμένα από την επέτειο της ίδρυσης της ΕΠΟΝ. Πόσα και πόσα δεν έχουμε να θυμηθούμε και πόσα δεν έχουμε αναφέρει γι' αυτήν την επέτειο. Υπάρχουν παλιά σπίτια της Αθήνας, σε γειτονιές που έμειναν άθικτες από τη λαίλαπα της αντιπαροχής που διασώζουν και σήμερα ακόμα στο σοβά τους, αχνό το ίχνος μιας επιγραφής με την ημερομηνία: **23/2/1943**. Πότε γράφτηκε αυτό το σύνθημα; Το 1944, το 1945 ή μήπως στα χρόνια του εμφυλίου; Σίγουρα πάντως, τουλάχιστον πριν από 40 χρόνια.

Χρέος μας εφέτος να θυμηθούμε αυτή την ημερομηνία. Όχι βέβαια σε ύφος επικό και με αναφορές στο μαρτυρολόγιο. Η Ηλέκτρα, ο Μαστραντώνης, ο Τεριακός δεν έχουν χρεία των λόγων μας, των αναφορών μας και της μνήμης μας. Αυτοί έφυγαν νωρίς, είναι αμόλυντοι και ο θάνατός τους θα είχε συμβεί άλλες δέκα φορές αν είχαν ξεγλιστρήσει με την πρώτη. Έχουν τόσα πολλά διαμεσολαβήσει από τότε που αν πρέπει να τους συσχετίσουμε με κάποιαν εποχή δεν είναι βέβαια η σημερινή εποχή των συναγωνιστών και των επιγόνων τους. Γιατί οι συναγωνιστές τους και ζώντες διεκδικητές της επονίτικης παράδοσης είναι ο Μπριλλάκης, ο Γλέζος, ο Κύρκος, ο Φαράκος. Αναφορά στην ΕΠΟΝ μπορεί να γίνει σήμερα σε σχέση με χρόνους πιο παλιούς από το 1943. Ίσως 47 χρόνια πριν, αλλά με κανέναν τρόπο 47 χρόνια μετά.

Οι αριστεροί σήμερα, οι τότε επονίτες, τα παιδιά και τα εγγόνια των τότε επονιτών —και ειδικά όλοι όσοι απ' αυτούς αυτοαποκαλούνται ακόμα αριστεροί, και έχει πολύ σημασία αυτή η διευκρίνιση— έχουν άλλα να μετρήσουν και άλλα να αναλογιστούν: Μόλις προχτές τους προέκυψε ένας Σαρτζετάκης. Δεν είχαν συνέλθει καλά καλά από τις συγνώμες για την εισβολή της Πράγας και δεν είχαν καλά καλά καταλάβει γιατί πάντως ξεχάστηκε το 1953 στο Βερολίνο και το 1956 στη Βουδαπέστη.

Αυτοί οι παλιοί αριστεροί και τα αριστερών φρονημάτων παιδιά τους και τα άλλα παιδιά που με άλλους δρόμους έφτασαν στην Αριστερά, πρέπει σήμερα

να ξαναδιαβάσουν από την αρχή πολιτική οικονομία, φιλοσοφία, δίκαιο, ιστορία. Θα πρέπει να ξεφυλλίσουν και πάλι το παλιό άλμπουμ με τις φωτογραφίες και τις αφίσες του κινήματος της Αριστεράς για να γράψουν στο περιθώριο σχόλια και υπομνηματισμούς που να διορθώνουν τις ξεθωριασμένες λεζάντες. Βέβαια ξέρουν οι ίδιοι πως είχαν βρει από παλιά δεκάδες λάθη «τυπογραφικά». Αλλά δεν μπήκαν στον κόπο να το πουν και να το ομολογήσουν. Τώρα η εργασία αυτή είναι πιο επίπονη: γίνεται στο φως της ημέρας και τα μάτια κουράζονται περισσότερο. Είναι πολλοί εκείνοι που δεν αντέχουν τέτοιες δοκιμασίες, άλλοι βαριούνται τώρα πια και άλλοι σκέφτηκαν πως δεν αξίζει τον κόπο γιατί όλα είναι μια πλάνη, μια μεγάλη απάτη. Ο καθείς και το δίκιο του. Άλλωστε έχει το ίδιο συμβεί ξανά και ξανά. Υπήρξε βέβαια μια δεκαετία, στο καμίνι του Εμφυλίου και τη δοκιμασία της Ήττας που όλα αυτά είχαν αποσαφηνιστεί. Όμως οι θυσίες, η πίκρα, η μνήμη της Ηλέκτρας, του Μαστραντώνη, του Τεριακού ήταν ισχυρές αναστολές για να σκεφτούμε με νηφαλιότητα.

Ο χρόνος όμως πρέπει να ωρίμασε όλους. Όσα συνέβησαν στις χώρες του «σοσιαλιστικού παραδείσου» και όσα συντελέστηκαν την τελευταία δεκαετία στη χώρα μας είναι λόγοι ισχυροί για να συνέλθουμε. Εμείς, που με κάποιο τρόπο αυτοαποκαλούμαστε ακόμα αριστεροί. Σήμερα, είναι διπλός ο κόπος:

Πρέπει να αρνηθούμε —αν το πιστεύουμε— τις Σειρήνες που πάνε να μας ξελογιάσουν και μας ψιθυρίζουν πως όλα τέλειωσαν και ωφείλουμε να στρέψουμε την πλώρη για άλλα περιγιάλια. Και πρέπει την ίδια στιγμή να αναμετρηθούμε με εκείνους που μοιρολατρικά παραπατούν στα ίδια παλιά μονοπάτια με τα ξεσοσιασμένα άρβυλά τους.

Με τους τελευταίους δεν είναι καθόλου εύκολη η συνεννόηση. Είναι οι *επιγονοί* που θα τους υποφέρουμε και θα μας ζαλίζουν και θα μας ταλαιπωρούν.

Σκοντάφτουμε καθημερινά πάνω τους. Αναγκάζομαστε να μιλάμε σε τόνους σοβαρούς και λόγο *διαλεκτικό* μαζί τους για το *καλό της υπόθεσης*. Και συνήθως εμείς βρισκόμαστε εκτός παιγνίου και αυτοί είναι που τα ξέρουν όλα και αποφασίζουν και για μας περί *του καλού της υπόθεσης*.

Αλλά κάτι άλλο είναι που πρέπει να απαντηθεί άμεσα. (Δεν αφορά βέβαια τους *επίγονους* αλλά να, που μπερδεύονται και αυτοί, γιατί στο τέλος θα έρθουν πάλι αυτόκλητοι να μιλήσουν και *εκ μέρους μας*). Αυτό που πρέπει να απαντηθεί είναι αν υπάρχει ελπίδα και αποχρών λόγος για τον αριστερό λόγο.

Όχι γιατί είναι σήμερα η επέτειος της ΕΠΟΝ αλλά γιατί ο στόχος μας δεν πρέπει να είναι όπως εκείνος του Σισύφου. Η πολιτική διαστροφή και η εγκληματική α-

νάδειξη των «σοσιαλιστών» στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης σε συνδυασμό με τα έργα και τις ημέρες των δικών μας επιγόνων, πρέπει να μην το ξεχάσουμε, δεν έχει τίποτε το κοινό με την αλήθεια και δεν μπορεί να αμαυώσει αγώνες γνήσιους που διεξήχθησαν από ανθρώπους τίμιους όπου γης και από αιώνες. Το «στιγμιαίο» των Πυγμαίων δεν καταργεί αιτήματα και δεν αναιρεί οράματα. Είναι πολύ άμεση και πολύ ουσιαστική η σχέση των ανθρώπων με την ελπίδα για καλύτερη ζωή, για να παραιτηθούμε απ' αυτήν επειδή κάποιοι, σε μίαν άκρη της γης, δεν κατάλαβαν τι συνέβη στις 23/2/1943.

Χρήστος Νησιώτης

Οι βάσεις του θανάτου

Μια βδομάδα τώρα βρίσκομαι σε μεγάλη αμηχανία. Ένα από θέματα που με είχαν απασχολήσει ως πολιτικό ον επί πολλά έτη, βρήκε επί τέλους τη λύση του. Κανονικά έπρεπε να νοιώθω εθνικά υπερήφανος όπως μου συνέβη πολλές φορές στο παρελθόν. Αλλά, μετά από σκέψη, με κατέλαβε το αντίθετο της υπερφάνειας αίσθημα: ένοιωσα κάποια ντροπή και μάλιστα δεν θέλω να πολυσυζητώ το πρόβλημα. Εξού και η αμηχανία. Θα καταλάβετε τι εννοώ.

Στο πολιτικο-ιδεολογικό μου οπλοστάσιο η απομάκρυνση των βάσεων του θανάτου κατελάμβανε κεντρικό σημείο αναφοράς. Ως οπαδός της Αριστεράς είχα έναν ισχυρό λόγο να συμπορεύομαι με τους συντρόφους του ΠΑΣΟΚ που κι αυτοί αντιπάλευαν τις βάσεις. Μάλιστα, ο πρόεδρος του Κινήματος είχε πολύ συχνά αναφερθεί στο ζήτημα και μας είχε όλους εμπνεύσει με τους φλογισμένους λόγους του όπου βέβαια το γνωστό σύνθημα «η Ελλάδα στους Έλληνες» είναι προφανές ότι συμπεριλάμβανε και την απομάκρυνση των βάσεων.

Δεν είχα μείνει αδρανής. Στον «αντιβασιικό» αγώνα, όπως συνηθίσαμε να λέμε όλη εκείνη τη δραστηριότητα που είχε αναπτυχθεί την προηγούμενη δεκαετία, έβαλα και γω ένα λιθαράκι. Η δική μου συμβολή δεν εξαντλήθηκε στις έντονες συζητήσεις στα κομματικά όργανα ή στα πηγαδάκια —ιδεολογική ζύμωση μέσα στις μάζες με δυο λόγια— αλλά έφθασε στα άκρα: Αρκετές φορές διακινδύνευσα τη σωματική μου ακεραιότητα σε μικροσυμπλοκές στις διαδηλώσεις και μια φορά μάλιστα πιάστηκα στα χέρια με έναν τέως φίλο μου που είχε τραβήξει άλλον δρόμο.

Στο θέμα αυτό, το έθνος μας είχε διχαστεί. Απέναντι στις προοδευτικές δυνάμεις είχε αντιταχθεί ο οπαδός της δεξιάς που είχε πεισθεί ότι το αμυντικό συμφέρον της χώρας εντός της ατλαντικής συμμαχίας, επέβαλλε την παρουσία των αμερικανικών βάσεων. Εξάλλου για την άρση αυτού του διλήμματος και ο πρόεδρος του συμμαχικού μας Κινήματος είχε επανειλημμένα διακηρύξει ότι «το ΠΑΣΟΚ θα ζητήσει τη γνώμη του λαού με δημοψήφισμα». (Μες στη γενική θολούρα καλό είναι που το ξέχασε γιατί θα γινό-

μασταν ρεζίλι — αν και τώρα σκέφτομαι ότι σκόπιμα το απέφυγε).

Τώρα πάλι δήλωνε, όταν βγήκε η σχετική ειδήση της παραίτησης των αμερικανών από το αίτημα της διατήρησης των βάσεων, ότι, λέει «αποτελεί δικαίωση των θέσεων του ΠΑΣΟΚ, του νόμου του 1983, που προέβλεπε την αποχώρηση των βάσεων». Ως φυσιολογικός άνθρωπος, είμαι αρκετά αφελής και βρίσκουν έδαφος να με κοροϊδεύουν αλλά αντιδρώ φυσιολογικά όταν καταλάβω ότι με δουλεύουν ανενδοιάστως. Γι' αυτό και δεν σχολιάζω τις δηλώσεις του Αντρέα.

Με ενδιαφέρει όμως όσα δήλωνε παλιά για τις βάσεις του θανάτου η Αριστερά και όσα λέει σήμερα για να ερμηνεύει την κατάληξη του θέματος. Διότι δεν ανέχομαι την κοροϊδία από οπουδήποτε προερχόμενη. Δεν είμαι υπήκοος μιας μεγάλης δύναμης, άρα δεν μπορώ να συμμετάσχω υπερηφάνως στα όσα ο Γκορμπατσώφ και ο Μπους συμφώνησαν στην Μάλτα. Εννοώ όμως να μην παραπλανώμαι από συνθήματα και όταν καλούμαι σε αγώνες, να μου ξεκαθαρίζουν ακριβώς τους λόγους για τους οποίους πρέπει να κατεβώ στους δρόμους. Τώρα θα πείτε και ποιος είσαι συ κύριε, ένας απλός οπαδός είσαι και τίποτε περισσότερο. Και θα φέρουν το παράδειγμα του τέως υπουργού κ. Γιάννη Καψή.

Θυμάστε αλήθεια πόσες εργατώρες υπουργού είχε αναλώσει, πόσες επιθέσεις είχε δεχτεί για ενδοτικότητα (από αριστερά) ή αδιαλλαξία (από δεξιά) και πόσες δηλώσεις είχε κάνει ο άνθρωπος κατά τις διάφορες φάσεις των διαπραγματεύσεων; Ε, λοιπόν, εδώ κοτζάμ υπουργός είχε φάει τόση κοροϊδία και ξενοχτούσε πάνω από φακέλους, γιατί λοιπόν να μην διατρέξω εγώ, ο απλός οπαδός, μερικές φορές την Πανεπιστημίου με πλακάτ;

Αλλά μιας και ήρθε η κουβέντα στον κ. Καψή, πρέπει να πούμε ότι ο άνθρωπος πιο πολύ κόπιαζε ως εκπρόσωπος της κλαδικής των εργαζομένων στις βάσεις και λιγότερο ως υπουργός των Εξωτερικών. Αν αναδιφήσει στο ημερολόγιό του θα ανακαλύψει ότι οι εργασιακές σχέσεις τον απασχόλησαν περισσότερο χρόνο από το χρονοδιάγραμμα απομάκρυνσης. Και τι θα γίνει τώρα με τους εργαζομένους στις βάσεις; Δεν θα υπάρξει πρόβλημα ανεργίας; Δεν φαντάζομαι βέβαια να ξεσηκωθούν μερικοί και να πουν «μη φύγουν οι βάσεις γιατί οι εργαζόμενοι θα μείνουν στο δρόμο». Ε, αν συμβεί και αυτό εγώ θα είμαι ο πρώτος που θα ξεσηκωθεί. Να δείτε όμως ότι θα συμβεί και το άλλο: Στη Γλυφάδα θα τα βάψουν μαύρα. Οι ιδιοκτήτες διαμερισμάτων που θα βρίσκουν τόσο ακριβά νοίκια και μάλιστα καταβαλλόμενα σε συνάλλαγμα; Και τι θα γίνουν οι καφετέριες, τα μπαρ, οι ντισκο της περιοχής; Δεν είναι δήμαρχος και ο κ. Κασσιδόκωστας που ίσως θα μπορούσε να σκεφθεί κάτι πρακτικό.

Βλέπετε όλοι ξέρουμε να φωνάζουμε αλλά ποτέ στην ώρα μας. Ίσως μόνον ο πρόεδρος του Κινήματος έχει δικίο που επί μονίμου βάσεως ομιλεί ακουόμενος και στο τέλος αισθάνεται ότι ο «αγώνας του τώρα δικαιώνεται».

Γ. Καμπίτης

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ

1. *Ο Άνθρωπος που αγαπούσε τα Νησιά*

D. H. LAWRENCE

Απόδοση Σπύρος Ηλιόπουλος

2. *Η Γρεναδιέρα (Το Σπίτι με τις Ροδιές)*

HONORÉ DE BALZAC

Μετάφραση Έφη Κορομηλά

3. *Οι Τέσσεροι Διαβόλοι*

HERMAN BANG

Μετάφραση Κώστας Χατζόπουλος

4. *Η Πανσιόν και Άλλα Διηγήματα*

JAMES JOYCE

Μετάφραση Κοσμάς Πολίτης

5. *Περιπλάνηση*

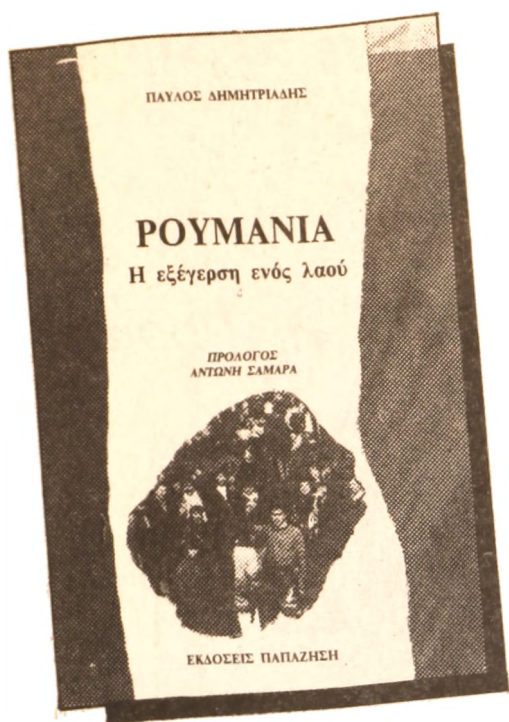
GIOVANNI VERGA

Μετάφραση Ελένη Ροντογιάννη

Απ' τις Εκδόσεις

G U T E N B E R G

Η σειρά «Λογοτεχνία για Νέους» απευθύνεται κυρίως σε ηλικίες από την εφηβική και πάνω, στοχεύοντας σε μια ουσιαστικότερη εισαγωγή του νέου αναγνώστη στο σοβαρότερο διάβασμα, στο είδος του βιβλίου δηλαδή που θα τον συνοδεύει σ' όλη του τη ζωή.

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο για τη «μεγάλη στιγμή» του ρουμανικού λαού κυκλοφόρησε από τις ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, με τίτλο «Ρουμανία: η εξέγερση ενός λαού». Ο δημοσιογράφος ΠΑΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ που έζησε από κοντά, ως απεσταλμένος της εφημερίδας του, τα μεγάλα γεγονότα που συγκλόνισαν την παγκόσμια κοινή γνώμη καταγράφει μέσα από τις 275 σελίδες του βιβλίου του όλο το χρονικό της επανάστασης. Μεταφέρει το ρεπορτάζ των ημερών εκείνων που ο δικτάτορας Τσαουσέσκου έπεφτε και ο λαός άρχισε να αναπνέει πιο ελεύθερα και να ελπίζει. Τον πρόλογο του βιβλίου έχει κάνει ο πρώην υπουργός Εξωτερικών Αντ. Σαμαράς.

Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ, Νικητάρá 2,
Αθήνα, τηλ. 36 22 496 - 36 09 150

Απο τον Εκδοτικό οίκο
ΓΙΑΛΛΕΛΗ
κυκλοφορούν

ΑΠΟΣΤΑΓΜΑΤΑ ΣΟΦΙΑΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΤΟΛΜΗΣ
ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ

Βιβλίο απαραίτητο για κάθε σύγχρονο
έλληνα που ζητά κείμενα ΑΞΙΑΣ

Αποκλειστική διαθεση ΔΗΜ. ΚΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ και ΣΙΑ Ο.Ε.
Μαυρομυχαλή 3 τηλ. 3641.120

Ε.Τ.Α. ΧΟΦΜΑΝ ΤΑ ΕΛΙΞΙΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ

Μετάφραση
Πωλίνα Λάμψα

Στα ΕΛΙΞΙΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ ο Χόφμαν αφηγείται τη ζωή ενός αποστάτη μοναχού, του Αδελφού Μένταρ, που δεν μπόρεσε ν' αντισταθεί στο ηδονικό κρασί που ανακάλυψε σε μια μυστική κρύπτη του μοναστηριού.

Παραδομένος σε μια αλλόκοτη δύναμη, θ' αρχίσει για τον παράξενο καπουτσίνο μια ατελείωτη τρισκατάρατη και αιματοκυλισμένη περιπλάνηση. Ο ίδιος διχάζεται ανάμεσα στον πραγματικό εαυτό του και στις σατανικές μεταμορφώσεις του, χάνεται στα βάραθρα της τρέλας και του εγκλήματος.

Για ΤΑ ΕΛΙΞΙΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ, ο μεγάλος ποιητής Χάινε, έγραψε σε μια από τις «Επιστολές του από το Βερολίνο» ότι «στο μυθιστόρημα αυτό, που σου κόβει την ανάσα, υπάρχουν τα πιο φοβερά και τρομακτικά πράγματα που μπορεί να φανταστεί το ανθρώπινο μυαλό».

Ο Σίγκμουντ Φρουντ, εντυπωσιασμένος από το μυθιστόρημα αυτό του Χόφμαν, θα γράψει ότι «... στα ΕΛΙΞΙΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ σκιαγραφείται αριστοτεχνικά το θέμα του δεύτερου εαυτού, του διχασμού της ανθρώπινης ψυχής σε συνείδηση και ασυνείδητο».

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΚΟΙΝΟΠΡΑΚΤΙΚΗ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 68 - 106 80 ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ.: 360 9197

Εκδόσεις Γλάρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 - 106 77 ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ.: 361 8457

Ο καθαρός ήχος

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΣΤΟ ΙΝ

«Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής»

Τόμος Α': α-άμωρωμοσύνη 1933

Τόμος Β': άν-άπώρυγα 1939

Τόμος Γ', ημίτομος α': -αρα-άφης 1941

ημίτομος β': άφης-άν—βλέπω 1942

Αναμφίβολα το «Ιστορικόν Λεξικόν της Νέας Ελληνικής της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων» (ΙΛΝΕ) που εκδίδεται από την Ακαδημία Αθηνών είναι η πιο φιλόδοξη προσπάθεια στο χώρο της νεοελληνικής λεξικογραφίας. Το ιστορικό του εγχειρήματος θα πληροφορηθούν οι αναγνώστες από το ενημερωτικό και κριτικό άρθρο του κ. Ε. Κριαρά.

Το ΙΛΝΕ, αντίθετα με άλλα πιο γνωστά λεξικά (Πρωΐας, Δημητράκου, Σταματάκου κτλ.), δεν είναι χρηστικό. Είναι ένα επιστημονικό, ίσως σε παγκόσμια κλίμακα μοναδικό έργο, που ταξινομεί από τυπολογική, ετυμολογική και σημασιολογική άποψη ένα θαυμαστό και πλουσιότατο αρχείο διαλεκτικού κυρίως υλικού.

Το παράδοξο είναι πως από το 1933, οπότε εκδίδεται ο Α' τόμος, ως σήμερα, οι άνθρωποι του Κέντρου Συντάξεως του ΙΛΝΕ (ΚΣΙΛΝΕ) δεν κατάφεραν να καλύψουν εκδοτικά μήτε τα τρία πρώτα γράμματα του αλφαβήτου. (Οι ενέργειες βεβαίως του Γεωργίου Χατζιδάκι για τη σύνταξη ενός «Ιστορικού Λεξικού της ελληνικής γλώσσας» χρονολογούνται κιόλας από το 1908).

Είναι κοινός τόπος να επαναλάβουμε ότι η γλώσσα χαλνά, ότι το γλωσσικό αίσθημα αλλοιώνεται· είναι κοινός τόπος να θυμίσουμε πως τα επιστημονικά έργα που θα μας βοηθήσουν να διαμορφώσουμε γλωσσικά κριτήρια σπανίζουν. Επειδή το ΙΛΝΕ είναι ασφαλώς ένα τέτοιο έργο, επιχειρούμε να ανακαλύψουμε τους λόγους για τους οποίους η ολοκλήρωσή του καθυστερεί.

Το χειρότερο, ωστόσο, δεν είναι απλώς πως καθυστερεί. Όλα τα μεγαλόπνοα έργα ξεκινούν και συνεχίζονται επειδή υπάρχει ένα πρόγραμμα που άκρες· μέσες τηρείται. Ως το 1953, με όλες τις δυσχέρειες της εποχής και τα δεινά του πολέμου, ο τότε διευθυντής του ΚΣΙΛΝΕ Άνθιμος Α. Παπαδόπουλος (διηύθυνε κατά τα έτη 1932-1953) είχε κατορθώσει να εκδώσει και τον α' ημίτομο του Δ' τόμου. Μετά τον Άνθιμο Παπαδόπουλο το χάος. Ο άντρας αυτός, για καλή τύχη διευθυντών και συντακτών που ακολούθησαν, ετοίμασε με το επιτελείο του ένα μεγάλο μέρος από το υλικό που δημοσιεύτηκε αργότερα. Οι συντάκτες του ΙΛΝΕ σήμερα, που το υλικό της προεργασίας του Παπαδόπουλου έχει εξαντληθεί εκδοτικά, υπολογίζουν πως μόνον ύστερα από πέντε χρόνια, αν το προσωπικό του Κέντρου εργαστεί υπερεντατικά και απερίσπαστα, θα είναι δυνατή η δημοσίευση του επόμενου τόμου*. Το Ιστορικό Λεξικό έτσι φαίνεται πως θέλει παραπάνω από εκατό χρόνια για να συλλαβίσει «Έγώ είμι τό Άλφα καί τό Ω μέγα».

Καθώς το έργο δεν προχωράει, συνηθίζεται να ρίχνουμε τις ευθύνες στο ΚΣΙΛΝΕ και τους ανθρώπους του. Αλλά το Κέντρο δεν είναι αυτόνομο και το προσωπικό του τώρα αποτελείται από οχτώ συντάκτες, εννέα με τον διευθυντή. (Για ανάλογα έργα, όπως π.χ. το λεξικό της κοινής πολωνικής γλώσσας, εμόχθησαν πάνω από εκατό ψυχές).

Τις αποφάσεις για την διευθέτηση οποιουδήποτε ζητήματος παίρνει πάντοτε η Εφορευτική Επιτροπή που είναι ορισμένη από την Ακαδημία και αποτελείται από ακαδημαϊκούς. Για την ώρα Επιτροπείς είναι οι ακαδημαϊκοί κύριοι Κωνσταντίνος Ρωμαίος (Πρόεδρος), Αγαπητός Τσοπανάκης (Επόπτης), Κωνσταντίνος Τρυπάνης, Διονύσιος Ζακυθινός, Άγγελος Βλάχος, Μιχαήλ Σακελλαρίου (Μέλη). Ακαδημαϊκός γλωσσολόγος δεν υπάρχει και από τα μέλη της Επιτροπής στενή σχέση με τα προβλήματα του ΙΛΝΕ μόνο ο καθηγητής Αγαπητός Τσοπανάκης έχει· όμως ανήκει στην έδρα της Κλασικής Φιλολογίας. Ωστόσο, παραδόξως, η Ακαδημία αποφασίζει όχι μόνο για τα διο-

κητικά, αλλά και για τα ειδικά επιστημονικά θέματα του ΚΣΙΛΝΕ.

Επισήμως η Εφορευτική Επιτροπή συνεδριάζει δύο φορές το χρόνο. Κάθε συνάντηση δεν ξεπερνά τις δύο ώρες. Εκεί ο διευθυντής του Λεξικού, ο αρμοδιότερος για το θέμα, ακούει και υπακούει. Μέσα σε τέσσερις ώρες το χρόνο οι ακαδημαϊκοί μας περιμένουν να λύσουν τη σωρεία των προβλημάτων που προέκυψαν στο μεταξύ.

Οι μέριμνες του διευθυντή, που έχει το βάρος να κατευθύνει επιστημονικά τους συντάκτες, είναι, ανάμεσα σε άλλες, να αγοράζει χαρτί για το φωτοτυπικό μηχάνημα, να φωνάζει τον τζαμά να περάσει καινούργιο τζάμι, γιατί το παλιό έσπασε, να απαντάει στα τηλέφωνα ωσάν γραμματέας —αυτός που δεν ε-γνώρισε γραμματέα ποτέ του— κτλ. (Να μην ξεχνούμε πως τώρα το ΚΣΙΛΝΕ έχει επιφορτιστεί και με την παρασκευή του γλωσσικού άτλαντα του ελληνόφωνου κόσμου).

Οι συντάκτες αποδελτιώνουν, συντάσσουν, διορθώνουν τα τυπογραφικά δοκίμια, αναχωρούν σε αποστολές. Οι αποστολές για τη συλλογή γλωσσικού υλικού γίνονται το καλοκαίρι, όταν και αν εγκριθούν τα απαιτούμενα ποσά που όχι μόνο είναι ασημαντα, αλλά και παραδίδονται κάμποσους μήνες μετά τη λήξη των αποστολών.

Οι δύο γραφείς που διαθέτει το ΚΣΙΛΝΕ έχουν φιλολογική κατάρτιση αποφοίτου γυμνασίου. Και αυτός ο απόφοιτος γυμνασίου καλείται να εκτελέσει το έργο της αποδελτίωσης —σύνθετο στάδιο προεργασίας για τη συνθετότερη σύνταξη— που τα τελευταία χρόνια περιορίστηκε σε συλλογές διαλεκτικού κυρίως υλικού. Είναι ζήτημα αν οι γραφείς γνωρίζουν να δακτυλογραφούν και αν διαβάζουν μία ξένη γλώσσα. Αλλά αυτά είναι ψιλά γράμματα για τους ακαδημαϊκούς που τους διορίζουν.

Το Κέντρο στεγάζεται σε κτίριο που ανήκει στην Ακαδημία και βρίσκεται στην ευυπόληπτη οδό Συγγρού, δίπλα στον Άγιο Σώστη. Στη λεωφόρο Συγγρού: «Ανθρώποι, σεις που μαλώνετε και σαλιαρίζετε, που τα πάντα αρχίζετε και δεν τελειώνετε καμιά πράξη—» —για να θυμηθούμε τη «Λεωφόρο Συγγρού, Β'». Απομονωμένο έτσι από τις κεντρικές βιβλιοθήκες και το Πανεπιστήμιο —τελικά και αυτό πήρε τα όρη— δεν εξυπηρετεί με την πενιχρή βιβλιοθήκη του τις ανάγκες των επιστημόνων που εργάζονται σ' αυτό. Και είναι πενιχρή η βιβλιοθήκη, γιατί όταν ο διευθυντής ζητήσει από την Εφορευτική Επιτροπή την έγκριση για την αγορά μεγάλων ξένων διαλεκτικών λεξικών (τουρκικής, ιταλικής, προβηγκιανής κτλ.) —δεν αμφισβητήθηκε ποτέ η σχέση των νεοελληνικών διαλέκτων με τις γλώσσες αυτές— είτε η αίτησή του θα ξεχαστεί στη γραμματοεία στα κεντρικά κτίρια της Ακαδημίας, είτε θα λάβει την απάντηση «Μα τι το χρειαζόσαστε εσείς το προβηγκιανό· εσείς ελληνικό λεξικό συντάσσετε»... —«και μας πήραν οι Αιθίοπες το κατόπι»— για να επιστρέψουμε στη «Λεωφόρο Συγγρού, Β'».

Δεν διορίζεται ως γλωσσολόγος στο Κέντρο —συνέβη με τις λιγότερες περιπτώσεις. (Μπορεί ωστόσο να γίνει γλωσσολόγος, ειδικός διαλεκτολόγος, αν εργαστεί εκεί). Είσαι κλασικός φιλόλογος, λαογράφος, νεοελληνιστής; Αν γνωρίζεις ακαδημαϊκό μπορείς και εσύ να τρυπώσεις στο ΚΣΙΛΝΕ.

Έτσι, σήμερα, που οι λεξικογραφικές σπουδές στην Ευρώπη και την Αμερική έχουν αυτονομηθεί ως ιδιαίτερος κλάδος της Γλωσσολογίας ποια είναι τα σαφή επιστημονικά κριτήρια για διορισμούς σε Κέντρο αυστηρώς γλωσσολογικών· λεξικο-

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

«...κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων».

Τόμος Δ', ημίτομος α': βλεφαρίδα-γάργαρας 1953
ημίτομος β': γαρδαλώνω-γεροδάσκαλος, 1980
Τόμος Ε': γεροδέματος-γλωσσωτός, 1914

γραφικών μελετών; Μόνον πριν από δύο χρόνια αγοράστηκαν δύο ηλεκτρονικοί υπολογιστές· αλλά τι με αυτό; Μένουν και σκονίζονται. Δεν υπάρχουν χειριστές.

Οι αποδελτιώσεις της λογοτεχνίας έχουν σταματήσει όπου ξεκίνησαν. Η σολωμική έκδοση του Λίνου Πολίτη (που ήταν ακαδημαϊκός) όπως και άλλες εκδοτικές δοκιμές αγνοούνται από τους τελευταίους τόμους του ΙΛΝΕ, καθώς η αποδελτίωση Σολωμού έγινε από την έκδοση Πολυλά (1859). Ο Παπαδιαμάντης και αυτός από δεύτερες και τρίτες. Παλαιές παραλείψεις, νέες τσαπατσουλίες.

Είναι γνωστό ωστόσο πως η νέα ελληνική λογοτεχνία και η κοινή ομιλούμενη έχουν αποδελτιωθεί από τον Δημήτριο Γεωργακά για το *Modern Greek - English Dictionary*. Το αρχείο Γεωργακά βρίσκεται στο Λεξικογραφικό Κέντρο του Πανεπιστημίου της Βόρειας Ντακότας, στις ΗΠΑ. Σύμφωνα με πληροφορίες του καθηγητή κ. Χαραλαμπάκη που συνέταξε το άρθρο Δημήτριος Γεωργακάς για το «Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό» (Εκδοτική Αθηνών, τ. 3, Αθήνα 1985) «στηρίζεται σε τέσσερα περίπου εκατομμύρια δελτία με γλωσσικό υλικό από όλους τους τομείς και τις εκφάνσεις του νεοελληνικού βίου και πολιτισμού. Ως το 1983 είχαν δακτυλογραφηθεί 7.000 σελίδες με λήμματα από το πρώτο μόνο γράμμα του αλφαβήτου». Ακουγότανε για κάμποσο καιρό πως ο Γεωργακάς είχε προσφερθεί να δωρίσει το πολυτιμότεο αυτό υλικό στο ΚΣΙΛΝΕ. Με λύπη πληροφορηθήκαμε ότι ο έμπειρος λεξικογράφος και γλωσσολόγος πέθανε πριν από λίγες ημέρες. Η Ακαδημία πώς αντιμετώπισε τις προτάσεις του στο παρελθόν; Θα γίνει άραγε με την ολιγωρία της αιτία το μοναδικό αρχείο να παραμείνει στην Αμερική;

Κανείς ακαδημαϊκός δεν ενδιαφέρεται για τη μουσειακή διαφύλαξη του έργου παλαιότερων δασκάλων; Ποιος ξέρει που σαπίζουν τα αρχεία Δέφνερ και Οικονομίδης; Η βιβλιοθήκη του Κ. Κόντου που φυλάσσεται (sic) στο κτίριο του Κέντρου κατέληξε με τις μετακομίσεις σε ανεπίτρεπτη αταξία και φυσικά βιβλιοθηκάριος δεν υπάρχει.

Υποτίθεται πως πριν από αρκετά χρόνια είχε αρχίσει η φωτογράφιση των χειρογράφων του ΚΣΙΛΝΕ. Η πολυδάπανη εργασία, σύμφωνα με την παράδοση, έμεινε στη μέση. Έστω. Που βρίσκονται τώρα τα films; Σαν πρωτορωπήσαμε το διευθυντή του ΚΣΙΛΝΕ, εκδήλωσε την αμηχανία του και μίλησε για «κάτω» και για «αποθήκες». Αληθινά κάτω· πολύ κάτω.

Τι θα γίνει αν τα χειρόγραφα καταστραφούν από πυρκαγιά ή άλλη αιτία; Πώς θα δικαιολογηθεί η Εφορευτική Επιτροπή για την ανευθυνότητα που επέδειξε στο θέμα αυτό;

Πολλά τα δεινά και πολλά τα ανέκδοτα. Μία χούφτα άνθρωποι παλεύουν να τα βγάλουν πέρα με το πιο άγριο από τα θηρία: την ελληνική και τα προβλήματά της. Γιατί να ενδιαφέρονται περισσότερο από τον εργοδότη τους; (Αν και φαίνεται πως ενδιαφέρονται περισσότερο από αυτόν).

Και οι γλωσσασμήντορες που έχουν τη λειτουργική δυνατότητα να βοηθήσουν τι κάνουν; Ο κ. Μπαμπινιώτης του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος γράφει κάπου τιμητικά για τον Γεώργιο Χατζιδάκι, «σε δική του πρωτοβουλία οφείλεται και το ξεκίνημα του Ιστορικού Λεξικού της Ελληνικής από την Ακαδημία Αθηνών», δεν έχει περάσει ποτέ από το Κέντρο, ούτε μία φορά, καθώς θυμάται με παράπονο ο σημερινός διευθυντής Ν. Κοντοσόπουλος —εργάζεται για το λεξικό από το 1956.

Η Ακαδημία μπορεί να ισχυριστεί πως δεν έχει οικονομικούς πόρους, αφού τα κληροδοτήματα είναι δεσμευμένα. Το υ-

πουργείο Παιδείας δεν δίνει δεκάρα και είναι ζήτημα αν οι κύριοι υπουργοί γνωρίζουν τι σημαίνει «Ιστορικό Λεξικό». Οι άνθρωποι του Κέντρου μας λένε: Χρειαζόμαστε πολλούς ειδικούς επιστήμονες (όχι οχτώ ή δώδεκα), χρειαζόμαστε χρήματα, χρειαζόμαστε προγραμματισμό.

Στο μεταξύ κριτικές φωνές ειδικών επιστημόνων ζητούν να τροποποιηθεί το λεξικό ουσιαστικά, να μην είναι και της κοινής, να μην είναι και ειδικό λογοτεχνικό· άλλοι ζητούν να παραληφθεί το τυπολογικό μέρος των λημμάτων, άλλοι η έκδοση να πάψει τελείως, ή να αναβληθεί για εποχές που το κέντρο θα λειτουργεί ορθά. Ο καθένας —και αυτό είναι το παράδοξο— μπορεί να δικαιολογήσει την άποψή του.

Η Ακαδημία που εμπιστεύεται πεισματικά στον εαυτό της την ολοκλήρωση ενός έργου μνημειώδους και εθνικού, όπως το ΙΛΝΕ, έχει δυστυχώς φανεί ανίκανη να πραγματοποιήσει τον στόχο της. Ας υποθέσουμε ωστόσο πως έχει η Ακαδημία λόγους κρυφούς και τονώνει την αυτοπεποίθησή της· το κοινό, όμως, που θέλει να δει το έργο κάποτε τελειωμένο, πού θα γυρέψει λόγους για να την εμπιστευτεί;

Στις σελίδες που ακολουθούν επιστήμονες που εργάστηκαν στο ΚΣΙΛΝΕ ή μελέτησαν το ΙΛΝΕ και τα προβλήματά του ενημερώνουν και σχολιάζουν σχετικά με τη φύση και τις δυσκολίες του έργου.

«Η παρούσα γλωσσική έλξη, πείρα
δυσώδους όρους τής φαρμακείας,
ή τινες ελαχίστους τής διαφαινετικής,
συνελλογίντας ειδικώς ἐκ φαρμακείας
τῶν Ἀθηνῶν. Ἐσομένους αὖ λίξεις ἀνι-
γείεσθαι ἐς ἐνὶ δὲ ἀκούοντα ἐν
Ἀθῆναις.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1920
ὁ συλλογὴς
Α. Α. Παπαδόπουλος

Χειρόγραφο του Ἀνθίμου Παπαδόπουλου, διευθυντή του ΚΣΙΛΝΕ κατά τα ἔτη 1932-1953. Τὴν ἄδεια τῆς φωτογράφησης εὐγενικῶς μας παραχώρησε ὁ σημερινὸς διευθυντὴς κ. Ν. Κοντοσόπουλος.

ἀρμηνεύω, ἐρμηνεύω Πόντ. (Χαλδ.) ἀρμηνεύω κοιν. ἀρμηνεύω Ἀστυπ. Κέως Κίμωλ. Κρήτ. Κύθν. Μέγαρ. Μεγίστ. Μῆλ. Νάξ. (Γαλανᾶδ.) Νίσυρ. Πάρ. Σέριφ. κ.ά. ἀρμηνεύω Κύπρ. Χίος κ.ά. ἀρμηνεύου βόρ. Ἰδιώμ. ἀρμηνεύου Εὐβ. (Κύμ.) Λέσβ. Λυκ. (Λιβύσσ.) Χίος (Μεστ.) ἀρμουνεύω Ἡπ. Πελοπν. (Λακων. Μάν.) ἀρμουνεύου Ἡπ. Πελοπν. (Μάν.) ἀρμ'νεύω Τῆν. ἀρμ'νεύω Πάρ. (Λεῦκ.) ἀρμ'νεύου Ἡπ. Σάμ. ἀρνεύου Θάσ. Μακεδ. ἀρμ'νεύου Θράκ. (Ἀλμ.) ἀρνεύου Σαμοθρ. ἀρμηνεύω σύνθηθ. καὶ Καππ. (Σινασσ.) ἀρμηνεύου Εὐβ. (Αὐλωνάρ.) ἀρμηνεύω Ἀνδρ. Θράκ. (Σαρεκκλ.) Κρήτ. Μέγαρ. Σίφν. ἀρμηνεύου Εὐβ. (Αὐλωνάρ. Κονίστρ.) ἀρμηνεύω Κύπρ. οὐρμηνεύου Α.Ρουμελ. (Φιλίππουπ.) Θεσσ. Θράκ. (Ἀδριανούπ. ΑἼν. κ.ά.) Λέσβ. Λῆμν. κ.ά. οὐρμ'νεύου Ἡπ. (Ζαγόρ. Παραμυθ. Μακεδ. (Βελβ. Καστορ. Κοζ.) Σάμ. Σκόπ. Στερελλ. (Αἰτωλ.) οὐμουνεύου Θράκ. (Ταῖφ.) οὐδουνεύου Σαμοθρ. ἀρμηνεύου Τσακων. ἀρμηνεύου Τσακων. ῥμηνεύω Ζάκ. Νάξ. Νίσυρ. ῥμηνεύω Ρόδ. Σύμ. ῥμηνεύω Κύπρ. Μέσ. ἀρμηνεύομαι Χίος (Καρδάμ.) ἀρμηνεύομαι Χίος (Καρδάμ.)

Τὸ μεσν. ἀρμηνεύω, παρ' δ καὶ ἀρμηνεύω, δ ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐρμηνεύω=ἐξηγῶ, μεταφράζω. Πβ. Γαδάρ. διήγ. στ. 234 (ἐκδ. Wagner) «νὰ μὴ μοῦ τ' ἀρμηνέψουσι, κἀνένα νὰ μοῦ μείνη» καὶ Σπαν. στ. 554 (ἐκδ. Wagner) «ἀγάπα τον, ὁρμήνευσον, ὡς νὰ ἦτον συγγενής σου» καὶ Χρον. Μορ. Ρ στ. 1580 (ἐκδ. JSchmitt) «τοῦ νὰ τοῦ ὁρμηνέψουσι τοῦ καθενὸς τὴν πρᾶξιν». Περὶ τοῦ τύπ. ἀρνεύου, δ ἐκ τοῦ ἀρμ'νεύου ἐκπεσόντος τοῦ μ διὰ τὸ δυσπρόφερτον συμφωνικὸν σύμπλεγμα, ἰδ. ΓΧατζιδ. ἐν Ἀθηνᾶ 41 (1929) 23. Ἐν τῷ ἀρμ'νεύω ὑπάρχει ὑστερογενὲς οὐ διὰ τὴν σύμπτωσιν τριῶν συμφώνων. Διὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ρ ἐν τῷ οὐμουνεύου ἰδ. ἈνθΠαπαδοπ. Γραμματ. βορ. ἰδιωμ. 33.

1) Νουθετῶ, συμβουλευῶ κοιν. καὶ Καππ. (Σινασσ.) Πόντ. (Χαλδ.) Τσακων.: Τὸν ἀρμηνεύω, μὰ δὲν ἀκούει. Ἐγὼ κάθομαι καὶ σ' ἀρμηνεύω κ' ἐσὺ κἀνεις τὰ ἴδια. Ἐγὼ θὰ σ' ἀρμηνέψω πῶς πρέπει νὰ φερθῇς. Τὸν ἀρμηνέψα πολλές φορές, μὰ δὲν ἀκούει. Τὸν ἀρμηνέψε τί θὰ πῇ. Ἀρμηνέψέ τοι, γιατί δὲ νοιώθει κοιν. Ἐνθ' ἀμοιρη, ἐγὼ σ' ἀρμηνεύω τσαὶ σοὺ γελάεις; Μέγαρ. Τίγαρε κι ἄ δὲν ἀρμουνέψου τ' ἀγροικᾷ; ἐκεῖνος ἐν' ἀνόητος Μάν. Ὡς πότι νὰ σὶ οὐρμηνεύου! Θεσσ. Δὲν ἀρμ'νεύ' καλὰ τ' παιδιοῦ τ' Λεῦκ. Οἱ γονῆδε οὐγι ἀρμηνέγγουνε τὰ καμπζία σου (οἱ γονεῖς δὲν νουθετοῦν τὰ παιδιά των) Τσακων. Τὸν ἀρμηνέβι κάθι μέρα, ἀλλὰ δὲν ἀκ'γι Σάμ. Οὐρμηνέψέ του νὰ τοῦ κάθ' Ζαγόρ. Τοῦ εἶχι ἀρμουνέψ' Ἡπ. Ἐκεῖνος ἐρμηνέψεν ἄτον Χαλδ. Ἀρμηνεμένος ἢ ἀρμηνεμένος εἶναι (τὸν ἔχουν συμβουλευσει τί νὰ εἴπῃ ἢ τί νὰ κάμῃ). Ἀρμηνεμένο τὸν ἔχουνε σύνθηθ. Ἀρμηνεμένος ἦτανε ἀπὸ κἀένα, γι αὐτὸ ἤξερενε καὶ μὲ μίλειε Γαλανᾶδ. || Παροιμ.

Ὁρμηνέψέ με, μάννα μου, πῶς νὰ καβαλλικέψω (ἐπὶ δυσχεροῦς περιστάσεως καὶ ἐπὶ ἀπορίας περὶ τοῦ πρακτεῦ) Κεφαλλ.

Ὅσο θέλεις ῥμηνέψε κ' ἐγὼ ὅ,τι ξέρω κάνω (ἐπὶ τοῦ μὴ προσέχοντος εἰς συμβουλὰς) Ζάκ. Τὸ ζουρλό ἀρμουνέψε γιὰ νὰ σπουρίζ' ἀκόμα (συμβούλευε τὸν τρελλὸν διὰ νὰ ὁμιλῇ ἀκόμη περισσότερον. Ἐπὶ τῶν ματαίων πρὸς τοὺς μωροὺς συμβουλῶν) Λακων. || Ἀσμ.

Ὁμορφα ποῦ τραγοῦδῃσαι σὰν νὰ σ' ἀρμηνεμένος, ἀρχοντικά τσαὶ βγενικά σὰν ποῦ σαι μαθημένος Χίος. Ἡ σημ. καὶ μεσν. Πβ. Σπαν. ἐνθ' ἀν. «ἀγάπα τον, ὁρμήνευσον, ὡς νὰ ἦτον συγγενής σου». β) Μέσ. ζητῶ συμβουλὴν παρὰ τινος, συμβουλεύομαι τινα Χίος (Καρδάμ.) 2) Δίδω ὁδηγίαν, ὑποδεικνύω, καθοδηγῶ Θεσσ. (Καλαμπάκ.) Κρήτ. Σίφν. κ.ά. : Θὰ σ' ἀρμηνέψω νὰ πᾶ' νὰ φέρῃς καλὰ-μία Σίφν. Ἀρμηνέψέ του πῶς θὰ γράψῃ τὸ μάθημά του Κρήτ. Ἀρμηνέψι τοῦ πιδὶ νὰ γράψ', γιατί δὲν ξέρ' Καλαμπάκ.

Παραθέτουμε δειγματοληπτικά τα λήμματα ἀρμηνεύω καὶ βοηθῶ του ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Ἡ ἀναδημοσίευση γίνεται ἀπὸ τὸ ἀρθρο τοῦ πρώην διευθυντῆ τοῦ ΚΣΙΛΝΕ Δ. Βαγιακάκου «Le grec moderne, les dialectes néo-helléniques et le Dictionnaire Historique de la langue grecque de l'Académie d'Athènes» (Λεξικογραφικὸν δελτίον, τόμ. ΙΒ', 1972).

βοηθῶ κοιν. καὶ Πόντ. (Ἰνέπ. Κερασ. Οἶν. Τραπ. Χαλδ. κ.ά.) βοηθῶ κοιν. βοηθάω κοιν. βοηθάω σύνθηθ. βοηθάου βόρ. Ἰδιώμ. βοηθῶ Κρήτ. βοηθάου βόρ. Ἰδιώμ. βοηθῶ Καππ. (Σινασσ.) Λευκ. βοηθοῦ Τσακων. βοηθιοῦ Πελοπν. (Κίτ. Μάν.) βοχθάω Κεφαλλ. βοχτιάω Κεφαλλ. βοχτιάου Εὐβ. (Αὐλωνάρ.) βοθῶ Ἀστυπ. Θράκ. (Σαρεκκλ.) Κάλυμν. Καππ. Κύπρ. Κῶς Λέρ. Μακεδ. (Χαλκιδ.) Μεγίστ. Ρόδ. Σύμ. βοθάω Εὐβ. (Κύμ.) Πελοπν. (Κάμπος Λακων. Μάν.) βοηθῶ Ἀμυργ. Ἀστυπ. Θήρ. Θράκ. (ΑἼν.) Ἴων. (Σμύρν.) Κάρπ. Κίμωλ. Κύπρ. Κῶς Λέρ. Λέσβ. Λῆμν. Λυκ. (Λιβύσσ.) Νάξ. (Ἀπύρανθ.) Νίσυρ. Ρόδ. Σύμ. Τῆλ. βοηθάου Μακεδ. (Ἀρν.) βοθοῦ Σκῦρ. βοθοῦ Λυκ. (Λιβύσσ.) ἀβοηθῶ Πελοπν. (Μάν.) Τῆν. ἀβοηθῶ Σκίαθ. ἀβοηθῶ Θεσσ. Μακεδ. (Βλάστ.) Μύκ. ἀβοχτιάω Κεφαλλ. ἀβοχτιάω Κέως ἀβοηθῶ Ἀνδρ. Νάξ. (Ἀπύρανθ.) Χίος (Πυργ.) ὀυθῶ Κάρπ. γοθῶ Ρόδ. γουθῶ Μακεδ. (Βελβ.) Σύμ. Τῆλ. μπουχθῶ Σίφν. ἀμπουχθῶ Σίφν. μπουθῶ Κύθν. ἀμπουθῶ Ἴος Κύθν. ἀβουθῶ Νάξ. (Γαλανᾶδ.) φηδῶ Ἀπουλ. φ'θῶ Ἰμβρ. φ'δῶ Λέσβ. φ'τῶ Λέσβ. βησῶ Ἀπουλ. ἀφουθάω Καλαβρ. (Μπόβ.) ἀφουδάω Καλαβρ. (Μπόβ.) ἀφηδῶ Ἀπουλ. ἀφητῶ Ἀπουλ. ἀβησῶ Ἀπουλ. βοθίζω Θράκ. (Σαμακόβ.) ἀβουθίτζου Καλαβρ. (Καρδ.) Μέσ. βοιθίζομαι Σύρ.

Τὸ ἀρχ. βοηθῶ. Οἱ τύπ. βοθῶ, δι' ὃν πβ. καὶ τὸ ἀρχ. Ἴων. βωθέω, βοηθῶ καὶ βοηθίζομαι καὶ μεσν. Πβ. Πρόδρομ. 3, 10 κῶδ. g (ἐκδ. Hesselung-Pernot) «κατάβαινε εἰς τὴν τράπεζαν καὶ βόθα τὸν κελλάρην» καὶ Μαχαιρ. 1, 511 (ἐκδ. R Dawkins) «νὰ σᾶς βουθήσῃ ὁ θεὸς» καὶ Μαχαιρ. 1, 200 «θωρῶντα οἱ κλέφτες τὰ δύο κότεργα ἐβάλλαν ἀπάνω πολλοὺς ἄλλους Σαρακηνοὺς διὰ νὰ βοηθιστοῦσιν». Διὰ τὸν τύπον Ἀπουλ. βησῶ πβ. βησεῖα ἐν λ. βοήθεια.

1) Παρέχω εἰς τινα ὑλικὴν καὶ ἡθικὴν ἀρωγὴν, ἐπικουρῶ κοιν. καὶ Ἀπουλ. Καλαβρ. (Καρδ. Μπόβ.) Καππ. (Σινασσ. κ.ά.) Πόντ. (Ἰνέπ. Κερασ. Οἶν. Τραπ. Χαλδ.) Τσακων.: Ὁ θεὸς νὰ σὲ βοηθήσῃ. Βοηθῶ τὸν ἀδερφό μου - τὸ σπῖτι μου - τοὺς φτωχοὺς κττ. κοιν. Ἀδερφός τ' ἀδερφοῦ δὲ βοηθηθῇ σήμερο Κρήτ. Νὰ βοηθᾷ! (εὐχὴ λεγόμενη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐορτῆς ἀγίου) Ἰνέπ. Νὰ μᾶς βοηθήῃ κ' ἡ σημερ'νὴ (ἐνν. ἡμέρα, συνών. τῇ προηγούμενῃ) Ἀρν. || Ἰνῶμ. Μὴ τῇ μοῖρᾳ τῶν παιδιῶ βοηθεῖται κι ὁ πατέρας Σίφν. || Παροιμ. Ἀι-Γεώργι, βόθηθαι με, κούνα κ' ἐσὺ τὸ χέρι σου (συνών. τῇ ἀρχ. «σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει», ἡ παροιμ. ἐν παραλλαγαῖς πολλαχ.) κοιν. Βόθηθαι με, φτωχέ, νὰ μὴ σοῦ μοιάσω (εἰρων. πρὸς πλούσιον ἐπικυλούμενον τὴν βοήθειαν πτωχοῦ, ἡ παροιμ. ἐν παραλλαγαῖς πολλαχ.) σύνθηθ. Εἶχαμε σκύλλο κ' ἐβόθαε τὸ λύκο (ἐπὶ ἀπίστου φίλου, συγγενοῦς ἢ ὑπηρετοῦ) Κάμπος Λακων. || Ἀσμ.

Ἡ τύχη σὰ δὲ μοῦ βοηθηθῇ, ψυχὴ, γιὰ δὲ βγαίνει; βασανισμένο μου ζορὴ καὶ γιὰ δὲ βοθαίνεις; Κρήτ.—Ποίημ.

Ποῖος ἔς τὸ σύντροφο ἀπλώνει / χέρι ὡσὰν νὰ βοηθηθῇ, ποῖος τῇ σάρκα του δαγκώνει / ὅσο ποῦ νὰ νεκρωθῇ; ΔΣολωμ. 23. 2) Ἀνασηκῶν τι, συνήθως ἐπὶ βάρους Κεφαλλ. Νάξ. (Ἀπύρανθ.): Κοτζάμου θεόσακκα καὶ τ' ἀβουχτάει μονάχος του Κεφαλλ. Τ' ἀβουθᾷ ἔς τὸν ὦμο του Ἀπύρανθ. 3) Ἐπιφορτίζω Νάξ. (Ἀπύρανθ.): Ἐσὺ τὴν εἶπες τῇ γουβέδα φτῇ κ' ὕστερα τὴν ἐβούθησες ἐμένα. || Φρ. Τοῦ τὴν ἀβουθοῦσι (τὸν ὑπανδρεύουν μαζί της, συνών. φρ. τοῦ τὴν φορτώνουν).

Σκέψεις για το Λεξικό της Ακαδημίας

του Ι.Θ. Κακριδή*

Χειμώνας του 1926, στη Βιέννη. Η γυναίκα μου κι εγώ καλεσμένοι στο σπίτι του γλωσσολόγου καθηγητή Paul Kretschmer. Ήμουν τότε συντάκτης στο Ιστορικό Λεξικό, και όταν ο λόγος ήρθε στα προβλήματα που αντιμετωπίζαμε στη συγκέντρωση και την οργάνωση του λεξιλογικού μας υλικού, ο Kretschmer μια στιγμή είπε: Παραδώσετε το αρχείο σας στην εδώ Ακαδημία και εμείς θα προχωρήσουμε γρήγορα στη σύνταξη και στην έκδοση. Στην Ελλάδα, φοβούμαι, δεν υπάρχουν δυνατότητες για ένα τόσο μεγάλο έργο.

Ακόμα θυμούμαι με πόση αγανάχτηση η γυναίκα μου κι εγώ σχολιάσαμε φεύγοντας την κρίση του αυτή. — Ακούς εκεί να μη μας εμπιστεύεται τη σύνταξη του λεξικού της γλώσσας μας!

Στα εξήντα τόσα χρόνια που κύλησαν από τότε, πολλές φορές αναλογίστηκα πόσο δίκιο είχε ο αυστριακός επιστήμονας. Πάνω από 80 χρόνια έχουν περάσει από τη μέρα που το Ιστορικό Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας ιδρύθηκε με βασιλικό διάταγμα, και ακόμα βρισκόμαστε στη μέση του γάμα! Θα αξιωθούν άραγε να δουν το ωμέγα οι Έλληνες του 2800; Πολύ αμφιβάλλω!

Στο μεταξύ ο Μανόλης Κριαράς, με πολύ πιο γλίσχρα μέσα, σύνταξε και τύπωσε, μέσα σε είκοσι μόλις χρόνια, δέκα τόμους του Λεξικού της μεσαιωνικής δημοτικής και έφτασε στο μόνανδρος! Παράλληλα, ο μακαρίτης Νίκος Ανδριώτης, ολομόναχος, ολοκλήρωσε το Λεξικό των αρχαϊσμών της νεοελληνικής, 700 σελίδες. Και ήταν η Ακαδημία της Βιέννης που το τύπωσε (1974), όχι βέβαια των Αθηνών!

Δεν παραγνωρίζω τις δυσκολίες που προβάλλει η σύνταξη του λεξικού μιάς ζωντανής γλώσσας: ούτε και το στραβό ξεκίνημα — το αρχικό σχέδιο ήταν το Λεξικό να συγκεντρώσει όλο το θησαυρό της γλώσσας μας, από τα χρόνια του Ομήρου ως σήμερα: ούτε παραγνωρίζω την ανοργανωσιά που χαρακτηρίζει τη συγκέντρωση του λεξιλογικού μας πλούτου. Αφήνω τη φοβερή, ιστορική τάχα ορθογραφία (αμυγδαλεά, αχλαδεά, αρχοντόπουλλο, Βασίλεις, Αντώνις κλπ.) σκόπιμα θαρρείς, για να μην μπορούν να το χρησιμοποιήσουν οι Έλληνες, όσοι δεν είναι ειδικοί.

Πέρα από τις δυσκολίες και τις οργανωτικές ατέλειες που σημειώσαμε, εκείνο που κατά τη γνώμη μας στάθηκε εμπόδιο στην προκοπή του Λεξικού είναι ότι σε όλα αυτά τα χρόνια απουσίαζε η αγάπη για τον νεοελληνικό λόγο. Είναι χαρακτηριστικό ότι πρώτος πρόεδρος της Διοικητικής Επιτροπής του Λεξικού ορίστηκε ο Κωνσταντίνος Κόντος, από τους πιο φανατικούς καθαρολόγους. Και για τον Γεώργιο Χατζιδάκι όμως που τον διαδέχτηκε η νεοελληνική ήταν αντικείμενο ψυχρής έρευνας: καμιά ζεστή προσέγγιση στον εκφραστικό της πλούτο και στις ομορφιές της.

Τρισχειρότερα, όταν το Λεξικό έπεσε στη δικαιοδοσία της Ακαδημίας μας! Στα χρόνια που την κυβερνούσαν οι Εξαρχόπουλοι και οι Οικονόμοι και οι Μπαλήδες, με το βαθύ μίσος που ενιωνόταν για τη λαϊκή λαλιά, τι προκοπή να δει η άμοιρη;

Στα νεότερα χρόνια, αν δεν υπάρχει πια μίσος γι' αυτή, μια φορά εξακολουθεί να βασιλεύει αστοργία και αδιαφορία — για ένα έργο που θα δικαίωνε την ύπαρξη της Ακαδημίας. Ας μη γελοιάμαστε, οι όποιες άλλες δραστηριότητές της είναι ασήμαντες μπροστά σε μια εθνική προσφορά, όπως είναι το Λεξικό της γλώσσας του σύγχρονου ελληνισμού. Ποιός όμως να γνωιαστεί γι' αυτό; Η έδρα της γλωσσολογίας είναι από πολλά χρόνια ά-

δεια στην Ακαδημία, παρ' όλο που υπάρχουν επιστήμονες άξιοι να τη διεκδικήσουν.

Για την ασυχώρετη αδιαφορία της Ακαδημίας να γνωιαστεί σοβαρά για το Λεξικό της νεοελληνικής της καταλογίζουμε βαριές ευθύνες. Το μόνο ελαφρυντικό που θα μπορούσαν ίσως να προβάλουν οι αγαπητοί ακαδημαϊκοί: Το Νεοελληνικό Λεξικό που δεν προκόβει είναι, πιστεύεις, το πρώτο και μόνο βαρύ μας αμάρτημα;

του Στυλιανού Αλεξίου*

Η γνώμη μου για το μεγάλο θέμα του Λεξικού της Ακαδημίας είναι η ακόλουθη. Όπως είχα γράψει παλαιότερα στα *Γλωσσικά Μελετήματα* (Αθήνα, 1981) η διπλή υπόσταση του Λεξικού, ιστορικού και διαλεκτικού, εδημιούργησε από την αρχή ανυπέρβλητες μεθοδικές δυσκολίες. Ιστορία ενός ιδιώματος σημαίνει αξιόλογη γραπτή παράδοση. Τέτοια όμως παράδοση μόνο το κυπριακό και το κρητικό ιδίωμα την έχουν. Στο Λεξικό υπερσχύει συντριπτικά το προφορικό στοιχείο: δεν αντιπροσωπεύονται τα μεσαιωνικά και νεώτερα κείμενα, ούτε τα κρητικά και κυπριακά. Δεν πρόκειται στην πραγματικότητα για ιστορικό λεξικό, αλλά για λεξικό των διαλέκτων, όπως έχει ήδη παρατηρηθεί από άλλους. Ως Λεξικό των νεοελληνικών προφορικών διαλέκτων είναι ασφαλώς πολύτιμο και πιστεύω ότι ως τέτοιο μόνο μπορεί να προχωρήσει και να τελειώσει κάποτε. Η απλούστευση αυτή του στόχου θα ευκολύνει την όλη εργασία. Φυσικά πρέπει να απαλειφθεί ο τίτλος «ιστορικών». (Ιστορικό λεξικό είναι πράγματι μόνο το *Λεξικό Κριαρά*). Επαύξηση των στόχων με την αποδελτίωση σημαντικών λογοτεχνών (οι οποίοι πράγματι αγνοούνται στο Λεξικό της Ακαδημίας) δεν θα ήταν πολύ ρεαλιστική. Αυτό θα ήταν αντικείμενο ενός διαφορετικού λεξικού μη διαλεκτικού.

Σημειώνω ότι ούτε η «κοινώς ομιλουμένη» αντιπροσωπεύεται στο Λεξικό της Ακαδημίας, παρά το ότι έτσι αναγράφεται στον τίτλο. Οι αναρίθμητοι σημερινοί νεολογισμοί δεν περιλαμβάνονται στο Λεξικό ούτε μπορούν να περιληφθούν. Η ύλη του αρχείου, βάσει της οποίας συντάσσεται, δεν θα το επέτρεπε, ούτε μπορεί να αλλάξει τώρα τόσο βασικά τον χαρακτήρα του το Λεξικό σε αντίθεση με τους ήδη εκδομένους τόμους. (Η σημερινή ομιλουμένη αντιπροσωπεύεται, όσο ξέρω, στο *Modern Greek Dictionary* του Δ. Γεωργακά). Φαίνεται όμως αναγκαία μια ανανέωση της απαρχαιωμένης, ιδιόρρυθμης και εντελώς προσωπικής «ορθογραφίας» του Γ. Χατζιδάκι, η οποία έως τώρα τηρείται στο Λεξικό της Ακαδημίας.

Προσθέτω τέλος ότι η στρόφη των νέων επιστημόνων προς τη σημερινή (και «συγχρονική») γλωσσολογία καθιστά δύσκολη την εξεύρεση ερευνητών που θα μπορούσαν και θα ήθελαν να κάμουν λεξικογραφική εργασία, την οποία, όπως φαίνεται, υποτιμούν. Στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες υπάρχουν βέβαια οι νεώτερες γλωσσολογικές σχολές, αφού όμως προηγουμένως, ήδη από τον περασμένο αιώνα, συντάχθηκαν μεγάλα λεξικά των γλωσσών τους.

Γενικά σ' εμάς, όπως ήταν φυσικό, υπήρξε επί μακρό διάστημα κάποια ανωριμότητα στο θέμα των λεξικών, όπως φαίνεται από το ότι στον πρώτο τόμο του Λεξικού της Ακαδημίας υπήρχαν παραδείγματα από τον στιχουργό... Ματσούκα, ενώ από την άλλη πλευρά, στο Λεξικό του Δημητράκου, εκτός από τα τρομακτικά κενά, ο αρχισυντάκτης του Λεξικού Γιάννης Ζερβός παρέθετε παραδείγματα από το δικό του ποιητικό έργο!

* Ο κ. Ι.Θ. Κακριδής είναι ομότιμος καθηγητής του Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσ/νίκης.

* Ο κ. Στυλιανός Αλεξίου είναι ομότιμος καθηγητής του Παν/μίου Κρήτης και αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

Τα ιστορικά του Λεξικού της Ακαδημίας και ε

του Εμμανουήλ Κριαρά *

Σε παλαιότερο μελέτημά μου, τιτλοφορημένο «Ο Ψυχάρης και το Λεξικό της νέας ελληνικής» (περ. «Διαβάζω», τεύχ. 37, Δεκέμβρ. 1980, σελ. 42-5) έδειξα ότι την ιδέα να συγκροτηθεί εκτενές επιστημονικό λεξικό της νέας ελληνικής πρώτος τη διατύπωσε ο Ψυχάρης και όχι ο Γεώργιος Χατζιδάκις, όπως κοινώς έχει γίνει δεκτό. Την ιδέα του αυτήν την είχε ανακοινώσει σε ομιλία του που επρόκειτο να γίνει —και δεν έγινε— στο «Φιλολογικό Σύλλογο» στην Κωνσταντινούπολη το 1886 —τότε που επιχείρησε το ιστορικό ταξίδι του στην Ελλάδα και την Ανατολή, που καρπός του ήταν το ιστορικό «Ταξίδι» (1888). Ο Ψυχάρης συνιστούσε από τότε να συνταχθεί και γλωσσικός άτλαντας της νέας ελληνικής θίγοντας έτσι ένα θέμα που και σήμερα ακόμη μόνο εν μέρει το έχουμε προσεγγίσει με κάποια προεργασία από την υπηρεσία του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας και από το γλωσσολόγο Ν. Κοντοσόπουλο. Το έργο το έβλεπε ο Ψυχάρης ως συλλογική προσπάθεια. Παρείχε μάλιστα αναλυτικά τις απόψεις του ως προς τη σύνταξη των άρθρων ενός τέτοιου λεξικού. Ανακριβώς λοιπόν σημειώνεται στα «Προλεγόμενα» του Α' τόμου του Ιστορικού Λεξικού της νέας ελληνικής ότι πρώτος ο Γεώργιος Χατζιδάκις πρότεινε να συγκροτηθεί Λεξικό της νέας ελληνικής. Έστω και αν μια τέτοια πρόταση θα μπορούσε να θεωρηθεί κοινός τόπος, το γεγονός δεν πρέπει να το αγνοούμε, μια και ο Ψυχάρης έκαμε εκτενέστατο λόγο για το νόημα, τη σημασία και τις δυσκολίες του εγχειρήματος.

Αν ο Ψυχάρης πρώτος οραματίστηκε το λεξικογραφικό αυτό εγχείρημα, όμως ο Χατζιδάκις είναι εκείνος που έπεισε τους αρμοδίους να ιδρύσουν ειδική για το σκοπό αυτόν υπηρεσία που και την ποδηγέτησε σε όλο το διάστημα της ενεργού επιστημονικής του δραστηριότητας. Κάτω από ποιες συνθήκες επικροτήθηκε η πρωτοβουλία του Χατζιδάκι; Το ιστορικό μάς το διηγείται ο Γεώργιος Δροσίνης¹. Είχε παρευρεθεί σε σχετική συζήτηση το 1908 μεταξύ Δημήτριου Βικέλα και Γεώργιου Χατζιδάκι στα γραφεία του «Συλλόγου προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων», που πρόεδρός του ήταν ο Βικέλας.

Οι δύο λόγιοι συζητούσαν τον τρόπο με τον οποίο θα έπρεπε να εορταστεί μετά δεκατρία χρόνια η εκατονταετία από την Επανάσταση του '21. Ο Βικέλας υποστήριζε να ανεγερθεί στην κορυφή του Λυκαβηττού ηρώο αντάξιο του γεγονότος. Ο Χατζιδάκις τού πρότεινε να «υψωθεί» παράλληλα εορταστικό μνημείο πνευματικότερο: το «Ιστορικών Λεξικών της ελληνικής γλώσσας». Τη συζήτηση των δύο λογίων την άκουγε ο παρευρισκόμενος Γεώργιος Δροσίνης. Όταν ο τελευταίος αυτός μετά το θάνατο του Βικέλα την ίδια χρονιά (1908) αναλάμβανε θέση στο υπουργείο παιδείας με υπουργό τον παλιό του φίλο Σπυρίδωνα Στάη, εισηγήθηκε στον υπουργό την ιδέα του Χατζιδάκι, ο υπουργός ζήτησε από το Χατζιδάκι σχετικό υπόμνημα και η πρόταση έγινε δεκτή από τον υπουργό Στάη, καθώς και από τον τότε πρωθυπουργό Γεώργιο Θεοτόκη. Δημιουργός πάντως του Λεξικού δεν είναι στην πραγματικότητα μόνος ο Δροσίνης με την εισήγησή του στο Στάη, αλλά και ο Χατζιδάκις, που ανέλαβε την ευθύνη του έργου.

Όπως σημειώνω στη μνημονευμένη πιο πάνω μελέτη μου, η ανάγκη των πραγμάτων έπεισε σύντομα το Χατζιδάκι, που υπεραισιόδοξα απέβλεπε σε Λεξικό όλης της ελληνικής από τον Όμηρο ως σήμερα, να περιορίσει τη φιλοδοξία του σε Λεξικό

μόνο της νέας ελληνικής (κοινής και των ιδιωμάτων). Αποδείχτηκε μάλιστα, καθώς περνούσαν έκτοτε οι δεκαετίες, ότι και ένα τέτοιο ακόμη έργο (Λεξικό μόνο της νέας ελληνικής) δεν ήταν εύκολο να προχωρήσει και να ολοκληρωθεί —ακόμη και μετά την υπαγωγή της υπηρεσίας του στη δικαιοδοσία της Ακαδημίας Αθηνών (1926). Πάντως πρέπει να προσθέσω ότι συστηματικότερα οργανώθηκε η υπηρεσία του Λεξικού το 1914, όταν το κράτος δέχτηκε να της χορηγήσει μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση. Δυστυχώς οι πρώτοι τόμοι του Λεξικού άρχισαν να έρχονται στη δημοσιότητα κατά πολύ αραιά χρονικά διαστήματα (Α' τόμος 1933, Β' 1939, Γ' 1942, Δ' 1980 και ο α' ημίτομος του Ε' 1984). Με τη δημοσίευση αυτού του α' ημίτομου του Ε' τόμου το έργο έφτανε έως τη λέξη *γλωσσωτός*. Έκτοτε δεν κυκλοφόρησε άλλος τόμος και είναι λυπηρό το γεγονός, μια και πρόκειται αναμφισβήτητα για λεξικό σημαντικότερο. Χονδροειδώς θα μπορούσε να πει κανείς ότι έχει συνταχθεί το 1/5 ή το 1/6 του όλου έργου.

Είναι βέβαιο ότι ο ειδικός θα μπορούσε να διατυπώσει ορισμένες παρατηρήσεις ως προς την τεχνική που ακολουθήθηκε κατά τη συγκρότηση των άρθρων. Ειδικότερα θα καταδίκασε ανεπιφύλακτα την ορθογραφία που εφαρμόστηκε. Η άκρα συντηρητικότητα και η προφανής αντιπρακτικότητα της οφείλονταν στο ότι την ύπατη καθοδήγηση, στα πολύ γενικά βέβαια, είχε ο Γεώργιος Χατζιδάκις, αγωνιστής επίμονος υπέρ της καθαρολογίας και εισηγητής του ορθογραφικού συστήματος που χρησιμοποιήθηκε. Αυτό το σύστημα ακολούθησε η υπηρεσία του Λεξικού σχεδόν σε όλους τους τόμους που κυκλοφόρησε από το 1933. Λέω «σχεδόν» γιατί μόνο από το δεύτερο τεύχος του τέταρτου τόμου του Λεξικού (1980) εγκαταλείπεται η παλιά ορθογραφική τακτική και χρησιμοποιείται νέα. Θα δώσω ορισμένα κατατοπιστικά παραδείγματα. Προηγουμένως το Λεξικό ακολουθώντας μια «υπεριστορική» ορθογραφία έγραφε *λαδέα* (με υφέν) αντί *λαδιά*, *παλαιός* (με υφέν) αντί *παλιός* (όμως το έγραφε το τελευταίο πάλι με υφέν, που δεν γράφεται στην καθιερωμένη σήμερα ορθογραφία της δημοτικής), *γέρως* (με ωμέγα) αντί *γέρος* (με όμικρον), *περνωδιαβαίνω* (με τη συλλαβή *νω* με ωμέγα) αντί *περνοδιαβαίνω* (με την ίδια συλλαβή με όμικρον), *Βασίλεις* (με *ει*, όπως γραφόταν το *Βασίλειος*) αντί *Βασίλης* (με *η*), *γεροντάκις* (με *ι*) αντί *γεροντάκης* (με *η*), *η θέσι* - της *θέσις* (με *ι*) αντί *η θέση* - της *θέσης* (με *η*), το *χείλη* (με *η*, γιατί ο τύπος προέρχεται από τον πληθυντικό *τα χείλη*), γενική του *χειλήρου* (με υφέν) αντί *το χείλι* - του *χειλιού*, το *φαγεί* (γιατί προέρχεται από το απαρέμφατο *φαγείν*), *κατώγει* (με *ει*, αφού προέρχεται από το *κατώγειον*) αντί *κατώγι*, *αμπασαδώρας* αντί *αμπασαδόρος*, *γουστώζος* αντί *γουστόζος*, *τσάππα* (με δυο *π*, γιατί στα ιταλικά η λέξη γράφεται με δυο *p*) αντί *τσάπα*, κλπ., κλπ. Με άλλα λόγια με την καινοτομία που μνημόνευσα παραπάνω, που απλούστευε ορισμένες υπερβολές, έγινε χωρίς άλλο μια αναγκαία απλοποίηση που ασφαλώς διευκολύνει και τον ειδικό μελετητή και τον ενημερωμένο αναγνώστη. Η πρόοδος στον τομέα της ορθογραφίας του Λεξικού ήταν ουσιαστική, όμως μείναμε και πάλι στα «μισά του δρόμου». Πολύ, νομίζω, διέσταναν οι αρμόδιοι κι έτσι δεν μπόρεσαν να αποδεχτούν τη σύγχρονη ορθογραφία της δημοτικής αποφεύγοντας γραφές όπως *βασιλιός*, *γαϊδουρονύχης*, (με *ι* και υφέν), *διακονιάρης*, *γαττούλα* (με δυο *τ*), *αγωρέλι* (με *ω*), *γλυκόρριζα* (με δυο *p*), *αγαπητικιά* (με *ει* και υφέν). Σημειώνω ότι βέβαια διατηρείται η υποτακτική και μάλιστα με υπογεγραμμένη. Πάντως και οι γραφές: *αποκριά*, *γριά* θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν τολμηρές, καθώς απομακρύνονται από την εμφάνιση της νεοελληνι-

* Ο κ. Ε. Κριαράς είναι ομότιμος καθηγητής του Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσ/νίκης και αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

για το μέλλον του

κής γραφής, όμως ίσως είναι δικαιολογημένες σε ένα λεξικό.

Ένα άλλο θέμα είναι η γλώσσα των ερμηνευμάτων και των σχολιασμών που γίνονται στο Λεξικό. Παλαιότερα η γλώσσα που χρησιμοποιούσε ο συντάκτης ηχούσε όπως λ.χ. το ερμηνεύμα του λήμματος *απαράβατος*: «Εκείνος τον οποίον δεν δύναται τις να παραβή, ο μη δυνάμενος να παραβαθή ή ο μη παραβαινόμενος». Ανάλογα ερμηνεύεται το *απογύρου*: «στροφάδην, κυκλοτερώς, ουχί κατ' ευθείαν γραμμήν». Αυτά γράφονταν το 1939. Γεύση της γλώσσας που χρησιμοποιείται το 1980 παίρνουμε με το ερμηνεύμα του λήμματος *γερανόπετρα η (Ι)*: «ευμεγέθης λίθος, τον οποίον κρεμούν εις το οπίσθιον άκρον της οριζοντίας δοκού του "γερανιού" δια να διευκολύνουν κατὰ την άντλησιν την άρσιν εκ του φρέατος του εις το έτερον άκρον ανηρτημένου κάδου».

Δικαιολογημένη είναι, νομίζω, η ευχή κατά την επεξεργασία του υλικού νέων τόμων του Λεξικού να γίνουν αποδεκτές και ορισμένες άλλες ορθογραφικές απλουστεύσεις στα λήμματα του Λεξικού, αλλά και η γλώσσα των ερμηνευμάτων να είναι η κοινή δημοτική. Το βαρύ στο σημείο αυτό παρελθόν του Λεξικού δεν πρέπει να βαρύνει τη μελλοντική του συνέχεια. Σ' εκείνον που θα έφερνε την αντίρρηση ότι η γλώσσα του Λεξικού σε όλους τους τόμους θα πρέπει να είναι ενιαία, θα απαντούσα ότι η αντίρρηση δεν ισχύει για έργα μακρόπνοα που τελικώς ολοκληρώνονται μέσα σε πολλές δεκαετίες. Υποχρέωση εκείνων που τα αναλαμβάνουν είναι να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια ώστε κατά την πορεία του έργου να βελτιώνεται, όσο γίνεται, η τεχνική της εργασίας, όπως και η ίδια η εργασία.

Ασφαλώς μειονέκτημα στη χρήση του Λεξικού είναι τούτο: ότι ο καταρτισμός των παραπεμπτικών λημμάτων αναβλήθηκε για να γίνει μετά τη συμπλήρωση και του τελευταίου τόμου του Λεξικού. Όμως το γεγονός αυτό δυσκολεύει τον αναγνώστη που ξεκινά από τη γνώση ενός τύπου και θέλει να οδηγηθεί στο βασικό λήμμα, όπου καταγράφονται όλοι οι τύποι της λέξης. Όταν λ.χ. βρεθεί κανείς μπροστά στον τύπο *αγκράζομαι* (= ακροάζομαι), πώς θα μαντεύσει ότι θα πρέπει να αναζητήσει τον τύπο αυτόν στο λήμμα *ακροάζομαι*; Προκειμένου για τη λέξη *αφουκρούμαι* (= ακούω), πώς θα οδηγηθεί στο υποθετικό μάλιστα λήμμα *αφακράζομαι*, όπου καταγράφονται όλοι οι σχετικοί τύποι του λήμματος; Ο καταρτισμός παραπεμπτικών λημμάτων ενός κατά κύριο λόγο διαλεκτικού λεξικού είναι αναγκαστικά περίπλοκος. Όμως θα μπορούσε να δοθεί μέση λύση στο πρόβλημα, αν καταρτιζόνταν παραπεμπτικά λήμματα τουλάχιστον από τους λιγότερο αλλοιωμένους φωνητικά τύπους. Ένας τυπωμένος κατάλογος τέτοιων παραπεμπτικών λημμάτων για το τμήμα του Λεξικού που έχει ήδη συγκροτηθεί θα ήταν χρησιμότερος στην έρευνα.

Θα ευχόταν κανείς η συνέχιση του έργου θα προχωρήσει με γοργότερο ρυθμό απ' ό,τι στο παρελθόν. Ο διευθυντής του Λεξικού στα 1984, όταν εκδιδόταν ο πρώτος ημίτομος του Ε' τόμου, Δημήτριος Κρεκούκας μας πληροφορούσε στα Προλεγόμενα του τόμου ότι ο δεύτερος ημίτομος του Ε' τόμου θα αποτελεστεί από πενήντα περίπου τυπογραφικά, δηλ. σελίδες 400. Ευχόμαστε να τον χαρούμε τον ημίτομο αυτόν το συντομότερο.

Επιβάλλεται, νομίζω, να ευχηθεί κανείς και τούτο ακόμη. Η Ακαδημία Αθηνών παράλληλα με τη συνέχιση της έκδοσης των νέων τόμων του Λεξικού να προχωρήσει σε μια ενοποίηση των βιβλιογραφιών που δημοσιεύονται στην αρχή κάθε τόμου ή ημίτομου του Λεξικού και στη δημοσίευσή τους σε χωριστό τεύχος. Οι μνημονευμένοι αυτοί βιβλιογραφικοί πίνακες περιλαμβάνουν και έντυπα (αυτοτελώς δημοσιευμένα ή μελετήματα και

άρθρα περιοδικών) και χειρόγραφα γλωσσικού υλικού, που βρίσκονται σήμερα στα αρχεία της Γλωσσικής Εταιρείας. Συγκεντρωμένες οι βιβλιογραφικές μνείες σε έναν τόμο θα αποτελούσαν σημαντικό βοήθημα σε κάθε ενδιαφερόμενο για τα θέματα αυτά γλωσσικό μελετητή.

Δεν πρόκειται εδώ να γίνει αναλυτική κριτική της μεθόδου που ακολουθήθηκε όταν καταρτιζόνταν ο πίνακας των παλαιότερων κειμένων που οι μαρτυρίες τους θα χρησιμοποιούνταν κατά την επεξεργασία του καθαυτού νεοελληνικού γλωσσικού υλικού. Τα Προλεγόμενα του Α' τόμου του Ιστορικού Λεξικού (σελ. ι') μας πληροφορούν ότι ως σύγχρονη ομιλούμενη γλώσσα νοείται «η από του 1800 και εντεύθεν» και ότι τα κείμενα αναδρομικώς έως το δέκατο έκτο αιώνα χρησιμοποιήθηκαν μόνο για ετυμολογικούς σκοπούς. Όμως είναι βέβαιο ότι πολύ θα διαφωτιζόνταν η *ιστορία των λέξεων* που αποτέλεσαν λήμματα του Λεξικού αν χρησιμοποιούνταν τα σημαντικότερα, έστω, κείμενα της λεγόμενης πρωτονεοελληνικής περιόδου των γραμμάτων μας. Ενωώ κείμενα που γράφθηκαν σε δημώδη ή δημοτικίζουσα γλώσσα ήδη από τις αρχές της δεύτερης χιλιετίας (1000/1100 και εξής). Την έλλειψη —ας επιτραπεί να το σημειώσω— τη θεραπεύει σήμερα ένα άλλο Λεξικό: το «Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας, 1100-1669». Εκδίδεται από το 1969, έχει ήδη συμπληρώσει δέκα τυπωμένους τόμους και μ' εκείνον που σύντομα θα κυκλοφορήσει γίνεται επεξεργασία ενός τμήματος του γράμματος ξ.

Ξεκινώντας κανείς από τον τίτλο του Λεξικού θα μπορούσε να αναρωτηθεί τι ποσοστό λημμάτων ανάγεται στην κοινή νέα ελληνική και τι ποσοστό στις ιδιωματικές λέξεις. Φυσικά υπάρχουν και λέξεις στο Λεξικό που χαρακτηρίζονται ως «συνήθεις». Πρόκειται βέβαια γι' αυτές που απαντούν και στην κοινή νέα ελληνική (τη λαϊκή γλώσσα), αλλά και στα ιδιώματα. Όμως βέβαιο είναι ότι οπωσδήποτε πλεονάζουν οι αποκλειστικά ιδιωματικές. Οι χαρακτηριζόμενες «κοινές» και «λόγιες» λέξεις είναι εντελώς περιορισμένες ως προς τον αριθμό τους. Το Ιστορικό Λεξικό είναι λοιπόν κατά κύριο λόγο ιδιωματικό. Ο όρος «κοινώς ομιλουμένη», που αναγράφεται στον τίτλο του, δεν νοεί την κοινή, προφορική έστω, δημοτική γλώσσα, αλλά τα κατεξοχήν λαϊκά της στοιχεία. Εκείνα δηλαδή που επέζησαν από μόνη την προφορική παράδοση. Όμως έτσι αλλοιώνεται το νόημα της «κοινής ομιλουμένης», γιατί κοινή ομιλούμενη γλώσσα είναι εκείνη που διαμορφώνεται και από λαϊκά και από λογιότερα στοιχεία. Και εδώ λοιπόν με την ορολογία του τίτλου βρισκόμαστε μπροστά στις απόψεις του κατεξοχήν ποδηγέτη του Λεξικού (του Γεωργίου Χατζιδάκι) και των συνεργατών του Λεξικού που ακολούθησαν την άποψη (άποψη καθαρευουσιάνικη) ότι κοινή ομιλούμενη (με το πραγματικό νόημα του όρου όπως το δέχονται οι δημοτικιστές) δεν υπάρχει για να μελετηθεί. Μόνο η καθαυτή λαϊκή γλώσσα και κυρίως τα ιδιώματά της θεωρήθηκε ότι αξίζουν να αποτελέσουν ερευνητικό αντικείμενο. Όσες τώρα λέξεις μέσα στο σώμα του Λεξικού χαρακτηρίζονται ως «λόγιες» είναι παράταιρες μέσα σ' αυτό και δεν αλλοιώνουν το χαρακτήρα του.

Λυπηρό είναι ότι στους ημίτομους που κυκλοφόρησαν μεταξύ των ετών 1953 και 1984 (β' τεύχος του Δ' τόμου, 1980 και α' τεύχος του Ε' τόμου, 1984) δεν παρέχεται καμιά βιβλιογραφία γλωσσικών δημοσιευμάτων, ούτε καν λεξικών χρήσιμων για το έργο των συντακτών του Ιστορικού Λεξικού. Ενωώ λεξικά όπως το Ετυμολογικό Λεξικό της νεοελληνικής του Κ. Δαγκίτση (α' τόμος 1978) και το Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας του Ε. Κριαρά (α' τόμος 1969, ή 1982). Ση-

μειώνω ότι συναφή γλωσσική βιβλιογραφία και για τα χρόνια αυτά παρέχει το Λεξικό Κριαρά.

Και τούτο ακόμη πρέπει να παρατηρηθεί: ότι δυσαρμονία διαπιστώνεται ως προς τις παλαιότερες μνείες που παρέχονται σε κάθε λήμμα (όταν παρέχονται). Υπάρχουν ελάχιστες περιπτώσεις που δεν περιορίζεται το Λεξικό να σημειώσει ότι η λέξη είναι βυζαντινή ή μεσαιωνική, αλλά και παραπέμπει σε παλαιότερες μνείες, ενώ υπάρχουν πάμπολλες περιπτώσεις κατά τις οποίες ή δε σημειώνεται καμιά πληροφορία για την ιστορία της λέξης ή σημειώνεται απλώς ότι η λέξη είναι βυζαντινή ή μεσαιωνική. Οι παραλείψεις αυτές θα αποφεύγονταν αν χρησιμοποιούνταν όταν έπρεπε το παραπάνω μνημονευμένο Λεξικό Κριαρά. Πάντως οι παραλείψεις αυτές αναιρούν ως ένα βαθμό το χαρακτηρισμό του Λεξικού ως «ιστορικού», όπως σημειώνεται στον τίτλο του έργου. Παραθέτω ορισμένα σχετικά παραδείγματα: αν το Λεξικό της Ακαδημίας είχε ανατρέξει σε παλαιότερα κείμενα σε κάπως μεγαλύτερη κλίμακα, ο τύπος λ.χ. *ακέρδης* του λήμματος *ακέρδιστος* θα σχολιάζονταν χρήσιμα με παραπομπή στην Αχιλλήδα (εκδ. Hesseling) N 1551 (βλ. Ε. Κριαρά, Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας, λ. *ακέρδης*). Το επίρρημα *άκερδα*, που μνημονεύεται στο Ιστορικό Λεξικό με τον τύπο *ανάκερδα* και το επίθετο *άτσερδος*, θα μπορούσαν να σχολιαστούν με την πληροφορία ότι το επίθετο *άκερδος* απαντά στο Λίβιστρο (εκδ. Μαυροφρύδη) P 630, στο ίδιο κείμενο (εκδ. Λάμπρου) ESC. 907, στο Μάρκο Δεφαράνα, Λόγοι (εκδ. Καραϊσκάκη) 106 (βλ. Ε. Κριαρά, Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας, λ. *άκερδος*). Το ουσιαστικό *αλεπόπουλο* κατά το Ιστορικό Λεξικό μαρτυρείται στο Δουκάγγιο, όμως απαντά και παλαιότερα στους «Μύθους» του Γεώργιου Αιτωλού (εκδ. Λάμπρου) 1¹⁰. Η λέξη *βούλλωμα* σημειώνεται ως μεσαιωνική, όμως χωρίς παλαιότερη μνεία. Απαντά πάντως και στο «Λόγο παρηγορητικό» L 653 (εκδ. Λάμπρου) και στο «Θανατικό» του Γεωργηλά 326 (εκδ. LE-GRAND) και σε έγγραφα (βλ. Κριαρά, Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας, λ. *βούλλωμα* (v)). Ανάλογες είναι οι περιπτώσεις των λέξεων *βουλλωτήρι*, *γάιδαρος*, *γαλεά*, *γέρα* (τα) (βλ. όσα σημειώνονται στο Λεξικό Κριαρά για τις λέξεις αυτές).

Οφείλω να σημειώσω ότι οι παραπάνω παρατηρήσεις δεν αποβλέπουν στο να μειώσουν τη σημασία του σημαντικότερου έργου που έχει αναληφθεί. Απλώς εφιστούν την προσοχή των αρμοδίων σε ορισμένα σημεία, που αν τα προσέξουν, είναι κατά τη γνώμη μου βέβαιο ότι θα βελτιώσουν την προσφορά του έργου.

(1) Βλ. Γεώργιος Δροσίνης, Εισαγωγή και συλλογή κειμένων Φ.Π. Λογοθέτη, (Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, περ. β', αρ. 9, 1960, σελ. 198-229).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ: *Μεροληπτική κατάθεση*

Μια προσωπική κατάθεση, που συγχρόνως είναι και μαρτυρία της γενιάς της δικτατορίας και της μεταπολίτευσης.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΟΥΝΙΔΗΣ: *Λεπτομέρειες*

Λεπτομέρειες του καθημερινού βίου, που κάνουν όμως τη ζωή μας... δύσκολη πολλές φορές ανυπόφορη.

Μικρά χρονογραφήματα δημοσιευμένα στο περιοδικό ANTI.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΩΝ
ΑΝΤΙΝ

Προτάσεις για τήν πρόο

του Νικολάου Γ. Κοντοσόπουλου*

Προκειμένου να σχηματίσουμε σαφέστερη αντίληψη για την κατάσταση και τις ανάγκες του Κέντρου του ΙΛΝΕ επισκεφθήκαμε το κτίριο της οδού Δίπλα 1 και μιλήσαμε με τον διευθυντή κ. Νικόλαο Κοντοσόπουλο, ο οποίος είχε την καλωσύνη, εκτός από την προφορική ανάπτυξη των ζητημάτων που απασχολούν το Κέντρο, να δώσει και γραπτώς τις απόψεις του, που συνοψίζονται στο ακόλουθο σημείωμα.

1. Χρειάζονται χρήματα. Μπορούν να εξευρεθούν αν άπευθυν-
θοῦμε σέ έφοπλιστή χορηγό.
2. Πρέπει νά πληρωθούν οί κενές θέσεις συντακτών. Έχομε
τώρα 9 συντάκτες. Τό Καταστατικό προβλέπει 12. Βέβαια
χρειάζονται πολύ περισσότεροι συντάκτες.
3. Τό Κέντρο πρέπει νά αλλάξει όνομασία. Από «Κέντρον συν-
τάξεως τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ» νά όνομασθῇ «Κέντρον έρεῦ-
νης τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης». Τότε θά δικαιολογηθῇ ἡ αὔ-
ξησις τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ του (καί τοῦ βοηθητικοῦ)
καί θά γίνη διεύρυνσις τοῦ ἐρευνητικοῦ του πεδίου: τό Κέντρο
θά μπορεῖ νά ἐκφέρῃ γνώμη ἐπί τῶν συγχρόνων γλωσσικῶν
προβλημάτων.
4. Γιά ν' ἀποκτήσῃ τή δυνατότητα νά ἀποφαίνεται ἐπί γενικωτέ-
ρων γλωσσικῶν προβλημάτων τό Κέντρο πρέπει ν' ἀποκτήσῃ
αὐτοτέλεια, δηλ. ὄχι πολύ μεγάλη ἐξάρτησις ἀπό τήν 'Ακαδημία.
5. Τό κτίριο πού στεγάζεται τό Κέντρο δέν εἶναι κατάλληλο γιά
ἐπιστημονική ἐργασία. Θά εἶναι καλό νά ἀποκτήσῃ ἡ 'Ακαδημία
ένα κτίριο, σέ καλή τοποθεσία (ύγιεινή, ἀλλά καί ὄχι μακριά ἀ-
πό τό κέντρο τῆς πόλεως, ὅπου βρίσκονται ἄλλα πνευματικά ἰ-
δρύματα, ὅπως Βιβλιοθήκες κλπ.) γιά τή στέγασις ὅλων τῶν ἐ-
ρευνητικῶν κέντρων τῆς, τά ὅποια συνεργάζονται ἐπί πολλῶν
θεμάτων.
6. Πρέπει νά διορισθοῦν στό Κέντρο τουλάχιστον τρεῖς γραμ-
ματεῖς γιά τίς τρέχουσες «ὑπηρεσίες γραφείου» (ἀλληλογρα-
φία, διεκπεραίωσις ὑπηρεσιακῶν ἐγγράφων, τήρησις ἐγγράφων
τοῦ ἀρχείου τοῦ Κέντρου, ἀπάντησις στούς ἀπευθυνόμενους
στό Κέντρο γιά λήψις γλωσσολογικῶν πληροφοριῶν κλπ.). Οἱ
γραμματεῖς αὐτοί θά πρέπει νά ξέρουν καί γαλλικά καί ἀγγλικά
γιά τήν ἀλληλογραφία μέ ξένους γλωσσολόγους.
7. Οἱ μηνιαῖες ἀπολαβές τῶν ἐρευνητῶν τῶν Κέντρων πρέπει
νά εἶναι τέτοιες ὥστε νά τούς ἐπιτρέπουν άνετη διαβίωσις καί
παρακολούθησις τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως τοῦ κλάδου
τούς¹, ἀποτρέποντάς τοὺς συνάμα ἀπό τό νά θέλουν νά γίνουν
πανεπιστημιακοί καθηγηταί ἐγκαταλείποντας τή θέσι τοὺς στά
Κέντρα τῆς 'Ακαδημίας.
8. Τό Κέντρο (καί κάθε Κέντρο τῆς 'Ακαδημίας) πρέπει νά ἔχῃ
δικό του χρηματικό κονδύλιο ἀπό τόν προϋπολογισμό τῆς 'Α-
καδημίας, γιά ὁλόκληρη τή χρονιά καί γιά προϋπολογισμένες
δαπάνες (γραφική ὕλη, ἀγορά χάρτου γραφῆς, ἀγορά βιβλίων).
Τώρα παίρνει ὅ,τι περισσέψῃ ἀπό τά ποσά πού παίρνουν ἄλλα
Κέντρα πού ἔχουν εὐκολώτερη πρόσβασις στήν κεντρική ὑπηρε-
σία τῆς 'Ακαδημίας καί πληροφοροῦνται ἐγκαίρως τήν ἔγκρισιν
τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρονιάς.
9. Πρέπει νά ὑπάρχῃ μόνιμος προμηθευτής ἐλληνικῶν καί ξέ-
νων βιβλίων καί περιοδικῶν γιά τό Κέντρο (καί τ' ἄλλα Κέντρα

* Ο κ. Ν.Γ. Κοντοσόπουλος εἶναι γλωσσολόγος, διευθυντής τοῦ ΚΣΙΛΝΕ.

τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ

τῆς Ἀκαδημίας) ὥστε ν' ἀποφεύγεται ἡ ἀπώλεια χρόνου γιὰ τὴν ἀνεύρεσι προμηθευτοῦ κάθε ἔτος.

10. Ἀπαραίτητη εἶναι ἡ δημιουργία ἀκαδημαϊκοῦ - πανεπιστημιακοῦ τυπογραφείου, ὥστε ν' ἀποφεύγωνται οἱ κάθε τόσο διαγωνισμοί γιὰ τὴν ἀνεύρεση τυπογράφου (καί μάλιστα ἀποκλειστικά μονοτύπη) γιὰ τὴν ἐκτύπωσι τῆς κάθε παρουσιαζομένης ἐκδόσεως (ἐπετηρίδας τοῦ Κέντρου, τόμου τοῦ Λεξικοῦ κλπ.).

11. Νά τονωθῇ ἡ συνεργασία τοῦ Κέντρου μέ τή Γλωσσική Ἑταιρεία Ἀθηνῶν. Εἶναι ὁ κύριος τροφοδότης γλωσσικοῦ διαλεκτικοῦ ὑλικοῦ γιὰ τή σύνταξι τῶν ἀρθρῶν τοῦ Ἱστ. Λεξικοῦ.

12. Ἡ Ἀκαδημία (ἢ τό Ἰδρυμα Οὐράνη) νά ἐνισχύη μέ προκύρηξη διαγωνισμοῦ καί χρηματικά ἐπαθλα τὴν γλωσσοσυλλεκτικὴν ἐργασία χάριν τοῦ Ἱστ. Λεξικοῦ.

13. Νά παγιοποιηθῇ τό καθεστῶς τῶν ἐπιστημονικῶν γλωσσοσυλλεκτικῶν θερινῶν ἀποστολῶν τῶν συντακτῶν τοῦ Λεξικοῦ στήν ὑπαιθρο καί νά μὴ χρειάζεται νά γίνεται κάθε χρόνο καί μέ τρομερὴ χρονικὴ καθυστέρησι ἡ σχετικὴ διαδικασία ἀπὸ τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κέντρου.

14. Τὰ χρήματα γιὰ τίς παραπάνω ἀποστολὰς νά μὴ προέρχωνται μόνο ἀπὸ τό Κράτος. Μπορεῖ νά ἐνισχυθοῦν καί ἀπὸ ἄλλους πόρους οἱ σχετικὲς ἐρευνες, π.χ. ἀπὸ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἀνθρώπων πού θά ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν προώθησι τῆς παρασκευῆς καί ἐκδόσεως τοῦ Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος τοῦ ἑλληνοφώνου χώρου.

15. Εἶναι ἀπαραίτητο οἱ ἀποφάσεις γιὰ τὴν ἐπιστημονικώτερη ἐμφάνισι τοῦ Ἱστ. Λεξικοῦ νά μὴν παίρνωνται ἀπὸ τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες πού ἐργάζονται πρὸς τὴν σύνταξι τοῦ ἔργου. Τό ἴδιο νά ἰσχύη καί γιὰ τὸν Γλωσσικὸ Ἀτλαντα. Ἡ Ἐφορ. Ἐπιτροπὴ ἀπλῶς νά τίς ἐγκρίνη καί νά τίς πιστοποιῇ.

6. Ἀπαραίτητο εἶναι, κατὰ τὴν διαδικασία προσλήψεως νέων ἐπιστημόνων στό Κέντρο νά ἔχη βαρύνουσα γνώμη ἐπὶ τῶν υποψηφιοτήτων καί διπλῇ ψήφῳ ὁ Διευθυντής τοῦ Κέντρου.

7. Νά γίνουν οἱ κατάλληλες ἐνέργειες ὥστε νά δημιουργηθῇ ἐν τῷ Κέντρῳ εἰδικὴ Βιβλιοθήκη, στήν ὁποία νά καταθέτουν οἱ συγγραφεῖς ἢ οἱ ἐκδότες τῶν ἀπὸ ἓνα ἀντίτυπο τῶν ἐκδιδομένων στήν Ἑλλάδα λεξικῶν παντός εἶδους (γενικῶν, εἰδικῶν, διλῶσσων, πολυγλῶσσων).

Γιὰ τὸν ἐκμοντερνισμό τῆς ἐργασίας στό Λεξικό.

1. Νά τεθοῦν σύντομα σέ λειτουργία μέ κατάλληλους χειριστὰς τοῦ νά ἔχουν καί γλωσσολογικὴ κατάρτισι οἱ δύο ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστὰς τοῦ Κέντρου. Μέ τοὺς ὑπολογιστὰς αὐτοὺς νά ἰσχύη κατάλογος τῶν λημμάτων τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου, νά ἀταρτισθῇ ἀρχεῖο κυρίων ὀνομάτων (ἀνθρωπωνυμίων καί τοπωνυμίων), νά ἀποδελτιωθοῦν κείμενα συγχρόνων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν¹.

2. Νά ἀπλοποιηθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ Λεξικοῦ.

3. Νά μπαίνουν παραπεμπτικά λήμματα στοὺς τόμους τοῦ Λεξικοῦ.

4. Νά ἐφαρμοσθῇ, παράλληλα μέ τό ἑλληνικὸ συμβολικὸ σύστημα ἀποδόσεως τῶν διαλεκτικῶν φθόγγων, καί τό Διεθνὲς φωνητικὸ Ἀλφάβητο στοὺς τόμους τοῦ Λεξικοῦ καί σέ γλωσσολογικὰς μελέτες πού δημοσιεύονται στό «Λεξικογραφικὸ Δελτίο».

5. Νά ἐφαρμοσθοῦν οἱ προτεινόμενες ἀπὸ τοὺς συντάκτες καὶ ἐπιτρομίες στὸν τρόπο βραχυγραφικῆς δηλώσεως τῶν τοπωνυμίων στὰ ἀρθρα τοῦ Λεξικοῦ.

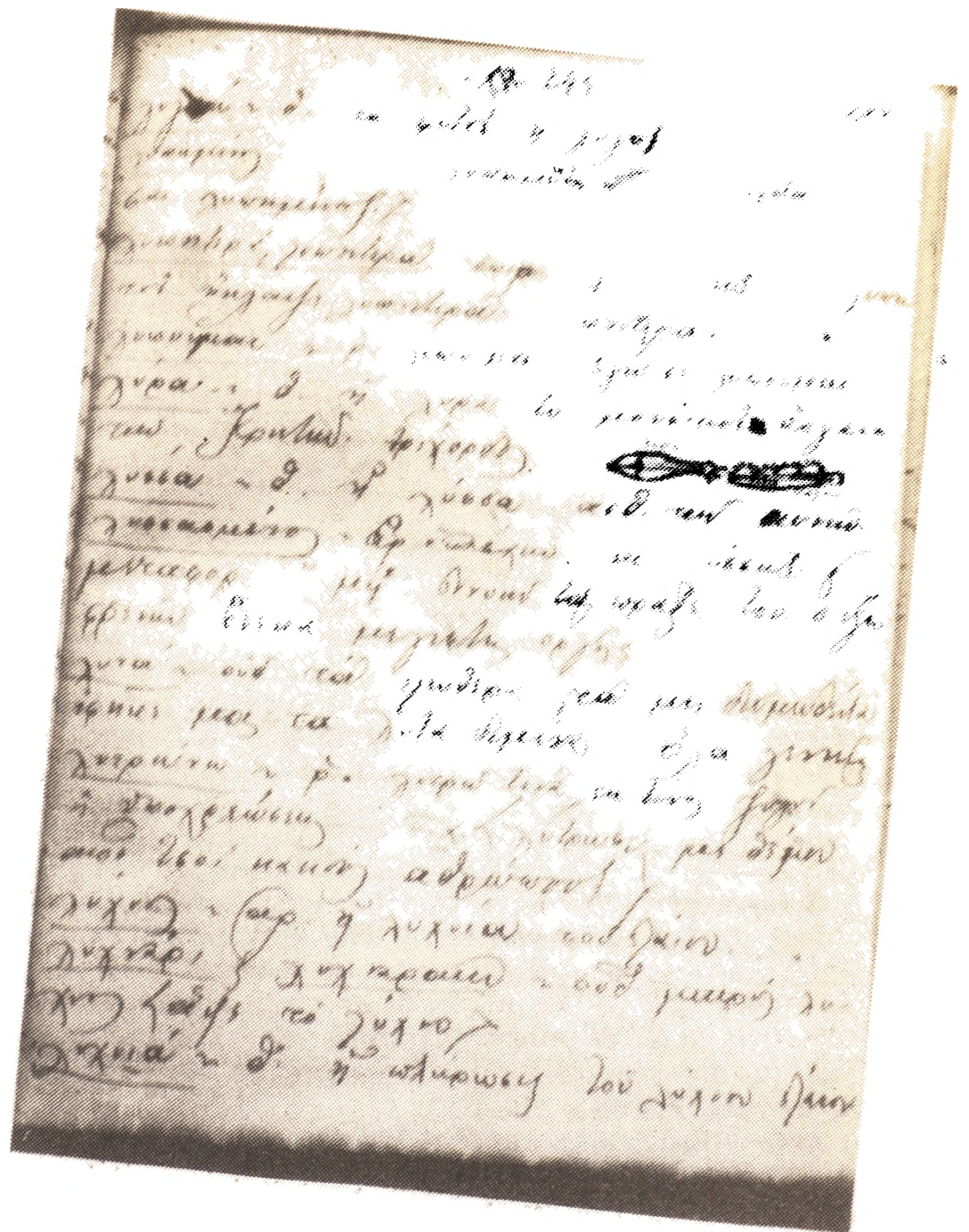
6. Νά ἀναδιαρθρωθῇ ἡ ὅλη ἐργασία συντάξεως τοῦ Λεξικοῦ σύμφωνα μέ τίς σχετικὲς ὑποδείξεις πού θά κάμουν οἱ συντάκτες τοῦ ἔργου.

7. Νά γίνουν εἰδικὲς ἀποστολὰς, ὀλιγοήμερες, τῶν συντακτῶν σέ σημεία ἐρεῦνης τοῦ Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος, ὥστε νά ἐπισπευσθῇ ἡ ἐπιτόπια συμπλήρωσις τῶν Ἑρωτηματολογίων τοῦ Ἀτλαντος μέ τό σχετικὸ διαλεκτικὸ γλωσσικὸ ὑλικό.

8. Οἱ θερινὲς γλωσσοσυλλεκτικὲς ἀποστολὰς τῶν συντακτῶν νά πάρουν νέα μορφή καί περιεχόμενο, σύμφωνα μέ τίς ὑποδείξεις πού θά κάμῃ τό προσωπικὸ τοῦ Κέντρου.

1. Νά μποροῦν ν' ἀγοράζουν βιβλία καί νά λαμβάνουν μέρος σέ συνέδρια πού γίνονται στήν Ἑλλάδα καί στήν ἀλλοδαπή.

1. Οἱ ὑπολογιστὰς θά χρησιμεύσουν καί στή διαφύλαξι τοῦ ὑλικοῦ τοῦ Κέντρου, ἀπὸ φθορά, κλοπὴ κλπ.. Οἱ δισκέτες τους θά εἶναι σάν εἶδος ἀντιγράφου τοῦ ὑλικοῦ τοῦ Ἀρχείου.

Ἀπὸ χειρόγραφη συλλογὴ (Ἀρχεῖο ΚΣΙΛΝΕ) τοῦ συντάκτη Λουλάκη πού σκοτώθηκε το 1913 στὴ μάχη τοῦ Λαχανά τῆς Μακεδονίας. Ἐπάνω του βρέθηκαν σημειώσεις λεξιλογικοῦ περιεχομένου.

Τι είναι το ΑΤΚΟ

του Άγγελου Αφρουδάκη*

Η ίδρυση του Αρχείου Τοπωνυμίων και Κυρίων Ονομάτων (ΑΤΚΟ) το 1964 αποτέλεσε μια πρωτοπόρο επιστημονική πρωτοβουλία της Ακαδημίας Αθηνών. Ακόμη και σήμερα το ΑΤΚΟ είναι το μοναδικό ίσως στην Ελλάδα ερευνητικό κέντρο αμιγώς προσανατολισμένο στη μελέτη της Ονοματολογίας. Ο κλάδος αυτός συνιστά ένα πολύ ενδιαφέρον αυτοτελές γνωστικό πεδίο, αλλά ταυτόχρονα είναι και αναγνωρισμένος σύμμαχος της γλωσσολογίας και της ιστορίας, ενώ προσφέρει και όπλα για την υποστήριξη των εθνικών δικαιών και διεκδικήσεων.

Το ΑΤΚΟ από οργανωτική άποψη είναι παράρτημα του Κέντρου Συντάξεως του Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (ΚΣΙΛΝΕΓ). Συμμετέχει στη σύνταξη του Λεξικού παραθέτοντας στο τέλος κάθε λήμματος τις υπάρχουσες μαρτυρίες για την ενδεχόμενη ονοματολογική χρήση του. Στο αρχείο του ΚΣΙΛΝΕΓ υπάρχουν σήμερα αρκετές εκατοντάδες χιλιάδες ονοματολογικών δελτίων με υλικό από όλο τον ελληνόφωνο κόσμο. Το υλικό αυτό προέρχεται από έντυπα (αυτοτελείς εκδόσεις, δημοσιεύματα σε περιοδικά, εφημερίδες κλπ.), αλλά και από χειρόγραφες συλλογές διαλεκτικού υλικού που συγκεντρώνουν οι συντάκτες του Κέντρου και άλλοι συλλογείς. Το υλικό καλύπτει κυρίως τοπωνύμια και επώνυμα, και κατά δεύτερο λόγο βαπτιστικά ονόματα, παρωνύμια (παρτσούκλια) κλπ. Δεν νομίζουμε ότι υπάρχει αλλού συγκεντρωμένο ονοματολογικό υλικό που να καλύπτει με τόσο όγκο και σε τέτοια έκταση τον ελληνόφωνο κόσμο.

Οι κύριες εργασίες που γίνονται σήμερα στο ΑΤΚΟ είναι οι εξής:

α) βιβλιογράφηση των νέων αλλά και παλαιότερων πηγών με ονοματολογικό υλικό και προσπάθεια για την απόκτηση των σχετικών δημοσιευμάτων (απευθύνουμε εδώ την παράκληση στους συλλογείς ή μελετητές ονοματολογικού υλικού να στέλνουν ένα ανάτυπο ή μια φωτοτυπία των εργασιών τους στο ΑΤΚΟ· έτσι, και το Κέντρο βοηθούν, αλλά και το δικό τους μόχθο αξιοποιούν καλύτερα ενσωματώνοντάς τον σε ένα συγκεντρωτικό έργο) —

β) αποδελτίωση, κατάταξη και, όσο είναι δυνατόν, ετυμολόγηση του νέου υλικού —

γ) εντοπισμός των γεωγραφικών περιοχών της χώρας για τις οποίες το ονοματολογικό υλικό του ΚΣΙΛΝΕΓ είναι αραιότερο ή όχι τόσο αξιόπιστο· έτσι προγραμματίζονται ορθότερα οι ετήσιες αποστολές των συντακτών για επιτόπια συλλογή υλικού —

δ) μηχανοργάνωση του υλικού· η απόκτηση ηλεκτρονικών υπολογιστών από το ΚΣΙΛΝΕΓ και ο καταρτισμός του τρόπου οργάνωσης έχουν ολοκληρωθεί, πρέπει όμως να υπερνικηθούν τώρα δύο εμπόδια: πρώτον, η δημιουργία κατάλληλου λογισμικού (SOFTWARE) και η επίλυση προβλημάτων που συνδέονται με το πλήθος των ειδικών διαλεκτικών χαρακτήρων που απαιτούνται για την πιστή φωνητική απόδοση του υλικού· δεύτερον, η τροφοδότηση του υλικού στον υπολογιστή, δηλαδή η πρόσληψη ανάλογου προσωπικού (σημειώνουμε ότι για το μνημειώδες Τοπωνυμικό της Κύπρου του Μ. Χριστοδούλου χρειάστηκε ολόκληρο δίκτυο 24 σταθμών εργασίας (WORK-STATIONS) με ανάλογο προσωπικό, και αυτό μόνο για τα 75.000 περίπου τοπωνύμια του α' τόμου).

Ευελπιστούμε πως η, συνήθως φειδωλότατη περί τα τοιαύτα, πολιτεία θα θελήσει να συνδράμει το έργο αυτό εγκρίνοντας την πληρέστερη επάνδρωση του ΑΤΚΟ. Γιατί είναι φανερό πως το έργο αυτό υπερβαίνει κατά πολύ τις δυνάμεις του μοναδικού συντάκτη που υπηρετεί στο ΑΤΚΟ σήμερα.

* Ο κ. Άγγελος Αφρουδάκης είναι συντάκτης του Αρχείου Τοπωνυμίων και Κυρίων Ονομάτων.

Τεχνικές παρατηρήσεις

του Βασιλείου Δ. Φόρη*

Πολύ ευχαρίστως ανταποκρίνομαι στην πρόσκληση της διεύθυνσης του «Αντί», να συμβάλω κι εγώ με μια σύντομη μελέτη στην έρευνα που διεξάγει το περιοδικό για το «Ιστορικόν Λεξικόν» της Ακαδημίας Αθηνών¹ (από δω και πέρα: ΙΛ). Ευχαριστώ μάλιστα ιδιαίτερα, που δέχτηκαν να τροποποιήσω κάπως το πρώτο μέρος του άρθρου μου: να διαλέξω δηλαδή τον ευκολότερο δρόμο, που λέγεται κριτική δημοσιευμένου ήδη υλικού, και όχι να προσδιορίσω και εγώ τη μορφή που θα έπρεπε να πάρει μελλοντικά το ιδανικό λήμμα του Λεξικού. Αυτό το τελευταίο μπορούν να το κάνουν μόνο όσοι εργάζονται στο ΙΛ και ζουν από κοντά τα προβλήματά του.

Ευθύς από την αρχή θεωρώ χρέος μου να αποτίσω φόρο τιμής στη μνήμη των πρωτεργατών αυτού του πνευματικού μνημείου και να απευθύνω εγκάρδιο χαιρετισμό στους ζωντανούς, απόμαχους και ενεργούς, εργάτες του, που μόχθησαν και μόχθουν να δαμάσουν ένα τόσο πολυσύνθετο και ατίθασο υλικό, όπως είναι η νεοελληνική μας γλώσσα, ιδίως η ιδιωματική. Τα όσα (κριτικά) θα ακολουθήσουν, μοιραία για κάθε έργο που μένει, δε μειώνουν ούτε τόσο δα τη σημασία και την αξία του σπουδαίου αυτού έργου.

Ξεκινώ λοιπόν από την προϋπόθεση ακριβώς εκείνη, ότι άλλοι συμβολείς, αρμοδιότεροι από μένα και πιο κοντά ή και μέσα από αυτή τη δεξαμενή των παντοδαπών διαλεκτικών γνώσεων, το τωρινό «Κέντρον Συντάξεως του Ιστορικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής της Ακαδημίας Αθηνών», θα έχουν περιγράψει το λήμμα του ΙΛ, θα έχουν δηλαδή ενημερώσει διεξοδικά τον αναγνώστη για την τριμερή διαίρεση του κάθε λήμματος του Λεξικού (σε Τυπολογικό, Ετυμολογικό και Σημασιολογικό) και για τα προβλήματα του κάθε τμήματος. Μένει επομένως σ' εμένα, που μελετώ από μακριά το ΙΛ, να πω με ένα παράδειγμα λίγα μόνο πράγματα για τα δύο μέρη, για το Τυπολογικό και για το Σημασιολογικό, επειδή με άλλο ένα παράδειγμα θα με απασχολήσει κάπως διεξοδικότερα μία, «αλλά λέαινα», περίπτωση από το Ετυμολογικό.

Στο 2ο τόμο του ΙΛ, 1939, σελ. 161, στήλη β', υπάρχει το λήμμα για το ρήμα *αναφυσώ*², που το δίνω ολόκληρο φωτοτυπικά:

ἀναφυσῶ Μακεδ. (Κοζάν.) — Λεξ. Περίδ.

Τὸ ἀρχ. ἀναφυσῶ.

Φυσῶ, ἐκπέμπω ἔνθ' ἄν.: Ἡ θάλασσα ἀναφυσᾷ τὸν νιρὸ

στοὺν ἀέρα Κοζάν.

Τα πράγματα στους τρεις μισι αυτούς στίχους λένε ότι: 1) το ρήμα μαρτυρείται από τη Μακεδονία, πιο συγκεκριμένα από την Κοζάνη, και αναφέρεται στο «Λεξικόν» του Περίδη³· 2) ετυμολογείται από το αρχαίο ομόγραφό του ρήμα· και 3) σημαίνει αυτά που γράφονται στη μιάμιση σειρά, η οποία έχει και το σχετικό παράδειγμα.

Για όποιον τώρα ξέρει τα βόρεια ιδιώματα της νέας ελληνικής, όπως είναι το ιδίωμα της Κοζάνης, ο τύπος *αναφυσά* παρουσιάζει ένα πρώτο, φωνητικής υφής «λάθος»: αφού η Κοζάνη ξέρει μόνο τον τύπο *φσῶ*, θα περιμέναμε και το σύνθετο τύπο *αναφσῶ*, όσο αυτός θα χρησιμοποιούνταν, επειδή λέγεται το *ξαναφσῶ*. Ακόμα, ένα άλλο «λάθος» ήταν ότι θεωρήθηκε εκφωνημένη από στόμα Κοζανίτη η «κοφτή», η παραδοσιακή κατάληξη -ά της νεοελληνικής κοινής στο γ' πρόσωπο των ρημάτων της 2ης συζυγίας (των γνωστότερων παλιότερα «περισπωμένων»...), κατάληξη ωστόσο άγνωστη στο ιδίωμα, το οποίο γνωρίζει μόνο τον «παρεκτεταμένο», το νεότερο τύπο σε -άει: *αγαπάει, πουνάει, σ'χουρνάει, τραβάει, φλάει* (ποτέ **αγαπά, *πουνά, ... *φλά*), ώστε το παράδειγμα θα το περιμέναμε έτσι: *Ἡ θάλασσα αναφσάει του νιρὸ στουν ἀέρα*.

Τέτοια και παρόμοια «λάθη» και αβλεψίες είναι μοιραία να υπάρχουν σε ογκωδέστατα έργα, όπως είναι το ΙΛ, που το υλικό του το αρύστηκαν οι συντάκτες του από τη μια εσχάτη της ελληνικής ή της ελληνόφωνης γης ως την άλλη, και θα ήταν τώρα άσκοπος σχολαστικισμός να ζητήσει κανείς «ευθύνες», και εδώ και όπου αλλού, για απροσεξίες που οφείλονται σε τόσους παράγοντες: ο συλλογέας του υλικού της Κοζάνης ήταν ντόπιος η

* Ο κ. Β. Δ. Φόρης είναι φιλόλογος, διευθυντής του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη του Παν/μίου Θεσ/νίκης.

λήμματα του Λεξικού

ξένος; επιστήμονας ή ερασιτέχνης; αν επιστήμονας, είχε αφομοιώσει τα διδάγματα της μίας και μόνης τότε Γραμματικής των βόρειων ιδιωμάτων⁴; Και από κει και πέρα, ο συντάκτης και ενδεχομένως ο ανασυντάκτης του σύντομου λήμματος είχε ή όχι συνεργασία με γνώστη των βόρειων ιδιωμάτων, οπότε θα διαπίστωνε και τις αντινομίες που αναφέρονται παραπάνω και ίσως και άλλα πολλά;

«Δασκαλισμοί» όλα αυτά — συμφωνώ —, χρήσιμοι όμως για μια εργασία που πρέπει να γίνεται με κάθε προσοχή, με ακρίβεια, με εμβάθυνση, ώστε να μην έρχεται ύστερα ας πούμε από 51 χρόνια ο ερευνητής ή ο χρήστης του ΙΛ και ν' αναρωτιέται για όλα αυτά — στην καλύτερη περίπτωση: έτσι όπως έχουν καταλήξει κάποια πράγματα, στη χειρότερη και οπωσδήποτε τραγικοποιημένη περίπτωση, κάποιος μπορεί να διακυβεύσει και εκλογή ακόμα, όταν αυτά που θα υποστηρίζει θα έρχονται σε αντίθεση με τα γραφόμενα σ' ένα τέτοιο έργο... Αυτά ίσως θεωρούνται απίθανα, εκείνο όμως που πιθανώς πέρασε κιόλας από το νου του αναγνώστη αυτών των γραμμών μοιάζει να μη μας απασχολεί, ή να μη μας απασχολεί όσο πρέπει, εμάς τους χαρτοπόντικες τους δασκάλους: είναι, για την περίπτωση μας, το ερώτημα, πώς ήταν ποτέ δυνατό, ένα παράδειγμα φράσης σαν αυτό που μας απασχόλησε να μη βρεθεί να το δώσει μια ολοκληρωμένη παραθαλάσσια και νησιωτική Ελλάδα και να το προσφέρει η στεριανή ή Κοζάνη, η «πρωτεύουσα», όπως μας την πειράζουν, «πάσης ξηροκαμπίας». Εκείνο που πέρασε από το νου του αναγνώστη είναι βέβαια η φαντασία.

Πολλά τα προβλήματα που είχε και έχει ν' αντιμετωπίσει η σύνταξη του ΙΛ στο Τυπολογικό και στο Ερμηνευτικό μέρος του λήμματος. Το Ετυμολογικό μέρος φάνηκε τελείως ανώδυνο και πανεύκολο: «Το αρχ. αναφυσώ»...

Από την ετυμολόγηση των στερητικών επιθέτων του ΙΛ

Στους τρεις πρώτους τόμους του ΙΛ φιλοξενούνται δυόμισι χιλιάδες, αν μέτρησα καλά, στερητικά επίθετα κάθε μορφής, που, ανάλογα με την ιστορία τους ή το πλάσιμό τους, ετυμολογούνται με οχτώ διαφορετικούς τρόπους: άλλα θεωρούνται απευθείας κληρονομιά από την αρχαία γλώσσα, άλλα από τη μεταγενέστερη και άλλα από τη μεσαιωνική, ενώ τα νεότερα ερμηνεύονται ως σύνθετα με πρώτο συνθετικό το αχώριστο στερητικό μόριο α- (ή αν-) και με δεύτερο συνθετικό είτε ένα ουσιαστικό είτε ένα ρήμα ή επίθετο κτλ. Με την επιφύλαξη για τα προβλήματα που παρουσιάζουν είκοσι τρεις περιπτώσεις από τις 2.500, η αριθμητική κατανομή, ανάλογα με την ετυμολόγηση, των στερητικών αυτών επιθέτων είναι η ακόλουθη (για κάθε κατηγορία δίνεται και ένας «αντιπρόσωπος»):

1.	αγύμναστος το αρχαίον επίθετον αγύμναστος	περιπτώσεις	275
2.	ασημείωτος το μεταγενέστερον επίθετον ασημείωτος	»	178
3.	απροσκύνητος το μεσαιωνικόν επίθετον απροσκύνητος	»	108
4.	αδέκαρος εκ του στερητ. α- και του ουσιαστικού δεκάρα	»	133
5.	αβούρτσιστος εκ του στερητ. α- και του ρήματος βουρτίζω	»	148
6.	αζεμάτιστος εκ του στερητ. α- και του επιθ. ζεματιστός < ζεματίζω	»	260
7.	αξύριστος εκ του στερητ. α- και του επιθ. *ξύριστός < ξυρίζω	»	1.258
8.	αλώνιστος εκ του επιθ. αλωνιστός του αρκτικού α προσλαβόντος σημασίαν στερήσεως διά του α-ναβιβασμού του τόνου	»	117
	Αβέβαια, διφορούμενα κτλ.	»	23
	Σύνολο	»	2.500

Για την κατηγορία 1, για την ετυμολόγηση δηλαδή των επιθέτων του τύπου **αγύμναστος** κατευθείαν από το αρχαίο ομόγραφό του επίθετο, υπάρχει η ένσταση ότι εδώ έπρεπε να είχε σημειωθεί ότι το νεοελληνικό επίθετο είναι το μεσαιωνικό επίθετο

αγύμναστος, που προέρχεται από το μεταγενέστερο **αγύμναστος**, που αυτό (και μόνο) ανάγεται στο αρχαίο επίθετο **αγύμναστος** (σε πολλές περιπτώσεις παρουσιάζονται φωνητικές και άλλες μεταβολές από τα αρχαία ως τα νεοελληνικά).

Τα ίδια θα ίσχυαν και για την κατηγορία 2, με απούσα βέβαια εδώ τη φάση του αρχαίου τύπου: < μεσν. **ασημείωτος** < μεταγν. **ασημείωτος**.

Έτσι, μόνο η κατηγορία 3 θα ετυμολογούσε από μία και μόνη πηγή: **απροσκύνητος** < μεσν. **απροσκύνητος**.

Ως εδώ τα «παραδοσιακά». Για τα νεότερα:

Η κατηγορία 4 δεν παρουσιάζει εμπόδια: φιλοξενεί 133 στερητικά επίθετα με α' συνθετικό το στερητ. μόριο α- και με β' συνθετικό ένα ουσιαστικό.

Από τις λοιπές τέσσερις, τις πιο ενδιαφέρουσες μάλιστα κατηγορίες:

η 5 ανάγει το στερητικό επίθετο στη σύνθεση του στερητ. μορίου α- με το οικείο στο επίθετο ρήμα:

η 6 το ανάγει στο «αδερφό» του θετικό επίθετο, τονισμένο συνηθέστατα στη λήγουσα, ενώ το ίδιο το στερητικό τονίζεται πάντοτε στην προπαραλήγουσα:

η 7 ανάγει το στερητικό σε «αδερφό» του και αυτή θετικό επίθετο, το οποίο όμως είναι αμάρτυρο, γι' αυτό και «αστερίζεται» τέλος

η 8 παρουσιάζει την ιδιόρρυθμη εκείνη περίπτωση ρηματικών στερητικών επιθέτων κατά την οποία το οικείο τους ρήμα αρχίζει από α-, και έτσι θεωρήθηκε ότι τα επίθετα αυτά δεν είναι σύνθετα, παρά «προσέλαβον σημασίαν στερήσεως διά της προπαροξυτονίας» (ή, όπως γράφει αλλού το ΙΛ: «διά του αναβιβασμού του τόνου, προς τούτο και μόνον γινομένου»). Έτσι προκύπτουν, κατά το ΙΛ, επίθετα όπως **αδίκετος** (που προήλθε από το **αδικώ**), **αράδιαστος** από το **αραδιάζω** κτλ.

Ότι οι κατηγορίες 5, 6 και 7 είναι ισότιμες (η 8 παρουσιάζει ιδιαιτερότητες) και ότι εκείνο που ισχύει για την 5, η αναγωγή του επιθέτου στο οικείο ρήμα, θα έπρεπε να ισχύσει οπωσδήποτε και για τις 6 και 7, αυτό είναι φανερό και, θα έλεγα, το μόνο λογικό. Τα — ρηματικά ακριβώς — στερητικά επίθετα της νεοελληνικής **αβούρτσιστος**, **αζεμάτιστος** και **αξύριστος** είναι τριδύμα αδέρφια, γεννημένα από την ίδια ανάγκη να παρασταθεί εκείνο που δεν έγινε όπως θα το ήθελε το οικείο ρήμα: **αβούρτσιστος**, αυτός που δε βουρτσίστηκε (ή δεν τον βουρτσίσαν): **αζεμάτιστος**, που δε ζεματίστηκε: **αξύριστος**, που δεν ξυρίστηκε (δεύτερες έννοιες και αποχρώσεις σε άλλες περιπτώσεις είναι άλλο θέμα). «Σπουδαίο θέμα» όμως έπρεπε να θεωρηθεί αυτό που οδήγησε στη δημιουργία της 7ης, ιδίως, κατηγορίας, στο να «αστεριστούν» δηλαδή, να ονομαστούν «αμάρτυρα» τα μισά από τα 2.500 στερητικά. Δε φάνηκε να αναρωτήθηκε κανένας γιατί να επιστρατευτούν ακόμα και τα υπαρκτά θετικά επίθετα (της κατηγορίας 6) για να ετυμολογηθούν όλα τα ρηματικά, την ώρα που και για τις προγενέστερες φάσεις της ελληνικής γλώσσας υπήρχε υγιής «νομολογία» ερμηνείας, αλλά και νωπή ακόμα, τότε, γνωμοδότηση: ήδη από τα 1926, ο νεαρός τότε, ο Νέστορας σήμερα των ελληνικών γραμμάτων Ιωάννης Θ. Κακριδής είχε διδάξει πειστικότερα το πώς έπλασε ο ελληνικός λαός τα ρηματικά στερητικά επίθετα (το θέμα του ήταν για τα σε -γος επίθετα, η ερμηνεία όμως ισχύει για όλα): «Εις την ψυχὴν του ομιλούντος και θέλοντος να εκφράσῃ την ἐννοιαν π.χ. του μη ἔχοντος ταραχὴν, ἔρχεται ἡ ἀντίθετος ἐννοία, ὁ ταραγμένος: τὸ -μένος εἶναι κατάληξις, μένει τὸ θέμα ταραγ-: με τὸ στερ. ἄλφα καὶ τὴν κατάλ. -ος σχηματίζεται τὸ ἀτάραγος» (...). «Βεβαίως ὁ πλάττων τὴν λέξιν δὲν κάμνει λογικὴν ἐρμηνείαν τὴν στιγμὴν που σπεύδει νὰ ομιλήσῃ, οὔτε ἀναλύει γραμματικῶς τὸ ταραγμένος εἰς θέμα καὶ κατάληξιν· ὅλη αὕτη ἡ ἐργασία γίνεται ἀσυνειδήτως, με τὸ αἶσθημα τῆς γλώσσης μόνον»⁵. Ευνόητο ότι για την κοινή γλώσσα, που γνωρίζει το **ατάραχος** αντί για το **ατάραγος** κτλ., ισχύουν οι φθογγικοί νόμοι της τροπῆς των συμφώνων: γ-τ > χ-τ, **ατάραγ-τος** - **ατάραχ-τος**: ευνοητότερο ότι με την ερμηνεία αυτή του Κακριδῆ το ΙΛ θα είχε αποφύγει τον κατακλυσμό των αστερίσκων.

Εδώ όμως έλειψε και πάλι, θέλω να πω δεν προσέχτηκε, κι έ-να άλλο, διττό, γεγονός:

1) Δίπλα στα ζευγάρια (θετικό) -τός / (στερητικό) -τος υπάρχει

σχεδόν πάντοτε η μετοχή: καθιστός - ακάθιστος, αλλά και καθισμένος· γεμιστός - αγέμιστος, αλλά και γεμισμένος· ζεματιστός - αζεμάτιστος - ζεματισμένος κτλ. κτλ., και

2) Δίπλα στο ζεύγος (στερητ.) -τος / μετοχή σε -μένος δεν είναι διόλου υποχρεωτικό για τη γλώσσα να διαθέτει το (θετικό) επίθετο σε -τός: αφάγωτος - φαγώμενος (όχι όμως και *φαγώτος, που γι' αυτό και αστερίστηκε), τα ίδια και με τα ανειπωτος - ειπωμένος, απροετοίμαστος - προετοιμασμένος (το ΙΛ γράφει για *ειπωτός, *προετοιμαστός κτλ.).

Αν σ' αυτά τα χεροπιαστά δεδομένα πρόσθετε κανείς και το ότι συχνότατα ένα θετικό ρηματικό επίθετο (σε -τός) δε δείχνει την ακριβή αντίθεσή του με το στερητικό: μια χωνευτή ντουλάπα π.χ. δεν είναι το αντίθετο της αχώνευτης, παρά δείχνει τον τρόπο της κατασκευής της, ή ότι ένα χτυπητό αυγό δεν έχει «αντιπαρακείμενο» του το αχτύπητο, που είναι το αντίθετο του χτυπημένος (κάλλιστα λέμε ότι «ένα χτυπητό αυγό δεν είναι καλά χτυπημένο, έμεινε δηλαδή αχτύπητο το χτυπητό...») κτλ. κτλ., θα έβλεπε ότι η ετυμολόγηση των στερητικών έπρεπε να γίνει από τα ρήματα κατευθείαν. Έτσι πάντως, από το οικείο ρήμα, ετυμολογούν (όσα ετυμολογούν: κάπου 300 μόνο από τις χιλιάδες τα στερητικά επίθετα της αρχαίας ελληνικής· τα άλλα έμειναν απλώς ανετυμολόγητα) οι Liddell - Scott - Jones⁶, έτσι ετυμολογεί ο λ α τα ρηματικά στερητικά της αρχαίας ο Bailly⁷ [χαρακτηριστικό: για το αρχαίο αβίωτος οι L-S-J γράφουν: «(βιόω)», ο Β. «(ά, έβ(ι)ων)»· και να σκεφτεί κανείς ότι υπάρχει στα αρχαία ελληνικά το γνωστό επίθετο: βιωτός], έτσι και ο Sophocles⁸ με ρήμα, ενώ ο Ε. Κριαράς⁹ μάλλον τάσσεται με την ερμηνεία του Κακριδή και πάντως δεν αστερίζει κανένα επίθετο της μεσαιωνικής ελληνικής λαϊκής γλώσσας.

Έγραφα παραπάνω ότι είναι «το μόνο λογικό» να υπαγάγει κανείς τις κατηγορίες 6 και 7 στην 5, και πρέπει να στηρίξω την κάπως «βαριά» έκφρασή μου, να βρω δηλαδή συνήγορο: δεν είναι κανείς άλλος από το ίδιο το ΙΛ, το οποίο ερμηνεύει τα 148 στερητικά επίθετα (βλ. παραπάνω) κατευθείαν από ρήμα, αυτό όμως γίνεται στα 11 πρώτα τυπογραφικά (8σέλιδα) φύλλα του 1ου τόμου (σελ. 1-88), ενώ η ερμηνεία με τα αστερισμένα επίθετα αρχίζει απρόοπτα και παράδοξα από το 12ο τυπ. φύλλο. Έτσι, το άγειρτος π.χ. (τέλος του 11ου τ.φ.) ετυμολογείται από το ρήμα γέρνω, ενώ το αγειτονιάστος (αρχή του 12ου) «Εκ του στερητ. α- και του επιθ. *γειτονιάστος<γειτονιάζω».

Για την ομάδα 8: Λαθεμένη είναι η εκτίμηση ότι στα 117 στερ. επίθετα του τύπου αλώνιστος δεν έγινε σύνθεση με το στερητ. α-, παρά το αρκτικό α (του ρήματος) προσέλαβε «σημασίαν στερήσεως διά του αναβιβασμού του τόνου». Το ίδιο το ΙΛ αναγράφει πολλά τέτοια στερητικά που έχουν και τον πλήρη τύπο, και αυτό δείχνει πολύ καθαρά ότι έγινε η σύνθεση. Έτσι π.χ. δίπλα στο φαινομενικώς μη συντεθειμένο αδέλφωτος μαρτυρείται από τις ίδιες με αυτό περιοχές και ο τύπος αναδελφωτος, κ.ά., και η μόνη —λογική, δυστυχώς και πάλι— ερμηνεία είναι εδώ της συλλαβικής ανομοίωσης: από τη σύναρθρη αιτιατική του πλήρους τύπου (η αιτιατική, κατά τα γνωστά, είναι ευχρηστότερη από όλες τις άλλες πτώσεις) τον αναδελφωτο (φωνητ.: τοναναδελφωτο) προκύπτει το: τοναδελφωτο, ο αδελφωτος, τοναναδίκητο τοναδίκητο, ο αδίκητος - αδίκετος κτλ. Αυτά στη συμπεριφορά των λέξεων. Και μέσα όμως στο εσωτερικό των λέξεων συντελείται αυτή η ανομοίωση, όταν δύο αλληπάλληλες όμοιες συλλαβές είναι δύσκολο να εκφωνηθούν, και έτσι έχουμε και τον αεικίνητο άνθρωπο, τον ανάπαυτο (και όχι πάντοτε: ανανάπαυτο), και της τράπουλας τα χαρτιά που συχνά μένουν ανακάτωτα (δε μένουν ανανακάτωτα) κτλ. Και πρέπει να ομολογήσω ότι, όταν παλιότερα σε δύο αλληπάλληλες μελέτες μου¹⁰ ερμήνευα με τη συλλαβική ανομοίωση που είχε υποδείξει η προγενέστερη σοφία των Α. Γ. Τσοπανάκη¹¹, Α. Thumb¹² και Π. Ν. Παπαγεωργίου¹³ για τα επίθετα αρίφνητος (αναρίθμητος) και ανοίγατος (ανανοίγατος· και όχι βέβαια από το ομηρικό νηγάτεος...) το συχνό πια σήμερα ανημέρωτος (ο μη ενημερωμένος) από το «πλήρες» ανενημέρωτος, δε φανταζόμουν ότι η κάπως λαϊκότερο αυτή διαδικασία της συλλαβικής ανομοίωσης θα άγγιζε κάποτε τους χώρους της επώνυμης (ή και της ανώνυμης) δημοσιογραφίας. Οι ανα-σχηματισμοί ωστόσο και οι ανα-δομήσεις των κυβερνήσεων προσφέρονταν, όπως φάνηκε, για τέτοιες διαδικασίες, και ιδού τι γράφει π.χ. ο Δ. Παπαναγιώτου (διευθυντής, όταν τα έγραφε, και χρονογράφος της «Καθημερινής») στο άρθρο του «... κι απ' την αρχή!» 27-28.9.1987: «Έτσι, η κ. Μελίνα Μερκούρη· υπουργίνα Πολιτισμού (και Επιστημών) από το 1981-1988 είναι ο μόνος ανασχημάτιστος, ανα-

δόμητος κλπ. υπουργός του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού». Αξίζει βέβαια να ερευνηθεί για ποιο λόγο το αναναδόμητος το άφησε ανανομοίωτο ο (παρ' όλα αυτά ανομοιωμένος και ο ίδιος από το πλήρες: Παπαναγιώτου) φίλος Δ. Παπαναγιώτου, ενώ το «πλήρες» ανασχημάτιστος το ανομοίωσε στο υποφερτό(τερο) ανασχημάτιστος. Ποιος όμως θα βεβαίωνε ότι το «ορθό» και «πλήρες» αναναδόμητος θα έμενε και αυτό απείραχτο; Την ίδια μέρα στην «Καθημερινή», και στις στήλες που (περιέργως...) έφερναν την υπογραφή «Αστερίσκοι», άλλος, ανώνυμος συντάκτης σχολίαζε: «Ένας ακόμη ανασχηματισμός άφησε τον κ. Ευ. Κουλουμπή αναδόμητο άρχοντα του ΥΠΕΧΩΔΕ». Παρατηρεί κανείς εδώ ότι η γλώσσα δε γνωρίζει πληβείους του ιδιωτικού λόγου και πατρικίους του πολιτικού καλάμου: όλους τους εξομοιώνει —τα γλωσσικά τους προϊόντα τα ανομοιώνει, ή και κατά περιπτώσεις τα αφομοιώνει.

Το σημείωσα ήδη, συναιρώ όμως: Οι ομάδες 6 και 7 είναι όμοιες με την 5 και έπρεπε τα στερητικά τους επίθετα να ετυμολογηθούν από το οικείο τους ρήμα απευθείας, φυσικά με πρότερο το στερητικό μόριο α(ν)-. Τότε, και η 8 δε θα παρουσίαζε πρόβλημα: τα «πλήρη» επίθετα, που μαρτυρούνται σχεδόν όλα, θα ανάγονταν αυτά πρώτα στο οικείο τους ρήμα, και έπειτα θα ερχόταν η εξήγηση για τα κολοβωμένα:

«ανανακάτωτος επίθ. εκ του στερητ. αν- και του ρ. ανακατώνω. Το ανακάτωτος κατ' ανομοίωσιν»· ή

«αναρραβώνιαστος επίθ. εκ του στερητ. αν- και του ρ. αρραβωνιάζω. Το αρραβώνιαστος κατ' ανομοίωσιν εν συντάξει :τον αναρραβώνιαστο, είχαν αναρραβώνιαστο κτλ. ».

Ή κάπως έτσι.

«Ή κάπως έτσι» —και με αυτό πρέπει να κλείσω το πρώτο, για να έρθω στο δεύτερο «αίτημα», την παράκληση του κ. Παπουτσάκη, να εκθέσω τη γνώμη μου για τη γλώσσα που πρέπει να ισχύσει στα ερμηνεύματα του ΙΛ. Αν ήταν όλες οι ερωτήσεις τόσο εύκολες, ώστε να επιδέχονται απάντηση μονολεκτική, πολλά πράγματα θα απλουστεύονταν. Κάνοντας ωστόσο δύσκολα τα εύκολα, θα ήθελα να δώσω άλλη και διαφορετική από την αναμενόμενη απάντηση: η γλώσσα και των ερμηνευμάτων και όλου γενικά του γλωσσικού υλικού του Ιστορικού Λεξικού δεν μπορεί, στα 1990 και πέρα, να είναι άλλη από τη γλώσσα του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Με χαρά μου είχα πληροφορηθεί από κάμποσο καιρό ότι η Ακαδημία Αθηνών αποφάσισε να περάσει το πλουσιότατο υλικό του ΙΛ σε ειδικούς υπολογιστές, κάποιες σχετικές πληροφορίες θα έχουν δώσει σ' αυτήν εδώ την έρευνα οι ειδικοί συνάδελφοι, ώστε σ' εμένα να μη μένει πια να πω τίποτε άλλο, παρά να ευχηθώ να πραγματοποιηθεί αυτό το σχέδιο όσο γίνεται πιο σύντομα. Δεν είναι ότι θα κλείσουν έτσι τα στόματα πολλών αν(εν)ημέρωτων ανθρώπων, που γκρινιάζουν για την άργητα στη δημοσίευση του ΙΛ· το σπουδαιότερο είναι ότι θα δοθεί ευκαιρία σε πολλούς —ας το πω: σε πολλούς μας— να βοηθήσουμε στην αξιοποίηση του θαυμαστού γλωσσικού θησαυρού της νεοελληνικής και των ιδιωμάτων της.

1. Βιβλιογραφικά και άλλα στοιχεία για το «Ιστορικόν Λεξικόν» θα έχουν ήδη δώσει άλλοι συμβολείς της έρευνας αυτής.

2. Φυσικά, μεταγράφω και εδώ και παντού σ' αυτή τη μελέτη μου και τους τύπους και τη φρασεολογία του ΙΛ με το μονοτονικό.

3. Τον εκτενέστατο, τον υπερμεγέθη τίτλο του Λεξικού αυτού τον βλέπει ο αναγνώστης στον 1ο τόμο του ΙΛ, σ. λγ', 2η στήλη.

4. Ο λόγος βέβαια για τη «Γραμματική των βορείων ιδιωμάτων της νέας Ελληνικής γλώσσας» του Άνθιμου Α. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1926/27.

5. Βλ. Ι. Θ. Κακριδή, «Περί των εις -γος στερητικών επιθέτων της Νέας Ελληνικής», «Αθηνά» 38 (1926) 194-212 (= Ι. Θ. Κακριδή, «Μελέτες και Άρθρα», Τιμητική προσφορά για τα εβδομήντα χρόνια του συγγραφέα, Θεσσαλονίκη 1971, 207-222). Τα αποσπάσματα στη σελ. 199 (211).

6. A Greek - English Lexicon, Οξφόρδη, 9η έκδ.

7. A. Bailly, Dictionnaire Grec-Français, Παρίσι 1950.

8. Evangelinus Apostolides Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods, 1914/1983.

9. Εμμανουήλ Κριαρά, «Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας 1100-1669», Θεσσαλονίκη, τ. 1-10, ιδίως τ. 1-3.

10. Βλ. «Νέα Εστία» 88 (1970) 1557-1567 και «Βυζαντινά» 3 (1971) 343-365.

11. Agapitos G. Tsopanakis, La phonétique des parlers de Rhodes, Αθήνα 1940, σ. 151, § 134 (για το αρίφνητος).

12. A. Thumb στις «Indogermanische Forschungen» 7 (1897) 3 (επίσης για το αρίφνητος).

13. Στην «Αθηνά» 23 (1911) 94-95 (για το ανοίγατος).

Οι νεολογισμοί και το Ιστορικό Λεξικό

της Άννας Αναστασιάδη - Συμεωνίδη*

Το «Ιστορικόν Λεξικόν της τε κοινώς ομιλουμένης και των ιδιωμάτων» αποτελεί ιδιότυπο λεξικό και ως προς το είδος του αλλά και ως προς το χρόνο που απαιτείται για τη σύνταξή του (έκδοση του α' τόμου το 1933, ενώ μέχρι σήμερα έχει εκδοθεί μόνο ο ε' τόμος (λήμμα γλωσσωτός)). Στο άρθρο αυτό θα ασχοληθούμε με την πρώτη περίπτωση μόνο (δηλ. το είδος του λεξικού), και για να στηρίξουμε την άποψή μας, θα αναφερθούμε στις προγραμματικές δηλώσεις των κατά καιρούς αρχισυντακτών, όπως αυτές εκφράζονται στα προλεγόμενα των τόμων / ημιτόμων που έχουν ήδη εκδοθεί. Στο πρώτο μέρος θα κάνουμε παρατηρήσεις που αφορούν 1. το είδος του λεξικού, 2. τη γλώσσα που περιγράφεται, 3. τη συλλογή του υλικού που απαιτείται, για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι. Στο δεύτερο μέρος θα εξετάσουμε τα αρχεία ή τα είδη λεξικών που μπορούν ή που επιβάλλεται να περιέχουν νεολογισμούς. Τέλος στο τρίτο μέρος θα εξετάσουμε τη σχέση των νεολογισμών με τον ημερήσιο και περιοδικό τύπο.

1.1. Στα προλεγόμενα του α' τόμου (1933, σ. 3) διαβάζουμε ότι πρόκειται για «το λεξικό της υπ' αυτών (των Ελλήνων) λαλουμένης γλώσσης», ή στη σ. η' ότι πρόκειται για το λεξικό «της καθόλου Ελληνικής γλώσσης από της πρώτης αυτής εμφανίσεως μέχρι σήμερον», ή ακόμη στη σ. ι' ότι πρόκειται για το λεξικό «της λαλουμένης συγχρόνου Ελληνικής και της κοινής και των ιδιωμάτων». Πληροφορούμαστε στη σ. ιδ' ότι «έπρεπε εις το Λεξικόν να περιληφθούν όσον το δυνατόν περισσότερα ιδιώματα», ακόμη στη σ. ις' ότι το λεξικό αποτελεί «μνημείον σώζον εκ της φθοράς του χρόνου ιδιώματα άξια μελέτης από πάσης απόψεως». Τέλος στόχος είναι (σ. ιθ') «να μελετηθεί το ιδίωμα και του τελευταίου χωρίου όχι μόνον της Ελλάδος, αλλά και του εκτός της Ελλάδος εν διασπορά ευρισκομένου Ελληνικού έθνους».

1.2. Συμφωνα με τα προλεγόμενα του α' τόμου (1933, σ. θ') το λεξικό αυτό φιλοδοξεί να περιγράψει τη «νέα δημόδη Ελληνική», δηλ. «όχι μόνον την γλώσσαν, την οποίαν ομιλούν αι μεγάλοι και συμπαγείς μάζαι του έθνους αι μάλλον προηγμένοι εις τον πολιτισμόν, αλλά και τα απανταχού της Ελλάδος εντός και μέχρι χθες και εκτός αυτής ιδιώματα από του Πόντου και της Καππαδοκίας μέχρι της Κάτω Ιταλίας και από της Βουλγαρίας μέχρι της Κύπρου και Κορσικής». Μαθαίνουμε ακόμη ότι (σ. ι') «ως σύγχρονος λαλουμένη γλώσσα εθεωρήθη η από του 1800 και εντεύθεν», ότι (σ. ις') το «Λεξικόν περιέχει λέξεις κοινάς και ιδιωματικές» και (σ. ιζ') λέξεις που «φέρουν γνησίαν δημόδη μορφήν ως προς την παραγωγήν ή σύνθεσιν», ενώ αποκλείονται «λέξεις λεξικογράφων ή λογοτεχνών, αι οποίαι φαίνονται πρόχειρα κατασκευάσματα». Συνεπώς (σ. ιζ'-ιη') το «Λεξικόν περιλαμβάνει λέξεις, τας οποίας νοεί και αισθάνεται ο λαός, αδιάφορον αν παρεδόθησαν εις την παρούσαν γενεάν δια της προφορικής παραδόσεως του λαού ή αν εισήχθησαν εις την γλώσσαν του λαού υπό της λογίας παραδόσεως», γιατί το «Λεξικόν είναι της λαλουμένης γλώσσης του λαού και ουχί της υπό πολλών γραφομένης μάλιστα σήμερον δημοτικής».

1.3. Για να εκπληρωθούν οι παραπάνω στόχοι, έπρεπε να γίνει η κατάλληλη συλλογή υλικού. Τι αποδελτιώθηκε όμως και σε ποια έκταση;

Αποδελτιώθηκαν (σ. θ') πέρα από χειρόγραφες συλλογές λεξικά, γλωσσάρια, περιοδικά, βιβλία επιστημονικά ή λογοτεχνικά με «γλωσσικόν υλικόν δημώδες», (σ. ιδ') από όλη την έκταση της ελληνικής γης (Αθήνα και επαρχία).

Είναι γνωστό ότι η ποιότητα ενός λεξικού αρχίζει πρώτα απ'

όλα από την ποσότητα, την ποιότητα και την αντιπροσωπευτικότητα των πηγών, των κειμένων δηλ. που παίρνουν υπόψη οι συντάκτες του λεξικού. Οι πηγές του Ιστορικού Λεξικού αναφέρονται κάτω από τον τίτλο Βιβλιογραφία των τόμων που έχουν εκδοθεί. Ωστόσο τα κείμενα είτε είναι λαογραφικού περιεχομένου, είτε ανήκουν στο χώρο της «νέας λογοτεχνίας», είτε κυρίως αναφέρονται σε διαλέκτους και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής. Η προσοχή των συντακτών είναι σχεδόν αποκλειστικά στραμμένη προς ό,τι έχει αξία διαλεκτική, αφού οι προσθήκες στο υλικό επικεντρώνονται στο χώρο των διαλέκτων / ιδιωμάτων. Πβ. τα προλεγόμενα του β' τεύχους του τέταρτου τόμου (1980): «μεγαλύτερου διαλεκτικού Ελληνικού χώρου», «πολλών νέων διαλεκτικών στοιχείων», ή τα προλεγόμενα του α' τεύχους του ε' τόμου (1984): «πλήθος εντύπων γλωσσικού διαλεκτικού περιεχομένου», «σπανίων διαλεκτολογικών βιβλίων», «αντιπροσώπευσις του ελληνικού διαλεκτικού χώρου», «η (...) συγκέντρωσις διαλεκτικού υλικού συνεχίζεται».

Ποια είναι τέλος η στάση των λεξικογράφων του Ιστορικού Λεξικού απέναντι στους νεολογισμούς; Η μόνη ενδεχομένως μνεία γίνεται στα προλεγόμενα του α' τόμου (1933, σ. ιθ'), όπου αναφέρεται ότι μετά την ολοκλήρωση του όλου έργου «θα εκδοθεί συμπλήρωμα περιέχον όχι μόνον νέας όλως λέξεις, αλλά και νέους τύπους και νέας σημασίας λέξεων, αι οποίαι απεθσαυρίσθησαν ήδη εν τω Λεξικώ»².

Συνοψίζοντας λοιπόν όσα εκτέθηκαν παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι το Ιστορικό Λεξικό φιλοδοξεί να είναι ένα λεξικό διαχρονικό (γι' αυτό και η ονομασία του Ιστορικό), κατεξοχήν διαλεκτικό αλλά και της κοινής Νέας Ελληνικής, του γενικού λεξιλογίου αλλά και των ειδικών λεξιλογίων της Νέας Ελληνικής, δηλ. ένα λεξικό που φιλοδοξεί να ανταποκριθεί σε κάθε είδους πληροφορία που θα αναζητούσαν όλοι οι πιθανοί χρήστες, αρκεί να μην εμπίπτει στο χώρο της διγλώσσης / πολυγλώσσης λεξικογραφίας. Είναι όμως εφικτό κάτι τέτοιο σήμερα με τις επιταγές της λεξικογραφίας όπως έχει διαμορφωθεί κατά το β' μισό του αιώνα μας ύστερα από τα ευεργετικά διδάγματα της συγχρονικής γλωσσολογίας;

2. Δε θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε σε όλες τις πτυχές του παραπάνω ερωτήματος. Θα περιοριστούμε στο περιεχόμενο του τίτλου του άρθρου αυτού, δηλ. θα επικεντρώσουμε τη συζήτηση στο θέμα της θέσης που πρέπει ενδεχομένως να κατέχουν οι νεολογισμοί στο Ιστορικό Λεξικό. Ωστόσο, κατά τη γνώμη μας, δεν είναι δυνατό να δοθεί απάντηση έστω και στο περιορισμένο αυτό ερώτημα, αν δεν αποσαφηνίσουμε την άποψή μας στο γενικότερο ερώτημα αν είναι αποδεκτό σήμερα ένα γλωσσικό μονόγλωσσο λεξικό να φέρει τα χαρακτηριστικά του Ιστορικού Λεξικού. Πιστεύουμε λοιπόν πως δεν είναι επιστημονικά σωστό ένα λεξικό να ανταποκρίνεται σε ποικίλους στόχους: για το λόγο αυτό τασσόμαστε υπέρ του εξειδικευμένου λεξικογραφικού προϊόντος. Ένα λεξικό, για να ανταποκρίνεται σε προδιαγραφές υψηλής ποιότητας, δεν μπορεί να είναι συγχρόνως και διαχρονικό αλλά και συγχρονικό, και της κοινής αλλά και των ιδιωμάτων, και του γενικού λεξιλογίου αλλά και των ειδικών, ακόμη κι αν χρησιμοποιεί διακριτικά σημάδια όπως κοινό, πολλαχού κτλ.

Ας πάρουμε ως παράδειγμα το λήμμα *γεώμηλο*. Τα ατάκτως ερριμμένα συνώνυμα³ — που υπακούουν μόνο στην ασφαλώς αυθαίρετη αλφαβητική σειρά — αποτελούν ένα συνονθύλευμα που δε μπορεί να θεωρηθεί ως πρότυπο ούτε για τη συγχρονική περιγραφή της κοινής Νέας Ελληνικής αλλά ούτε και των ιδιωμάτων της. Ακόμη η παράλειψη της πληροφορίας ετυμολογικής φύσης ότι πρόκειται για μεταφραστικό δάνειο (*calque*) υπογραμμίζει τις ελλείψεις του Ιστορικού Λεξικού στο χώρο της

* Η κ. Άννα Αναστασιάδη - Συμεωνίδη είναι επίκουρη καθηγήτρια στη Φιλοσοφική Σχολή του Παν/μίου Θεσ/νίκης (Τομέας Γλωσσολογίας).

Από τις εκδόσεις Γκοβόστη Βιβλία του Ευγένιου Ο' Νηλ

Το πένθος ταιριάζει στην Ηλέκτρα

Κατατρεγμένοι

Πόθοι κάτω απ' τις λεύκες

Εριννύες

Παράξενο ιντερμέντζο

Ερημιά

Άννα Κρίστι

Αυτοκράτορας Τζόουνς

Όλα τα παιδιά του Θεού έχουν φτερά

Ο Λάζαρος γέλασε

Πέρα απ' τον ορίζοντα

«ΣΤΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ»

Ζωοδόγος Πηγή 21-Τηλ: 3615433

ετυμολογίας. Θα έπρεπε ίσως να αναφερθούμε και σε μια ακόμη παράλειψη του Ιστορικού Λεξικού κατά την περιγραφή της κοινής Νέας Ελληνικής: δε γίνεται διάκριση ανάμεσα στους ελεύθερους σχηματισμούς της Νέας Ελληνικής, που λεξικογραφικά παρουσιάζονται με τη μορφή παραδειγμάτων, και στους στερεότυπους συνδυασμούς, που στη λεξικογραφία εμφανίζονται με τη μορφή εκφράσεων, ιδιωτισμών⁴ κτλ. Οι πρώτοι επιπίπτουν στο χώρο εξέτασης της σύνταξης, οι δεύτεροι της λεξικολογίας. Οι δύο ομάδες χαρακτηρίζονται από διαφορετική συντακτική συμπεριφορά και για το λόγο αυτό απαιτούν διαφορετική σημασιολογική ανάλυση από την πλευρά των λεξικογράφων. Έτσι λ.χ. στο λήμμα *γευτικός*, που ανήκει στην πρώτη κατηγορία, δεν αναφέρεται ότι λειτουργεί και στη Νέα Ελληνική το *γευστικός*, που ανήκει στη δεύτερη κατηγορία στο *γευστικός αδένας* ή στο λήμμα *γιαούρτι* δεν ξεχωρίζονται τα παραδείγματα από τα στερεότυπα *γιαούρτι σακκουλήσιο* της *σακκούλας*.

Ύστερα από όλα αυτά, γίνεται φανερό πως το Ιστορικό Λεξικό πρέπει να συνεχίσει να είναι το λεξικό των νεοελληνικών ιδιωμάτων και διαλέκτων. Άλλα λεξικά πρέπει να καλύψουν τους υπόλοιπους τομείς, δηλ. της συγχρονικής περιγραφής της κοινής Νέας Ελληνικής, —κάτι στο οποίο ανταποκρίνεται με επιτυχία το λεξικό που ετοιμάζεται στο Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη— ή της περιγραφής είτε ειδικών λεξιλογίων, είτε της νεοελληνικής λογοτεχνίας (αυτό το τελευταίο το είχε συλλάβει και είχε αρχίσει τη συλλογή του υλικού ο Λ. Πολίτης), ή της περιγραφής της ελληνικής γλώσσας σε προηγούμενες φάσεις της, όπως λ.χ. το πολύτομο λεξικό της Μεσαιωνικής που ετοιμάζει ο καθηγητής Εμ. Κριαράς.

Συνεπώς ούτε ανήκει, κατά την άποψή μας, στην αρμοδιότητα του Ιστορικού Λεξικού η συλλογή και ενσωμάτωση στο ληματολόγιό του των πάσης φύσεως νεολογισμών της Νέας Ελληνικής, αλλά ούτε και ποτέ το Ιστορικό Λεξικό το έπραξε αυτό με συνέπεια. Ένα μόνο παράδειγμα αρκεί για να μας πείσει. Από το α' τεύχος του ε' τόμου (1984) απουσιάζουν τα λήμματα *γεωδυναμικός* -ή -ό, *γεωθερμικός*, -ή, -ό, *γεωπολιτική* κτλ. Αν και είναι πάντα επίκαιρο το θέμα της σχετικότητας του όρου νεολογισμός, ωστόσο πιστεύουμε ότι για την κοινή Νέα Ελληνική οι μονάδες αυτές ανήκουν πράγματι στους νεολογισμούς σε μια ευρεία συγχρονία, που καλύπτει το β' μισό του 20ου αι. Ακόμη δεν μπορεί κανείς σοβαρά να υποστηρίξει πως η απουσία των λημάτων αυτών οφείλεται σε λόγους σχετικής αυθαιρεσίας, στο ότι δηλ. από το σημαίνουν τους (σύνθετα από το *γεω* + *δυναμικός* λ.χ.) είναι δυνατό άνετα να συνάγεται το σημαίνονό τους.

Ποιος θα ήταν λοιπόν ο καταλληλότερος χώρος για τη συλλογή και παρουσίαση των νεολογισμών της κοινής Νέας Ελληνικής; Τι πρέπει να γίνει;

(i) Πρέπει να δημιουργηθεί μέσα στα πλαίσια ερευνητικού ιδρύματος της Ελλάδας Τράπεζα Δεδομένων στην οποία θα απασχολούνται γλωσσολόγοι αλλά και ειδικευμένοι ηλεκτρονικοί, οι οποίοι θα ενημερώνουν συνεχώς τα αρχεία, στα οποία πρέπει να έχει πρόσβαση κάθε ενδιαφερόμενος ερευνητής. Από όσο γνωρίζω, στην Ελλάδα υπάρχουν δύο φορείς: α) Το «Γραφείο επιστημονικών όρων και νεολογισμών» της Ακαδημίας Αθηνών, που ιδρύθηκε το 1966 αλλά άρχισε να δραστηριοποιείται το 1982 υπό τη διεύθυνση του κ. Τίτου Γιοχάλα. Ωστόσο η έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού και υλικοτεχνικής υποδομής μειώνουν στο ελάχιστο την προσφορά που θα μπορούσε να έχει ο φορέας αυτός στη συλλογή και μελέτη των νεολογισμών. β) Στο Α.Π.Θ. στον τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής από το 1979 άρχισε υπό την εποπτεία μου να καταρτίζεται αρχείο νεολογισμών της κοινής Νέας Ελληνικής: οι φοιτητές που επιλέγουν το μάθημα ειδικεύσης «Λεξικολογία» ασκούνται στη συλλογή νεολογισμών από τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, σύμφωνα με σαφείς οδηγίες που τους δίνονται και ως προς το τι θα συλλέξουν και ως προς το πώς θα το κατα-

γράφουν. Κατά βάσιμους υπολογισμούς το αρχείο αυτό, που εμπλουτίζεται συνεχώς, περιέχει σήμερα γύρω στα 20.000 δελτία και ελπίζουμε σύντομα να καταγραφεί σε μαγνητικό υλικό, ώστε να διευκολυνθεί ακόμη περισσότερο η πρόσβαση ερευνητών σ' αυτό.

(ii) Πρέπει να αναβαθμιστεί η νεοελληνική λεξικογραφία, της οποίας τα προϊόντα πρέπει να απορρέουν από σχετική έρευνα και όχι από αντιγραφή λεξικών που προηγήθηκαν. Ακόμη πρέπει να προσβλέπουμε στις λεξικογραφικές ομάδες ως ένα μόνιμο, εξελισσόμενο, επιμορφωνόμενο δυναμικό της χώρας, που σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να διαλύονται μετά την εκτύπωση του λεξικού που έχουν συντάξει: η αναθεωρημένη, συμπληρωμένη κτλ. επανέκδοση πρέπει αμέσως να μπαίνει στα σκαριά.

(iii) Πρέπει να εμπλουτιστεί η νεοελληνική λεξικογραφία με νέα είδη λεξικών. Εκτός από τα λεξικά που περιγράφουν την κοινή Νέα Ελληνική και που από το 1975 και ύστερα δυναμικά κατέκτησαν την αγορά παρά την ιδιαίτερα χαμηλή ποιότητά τους, η Νέα Ελληνική όχι μόνο δεν διαθέτει σε επαρκή αριθμό ειδικά λεξικά, δηλ. λεξικά ειδικών λεξιλογίων, ιδίως τεχνικών και επιστημών αιχμής —όπου αφθονούν οι νεολογισμοί— αλλά δεν έχει να επιδείξει ούτε ένα λεξικό νεολογισμών. Το μόνο λεξικό αυτού του είδους χρονολογείται από το 1900⁵.

3. Τέλος ένα σημαντικό ερώτημα αφορά το χώρο άντλησης των νεολογισμών. Θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε περιορίζοντας το θέμα στην κοινή Νέα Ελληνική, γιατί είναι προφανές πως ένας νεολογισμός της κοινής συνήθως δεν αποτελεί συγχρόνως νεολογισμό ειδικού λεξιλογίου.

Αναμφίβολα για την κοινή Νέα Ελληνική ο ημερήσιος και περιοδικός Τύπος αποτελεί την κύρια πηγή νεολογισμών, εκείνων μάλιστα που έχουν και τις περισσότερες πιθανότητες να χρησιμοποιηθούν από το μεγαλύτερο μέρος της γλωσσικής κοινότητας και να επιζήσουν, σε αντίθεση λ.χ. με τους πρόσκαιρους νεολογισμούς ενός διαφημιστικού πανό ή ενός λογοτεχνήματος. Ο Τύπος ανήκει στη χορεία των προνομιούχων στους οποίους οι ομιλητές αναγνωρίζουν το δικαίωμα όχι μόνο να επαναλαμβάνουν πρώτοι αυτοί τους νεολογισμούς που έπλασαν ομιλητές περιωπής, αλλά και να δημιουργούν νεολογισμούς, επειδή

βρίσκονται στην πρωτοπορία των γεγονότων.

Ο Τύπος (ημερήσιος και περιοδικός) με την ποικιλία της ύλης που παρουσιάζει στα εκατομμύρια των αναγνωστών είναι δίχως άλλο το καταλληλότερο όργανο για τη διοχέτευση και εδραίωση των νεολογισμών στο νου των ομιλητών, και για το λόγο αυτό αποτελεί τον πολύτιμο σύντροφο του γλωσσολόγου: εκεί καταγράφεται η εμφάνιση του νεολογισμού, η σταθερή παρουσία του, η αυξομείωση στη χρήση του, η αχρησία του. Εκεί καταγράφεται η δυναμική του συστήματος της Νέας Ελληνικής, οι τάσεις του, η εξέλιξή του. Ο Τύπος αποτελεί τη γέφυρα ανάμεσα στους περιορισμένους και κλειστούς κύκλους των ειδικών και στο ευρύ κοινό· είναι η πιο διαδεδομένη οδός εκλαΐκευσης, που επιτρέπει συνεπώς το μπόλιασμα του γενικού λεξιλογίου με νεολογισμούς από ειδικά (επιστημονικά / τεχνικά) λεξιλόγια, είναι η πιο σίγουρη οδός εισαγωγής νεολογισμών μέσω της μετάφρασης (μεταφραστικών δανείων), είναι τέλος το μέσο που έχει τη δυνατότητα να ασκήσει εξουσία στη γλώσσα συμβάλλοντας στη γλωσσική μεταβολή. Από εδώ απορρέει η τεράστια ευθύνη του Τύπου στη διαμόρφωση της γλώσσας και η υποχρέωσή του να χρησιμοποιεί μια γλώσσα που να χαρακτηρίζεται από ορθότητα, σαφήνεια και ακρίβεια.

1. Με τον όρο νεολογισμός εννοούμε κάθε νέα λεξική μονάδα που εμφανίζεται στο νεοελληνικό λεξιλόγιο μέσα σε συγκεκριμένη συγχρονία, με νέο σημαίνον και σημαϊνόμενο π.χ. *διαστημόπλοιο*, *κομπιούτερ*, ή με νέο μόνο σημαϊνόμενο π.χ. *ταινία* «φίλμ» ή με νέο μόνο σημαίνον. Ο όρος νεολογισμός δεν εμπεριέχει για μας κανενός είδους μειωτική συνυποδήλωση, και στο κείμενο αυτό θα χρησιμοποιηθεί με στενότερη έννοια, αφού θα φέρει το χαρακτηριστικό (+ κωδικοποιημένο) στοιχείο, δηλ. πρόσφατα υιοθετημένο από τη γλωσσική κοινότητα.

2. Δεν είναι απαραίτητο να είναι νεολογισμοί οι νέες λέξεις / σημασίες για τις οποίες γίνεται εδώ λόγος.

3. Στην α' σημασία: *μπατακιά*, *πατακιά*, *πατατιά*. Στη β' σημασία: *μπατάκα*, *πατάκα*, *πατάτα*.

4. Η διάκριση αυτή γίνεται στις ακολουθίες που αποτελούνται από περισσότερες από δύο λέξεις.

5. Πρόκειται βέβαια για την περίφημη «Συναγωγή νέων λέξεων υπό των λογίων πλασθεισών από της Αλώσεως μέχρι των καθ' ημάς χρόνων» του Στεφ. Κουμανούδη (β' έκδοση Ερμής 1980).

Τό 'Ιστορικό Λεξικό καί τὰ παπαδιαμαντικά κείμενα

του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου*

Έδω έχομεν ένα φαῦλον κύκλον. Τέλειον λεξικόν είναι βεβαίως αδύνατον χωρίς τελείας εκδόσεις, διά να έκδοθῶν δέ αὐταί είναι ἀπαραίτητα τέλεια λεξικογραφικά βοηθήματα (Karl Krumbacher).

Τί σημαίνει ἐδῶ τό νάποστάσει καί τί ἡ τριχιά; Καί ὁ,τιδήποτε καί ἂν σημαίνουν, πῶς είναι δυνατόν ἡ δεύτερη λέξη, ἡ τριχιά, νά είναι ἀντικείμενο τῆς πρώτης; Τά συμφραζόμενα ἀπαιτοῦν ἀμετάβατη σημασία τοῦ ρήματος καί, τό σπουδαιότερο, ἀκριβῶς τήν ἀντίθετη ἀπό ἐκείνη πού κοινῶς ἔχει. Ὁχι δηλαδή *κουράζομαι*, ἀλλά *ξεκουράζομαι*.

Ἡ πρώτη, εὐεξήγητα βιαστική, σκέψη ἦταν νά διορθώσω τό νάποστάσει σε νά ξαποστάσει, ὅμως παίρνοντας στό χέρι τό μολύβι ἀντιλήφθηκα ὅτι κανένα στήριγμα «παλαιογραφικό» δέν εἶχε ἡ μεταβολή πού θά ἐπιχειροῦσα, προσέκρουε μάλιστα καί στόν, σχετικῆς ἔστω ἰσχύος, νόμο *lectio difficilior potior*. Κατέφυγα λοιπόν στό Ι.Λ.Α.* —ἀφοῦ προηγουμένως στό ἔργο τοῦ Νικόλα Μ. Δράκου *Γιά τό γλωσσικό ἰδίωμα τῆς Κάλυμνος* εἶχα βρεῖ: *ξεποσταίνω*: *ξεκουράζομαι*, χωρίς ὅμως νά ἀνακαλύψω καί κάποια μορφή τοῦ ἀποσταίνω—, ὅπου ὅμως δέν μαρτυρεῖται ἡ ζητούμενη σημασία ἀναπαύομαι, *ξεκουράζομαι*. Γιά

Ετοιμάζοντας τή δεύτερη έκδοση τῶν σημαντικῶν πεζογραφημάτων τοῦ Καλύμνιου ποιητῆ Γιάννη Κλ. Ζερβοῦ *Ἀγωνισμένοι καί Λυτρωμένοι* (α' έκδ. 1959), συνάντησα ἄποιες ἀπό τίς δυσκολίες πού εἶχα μέ τόν Παπαδιαμάντη, ποιήλαδῆ εἶναι ἡ σημασία ἀρκετῶν ἀπό τίς ἰδιωματικές λέξεις οὗ χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας καί ἂν ἡ γραφή τῆς πρώτης ημοσίευσης εἶναι πάντοτε σωστή ἢ μήπως, σέ κάποιες περιπτώσεις τουλάχιστο, ὁ τυπογράφος διάβασε καί στοιχειοθέτησε κακῶς τή λέξη. Στό παράδειγμα πού ἀκολουθεῖ ὑπάρχουν αἱ οἱ δύο δυσκολίες: «Τοῦ ἤλθε νά λυγίσει τά πόδια καί νάποστάσει τήν καθαρόπλυτη τριχιά πού τό στρωνε» (σ. 176-177 τῆς έκδ.).

Ο κ. Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος εἶναι φιλόλογος καί ἔχει παρασκευάσει τήν κριτική έκδοση των ἔργων του Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη.

τούτο καί αναγκάστηκα νά ἐπικοινωνήσω μέ τήν κυρία Μαρία Α. Μαγκλή, κόρη τοῦ Ζερβοῦ καί κάτοικο Καλύμνου, ἡ ὁποία μοῦ ἔγραψε: «“ἀποσταίνω” καί συχνότερα “ἔαποσταίνω” σημαίνει σέ μάς “ἔεκουράζομαι” ἢ καί “καταλαγιάζω”».

Συνεπῶς τό νάποστάσει πρέπει νά μείνει ἄθικτο στό κείμενο τοῦ Ζερβοῦ καί ἡ μετάπτωση τῆς σημασίας τοῦ ρήματος στήν ἐντελῶς ἀντίθετη νά σημειωθεῖ στό Ἱστορικό Λεξικό. Ἀντίθετα, τό *τριχιά* κατά πάσα πιθανότητα ἀνήκει στόν τυπογράφο, ὡς συνηθέστατη λέξη, ἐνῶ τό *τριχοῦ* (κατά τήν κ. Μαγκλή, *τριχοῦ*: ὑφαντό στρωσίδι πού γίνεται ἀπό τρίχα κασιόκας, κατά τόν Ν. Μ. Δράκο: τάπητας ἢ καί κλινოსκέπασμα ἀπό κασιόκισια τρίχα) πού πρέπει νά ἀποκατασταθεῖ εἶναι ἰδιωματική καί ἀγνωστή. Αὐτά τώρα ὁδηγοῦν στήν αὐτονόητη διόρθωση τοῦ τυπογραφικοῦ σφάλματος *τήν* ἀντί *στην*, ὁπότε ἡ φράση παύει νά χωλαίνει συντακτικά καί νοηματικά.

Ἐπίτηδες μακρηγόρησα μέ ἀφορμή τό παράδειγμα τοῦ Ζερβοῦ, γιά νά φανεῖ καθαρότερα πόσο δίκαιο εἶχε ὁ Κρουμπάχερ, ὅταν γράφει ὅτι λεξικά καί ἐκδόσεις βελτιώνονται ἀμοιβαῖα. Καί ἂν αὐτό ἰσχύει, ἔστω καί σέ εὐαριθμότατες περιπτώσεις, μέ συγγραφέα περίπου σημερινό, καταλαβαίνει κανεῖς ὅτι ἀποτελεῖ σχεδόν *praecertum aureum* γιά συγγραφείς ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, προπάντων, καί, λιγότερο, ὁ Μωραϊτίδης.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ὅμως νά παραθέσω ἕνα μεγαλύτερο ἀπόσπασμα τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Κρουμπάχερ, ἀφοῦ μάλιστα γιά τό Ἱστορικό Λεξικό μιλάει ὁ σοφός Γερμανός:

«Ἐκτός τῶν ἰδιαίτερων τεχνικῶν ζητημάτων προσήχθη καί ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἰδέας ἐνός ἐλληνικοῦ Thesaurus καθ' αὐτήν, ἤδη κατά τάς μνημονευθείσας συσκέψεις τοῦ Λονδίνου καί τῆς Βιέννης ἀπό εἰδήμονας καθὼς ὁ Hermann Diels καί ὁ Friedrich Leo μία ἐνστασις γενικῆς φύσεως, ἡ ἀτέλεια τῶν περισσοτέρων ἐκδόσεων τῶν ἐλληνικῶν κειμένων. Θά ἔπρεπε, σύμφωνα μέ τήν γνώμην αὐτήν, διά νά προϋπάρχη βάσις ὑγιῆς διά τάς λεξικογραφικάς ἐργασίας, νά περιμεινῶμεν τήν παρασκευὴν ἐκδόσεων κριτικῶς κεκαθαρμένων καί κατά συνέπειαν ν' ἀναβάλλωμεν τό ἔργον δι' ἀρκετάς γενεάς ἀργότερα. Κατά τῆς ἐνστάσεως αὐτῆς προσήχθη ἡ σωστή ἀντίρρησης ὅτι ὁ ἐπιστημονικός Thesaurus δέν εἶναι τόσῳ τελικός σκοπός ὅσῳ μέσον βοηθητικόν τῆς ἐρεῦνης, καί ὅτι μία ἀπό τάς σπουδαιότητας ὑπηρεσίας ὅπου θά προσφέρῃ ὁ Thesaurus, ἔγκειται εἰς αὐτό ἀκριβῶς, ὅτι θά χρησιμεύῃ εἰς τοὺς φιλόλογους ὡς βοήθημα τῆς κριτικῆς καί τῆς ἐρμηνείας. (...) Ἐπειδὴ ἐδῶ ἔχομεν ἕνα φαῦλον κύκλον. Τέλειον λεξικόν εἶναι βεβαίως ἀδύνατον χωρίς τελείας ἐκδόσεις, διά νά ἐκδοθῶν δέ αὐταὶ εἶναι ἀπαραίτητα τέλεια λεξικογραφικά βοηθήματα· κάποιος λοιπόν θά μένῃ πάντοτε ἀδικημένος, ἢ ἐκεῖνοι πού ἐπεξεργάζονται τό κείμενον ἢ οἱ λεξικογράφοι. (...) Σχεδόν διά κάθε τοιοῦτον ἔργον θά εἴπῃ κάποιος κριτής ὅτι εἶναι ἀκόμη «πρόωρον»· ἂν ὅμως ἀκολουθοῦσαν ὅλοι τοὺς ὑπερκριτικούς αὐτοὺς δισταγμούς, δέν θά ἀργοῦσεν αὐτὴ ἡ ἔλλειψις ἐνιαίων περιγραφικῶν καί προσανατολιστικῶν ἔργων νά παραλύσῃ τήν ἐρευναν τῶν λεπτομερειῶν».¹

Δέν εἶχα διαβάσει τό ἀρθρο τοῦ Κρουμπάχερ, ὅταν, τόν Αὐγουστο τοῦ 1981, ἔγραφα ἕνα μικρό σημείωμα στήν «Καθημερινή», ἀνακουφισμένος πού τό δεύτερο τεῦχος τοῦ τετάρτου τόμου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ (1980) ἔλυνε ὀριστικά ἕνα ἐρμηνευτικό καί ἐν μέρει κριτικό πρόβλημα παπαδιαμαντικοῦ κειμένου. Σημείωνα λοιπόν τά ἑξῆς, χωρίς νά γνωρίζω ὅτι μέ πολύ μεγαλύτερη σαφήνεια ἀλλά καί αὐθεντία εἶχαν διατυπωθεῖ ἤδη ἀπό τόν Κρουμπάχερ.

«Χρειάζεται λοιπόν νέα ἀποδελτίωση τοῦ Παπαδιαμάντη (ἐνν. ἀπό τό Κέντρον Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ), τώρα πού ἔχουν προστεθεῖ τόσα διηγήματα σ' ἐκεῖνα πού γνωρίζαμε ἀπό τίς προπολεμικές ἐκδόσεις.

«Γράφω «χρειάζεται νέα ἀποδελτίωση», χωρίς νά ἀγνοῶ τό εὐλογο ἐρώτημα: καλὰ, καί τί θά κάνει ὁ συντάκτης, ὅταν οἱ ἐκ-

δόσεις τοῦ παρέχουν ἀνύπαρκτους τύπους ὅπως τό «γιουδέα», πού βέβαια δέν εἶναι ἡ μοναδική περίπτωση, καί βεβαιώνουν πῶς ἀκολουθοῦν πιστά τίς πρῶτες δημοσιεύσεις; Πρῶτα πρῶτα ἔχομε τήν ἐλπίδα πῶς στά ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια θά ἔχει ὁλοκληρωθεῖ ἡ κριτική ἐκδοση τοῦ Παπαδιαμάντη. Δεύτερο, ὁ συντάκτης, ἂν ἀποφασίσῃ νά ἀποδελτίωσῃ κάποια ἀπό τίς ὑπάρχουσες ἐκδόσεις Ἀπάντων, θά μπορούσε, μέ τή βοήθεια τοῦ τεράστιου ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, νά βοηθήσῃ καί στήν ἀποκατάσταση χωρίων τοῦ Παπαδιαμάντη πού νοσοῦν φανερά, ἀλλά εἶναι δύσκολο νά θεραπευτοῦν ἀπό ἀνθρώπους, πού δέν ἔχουν στή διάθεσή τους αὐτό τό ἀπέραντο διαλεκτικό ὕλικό.

»Ἐπιμύθιο, καθόλου ἄσχετο μέ τά προηγούμενα: ὅσο πῶς γρήγορα προχωράει τό ΠΟΛΥΤΙΜΟ Ἱστορικό Λεξικό, τόσο καλύτερες, ἐγκυρότερες καί πληρέστερες θά εἶναι καί ὀρισμένες ἄλλες ἐργασίες. Κι αὐτές μέ τή σειρά τους θά βοηθήσουν τό Λεξικό νά πλουτισθεῖ μέ οὐσιώδεις προσθήκες καί διορθώσεις. Βοήθα με νά σέ βοηθῶ, πού λέγαν οἱ παλιότεροι»².

Οἱ λόγοι γιά τοὺς ὁποίους, ὀγδονταένα χρόνια ὕστερα ἀπό τό ἀρθρο τοῦ Κρουμπάχερ, τό Ἱστορικό Λεξικό βρίσκεται στό πρῶτο τεῦχος τοῦ Ε' τόμου (τελευταῖο λῆμμα τό *γλωσσωτός*) ἔχουν κατά καιρούς ἐκτεθεῖ ἀπό ἀρμόδιες γραφίδες. Ἐχῶ πάντως τήν ἐντύπωση πῶς ἕνας ἀπό αὐτοὺς ἦταν τό γεγονός ὅτι οἱ «ὑπερκριτικοὶ δισταγμοί», πού λέει ὁ Κρουμπάχερ, συνεῖχαν καί τοὺς ἴδιους τοὺς συντάκτες τοῦ Ι.Λ.Α. Θαρρῶ πῶς οἱ ὁμολογημένες ἀτέλειες τῶν πρώτων τόμων ἐπιδροῦσαν ἀνασταλτικά. Ὁ μακαρίτης Ι.Τ. Παμπούκης, πού ἔλεγε ὅτι πρέπει νά καί τό Λεξικό, δέν ἦταν βέβαια συντάκτης του, ἀλλά ὁ Ἰωάννης Καλλέρης, συντάκτης καί ἀργότερα διευθυντής τοῦ Ι.Λ.Α., ἐπισήμανε ἀρκετά σφάλματα στοὺς ἐκδεδομένους τόμους³. Ἡ κριτική εἶναι, ἀσφαλῶς, ἀπαραίτητη, πάντοτε ὅμως ἐλλοχεύει ὁ κίνδυνος νά ἐπέλθῃ ἡ μεταλλαγή τῆς σέ ὑπερκριτική, σέ συνειδητὴ ἢ ἀσυνειδητὴ τελειοθηρία, νά βλέπουμε δηλαδή μπροστά μας τό ἴνδαλμα ἐνός ἀλάνθαστου καί πλήρους Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Ὁ Ἐμμ. Κριαρᾶς, ἀντίθετα, ριψοκινδύνεψε, μέ ἀποτέλεσμα νά μᾶς δίνει κάθε δυό χρόνια ἕναν τόμο τοῦ Λεξικοῦ του. Φυσικά, ἕνας ὑπερκριτικός θά μιλοῦσε πάλι γιά αὐτοαχρήστευση τοῦ Λεξικοῦ Κριαρᾶ, ἀφοῦ στόν τελευταῖο τόμο, τόν δέκατο, ὑπάρχουν ἑκατὸν ὀγδόντα σελίδες μέ «Προσθήκες καί διορθώσεις».

Αὐτά δέν γράφονται μέ ἐπικριτική διάθεση, ὅταν μάλιστα ἀνήκω στοὺς εὐεργετημένους ἀπὸ τό Λεξικό τῆς Ἀκαδημίας. Οὐτε συγκρίνω ἔργα ὅπου δέ χωράει ἀπόλυτη σύγκριση (τό Ἱστορικό Λεξικό ἀποθησαυρίζει προπάντων τήν ζωντανή προφορική γλῶσσα, κυρίως τῶν ἰδιωμάτων, ἐνῶ τοῦ Κριαρᾶ συγκεντρώνει τόν Λεξικό πλοῦτο πού ἔχει παραδοθεῖ μέ γραπτὰ μνημεῖα· τοῦ πρώτου συνεπῶς τά προβλήματα εἶναι δυσχερέστερα). Ἰδού ὅμως ὅτι ὁ Κριαρᾶς ἐπιβεβαιώνει τόν Κρουμπάχερ: ἡ συνολικὴ ἐποπτεία τοῦ μεγάλου λεξιλογικοῦ θησαυροῦ ἀφ' ἐνός μὲν ὁδήγησε τοὺς συντάκτες του σέ διορθώσεις τῶν κειμένων πού λεξικογραφοῦσαν, ἀφ' ἑτέρου δέ θά λύσει ἀρκετά προβλήματα ἐκείνων, πού μελλοντικά θά ἐπιχειρήσουν ἐκδόσεις μεσαιωνικῶν κειμένων. Καί εἶναι φανερό ὅτι αὐτὴ ἡ ἀρωγή τοῦ Λεξικοῦ στή βελτίωση τῶν ἐκδόσεων, θά ἐπιστρέψῃ γρήγορα στό ἴδιο καί θά τό βελτιώσῃ. Ὅταν ὁ Κρουμπάχερ ἔγραφε τό ἀρθρο του εἶχε δίκιο, ἴσως, νά ὀνομάζῃ τόν κύκλο «φαῦλο». Τό Λεξικό τοῦ Κριαρᾶ ἐπιτρέπει νά τόν ἀποκαλέσω με τώρα «χρηστόν».

Μπορῶ τώρα νά ἔρθω στό θέμα πού κατεξοχὴν μέ ἐνδιαφέρει ἐδῶ, στή σχέση δηλαδή τοῦ Παπαδιαμάντη μέ τό Ἱστορικό Λεξικό. Ἀρχίζω μέ τήν περίπτωση πού ἦταν ἡ ἀφορμὴ τοῦ σημειώματος στήν «Καθημερινή». Ὅταν λοιπόν παρασκεύαζα τήν ἐκδοση τῶν Ἀπάντων, μαζί μέ τίς ἄλλες ἀκατανόητες ἢ προβληματικές λέξεις μέ ἀπασχόλησε καί ἡ λέξη *γιουδέα* πού παρείχαν οἱ ἐκδόσεις στό ἐξῆς χωρίο τῆς «Ντελησυφέρως»: «Καί ὁ προεστὴς τοῦ χοροῦ, εἰς τό γιουδέα, ἄνωθεν τοῦ δεσποτι-

κου, επανελάμβανεν»⁴. Τα λεξικά μου δεν ανέγραφαν τή λέξη και τα γλωσσάρια των εκδόσεων δεν επιχειρούσαν να την εξηγήσουν. "Όταν αργότερα είδα ότι η πρώτη δημοσίευση παρέδιδε *γιουδέκι* αντί *γιουδέα*, μολονότι και πάλι δεν βρήκα τή λέξη στα λεξικά, θεώρησα ότι αυτή η γραφή είναι ύγιής, αλλά δεν ήμουν απολύτως βέβαιος, αφού μάλιστα αγνοούσα τή σημασία της. Άπευθύνθηκα στον δρ. Ίω. Ν. Φραγκούλα, Σκιαθίτη και μελετητή σπουδαίο της Ιστορίας της Σκιάθου, πού με πληροφόρησε ότι *γιουδέκι* σημαίνει «στασίδι πού βρίσκεται ανάμεσα στο δεσποτικό θρόνο και στο χορό των ψαλτών» λέγεται και *παραθρόνιον*. "Όταν κυκλοφόρησε τό τεύχος του Ι.Λ.Α. όπου και η λ. *γεντέκι*, διαπίστωσα ότι η σημασία *παραθρόνιον* μαρτυρείται και από τα Μυριόφυτα της Θράκης. Στο Λεξικό πάντως δεν αναγράφεται η Σκιάθος ως τόπος όπου η λέξη έχει και αυτή τή σημασία.

Η περίπτωση αυτή, μολονότι δεν είναι από τις σημαντικότερες, δείχνει, νομίζω, ότι αν τα λεγόμενα του Κρουμπάχερ για τήν αλληλοβοήθεια λεξικών και εκδόσεων έχουν απόλυτη εφαρμογή όταν πρόκειται για τήν αρχαία και μεσαιωνική γραμματεία, ισχύουν όμως, έστω και σε πολύ περιορισμένη έκταση, και για τή νεώτερη. Κανείς δε θα άμφισβητήσει τήν έρμηνευτική βοήθεια πού θα παρείχε στους εκδότες νεοελληνικών κειμένων ένα ολοκληρωμένο Ιστορικό Λεξικό. "Όσο για τή συνδρομή του στην κριτική των κειμένων όμολογώ ότι ό κύκλος είναι ακόμη πιο περιορισμένος, πράγματι, ώστόσο περιέχει έναν λέοντα, τον Παπαδιαμάντη.

Ποιά είναι σήμερα ή τύχη του ιδιωτικού γλωσσικού ύλικού των παπαδιαμαντικών κειμένων στο Ιστορικό Λεξικό;

Σύμφωνα με τήν βιβλιογραφία του Α' τόμου (1939), ό Παπαδιαμάντης έχει αποδελτιωθεί από τους έντεκα τόμους της έκδοσης Φέξη (1912-1914). Συνεπώς τά δεκατρία (ή, ακριβέστερα, δεκατέσσερα) διηγήματα του τόμου *Νεκρός ταξιδιώτης* της έκδοσης Έλευθερουδάκη (1925) έχουν μείνει απέξω. Τά πενήνταπέντε περίπου διηγήματα, — χωρίς να λογαριάσουμε τά ποιήματα και τά άλλα πεζά, πού επίσης παρέχουν ιδιωτικό γλωσσικό ύλικό— πού προστέθηκαν αργότερα με τήν έκδοση Βαλέτα (1951-1954) δε φαίνεται να έχουν αποδελτιωθεί ή πάντως ένσωματωθεί στους τόμους του Ιστορικού Λεξικού οι όποιοι κυκλοφόρησαν αργότερα.

Άγνοώ σε ποιά έκταση έχει αποδελτιωθεί ή έκδοση Φέξη, αφού άλλωστε τό Λεξικό βρίσκεται ακόμη στο γλωσσωτός. "Όπως και αν έχει τό πράγμα, έπειδή ή έκδοση Φέξη είναι κακή, ένδέχεται στά δελτία του Ιστορικού Λεξικού να έχουν καταγραφεί τύποι άνύπαρκτοι ή να έχουν παραλειφθεί ιδιωτικοί τύποι. Σημειώνω μερικές περιπτώσεις: *βιτσόλι*, *ειδιώματα*, *εΐτερτε*, *ζαχαρομηλιά*, *ζωτική*, *μπαμπουλλί*, *ξεσκαλώνω*, *παγαΐδι*, *παραλοιφή*, *παραπονίτσα*, *πειστικός* ή *πιστικός*, *πιλάγω*, *πλαθόπηττα*, *φαγοπόδαρο*, *φερμεσάτο*. Τά αντίστοιχα όρθά είναι: *βιτούλι* ή *βετούλι* (4. 271.8), *ειδίσματα* (2. 254. 27), *τέτερτε* (4. 278. 14), *ζαχαροχαμαλιά* (4. 437. 20), *ψευτική* (4. 260. 4), *μπαμπουκλί* (2. 255. 33), *ξεσκολώνω* (4. 447. 6), *σαγανίδι* (4. 72. 20), *κηραλοιφή* (3. 337. 21), *παραπανίτσα* (3. 170. 2), *παλάμιμα* (4. 473. 30), *πλακόπιττα* (4. 520. 23), *φουγοπόδαρο* (4. 241. 2) και *κερμεσουτί* (2. 255. 32)⁵.

Δέ θα άποτελούσε συνεπώς υπερβολή, όταν μάλιστα πρόκειται για Λεξικό πού επιδιώκει τήν, έστω και άνέφικτη, τελειότητα, αν πρότεινε κανείς να αποδελτιωθεί από τήν αρχή ό Παπαδιαμάντης. Θα προστεθούν έτσι πολλά λήμματα και θα διορθωούν ή θα πλουτισθούν με νέες σημασίες επίσης πολλά από τά δη δημοσιευμένα. Σημειώνω πάλι ένδεικτικά όρισμένες περιπτώσεις:

Στό λήμμα *άποζαλίζω* αναγράφεται ή μετοχή *μποζαλισμένος* (κατά τήν έκδοση Φέξη) από χωρίο του «Βαρδιάνου στά

σπόρκα». Άλλά ή πρώτη δημοσίευση παρέχει τό όρθό *μισοζαλισμένος*, πού άποκαθιστά και ό Λίνος Πολίτης⁶ και ή κριτική έκδοση (2. 619. 28).

β) Στο λ. *άγκούτσα* να προστεθεί ή σημασία «δυσανάγνωστη γραφή, όρνιθοσκαλίσματα» (2. 464. 32).

γ) Στο λ. *άγνώριστος* να προστεθεί ό τύπος *άγρούνιστος*, αφού στον Παπαδιαμάντη έχουμε τό θηλυκό *άγρούνιστη* (3. 502. 33).

δ) Στο λ. *άγριομερινός*, στο τυπολογικό τμήμα, παρέχεται ό τύπος *άγρομερινός* με παραπομπή: ΑΠαπαδιαμ. Χριστουγ. διηγ. 34. Στο έρμηνευτικό και στή σημασία: «1) Ό έν άγρίοις μέρεσι δαιτιώμενος άνθρωπος, ό όρεσίβιος, ό άγροδίαίτος» επαναλαμβάνεται ή παραπομπή του τυπολογικού, και τό ίδιο γίνεται στή σημασία: «2) Θηρευόμενον ζών, θήραμα». Άλλά οι δύο πρώτες πρέπει να γίνουν στον Πεντάρφανο 62 και ή τελευταία στά Χριστούγεννα του Τεμπέλη 138.

ε) Στο λ. *άδέξια*, σημειώνεται: «Φρ. *κακά κι άδέξια* (έν χειρίστη καταστάσει), Κεφαλλ. Κρήτ.». Να προστεθεί και Σκιάθος, βλ. «Φόνισσα» 3.502. 32-33.

στ) Στο λ. *άδιαφόρετος* να προστεθεί και ή σημασία «μακαρίτης, συχωρεμένος», πού είναι ή κανονική σχεδόν στον Παπαδιαμάντη.

ζ) Στο λ. *άδολος* να προστεθεί ή σημασία «καινούργιος, άμεταχείριστος», πβ. «*άδολην*» *μανδήλαν* (2. 124. 29).

η) Πιθανώς πρέπει να προστεθεί τό λ. *άμπέστι* «νίψιμον, καθαρμός πρό της προσευχής» (2. 11. 4). Ένδέχεται πάντως να είναι παπαδιαμαντικός έξελληνισμός του τουρκ. *ab-dest*.

θ) Στο λ. *άστάνευτος* να προστεθεί στον τόπο προελεύσεως "Ηπ. και ή Σκιάθος, όπου ή λ. έχει τή μεταφορική σημασία «άτακτος, άσωτος, άσυμμάζευτος» και άπαντά στο θηλυκό, κυρίως, *άστάνευτη*.

ι) Να διορθωθεί στο λ. *γερονίικα* τό έτυμο.

ια) Να προστεθεί τό λ. *γλειφίδικος* (γλυφ — Παπαδιαμάντης και Γ. Ρήγας *Σκιάθου λαϊκός πολιτισμός* Γ' 273) με τή σημασία «εύπροσήγορος, ό έχων κολακευτικούς τρόπους», συνώνυμο του «γαλίδης» (3. 505. 1).

ιβ) Να προστεθεί τό λ. *γιουργούλης* (ή *γιωργούλης*), είδος ναυτικού σκούφου, 2. 96. 35.

Δέν ύπάρχει λόγος να επιμηνύνω τον κατάλογο. Πρέπει όμως να σημειώσω ότι αν ό Παπαδιαμάντης έχει, έστω και επιτροχάδην, αποδελτιωθεί από τήν έκδοση Φέξη, ό Μωραϊτίδης, μολονότι και ή δεύτερη έκδοση των Διηγημάτων και τά ταξιδιωτικά του είχαν ολοκληρωθεί προτού πεθάνει (1929), έχει μείνει σχεδόν έξω από τό Λεξικό. Άπό τό λεξιλόγιο του πρώτου τόμου της έτοιμαζόμενης νέας έκδοσης δε συναντώ στους τόμους του Λεξικού: τον τύπο *άφιονιάζομαι* πού προϋποθέτει ό άόρ. «*άφιονιάσθηκαν*», τή λέξη *άντρές*, ό, (χρυσόχαρτο), τή σημασία «άργοί μεταξοσκώληκες» του τύπου *άκαμάτικα*, τά, (λ. *άκαμάτης*), τό λήμμα *βολτιάζω* (βλ. Ρήγα Δ' 359: «*βολτιάζονται*: σχηματίζουν βόλτις (βόλτες, πιέτες) με διεύθυνση κατακόρυφο» ό τύπος στον Μωρ. είναι *βολτιασμένο*).

Άς μου επιτρέψουν οι φίλοι συντάκτες του Λεξικού να θέσω υπόψη τους και τά έξης λήμματα (ή σημασίες), πού ένδέχεται να μην ύπάρχουν στο άρχείο του (οί παραπομπές μου γίνονται στή δεύτερη έκδοση Σιδέρη): *γουρουνάκια* (είδος όστρακοδέρμων, Β' 39), *ζεμπιλάκια* (ως ύποκορ. του *ζεμπούλι* (Α' 25), *ζούνα*, ή, (είδος έντόμου, Α' 29), *λοχερός* (άγνοώ τή σημασία του, Α' 30), *μαντζαράκια*, τά, (είδος κιτρινωπού άνθους, Α' 23), *παραδάκια*, τά, (είδος άνθους, Α' 25), *πρατσαλίζω* (αν δεν είναι πλάσμα του Μωρ. Β' 142), «*ρέος*» (Α' 25, πβ. Ρήγ. Γ' 284: «*ρέουμι*: τό άρχαϊον όρέγομαι»), *τσούγκρα*, ή, («άγκριστρον (των φυτών)» δίχαλον και κυρτόν» κατά τον Μωρ., Α' 30).

Άπό τό άλλο μέρος, τό Ιστορικό Λεξικό μπορεί να βοηθήσει και κατ' αντίστροφο τρόπο, να μάς προφυλάξει δηλαδή από άστοχες έρμηνείες και από άνεπιτυχείς διορθώσεις. Για τήν πρώτη περίπτωση θυμίζω τή συζήτηση πού προκάλεσε τό άποσώνω του χωρίου «ν' άποσώνη τά παιδιά» εις τούς κόλπους

των μητέρων (2. 126. 33)⁷. Για τή δεύτερη παίρνω δύο παραδείγματα από τὰ Διορθωτικά στους Ἄλ. Παπαδιαμάντη καί Ἄλ. Μωραϊτίδη τοῦ μακαρίτη Βαγγέλη Σκουβαρά: α) ἀρ. διόρθ. 43. Στό διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη διορθώνει τό κακῶς παραδιδόμενο ἀσάνωτη σέ ἀστάλωτη (μολονότι διαισθάνεται τό ὀρθό ἀσάνευτη μαρτυρούμενο καί ἀπό τό Λεξικό) πού ὅμως δέν ἐπικουρεῖται ἀπό τίς σημασίες: «1) ὁ μή σταλωθεῖς, ἤτοι ὁ μή σκληρυθεῖς, τρυφερός, 2) ὁ μή ἀναπτυχθεῖς εἰσέτι» πού παρέχει τό Λεξικό γιά τό λ. ἀστάλωτος. β) Στό διήγημα τοῦ Μωραϊτίδη «Μέ τά πανιά» ὑπάρχει τό χωρίο: «ἀναρίθμητα ἀστρα, φωτόμορφοι ἀστερισμοί, ἀγύριστος κόσμος ἄλλου, μετεώρου πελάγους», ὅπου τό ἀγύριστος εἶναι ἐντελῶς ἀνύποπτη γραφή. Ἐντούτοις ὁ Σκουβαράς, ἐνῶ τό Λεξικό παρέχει ὡς πρώτη καί κυριολεκτική σημασία τήν: «Ἐκεῖνος τοῦ ὁποῦ τόν γύρον δέν δύναται τις εὐκόλως νά κάμη, ἀπέραντος, ὑπερμεγέθης», διορθώνει σέ ἀγνώριστος⁸.

Ὁ φίλος Θανάσης Νάκας, συντάκτης τοῦ Ι.Λ.Α., στό Α' Συνέδριο Μελετῶν Σκιάθου (26.11.1988) ἔκανε τήν ἀνακοίνωση «Γλωσσικά Σκιάθου - Παπαδιαμάντη». Δυστυχῶς δέν τήν ἀκουσα, εἶμαι ὅμως βέβαιος ὅτι ὡς εἰδικός θά ἔχει πραγματευθεῖ πληρέστερα καί συστηματικότερα τό θέμα καί τά προβλήματά του. Θά εὐχόμουν νά ἀναλάβαινε τή συστηματική ἀποδελτίωση τοῦ Παπαδιαμάντη καί τοῦ Μωραϊτίδη. Ὁ μελλοντικός κριτικός ἐκδότης τοῦ Παπαδιαμάντη θά τόν εὐγνωμονεῖ. Ἀλλωστε ὅλοι, ὅσοι κάπως ἀσχολούμαστε μέ τήν ἐλληνική γλῶσσα, παρά τίς γκρίνιες μας καί τίς παροιμιακές ἐκφράσεις γιά τόν ἀργό ρυθμό τῆς ἐκδόσῆς του, εἴμαστε ὀφειλέτες τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καί πρέπει κάποτε κάποτε νά τό ὁμολογοῦμε.

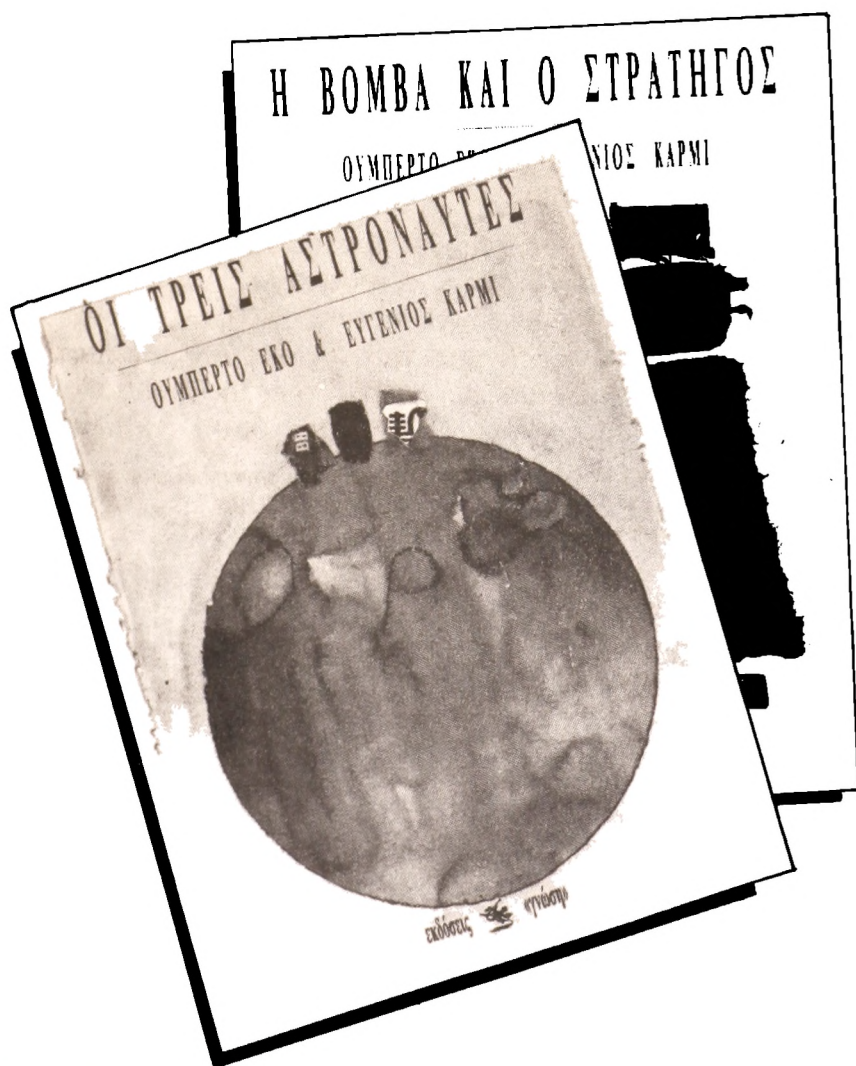
* Μέ τό Ι.Λ.Α. ἡ Λεξικό τῆς Ἀκαδημίας ἡ Ἱστορικό Λεξικό ἐννοῶ πάντοτε τό ἴδιο ἔργο.

1. «Νέος θησαυρός τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας» ὑπό Δρ. Καρόλου Κραύμβαχερ, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς μέσης καί νέας Ἑλληνικῆς εἰς τό Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου. Μετάφρασις Δρ. Μαν. Τριανταφυλλίδου, Ἄπαντα Μαν. Τριανταφυλλίδου 8, σ. 455-456.
2. «Μικρά φιλολογικά στόν Παπαδιαμάντη II», ἐφημ. «Ἡ Καθημερινή» 26.8.1981 (= Μινύρισμα πτηνοῦ χειμαζομένου - Φιλολογικά στόν Παπαδιαμάντη, Ἐκδόσεις Καστανιώτη, Ἀθήνα 1986, σελ. 58-59).
3. Βλ. Ἰωάννου Ν. Καλλέρη, «Ἀνάλεκτα λεξικογραφικά», «Λεξικογραφικόν Δελτίον» 8, 1958, 3-58 καί 9, 1963, 46-66.
4. Μέ τήν εὐκαιρία αὕτη σημειώνω ὅτι τό χωροῦ πρέπει νά διορθωθεῖ σέ χωρίου, ὅπως μοῦ ὑπέδειξε μέ ἐπιστολή (3-11-86) ὁ θεολόγος κ. Δήμος Ταυλαρίδης.
5. Οἱ παραπομπές γίνονται στους τόμους, τίς σελίδες καί τούς στίχους τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀπάντων Παπαδιαμάντη.
6. Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Βαρδιάνος στά σπόρκα, εἰσαγωγή καί σημειώσεις Λίνου Πολίτη, Ἐκδόσεις Γαλαξία, Ἀθήνα 1968, σ. 107. Ἡ γραφή πάντως τῆς ἐκδόσεως Φέξη θέτει τό ἐρώτημα ἀν στήν ἐκδοση αὕτη χρησιμοποιήθηκαν χειρόγραφα τῶν ἤδη δημοσιευμένων διηγημάτων ἢ οἱ πρῶτες δημοσιεύσεις. Θά χρειαστεῖ νά ἐξετάσω κάποτε τό ζήτημα. Πάντως μόνο χειρόγραφο καί ὄχι ἐντυπο μποροῦσε νά ὀδηγήσει στήν παρανάγνωση μποζαλισμένος.
7. Βλ. τή σχετική βιβλιογραφία στόν Ε' τόμο τῶν Ἀπάντων, γλωσσάρι, σ. 412.
8. Εἶναι ἡ ὑπ' ἀρ. 7 διόρθωση στόν Μωραϊτίδη. Ἐλπίζω πῶς κάποτε θά μπορέσω νά συζητήσω συστηματικότερα τίς διορθώσεις πού πρότεινε ὁ Σκουβαράς μέ τό μικρό του βιβλίο (Ἐκδοση «Ἀστέρος», Ἀθήνα 1982).

ἀπό τα βιβλία της «γνώσης» για παιδιά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»
βιβλία που ξεχωρίζουν

**ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ
& ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΚΑΡΜΙ**

Η βόμβα και ο στρατηγός

Οι τρεις αστροναύτες

Ο Ουμπέρτο Έκο — που τα πασίγνωστα μυθιστορήματά του *Το Όνομα του Ρόδου* και *Το Εκκρεμές του Φουκώ* διαβάστηκαν και αγαπήθηκαν τόσο πολύ από τους μεγάλους — έγραψε αυτή τη φορά ένα γοητευτικό παραμύθι για την ειρήνη και μια πολύ όμορφη ιστορία για μικρούς και μεγάλους. Οι πολύ όμορφες ζωγραφιές του Ευγένιου Κάρμι συμπληρώνουν τα κείμενα μ' ένα μοναδικό τρόπο.

Μόλις
Κυκλοφόρησε

εκδόσεις «γνώση»

Ιπποκράτους 31, 106 80 Αθήνα,
Τηλ. 3620941 - 3621194

ΒΙΒΛΙΟ

Ο Γρηγόρης Αμπατζόγλου γράφει για το βιβλίο του Δημήτρη Πλουμπίδη «Ιστορία της Ψυχιατρικής στην Ελλάδα. Θεσμοί, ιδρύματα και κοινωνικό πλαίσιο 1850-1920».

Εκδ. Σύγχρονα Θέματα / Τρίαψις Λόγος 1, Αθήνα

Μια μεγάλη φτώχεια ποιοτική και ποσοτική, χαρακτηρίζει την ελληνική βιβλιογραφία τη σχετική με θέματα ιστορίας της Ιατρικής και Δημόσιας Υγείας στην Ελλάδα. Λείπουν βιβλία αναφοράς, βιβλία που θα προσέφεραν είτε λόγω του όγκου των πληροφοριών είτε λόγω της θεωρητικής επεξεργασίας. Λείπουν, επίσης, πιο εύχρηστες σειρές που να απευθύνονται σε ένα ευρύτερο κοινό, χωρίς όμως να θυσιάζουν την ποιότητά τους (όπως π.χ. η σειρά Que Sais-je στα γαλλικά που προσφέρει αξιολογικά βιβλία πάνω στο θέμα).

Στην ιστορία της Ελληνικής Ψυχιατρικής υπήρχε ένα κενό. Συνήθως παρουσιάζονταν τκόρπια άρθρα πάνω σε κάποιο περιορισμένο θέμα (π.χ. το έργο ενός ψυχιάτρου). Καμιά συνθετική δουλειά που να αξιοποιεί τις πηγές οι οποίες συχνά είναι τόσο δυσεύρετες ώστε η ίδια η «ανακάλυψη» τους να θεωρείται από μόνη της ιστορικό έργο. Κανένας θεωρητικός αέρας που να διατίνε τα κείμενα.

Πώς θα μπορούσε να ερμηνεύσει κανείς αυτή την έλλειψη ενδιαφέροντος για τομείς της έρευνας τόσο σημαντικούς πλέον σε διεθνές επίπεδο απαραίτητους για αυτούς που εργάζονται στο χώρο της γείας¹ αλλά και αποκαλυπτικούς για τη γενικότερη ιστορική κατανόηση της κοινωνίας μας; Η νοσταλγική στρόφη του ενδιαφέροντος προς την Αρχαία Ελλάδα σίγουρα τηρέασε σε μεγάλο βαθμό τους ερευνητές κυρίως σε πα-

λιότερες εποχές. Έτσι, παρατηρήθηκε μια επιμονή στην Ιπποκρατική Ιατρική, στις αρχαιοελληνικές ρίζες της Ψυχανάλυσης κλπ., που σε μεγάλο βαθμό στηρίχτηκε σε κάποια εννοιολογική σύγχυση και αποδείχτηκε μάλλον άγονη².

Η «απάθεια» της ελληνικής δημόσιας Ψυχιατρικής (καθόλου ξεκομμένη από την γενικότερη αδράνεια της ελληνικής δημόσιας ζωής) διακόπτεται ανά διαστήματα κυρίως μετά τη μεταπολίτευση, από εξάρσεις ακτιβισμού. (Μια τέτοια διαπίστωση ας μην αναιρέσει τη θετικότητα κάποιων μεταρρυθμιστικών προσπαθειών, που όμως παραμένουν ακόμη περιθωριακές). Συγχρόνως ένα φαινόμενο εξάπλωσης, διάχυσης, στην ευρύτερη κοινωνία της ενασχόλησης με τα ψυχολογικά πράγματα έχει αντικαταστήσει σε μεγάλο βαθμό παλιότερες πολιτικές εντάξεις, διατηρεί όμως τα ίδια καλούπια σκέψης και δράσης και χρησιμεύει συχνά για εκτονώσεις. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό στην «εισαγωγή» του απόηχου ρευμάτων και κινημάτων άλλων χωρών και σε εκδοτικές επιλογές με επικαιρικό χαρακτήρα. Εκφράζεται συχνά μια κακοχωνεμένη συνθηματολογία, που ακολουθεί στερεότυπα και απλουστεύσεις. Πίσω όμως, από όλη αυτή την επιφανειακή ενασχόληση παραμένουν ακλόνητες η αβάσταχτη βαρύτητα των ψυχιατρικών μας πραγμάτων και οι, ελαφρά τη καρδία, ιδεολογικές διακηρύξεις ανύπαρκτων «ανατρεπτικών» πρακτικών.

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα εμφανίζεται το βιβλίο του Δημήτρη Πλουμπίδη σαν ένα νηφάλιο βιβλίο. Δεν φιλοδοξεί να μας τα πει όλα για την Ψυχιατρική από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα (παλιότερα έχει πάρει το μάτι μας ένα τέτοιο άρθρο που δημοσιεύτηκε σε συνέχειες σε εφημερίδα). Δεν σκοπεύει να υποστηρίξει κάτι εκ των προτέρων, να συνθηματολογήσει, να βρεθεί μέσα στη μόδα (σε κάποια μόδα) της εποχής.

Προσπαθεί βασικά να καταλάβει. Και για να το πετύχει αυτό χρησιμοποιεί τις πηγές του, τη θεωρητική του κατάρτιση αλλά και αυτό που η ίδια η άσκηση της Ψυχιατρικής του έχει διδάξει: προσπαθεί να ακούσει αρχικά τα γεγονότα. Αποφεύγει λοιπόν τα πυροτεχνήματα, αλλά δεν είναι ένα βιβλίο άχρωμο, μια εργασία χωρίς θέση, απλή συσσώρευση πληροφοριών πάνω

στο θέμα. Ο όγκος των πληροφοριών που μας προσφέρει οργανώνεται γύρω από μια ιδέα-οδηγό: η θεσμοθέτηση της Ψυχιατρικής καθώς και τα ψυχιατρικά ιδρύματα υπακούουν σε μια δική τους ιδιαιτερότητα, η οποία δεν είναι άσχετη με την λεπτή ισορροπία μεταξύ θεραπείας - κοινωνικής ομαλοποίησης γύρω από την οποία κινούνται οι ψυχιατρικές πρακτικές. (Στην εισαγωγή μας δίνει με πολύ πετυχημένο και συμπυκνωμένο τρόπο το στίγμα του βιβλίου μαζί με την εικόνα της ευρωπαϊκής ψυχιατρικής του 19ου αιώνα). Ξεφεύγει έτσι από την κυρίως παγίδα στην οποία εύκολα θα μπορούσε να είχε πέσει μια σύγχρονη ελληνική εργασία πάνω σε ένα τέτοιο θέμα: αποφεύγει δηλαδή την εξαγωγή ιδεολογικού μηνύματος στηριγμένου σε ένα τυφλοσούρτη που θα οδηγούσε στη βιαστική ερμηνεία γεγονότων, στην επικόλληση ενός ιδεολογικού λόγου του συρμού πάνω στα γεγονότα³. Η εργασία του Δημήτρη Πλουμπίδη δεν κινείται πάνω σε αυτά τα χνάρια της επαλήθευσης των «κλασικών» της Ιστορίας της Τρέλας και γι' αυτό διατηρεί μια σπάνια πρωτοτυπία: δεν μας «θυμίζει» κάποιο άλλο βιβλίο.

Δεν αρκείται, όμως, στο να ξεφύγει από την παγίδα του ιδεολογικού λόγου. Αντιστρέφει αυτή τη λογική με την ίδια τη μέθοδό του, με τον τρόπο που ξετυλίγει το διάβημά του. Δεν αναπτύσσει μια «αντι-ιδεολογική» επιχειρηματολογία —πράγμα που θα μπορούσε να τον παρασύρει σε ένα νέο ιδεολόγημα. Απλώς μελετά με πολύ προσεκτικό, λεπτομερή και συστηματικό τρόπο πώς στήνεται σιγά σιγά, με μια τελείως δική του περιπετειώδη δυναμική, μέσα

στις συγκεκριμένες συνθήκες της Ελλάδας, ένα οικοδόμημα. Σχολιάζοντάς το διακριτικά, το αντιπαραβάλλει με τα αντίστοιχα οικοδομήματα της Δύσης. Μια κριτική ματιά κυκλοφορεί υπόγεια πίσω από το σχολιασμό. Δεν γκρινιάζει, δεν κλαψουρίζει για τα «χάλια» μας. Βάζοντας τα γεγονότα το ένα δίπλα στο άλλο, τα αφήνει να μας μιλήσουν (ή μάλλον μας αφήνει να σκεφτούμε). Χωρίς να είναι ένα διδακτικό βιβλίο μας μαθαίνει πολλά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το κεφάλαιο «Τα σχέδια των ιδρυμάτων που δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ», όπου μας παραθέτει μίαν εικόνα της ευρωπαϊκής ψυχιατρικής και των ελληνικών οραμάτων.

Το μεγάλο προσόν αυτής της εργασίας είναι η επικαιρότητα της προβληματικής της: 1. η γέννηση της Ψυχιατρικής στην Ελλάδα σημαδεύτηκε από πρωθύστερα (π.χ. η ψυχιατρική νομοθεσία προϋπάρχει των ιδρυμάτων), 2. η άκριτη μεταφορά ξένων προτύπων, 3. η αδιαφορία μέχρι άγνοια των τοπικών συνθηκών και παραδόσεων, 4. η εισαγωγή απόλυτων αληθειών κλπ. Αυτή η προβληματική, την οποία ο Δημήτρης Πλουμπίδης αναπτύσσει για το παρελθόν της ψυχιατρικής στην Ελλάδα, ας μας απασχολήσει και για το παρόν της. Πολλές φορές έχουμε την εντύπωση ότι εισάγονται στον τόπο μας συγχρόνως μια «επίσημη» ψυχιατρική μαζί με την αμφισβήτησή της, και οι δυο σαν πρότυπα, σαν απόλυτες αλήθειες. Ίσως γι' αυτό, ακολουθώντας το παράδειγμα του συγγραφέα θα πρέπει να συνεχίσουμε, ακόμη και σήμερα, να μιλάμε για ψυχιατρική στην Ελλάδα και όχι για ελληνική ψυχιατρική.

**3 μέρες στην Πράγα
48.000 δρχ.**

ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ ΑΤΟΜΑ

Στις τιμές περιλαμβάνονται:
Αεροπορική μετάβαση και
διαμονή σε οικογενειακή πανσιόν
και ξενοδοχεία

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

CSA (Τσεχοσλοβάκικες αερογραμμές)
Πανεπιστημίου 15 - Τηλ. 3241116-9, 3255061-5
GOLDAIR: Γενικοί αντιπρόσωποι για την Ελλάδα
ή στον ταξιδιωτικό σας πράκτορα

**ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙΣ
ΚΑΘΕ ΠΕΜΠΤΗ
& ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ**

Ανανεωμένη - Σύγχρονη - Επίκαιρη

σοσιαλιστική θεωρία πράξη
Μηνιαία Πολιτική Επιθεώρηση

Ερνέστ Μαντέλ:
Ο μαρξισμός σήμερα

Πατρίκ Τορ:
Το επαναστατικό κίνημα

Η ΕΥΡΩΠΗ ΑΛΛΑΖΕΙ

Δ. Χριστοδούλου:
Αδιαφορούμε
για τον Πολιτισμό

Γ. Παπαδάτος : Μια νέα Ευρώπη γεννιέται
Χ. Παπουτσης : Δημοκρατικός Σοσιαλισμός
Κ. Πλουμπης : Οι δρόμοι της Ευρωαριστεράς
Κ. Σωτηρέλης : Γιάλτα - Μύθος και Πραγματικότητα
Π. Γεννηματάς: Αριστερά: Παρελθόν και παρόν

Πώς θα αποκτήσετε μια ΣΟΥΠΕΡ ΜΝΗΜΗ

Μια πρωτότυπη μέθοδος που θα σας βοηθήσει να αποκτήσετε μια μνήμη τουλάχιστον 10 φορές πιο δυνατή από αυτή που έχετε σήμερα • να θυμάστε μια λίστα 100 διαφορετικών πραγμάτων με τη σειρά ή ανακατωτά • να θυμάστε ποια μέρα της εβδομάδας πέφτει μια οποιαδήποτε ημερομηνία του 20ου αιώνα • να συγκρατείτε στη μνήμη σας με τη σειρά όλα τα φύλλα μιας ανακατεμένης τράπουλας αφού τα δείτε μόνο μια φορά • να πολλαπλασιάζετε δύο τριψήφιους αριθμούς από μνήμης • να θυμάστε αριθμούς τηλεφώνων, ιστορικές ημερομηνίες, γεωγραφικά στοιχεία... όλα όσα θέλετε, όποτε θέλετε, χωρίς γραπτές σημειώσεις.

Ξεχάστε ότι έχετε αδύνατη μνήμη. Οι περισσότεροι άνθρωποι χρησιμοποιούμε ένα μικρό μόνο ποσοστό της δύναμης του μυαλού μας. Αυτό το ποσοστό μπορείτε τώρα να το αυξήσετε σημαντικά με 10 ευκολονόητα μαθήματα και ειδικές ασκήσεις που περιέχονται σε 4 κασέτες.

Για μια ΣΟΥΠΕΡ ΜΝΗΜΗ ταχυδρομήστε σήμερα το παρακάτω Δελτίο Παραγγελίας.

Ν. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ Ταξιαρχών 21, 174 55 ΑΛΙΜΟΣ

Τηλ. 984.0352, 983.0718.

Παρακαλώ στείλτε μου με αντικαταβολή δρχ. 7.800 τις τέσσερις κασέτες της Μεθόδου «Πώς θα αποκτήσετε μια ΣΟΥΠΕΡ ΜΝΗΜΗ».

Όνομα

Οδός-αριθ.

Ταχ. Κώδικας

Τηλ.

Πόλη

Υπογραφή

Η μέθοδος ΣΟΥΠΕΡ ΜΝΗΜΗ διδάσκεται επίσης σε ειδικά σεμινάρια που διεξάγει το ΕΛΚΕΠΑ, τηλ. 80.69.901

Απομένουν μερικές, ακόμη, παρατηρήσεις: σε μια τόσο φροντισμένη έκδοση (με πολλούς χρήσιμους πίνακες, σχεδιαγράμματα, φωτογραφίες, σωστή αισθητική αντίληψη), θα ευχόμασταν λιγότερα τυπογραφικά λάθη και ένα index. Επίσης θα προτεινάμε την προσθήκη των εσωτερικών κανονισμών των ιδρυμάτων στο παράρτημα (και ένα μεγαλύτερο σχολιασμό τους στο κείμενο), καθώς και μια εκτενέστερη παρουσίαση της «ηθικής θεραπείας». Αυτές οι προσθήκες ίσως προσέδιδαν στο δεύτερο μέρος του βιβλίου ένα ανάλογο βάρος με αυτό του πρώτου.

Ελπίζουμε πως θα δούμε όχι μόνο μια δεύτερη βελτιωμένη έκδοση ενός τόσο αξιόλογου βιβλίου, αλλά και ένα δεύτερο τόμο που θα αναφέρεται στην περίοδο μετά το 1920.

1. Η αίσθηση τρομερής επιτάχυνσης της γνώσης την οποία δημιουργεί η εποχή μας στο χώρο της Ιατρικής, μπορεί εύκολα να οδηγήσει τους επαγγελματίες της Υγείας (φυσικά και της Ψυχικής Υγείας), σε ένα πνεύμα στείρου απλοϊκού θετικισμού, έλλειψης κριτικού πνεύματος, για το οποίο το καλύτερο φάρμακο είναι κατά τη γνώμη μας η ιστορία.

2. Για την εποχή μας η ιστορία της Ιατρικής έπαψε να είναι μια πολυτέλεια και έχει μετατραπεί μάλλον σε μια ανάγκη της σύγχρονης Ιατρικής. Βλ. M.-J. Imbault - Huard: «Histoire de la Médecine. Luxe ou nécessité de la fin du XXe siècle», in: Histoire, Economie et Société, 4, 1984.

3. Δεν «ανακαλύπτει» π.χ. κάποιον ελληνικό Μεγάλο Εγκλεισμό. Ας σημειωθεί παρεμπιπτόντως η κριτική που ασκείται στον Foucault για το θέμα αυτό από τους M. Collee -Cl. Quétel, Histoire des Maladies Mentales, Puf, 1987.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΕΤΒΑ

Οι τελευταίες εκδόσεις

Τέσσερις νέες ενδιαφέρουσες εκδόσεις κυκλοφόρησαν από το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα της ΕΤΒΑ. Τρεις από αυτές εγκαινιάζουν τη σειρά των πρωτότυπων μονογραφιών, ενώ η τέταρτη είναι η ανατύπωση της τετράτομης πρώτης ελληνικής εμπορικής εγκυκλοπαίδειας του Ν. Παπαδόπουλου «Ερμής ο Κερδώς ήτοι Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια, Βενετία 1815-1817».

Οι εκδόσεις δεν είναι φυσικά οι μόνες δραστηριότητες του πολιτιστικού ιδρύματος

της ΕΤΒΑ. Σημειώνουμε την οργάνωση τοπικών τεχνολογικών μουσείων (Μουσείο Μετάξης το Σουφλί, Υπαιθριο Μουσείο Υδροκίνησης στη Δημητσάνα), τις Επιστημονικές εκδηλώσεις, την οργάνωση διαλέξεων, σεμιναρίων και συνεδρίων.

Οι νέες εκδόσεις

1. «Η Διώρυγα της Κορίνθου. Τεχνικός άθλος και οικονομικό τόλμημα». Το έργο της κ. Ευδοκίας Παπαγιαννοπούλου παρουσιάζει το χρονικό της διάνοιξης της Διώρυγας της Κορίνθου μέσα στις διεθνείς πολιτικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής. Μετά τη λεπτομερειακή εξέταση των τεχνικών και των μεθόδων εκτέλεσης του έργου περιγράφονται τα νομικά πλαίσια του, καθώς και τα οικονομικά του επακόλουθα στη ζωή του τόπου. Εκτός όμως από αυτά γίνεται και αναφορά στο θέμα της πολιτικής επιλογής βασισμένης στη συνολική αντίληψη και στις σχέσεις της συγκεκριμένης ναυτικής υποδομής με το γεωγραφικό χώρο της. Η επίδραση του έργου κρίνεται συγκριτικά όχι μόνο με τα άμεσα αποτελέσματα, θετικά ή όχι, αλλά και με τα μελλοντικά.

2. «Σιωπηλές πόλεις. Εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1907-1940». Η εργασία της κ. Λίλας Λεοντίδου αναζητά όσες δραστηριότητες και κινητοποιήσεις του ελληνικού προλεταριάτου αποκρυσταλλώθηκαν σε σχέση με τον οικιστικό χώρο, σε μια προσπάθεια αναπαράστασης των σιωπηλών πόλεων που κατοίκησε η εργατική τάξη μέσα και γύρω από την Αθήνα και τον Πειραιά. Επιχειρείται επίσης να ερμηνευθεί η απότομη μετάβαση του 1922, από τον ακτήμονα εργάτη στην ευρεία λαϊκή ιδιοκατοίκηση μέσα από μια συστηματική ιστοριογραφία των πόλεων αυτών. Παράλληλα γίνεται αναφορά στα στάδια εκβιομηχάνισης και αστικής ανάπτυξης καθώς και στη συγκρότηση της εργατικής τάξης.

3. «Δρόμοι και λιμάνια στην Ελλάδα, 1830-1880». Το έργο της κ. Μαρίας Συναρέλλη πραγματεύεται τη συγκρότηση του πρώτου οδικού και λιμενικού δικτύου στην Ελλάδα από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους ως την εποχή των μεγάλων δημοσίων έργων της δεκαετίας του 1880. Η μελέτη, που ολοκληρώνεται με τη συγκριτική παρου-

σιαση της χρηματοδότησης που απορρόφησαν τα οδικά και λιμενικά έργα, στηρίζεται σε πρωτογενείς πηγές, αρχαικές και δημοσιευμένες. Ας σημειωθεί ότι η κατασκευή των δικτύων αυτών αυτή την περίοδο και η σύλληψη του εγχειρήματος συναρτώνται εξ αρχής με τον χαρακτήρα του σύγχρονου εθνικού κράτους που διαδέχεται την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο νότιο άκρο της Βαλκανικής και που εντάσσει στα άμεσα καθήκοντα του τον έλεγχο της Εθνικής Επικράτειας, αλλά και την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης μέσω της οργάνωσης της συγκοινωνιακής υποδομής. Η μελέτη παρακολουθεί την επιπονη διαδικασία που οδηγεί από τις αποφάσεις και τις νομοθετικές ρυθμίσεις στην πραγματοποίηση των πρώτων έργων.

4. Η τετράτομη πρώτη ελληνική εμπορική εγκυκλοπαιδεια του Νίκου Παπαδόπουλου «Ερμής ο Κερδωός ήτοι Εμπορική Εγκυκλοπαιδεια. Βενετία 1815-1817» αποτελείται από την ιστορία και τη θεωρία του Εμπορίου και από δυο λεξικά: της εμπορικής ύλης (τ. Α' - Β') και εμπορικής γεωγραφίας (τ. Γ' - Δ' ημιτελές) και είναι εράνισμα από τα εγκριτότερα αντίστοιχα λεξικά που κυκλοφορούσαν στον ευρωπαϊκό χώρο. Πρόκειται για έναν οδηγό άσκησης του εμπορικού επαγγέλματος με υψηλές προδιαγραφές θεωρητικής κατάρτισης και πρακτικών γνώσεων, που εξετάζει συγκριτικά τις διαδικασίες παραγωγής και μεταποίησης των εμπορευμάτων και τονίζει τη μεγάλη αξία των τεχνολογικών εκσυγχρονισμών για την πραγματοποίησή τους.

Το έργο συμπληρώνεται με ένα Πέμπτο τόμο όπου υπάρχει μια εκτενής εισαγωγή με τα ιστορικά επιλεγόμενα από τον Τριαντάφυλλο Ε. Σκλαβνίτη και το ευρετήριο από τον Παναγιώτη Δ. Μιχαηλάρη.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Ίδρυμα επιχορήγησε την έκδοση του έργου του κ. Γεωργίου Πετρόχειλου «Foreign Direct Investment and the Development Process: The Case of Greece» του εκδόθηκε από τον οικο Bower Publishing Group. Το έργο ερευνά τη συμβολή ξένων αμέσων επενδύσεων στην αναπτυξιακή διαδικασία της ελληνικής οικονομίας κατά τη μεταπολεμική εποχή, μέσω της παρουσίασης και ετίμησης διαφόρων οικονομικών υποδειγμάτων. Το συμπέρασμα του συγγραφέα είναι ότι οι ξένες αυτές επεν-

δύσεις, επεδόρασαν ευνοϊκά στην ελληνική οικονομία

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΛΟΥΗΣ ΠΕΡΕΝΤΟΣ
Κυπρίς το μοιραίο
Κύπρος 1987

«Θα είμαι πάντα ένας ελάσσων ποιητής θα πολεμώ το χρόνο τη λάσπη τις κλειδαριές θα ασχοληθουν μαζί μου εκείνοι που θα ρουφήξουν το τελευταία γαίμα κι ύστερα θα με κάψουν με τις ανέκδοτες συλλογές.

Θα ασφυκτιώ θα σπαρταρώ θα εκρήγνυμαι μα θα είμαι για πάντα ένας ελάσσων ποιητής χωρίς φανταχτερό μέλλον».

ΤΖΙΜΗΣ ΠΑΝΟΥΣΗΣ
Η ζάλη των τάξεων
Εκδ. Γνώσεις, Αθήνα 1989

Φαίνεται πως η τάση μνημείωσης του εφήμερου λόγου αποφθεγμάτων στον καθημερινό Τύπο μέσα από τη συλλεκτική έκδοσή τους σε βιβλίο επεκτάθηκε και στα ερτζιανά κύματα.

Σαράντα ραδιοφωνικές εκπομπές του Τζίμη Πανούση από τον σταθμό του TOP FM μεταβλήθηκαν, μέσα σε ένα χρόνο, σε έντυπο υλικό. Σαράντα δείγματα «νεοελληνικού ήθους και ύφους» που ίσως θα μπορούσαν να αποτελέσουν πεδίο σπουδής για τους κοινωνιολόγους και ψυχολόγους του μέλλοντος μια και οι φαντασιώσεις του νεοέλληνα περιορίζονται συνήθως από την εχεμύθεια του «προσωπικού».

Άλλωστε όπως δηλώνει και ο προφορικός επίδοξος συγγραφέας στο εξώφυλλο έχουμε να κάνουμε με μια βιβλιοκασέτα, και μ' ό,τι αυτό μπορεί να σημαίνει.

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΒΙΤΩ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΖΩΗ ΒΑΛΑΣΗ
Διαλέγουμε βιβλία για παιδιά
Για μια βασική βιβλιοθήκη
Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1989

Ένα βιβλίο βοήθημα όχι μόνο για την οργάνωση μιας «βασικής βιβλιοθήκης» για παιδιά αλλά και για τη διαμόρφωση κριτηρίων. Γιατί οι επιλογές των ερευνητριών —ευδιάκριτες και ομολογημένες— μας καθοδηγούν όχι μόνο στο «δάσος» της παιδικής λογοτεχνίας αλλά και μας διδάσκουν πώς να διαλέγουμε αντίστοιχα κι εμείς.

Η αναγκαιότητα, όμως, αυτού του εγχειρήματος γίνεται

περισσότερο αντιληπτή όταν κανείς γνωρίζει την προχειρότητα με την οποία συχνά πραγματοποιούνται προσεγγίσεις του σοβαρού αυτού ζητήματος (που δεν αφορά μόνο στη νεοελληνική γραμματεία ή μόνο την ιστορία των μεταφράσεων στα ελληνικά αλλά κυρίως στη μελέτη του ρόλου της παιδικής λογοτεχνίας) χωρίς προηγουμένως να μελετηθούν και να αποτιμηθούν τα ίδια τα έργα. Εργασίες υποδομής όπως αυτή συνιστούν το επίπονο έργο προετοιμασίας για μια συστηματική μελέτη ενός θέματος και τη διαμόρφωση των όρων για την περαιτέρω διεύρυνση της θεωρητικής σκέψης.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΪΔΗ
Η Πάπισσα Ιωάννα
Εκδ. Τολίδη, Αθήνα 1971

Με βιογραφικά και κριτικά προλεγόμενα του Τάσου Βουρνά έχουμε μια φωτομηχανική αναπαραγωγή της έκδοσης του 1866. Δεν είναι βέβαια η μόνη έκδοση του έργου· ίσως να είναι «η πρώτη πλήρης φωτοτυπική (sic) έκδοση από το αρχέτυπο (sic) του 1866...» αλλά πάντως δεν είναι η μόνη μορφή με την οποία ο σημερινός αναγνώστης μπορεί και πρέπει να διαβάσει αυτό το τόσο σημαντικό κείμενο της νεοελληνικής γραμματείας. Πάντως, όσες επιφυλάξεις κι αν έχει κανείς, το «εισαγωγικό» κείμενο του Τάσου Βουρνά έχει τη σημασία του και το ενδιαφέρον του.

ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΠΕΠΗ ΔΑΡΑΚΗ
Η αλφαβήτα δίχως ρο
Εκδ. «Γνώση», Αθήνα 1989

Η Π. Δαράκη αξιοποιεί, βέβαια, μια γνωστή «ιστορία»

αλλά με τρόπο που την αξιοποιεί και της δίνει εκείνο ακριβώς το δραστικό νόημα που έλειπε απ' τη λαϊκή αφήγηση.

Έτσι προκύπτει ένας ποιητικός διδακτισμός που εμπλουτίζει την εμπειρία. Η εינוνογράφηση της Θάλειας Στεφανίδη, περιγραφική αρκετά, τονίζει τη χάρη της αφήγησης.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΟΥΛΩΤΗΣ
Ο κύριος «Αύριο - βράδυ»
Εκδ. «Λωτός», Αθήνα 1989

Ο ονειροκουβαλητής, τα ονειρομαγειρέματα, μαγικές λέξεις που μόλις τις εκφωνείς πετάς πάνω απ' τα νησιά. Και άλλα πολλά με γλάρους και ταξίδια. Ένα πολύ παραμύθιο που πάντα χρειάζομαστε. Η εικονογράφηση πάρα πολύ όμορφη που θυμίζει παλιά παραμύθια και χρώματα που λίγο ξεθωιάζουν: «ονειροχρώματα. Μπόλικο γαλάζιο πράσινο κι εκείνο το πορφυρένιο χρώμα που απλώνεται στον ουρανό σα γέρνει ο ήλιος».

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΚΑΡΜΙ
Η βόμβα και ο στρατηγός
Απόδοση στα ελληνικά:
Νέαρχος Θαλάσσης
Εκδ. «Γνώση», Αθήνα 1989

Άλλη μια θαυμάσια ελλειπτική «ιστορία για παιδιά» του Ουμπέρτο Έκο, με εξαιρετική εικονογράφηση. Η «ιστορία» είναι εξόχως διδακτική αλλά αυτό δεν τη στερεί από χάρη και εξυπνάδα.

Στηρίζεται, κυρίως, στην ιδέα της μεταμόρφωσης. Όλα μπορούν να μεταμορφωθούν σε κακό αλλά και σε καλό. Η επανάσταση γίνεται σιωπηλά και κρυφά και τα σχέδια του στρατηγού αποτυγχάνουν. Ο στρατηγός μεταμορφώνεται σε θυρωρό ξενοδοχείου και τα άβουλα «άτομα» μεταμορφώνονται σε οντότητες με συνείδηση.

3 μέρες στην Πράγα
48.000 δρχ.

ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ ΑΤΟΜΑ

Στις τιμές περιλαμβάνονται:
Αεροπορική μετάβαση και
διαμονή σε οικογενειακή πανσιόν
και ξενοδοχεία

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

CSA (Τσεχοσλοβάκικες αερογραμμές)
Πανεπιστημίου 15 - Τηλ. 324116-9, 3255061-5
GOLDAIR: Γενικοί αντιπρόσωποι για την Ελλάδα
ή στον ταξιδιωτικό σας πράκτορα

ΤΑ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

● Στα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, αναφέρεται ο Ν. Καγγελάρης:

Αγαπητό ANTI,

Στο τεύχος της 1ης Δεκεμβρίου γράφεις μερικά όντως αντικειμενικά στοιχεία και θέσεις για το τι συμβαίνει στις Ανατολικές χώρες. Παραλείπεις όμως να αναφέρεις κάτι έστω και μικρό για την Αλβανία που κατά γενική αντίληψη η κατάσταση από άποψη ελευθεριών δεν είναι καλύτερη αν όχι χειρότερη από τη Ρουμανία. Χωρίς να συμεριζομαι τις υπερ-εθνικιστικές και κάπως σοβινιστικές θέσεις πιστεύω ότι η κατάσταση της χριστιανικής ελληνικής μειονότητας δεν είναι αυτή που θα έπρεπε. Προσωπικά είμαι υπέρμαχος της φιλίας μεταξύ των βαλκανικών χωρών και ιδιαίτερα αυτών της Αλβανίας - Ελλάδας. Αυτή όμως πρέπει να οικοδομηθεί με τον απαράβατο όρο του σεβασμού των δικαιωμάτων (κυρίως θρησκευτικών της μειονότητας). Σημειώτεον ότι η Αλβανία είναι η μόνη χώρα στην Ευρώπη που απαγορεύει κάθε άσκηση του θρησκευτικού δικαιώματος οποιουδήποτε δόγματος. Πιστεύω λοιπόν ότι σύντομα θα γράφεις κάτι υπεύθυνο και αντικειμενικό γι' αυτό. Η γνώμη είναι ότι η Ελλάδα πρέπει μέσω της ΕΟΚ να δραστηριοποιηθεί. Είναι ευκαιρία μέσα στις τόσες αλλαγές να βελτιωθεί και η θέση κάποιων Ελλήνων που ζουν σε μια ξένη χώρα στερούμενοι στοιχειωδών ελευθεριών. Είναι ανάγκη οι Έλληνες σ' όλες τις πράξεις να εφαρμόζουν το ΠΑΝ ΜΕΤΡΟΝ ΑΡΙΣΤΟΝ και να αποφεύγουν σοβινισμούς και άκρατους Διεθνισμούς. Σε μια τέτοια προσπάθεια μπορούν να βοηθήσουν και οι ιδέες της περεστρόικα που δυστυχώς στο θέμα της προστασίας της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας το ΚΚΕ αλλά και η ΕΑΡ διατηρούν μια περιεργή στάση χωρίς με αυτό να σημαίνει

οτι και η ΝΔ εκανε κατι το σημαντικό εκτός από μια φραστική υποστήριξη και το λεγόμενο εμπόλεμο που δεν βοηθήσε σε τίποτε. Το ΠΑΣΟΚ ενώ εκανε κάποιες προσπάθειες κάπου σταμάτησε χωρίς να κάνει ουσιαστικές κινήσεις για τη βελτίωση τη θέση της ελληνικής μειονότητας. Πιστεύω ότι μόνο μια πολιτική συνεργασίας μεταξύ των κομμάτων θα ήταν ο μόνος δρόμος με τη σύγχρονη βοήθεια και αναβάθμιση των διπλωματικών υπηρεσιών.

Με τιμή

Νίκος Καγγελάρης

● Σ.Σ. Όσο για το ANTI, υπενθυμίζουμε στον αναγνώστη μας ότι έχουμε αναφερθεί διεξοδικά από το 1987 αλλά και παλιότερα.

ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΣ... Ε;

● Η πρόταση είναι λογική και σωστή:

Όστε μισή ώρα πριν την εκλογή προέδρου της Δημοκρατίας δεν γνωρίζω τι θα ψηφίσω; Όχι εγώ ακριβώς. Το κόμμα που ψήφισα και που μέσω της ψήφου μου μετέχει (:) στην εκλογή του προέδρου της Δημοκρατίας.

Αν με είχαν ενημερώσει κα'να δίμηνο νωρίτερα σε τι θα μ' έβλαπτε; Και το θεσμό επίσης. Έστω εντεκάμισι μέρες πριν. Τελευταία παραχώρηση: το Σαββατοκύριακο τουλάχιστον.

Γιατί στο παρά πέντε; Εξυπηρετείται η λειτουργία του θεσμού; Η παραγωγικότητα της χώρας; Δευτέρα πρωί - πρωί άφησα τις δουλειές καταμεσίς, το παιδί δεν το τάισα πριν περάσει το σχολικό, ο προϊστάμενος με στραβοκοίταζε που είχα «καρφωθεί» κάπου ανάμεσα στους ελληνόφωνους «Τοπ», «Ποπ», «Κλικ», «Μπικ», «Τικ-Τακ», «Μπλακ», «Σκάυ», «Μπάι» κλπ., κλπ.

Κι όλα αυτά για τον υποψήφιο του «υπέρτατου» θεσμού. Δεν τον είχα υποδείξει ακόμα!

Μοιάζει μ' επικίνδυνο εθισμό στο παιχνίδι του παράνομου έρωτα: μη τυχόν κι αποκαλυφθεί η ύπαρξη της παράνομης «γκόμενας»...

Η πρότασή μου προς όλους τους συναδέλφους ψηφοφόρους που νοιώθουν ότι θίγονται:

Μέχρι και την τελευταία σφυγμομέτρηση, αν τύχει και ερωτηθούν, ακόμα κι αν το 'χουν «δαγκωτό» στην καρδιά, στην ιδέα, στην τσέπη: να δηλώνουν αναποφάσιστοι!

Μία σου και μία μου, «πονηρέ πολιτευτή»...

Μιχάλης Κόνδος

ΚΑΛΗ ΙΔΕΑ

● Προς τη Συντακτική Ομάδα του ANTI, η πρόσκληση του φίλου γιατρού από τη Σκιάθο και μεις τη βρίσκουμε δελεαστική. Ο «αγώνας» μπορεί «να συνεχιστεί» και αλλιώς: αυτό είναι βέβαιο:

Προς τη Συντακτική Ομάδα του ANTI,

Επειδή βαρέθηκα να είμαι περιπλανώμενος εκλογέας από μήνα σε μήνα και από κάλπη σε κάλπη.

Επειδή βαρέθηκα τους διάφορους Ζολώτες να υλοποιούν τα οικονομικά τους μοντέλα και τις στιγμιαίες εμπνεύσεις τους πάνω μου.

Επειδή βαρέθηκα να ακολουθώ τους «χαρισματικούς» ψέλλοντας μπαλλάντες και ωσσανά.

Επειδή δεν θέλω κάποια θέση σε κάποιο ΙΚΑ ή άλλο παρά φύση ίδρυμα.

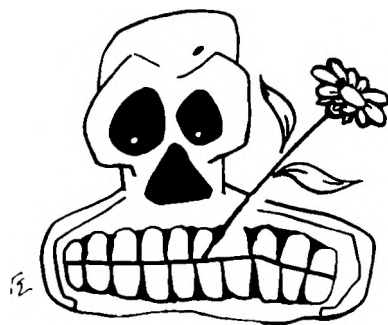
Επειδή η Αριστερά ομφαλοσκοπεί το ιδεολογικό της παρελθόν αποποιούμενη κάθε μερίδιο ευθύνης και πολιτικού κόστους φοβούμενη το μονοψήφιο ποσοστό στις προσεχείς εκλογές.

Επειδή η πιθανή λευκή ψήφος μου θα προστεθεί στα άκυρα ψηφοδέλτια με αποτέλεσμα να μην βγάζω ούτε καν έδρα στη Βουλή.

Αποφάσισα να σταματήσω επ' ολίγον να αγωνίζομαι για την αποκατάσταση του συνδρόμου της εκλογικής αποστέρησης του Μητσοτάκη και σας προσκαλώ να ένα ήσυχο Σαββατοκύριακο στις 8 Απριλίου στην «μικράν πράσινη νήσον» μου.

Με αγωνιστικούς
χαιρετισμούς

Αντώνης Παπαντωνίου
Αγροτικός γιατρός - Σκιάθος

ΚΡΑΤΟΣ ΙΑΝΟΥ

● Για τον κρατισμό και την παράνοιά του, μας γράφει ο φίλος Π. Καραβασιλης:

Αυτό το κράτος που δολοφόνησε τον Καλτεζά, τον ρομαντικό γιατρό Τσιρώνη, τους Κουμή, Κανελοπούλου, που ενοχοποίησε τον εργάτη Σερίφη, είναι το ίδιο κράτος που στηρίζεται απάνω σε νέους μηχανισμούς επιτήρησης, όπως παλιά στηριζόταν ο αυταρχισμός στα τρία απεχθή στοιχεία, τη γραφειοκρατία, την αστυνομία και ενίοτε στο

στρατο. Αυτό είναι σήμερα όπως και παλιά το κράτος, το ορατό σώμα ή πρόσωπο του Θεού Ιανού, αρχαίου ή σημερινού που αλλάζει συνεχώς όψεις, κινήσεις ή πιονάκια ή στρατιωτάκια. Το σώμα της εκμεταλλευτικής και δογματικής, διανοητικής ικανότητας και κυρίαρχων μηχανισμών των προνομοιούχων τάξεων. Αυτή η παρακμασμένη και ετοιμοθάνατη ικανότητα προσαρμογής, που αφυπνίζεται και διαμορφώνεται μέσα στο λαό σαν μια αμοιβάδα χρωματοσωμάτων, που οπλίζεται και πυροβολεί, που εκτελεί όταν κινδυνεύει η ζωή της. Ο οπλισμός των ΜΑΤ, ή ΜΕΑ, το ηλίθιο κατασταλτικό πρόγραμμα, που ανθεί απ' όλους και εναντιώνεται στον καθένα, που θεμελιώνεται με την ανοχή μας με τη σιωπή μας σαν μια φιλελεύθερη και θεμελιωμένη καθολική αποδοχή. Είναι το κράτος που σου μιλά ότι «όλα για το λαό» και στην πράξη τίποτα γι' αυτόν, το κράτος της αστικής παρακμής που κινδυνεύει όπως πάλι ποτέ οι ευγενείς, οι προνομιούχοι, οι άξιοι της εκκλησίας που σιωπούσαν όταν οι άνθρωποι ήταν αγκαλιασμένοι, με τις γάτες στα τσουβάλια, όταν οι άνεμοι ούρλιαζαν απ' τα φονικά. Είναι το αδιστακτο κράτος που θυσιάζει τους εξουσιαζόμενους για να κυβερνούν τα προσώπια, καταφεύγουν στην θηριώδη επιχειρηματολογία του πυροβολώ την οργανωμένη «ένοπλη βία του Καλτεζά», είναι όλοι οι οικουμενίζοντες συντηρητικοί, φιλελεύθεροι, μετριοπαθείς, συμφωνούν σ' ένα σημείο ότι ο λαός πρέπει να κυβερνιέται έστω και με θύματα που ξεχνιούνται, όταν είμαστε πάλι κυρίαρχοι.

Αλληλοσυμπληρούνται οι εξουσίες, σαν μέσο ή σκοπό όταν υπάρχει ο αυταρχισμός. Το κράτος που αλλάζει πρόσωπα όταν το ποίμνιο βρίσκεται σε αναβρασμό, τότε οι ποιο ενθουσιώδεις αστοί ξεναγίνονται ευθύς υπερασπιστές της «δικαιοσύνης» της «τάξης» της πάντοδυναμίας του Κράτους. Είναι αυτοί που αποκαλούν τα παράγωγά τους και τα προϊόντα τους, «αναρχικούς» θέλουν την αναρχία σαν έκφραση στα διαβόητα λόγια «Laisser Faire et laisser Passer» αποκλειστικά για αυτούς, με το αιτιολογικό ότι οι άνθρωποι «είναι πολύ μαθείς για να την απολαύσουν δίχως να καταχραστούν» καταχρώνται όταν δώ τις ατομικές ελευθερίες, άλλοτε με ιδιώνυμα άλλοτε με «κοινωνικό αυταρχισμό» εναντίον του λαού.

συμβολαίου παραδεκτού απ' όλους μας!

Το κράτος της συλλογικής «τρέλας» που ενσαρκώνει τις νέες γενιές με τις καταλήψεις, με απεργία πείνας δίχως εδάφη, που εκφυλίζεται και εκφυλίζει, είναι το κράτος που φυλακίζει για μερικά γάλατα τη γιαγιά, που γίνεται τερατώδες όταν κατάφωρα αρνείται τον ανθρωπισμό στις σχέσεις του, είναι το κράτος της δουλικότητας και του εμικρέ των νέων στην πατρίδα μας όταν δεν έχουν την συμπαράσταση της πολιτείας, είναι το κράτος της βίας στη βία ως απάντηση, της απάντησης της άλλης μεριάς βιά στη βία της εξουσίας. Είναι τελικά το κράτος της ηθικής και πνευματικής εξαχρείωσης.

*Ήσυχασε Μιχάλη Καλτεζά τ' όνομά σου
Δεν θα ξεχαστεί πριν τελειώσουν οι σφαίρες τους
Αι το σύστημα που σ' έθαψε
Είναι αμήχανο για τα έργα του
Ατάω απ' ένα μεγαλύτερο ψέμα.*

Κάθε τόσο μια θυσία στο νόμο της θετικότητας των νόμων και των πολιτικών θεσμών, της δικαιοσύνης. Μέχρι τότε θα δολοφονεί ο κανόν;

Παναγιώτης Καραβασίλης
Καισαριανή 1/2/90

ΑΝΤΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Από τον δημοσιογράφο Νικόλα Βουλέλη πήραμε το ακόλουθο διάγραμμα:

Ο «ΑΝΤΙ», γίνεται ότι ο διάλογος που διεξάγεται από τις στήλες αυτού, που φιλοξενούν επιστολές, είναι αρκετά αποκαλυπτικός για την κατάσταση της Αριστεράς σήμερα. Επανερχομαι με αυτή την επιστολή μου γιατί οι παρατηρήσεις του Αντήνωρα στην προηγούμενη επιστολή μου (τεύχος 427, 1/90) περιέχουν απαράδεκτους και υβριστικούς χαρακτηρισμούς και υπαινιγμούς εναντίον μου.

Ο Αντήνωρ, αφού διαπίστωσε οικτρά με όσα παύσα στην προηγούμενη επιστολή μου, επανέρχεται με περί «καθύβρισης» και επιτίθεται, όχι την «Επικαιρότητα» αυτή τη φορά, αλλά το ραδιοσταθμό «984», του οποίου, όπως λέει, είμαι «τακτικός συνεργάτης». Απορώ, γιατί κάθε φορά ο Αντήνωρ αραδιάζει ένα διαφορετικό μέσο επικοινωνίας; Μήπως είναι κακό συνεργάζεται κανείς με το «984»; Μήπως ο «984» ή-

ταν καλός σταθμός μόνο για όσο διάστημα ο Αντήνωρ κατείχε κορυφαία θέση σε αυτόν; Ή μήπως ενοχλείται από ένα τρίλεπτο εβδομαδιαίο σχολιό μου σε αυτόν, επειδή και σ' αυτό σχολιάζω χωρίς παρωπίδες, και χωρίς καμιά λογοκρισία, τα χάλια της ελληνικής πολιτικής, μαζί και του Συνασπισμού;

2. Ο Αντήνωρ παραχαράσσει ωμά την πραγματικότητα, γράφοντας επί λέξει ότι υπαινίσσομαι ότι ο Λ. Κύρκος είναι «σταλινικός» και ότι ο σοσιαλισμός «που ευαγγελίζεται ο Λ. Κύρκος είναι σταλινικού τύπου». Οι αναγνώστες όμως του «ΑΝΤΙ» διάβασαν στην επιστολή του ιδίου του Αντήνωρα (τχ. 426, 12/1/90) ότι εγώ έγραφα πως ο Λ. Κύρκος επιμένει ότι ο σταλινισμός «ήταν εκδοχή του σοσιαλισμού» και αναρωτιόμουν —με βάση τα λόγια του— σε «ποια νέα κακοήγη εξαλλαγή του σοσιαλισμού πιστεύει;».

Ο Αντήνωρ, αδυνατώντας να βρει επιχειρήματα για να δικαιολογήσει τα λόγια του Λ. Κύρκου, με συγκαταλέγει στα «εκτοπλάσματα του αυριανισμού». Δεν θα τον ακολουθήσω στους χαρακτηρισμούς, άλλωστε ευτυχώς, ολόκληρος ο κόσμος της Αριστεράς γνωρίζει ποιος είμαι και τι έχω κάνει ως τώρα στη ζωή μου. Αν ο Αντήνωρ θέλει μια δημόσια σύγκριση, μπορεί επωνύμως να την ζητήσει. Εγώ, πάντως, σέβομαι μέχρι στιγμής τη δημοσιογραφική δεοντολογία πλήρως...

3. Ο Αντήνωρ τονίζει ότι θα πρέπει να ντρέπομαι όταν μιλώ για «λογοκρισία» στην «Αυγή». Πάλι παραπλανά τους αναγνώστες του «ΑΝΤΙ», γιατί εγώ μίλησα για την «αίσχρη λογοκρισία» που είχε επιβάλλει ο Γ. Γιάνναρος στην «Αυγή». Γνωρίζω, εξίσου καλά με τον Αντήνωρα, την προ-

σφορά της «Αυγής» από τη δεκαετία του '50 στη δημοκρατία και την Αριστερά. Αναφέρθηκα όμως σε συγκεκριμένες ενέργειες του τότε διευθυντή της, οι οποίες αμαύρωσαν την ιστορία της εφημερίδας αυτής και συνέβαλαν καθοριστικά —μαζί με την πολιτική μονομέρειά της τα τελευταία χρόνια— στο να φτάσει στο σημερινό αποκαρδιωτικό επίπεδο να πουλά 1900 φύλλα καθημερινά...

Επειδή όμως ο Αντήνωρ με προκαλεί χωρίς να απαντά στο ερώτημά μου, ποια ήταν δηλ. η στάση του Λ. Κύρκου απέναντι σε αυτή τη λογοκρισία, τον ερωτώ ευθέως μήπως γνωρίζει ποια ήταν η στάση της διορισμένης «συντακτικής επιτροπής» της «Αυγής», στην οποία μετείχε και ο σημερινός διευθυντής της Σοφιανός Χρυσόστομίδης, απέναντι στις βάναυσες παρεμβάσεις του Γ. Γιάνναρου; 4. Και κάτι τελευταίο: επειδή ο Αντήνωρ θέλει να έχει τον τελευταίο λόγο, μετά από κάθε επιστολή, μήπως θυμάται ποιος λογόκρινε πριν 10 χρόνια την παρουσίαση που έκανε η «Αυγή» για το τόσο ενδιαφέρον και με τον τρόπο του «προφητικό» συμπόσιο για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης που είχε οργανώσει το «ΑΝΤΙ»; Τον πληροφορώ ότι η μνήμη μου δεν με απατά καθόλου...

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Νικόλας Βουλέλης

• Την επιστολή του δημοσιογράφου Νικόλα Βουλέλη θέσαμε υπόψη του συνεργάτη μας Αντήνωρα, ο οποίος μας δήλωσε:

«Με φανατισμένους ανθρώπους που ανταγωνίζονται σε λάσπη κατά του Συνασπισμού τους αυριανιστές (ο Ν. Βουλέλης πέρασε, όπως είναι γνωστόν, και από τη "Νίκη" των Κουρήδων), δε νομίζω ότι χωρεί άλλος διάλογος».

3 μέρες στην Πράγα
48.000 δρχ.

ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ ΑΤΟΜΑ

Στις τιμές περιλαμβάνονται:
Αεροπορική μετάβαση και
διαμονή σε οικογενειακή πανσιόν
και ξενοδοχεία

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

CSA (Τσεχοσλοβάκικες αερογραμμές)
Πανεπιστημίου 15 · Τηλ. 3241116-9, 3255061-5
GOLDAIR: Γενικοί αντιπρόσωποι για την Ελλάδα
ή στον ταξιδιωτικό σας πράκτορα

ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙΣ
ΚΑΘΕ ΠΕΜΠΤΗ
& ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.49.300
72.32.819 — 72.48.240
FAX: 72.26.107
TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΑΛΕΚΑ ΣΗΜΑΝΤΗΡΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
«ΝΕΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Α.Ε.
Θέση Μαρίζα Μαντρίγκο
Παλλήνη Αττικής
Τηλ. 66.65.081-66.68.424

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 2.200 δρχ. ·
Ετήσια 4.400
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 10.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 3.800

Εξωτερικού

Ευρώπη · Μεσογ. χώρες:
εξάμηνι: δολ. 25
ετήσια: δολ. 50
Η.Π.Α. · Καναδάς · Αν. Ασία ·
Αυστραλία · Ωκεανία:
εξάμηνι: δολ. 28
ετήσια: δολ. 56

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

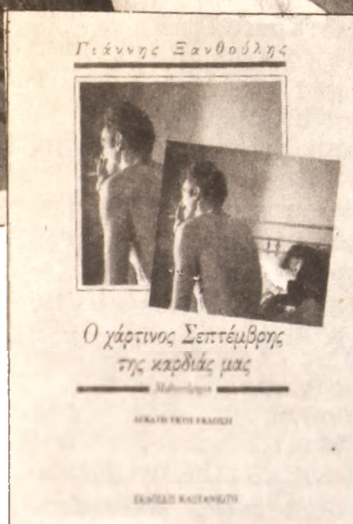
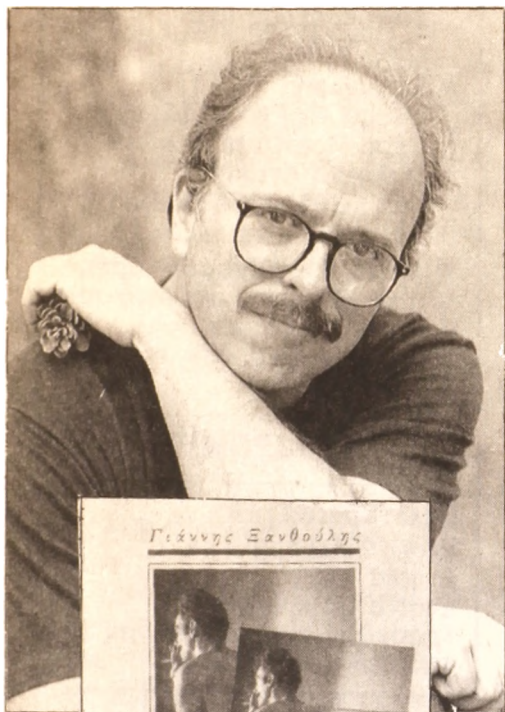
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 200
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 300

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

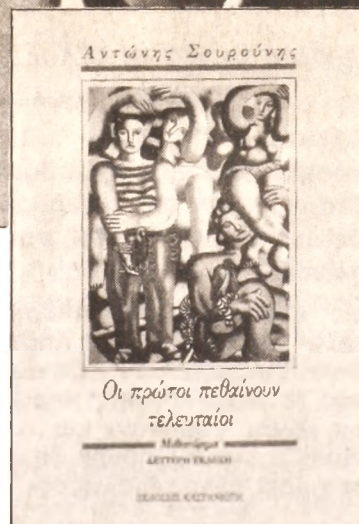
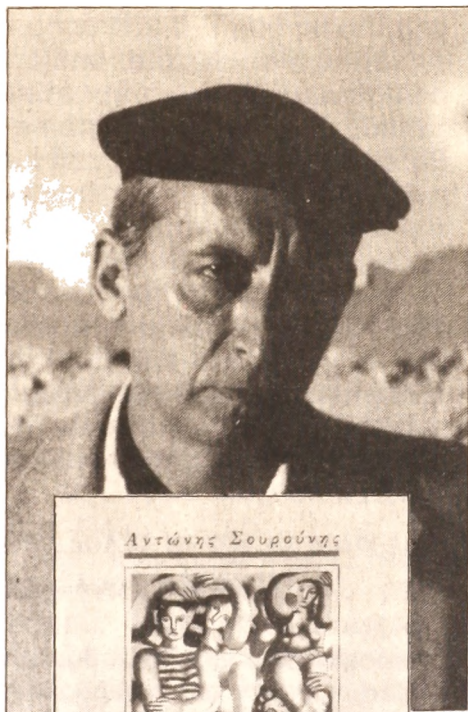
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ
ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ 1989-1990
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Γιάννης
Ξανθούλης

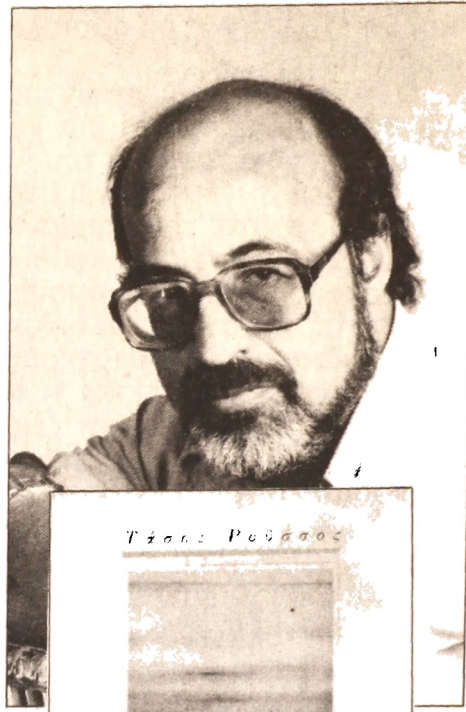
Ο χάρτινος Σεπτέμβρης
της καρδιάς μας
Μυθιστόρημα
ΔΕΚΑΤΗ ΕΚΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Αντώνης
Σουρούνης

Οι πρώτοι πεθαίνουν
τελευταίοι
Μυθιστόρημα
ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Τάσος
Ρούσσος

Μιχαήλ
και άλλα διηγήματα

Ξενοφών
Μπρουντζάκης

Μια κοινή περιπέτεια
του σώματος
Πεζογράφημα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

1989

βραβεία βραβεία βραβεία

ΚΡΑΤΙΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΒΡΑΒΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ 1989

Νίτσα Τζώρτζογλου
Τα τρία Σίγμα

Ένα συναρπαστικό αστυνομικό μυθιστόρημα για νέους, από δέκα ετών και άνω, που κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον μέχρι και την τελευταία σελίδα.

ΒΡΑΒΕΙΟ ΝΟΜΠΕΛ 1989

Καμίλο Χοσέ Θέλα
*Η οικογένεια του
Πασκουάλ Ντουάρτε*

Το βιβλίο που έδωσε μια νέα ώθηση στην ισπανική λογοτεχνία και οριοθέτησε μια στροφή σ' έναν κόσμο λαϊκό και αγροτικό, με χαρακτήρες πρωτόγονους, που τα άγρια πάθη τους τροφοδοτούν την αρχέγονη βαρβαρότητα μιας χώρας που έχει στιγματιστεί από τη βία και το μίσος.

ΕΠΑΙΝΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΝΤΟΒΑ 1989

Ντίνος Δημόπουλος
*Τα δελφινάκια
του Αμβρακικού*

Μια δροσερή, κεφάλτη, συγκινητική και απίστευτη περιπέτεια, το καλύτερο ίσως βιβλίο του πολυβραβευμένου συγγραφέα μας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

ΑΝ ΔΕΝ ΞΕΡΕΤΕ ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ GLENFIDDICH,
ΜΗΠΩΣ ΔΕΝ ΞΕΡΕΤΕ ΤΙ ΕΙΝΑΙ WHISKY;

Proad-O&M Direct

...Glenfiddich λοιπόν σημαίνει pure malt scotch whisky,
δηλαδή ένα 100% «καθαρό» whisky που παράγεται από απόσταξη βύνης και μόνο-
χωρίς ανάμιξη με αλκοόλ από άλλα δημητριακά, όπως με τα κοινά whiskies.

Πιείτε μια γουλιά Glenfiddich για να αισθανθείτε τι σημαίνει whisky!

Glenfiddich

ΤΟ Νο 1 ΣΕ ΠΩΛΗΣΕΙΣ PURE MALT WHISKY ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ